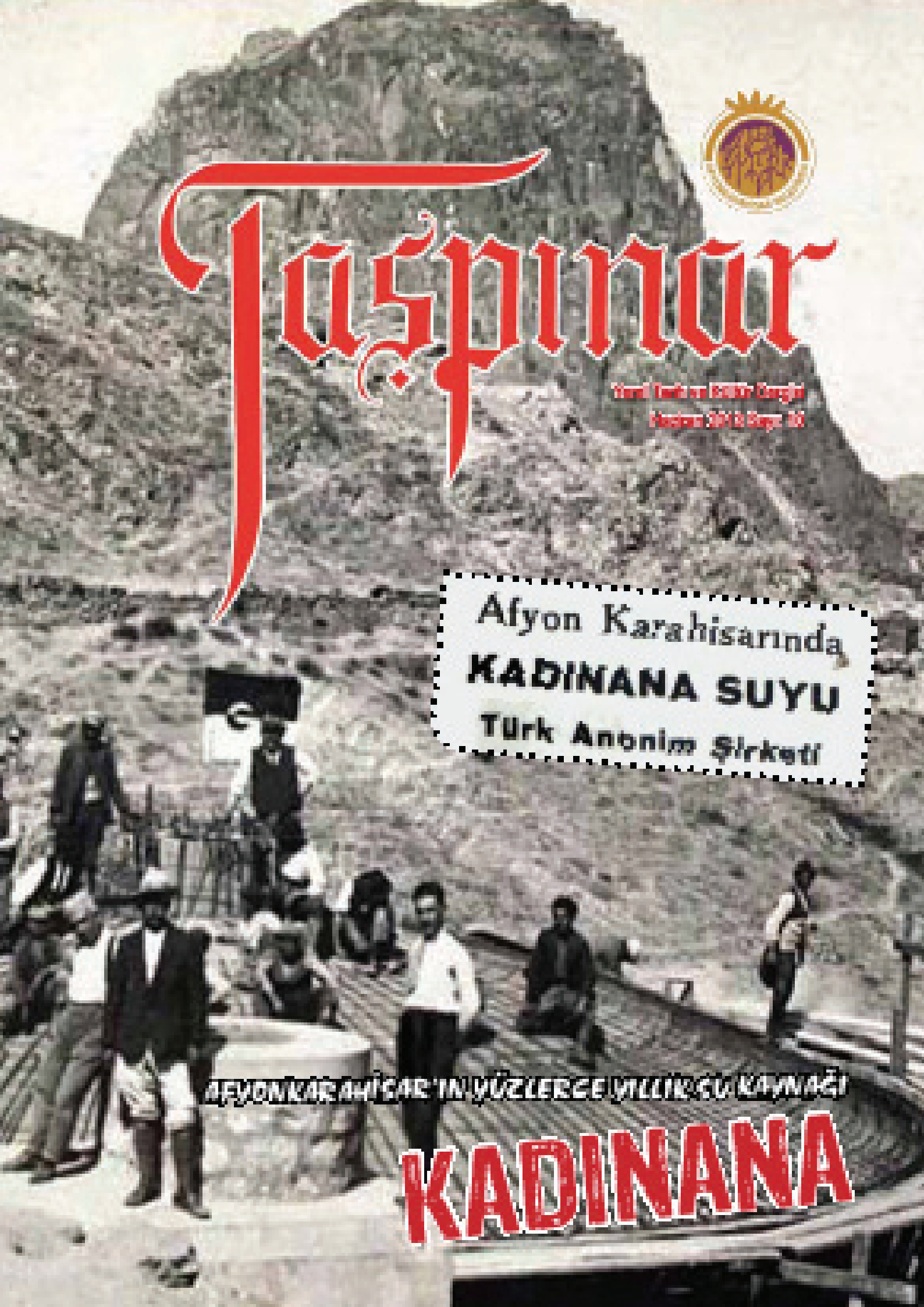
Taşpınar
Yerel Tarih ve Kültür Dergisi
Afyon Karahisarında
KADINANA SUYU
Türk Anonim Şirketi
AFYONKARAHİSAR'IN YÜZLERCE YILLIK SU KAYNAĞI
KADINANA

KIŞ GELDİ

Kış geldi yine
Ne gelir aklına şimdi?
Portakal ne, mandalina ne, greyfurt, limon?
Hemi pazarda
"Daşa, çorbaya, balığa, bemiyaya limon" diye
satılıkları limon.
Ananas bilmiyordum daha
Portakal Yafa idi,
Vaşington da nerden çıktı?
Her şey Antalya'dan, Anamur'dan sanırdım.
Çikita muz henüz tropikal cilke meyvası
Bizi tanımez, biz de Çikitayı
Bizdeki yeni muz.

Yoncaslı Canalı dile gelmeli
Merdivenlerinden inmeli
Buğday Pazarında gördüklerini bir bir söylemeli
Mihareden anlemeli
Şimdile buğday,
Kileyle arpa,
Timirle haşhaş satılırdı
Neler gördüm demeli.

Kışın kilo kilo ispanak, pazza, depersiz, aşva,
dongel
Vaşington yoklu
Yafa portakal
Kaynanan severse;
"Gilme, burda kal"
"Hadi
Dön de gel"

Şarkı söylemeli:
"Haydi kebap kesiane
Yemeli tane tane"
Bir de pazarcıdan teranesini dinlemeli:
"Kesiane kebap,
Yemesi sevap"

Kış geceleri
Gezek
Gezek varsa helva çekmek
Trampa, bedi bedi sesleri arasında
Birinci çinko!
İkinci çinko!
Tombalal

Kale Gösünmez'den sesleniyor gibi
Cemal Altınığne,
Hulusi Yamaner:
"Sıcıncular bolak bolak geldiler
Ciğerini delik delik deldiler"
Kış geceleri gezeksiz geçmez.

Yeniçbeş Evler ne uzaklı hemşerim
Sanat Okulu'ndan sonra
Gide gide bilmezdi mubarek
Kim gider, kim olurur oralarda derken
Büyümüş şehir
Köyleri de almış içine
Afşon olmuş beşşehir
Biz bizeydik bi zamanlar
Ben
Sen
O
Biz, siz, onlar
Sanki hepsi bu kadar.

Mehmet Ürsü TAŞFINAR
23/12/2012

Taşpınar

Yıl: 2013 Sayı: 10

Taşpınar Afyonkarahisar Belediyesi yayın organıdır.

Afyonkarahisar Belediyesi Adına Sahibi
Afyonkarahisar Belediye Başkanı
Burhanettin ÇOBAN

Genel Yayın Yönetmeni
Mehmet SAVAŞ

Yazı İşleri Müdürü
E. Emel SARLIK

Editör
Hasan ÖZPUNAR

Katkıda Bulunanlar
Şükrü ÇUBUK
Ramazan SEYMAN
Ahmet ÇOBAN
Zakire ŞAHİN
Meltem YAĞDIRAN

İdare yeri
Afyonkarahisar Belediyesi
Basın-Yayın Birimi
Tel: 0 272 214 22 23
Faks: 0 272 213 53 86

Baskı

Dergide yayımlanan yazı ve şiirler yazarların düşüncelerini yansıtır.
Dergimiz ile ilgili her türlü fikir, öneri ve eleştirileriniz için e-posta adresimiz:
basinyayin@afyon.bel.tr
Bu dergide yayımlanan tüm yazı ve görseller izin alınmak şartıyla kullanılabilir ve kaynak gösterilmek kaydıyla kısa alıntı yapılabilir.

Dergimiz 6 ayda bir yayınlanır.
2000 adet basılmıştır. ISSN 1305-4678

Taşpınar'dan

10. sayımızla birlikte sizlerleyiz. Afyonkarahisar'ın yerel tarih ve kültürünü aktarmada önemli bir görevi olan Taşpınar Dergisi her sayısıyla büyük bir ilgi görüyor, önemli bir görevi yerine getiriyor.

Tarih elbetteki önemli ama öncelikle yerel tarihimizi öğrenirsek genel tarihe daha çok ilgi duyarız düşüncesinden hareket ediyoruz. Araştırmacı-Yazar Orhan Koloğlu'nun ifadesiyle; "Yerel tarih, genel tarihten çok daha önemli. Çünkü yerel olmazsa genel diye bir tarihten kolay kolay söz edilemez veya eksik kalır. Tarih, yerel tarihle olur. Parçadan bütüne gitmek önemli.Bu yüzden yerel tarihten genel tarihe gidildiği zaman sağlıklı bir yorum ve değerlendirme yapılmış olur"

Günümüzde yerel tarih sadece akademisyenlerin bir uğraşı olmaktan çıkmış her meslekten tarih meraklıları için bir çalışma alanı haline gelmiştir. Elbette ki bu çalışmalar yapılırken usül ve metodlara uygun hareket etmek gerekmektedir.

Geçen sayımızda Afyonkarahisar'ın dünyaca ünlü markası Karahisar Maden Suyu ile ilgili bir araştırmaya yer vermiştik. Bu sayımızda sofralarımızda özellikle aradığımız, yüzlerce yıllık bir hayır öyküsü, Kadınana Suyu'nu Editörümüz Hasan Özpunar'ın kaleminden okuyabilirsiniz.

91. yıldönümünü kutlayacağımız Büyük Zafer ve Kurtuluş sıcağı sıcağına basında nasıl yeraldı? Kurtuluş heyecanının taze olduğu 1923 yılında yani 1. yıldönümünde neler yapıldı? Coşku nasıldı? Afyonkarahisar Dumlupınar birlikteliği nasıl unutuldu?

Eski Simalar'da bir zamanların Efsane Zabıta Komiseri Hulusi Açıkgöz, Hafızlar, Esir Anzakların Afyonkarahisar'da geçen günleri, Bolvadin deyince ilk akla gelen kişi Araştırmacı-Yazar Dr. Muharrem Bayar Hocamızla ropörtaj bu sayımızdaki konu başlıklarından bazıları.

Daha fazlası dergimizde…

İÇİNDEKİLER

AFYONKARAHİSAR'IN YÜZLERCE YILLIK SU KAYNAĞI KADINANA....4
BİR FOTOĞRAFIN HİKAYESİ....10
TAVANARASI....11
MİLLİ MÜCADELE'DE AFYONKARAHİSARLI BİR KAHRAMAN....12
ESKİ SİMALAR - HULUSİ AÇIKGÖZ....17
1. DÜNYA SAVAŞINDA ESİRLERİN ANILARINDA AFYONKARAHİSAR....22
KARAHİSAR KALESİ....28
AFYONKARAHİSAR'DA KUR'ÂN'A HİZMET EDENLER....31
KAPTAN-I DERYA BOLVADİNLİ EL-HAC HÜSEYİN PAŞA'NIN VAKIFLARI....42
TÜRK EVİ ÇİZGİSİNDE AFYONKARAHİSAR EVLERİ....53
AFYON TİCARET LİSESİ....55
MELİHA SULTAN....57
BİZE ULAŞANLAR....59
İKAZ GAZETESİ'NDE AFYONKARAHİSAR'IN 1. KURTULUŞ YILDÖNÜMÜ....61
BÜYÜK ZAFERİN 91. YILDÖNÜMÜNDE DUMLUPINAR VE AFYONKARAHİSAR....62
KURTULUŞUN 1.YILI NASIL KUTLANDI....65
HABERLER....66
"ÇOCUKLARIMA BİRŞEY BIRAKMADIM"....68
TARİHE TANIK YAPILAR....72
BASINDA BÜYÜK ZAFER....74
'İŞGAL GÜNLERİNDE AFYONKARAHİSAR' SERGİSİ AÇILDI....77
MEMLEKET MANZARALARI....78
AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN....80

BAŞKAN'DAN

Kıymetli okurlarımız,

Aralık 2010 tarihli 5. sayı ile başladığımız yeni yayın döneminde Dergimiz Taşpınar'ın 10. sayısı ile sizlerleyiz. İlimiz tarih ve kültürü hakkında düzenli yayımlanan tek yayın organı olan Taşpınar geride bıraktığı sayılar içerisinde pek çok konuyu araladı, bizleri aydınlattı.

Sizler için büyük önemi olan şehrimizin tarihinin, kültürünün araştırılmasında, kayda geçmesinde büyük payı olan dergimiz yerel tarihimize yeni bir bakış açısı getirmiştir.

İnsanlar yaşadıkları çevreye, kültüre, tarihe karşı sorumluluk duygusu içinde davranmak zorundadırlar. Bu bilince sahip olmanın yolu ise elbette ki yaşadığı yerin, tarihini, kültürünü bilmek ve tanımak.Bu sebeple Taşpınar Dergisi'ni okuyalım, okutalım.

Afyonkarahisar Belediyesi olarak kültürel çalışmalarda da her zaman hemşehrilerimizin hizmetindeyiz. Bugün yüzbinlerce kişinin ziyaret ettiği Sultan Divani Mevlevihane Müzesi Belediyemiz bünyesinde hizmet vermektedir. Yine Belediyemizin restore ettirdiği Taş Medrese (Gedikahmet Paşa Medresesi), kültürel hayatımıza önemli katkılarda bulunacak bir mekân haline gelecektir.

Geçtiğimiz günlerde restorasyonuna başlanan Tarihi Taşhan'la birlikte Bedesten esnafını da eğer razı edebilirsek bu bölgenin bir çekim merkezi olmasını arzu ediyoruz.

Elbetteki çalışmalarımız bunlarla sınırlı değil, sosyal belediyecilik anlamında kadınlar lokalimizden, emekliler lokaline, hobi bahçelerinden gençlerimiz ve çocuklarımız için yüzme havuzuna varıncaya kadar pek çok ilke imza attık, atmaya devam edeceğiz.

Afyonkarahisar Belediyesi olarak bu tür çalışmalarla sizlere hizmet etmeye çalışıyoruz. Bizlere desteğini esirgemeyen tüm halkımıza teşekkürlerimi iletiyorum.

Burhanettin ÇOBAN
Belediye Başkanı

AFYONKARAHİSAR'IN YÜZLERCE YILLIK SU KAYNAĞI KADINANA

Hasan ÖZPUNAR*
hasanozpunar03@gmail.com

Afyonkarahisar'da su denince aklımıza evvela Kadınana Suyu gelir. Her ne kadar son zamanlarda Akdeğirmen Barajı'ndan gelen içme suyumuz kaliteli olsa da yüzlerce yıldır şehrin ihtiyacını gideren Kadınana Suyu'nun tadı, lezzeti bizler için tartışılmaz.

Kadınana Suyu'nun tarihçesi elbetteki Kadınanalar'ın şehrimize gelmeleriyle başlar.

1200'lü yıllarda Konya civarında hüküm süren Anadolu Selçuklu Devleti'nin son hükümdarı Sultan Alaaddin Keykubad'ın 3 kız çocuğu olmasına karşılık saltanatı devam ettirecek bir erkek çocuğu yoktur. Onun vefatından sonra Konya civarında etkili olan beyler kendi aralarında saltanat kavgasına tutuşurlar ve kanlı olaylar meydana gelir.

Bu duruma üzülen ve hayatlarını tehlikede gören Sultan Alaaddin'in 3 kızı o dönemde huzurlu bir yer olan ve Sahipata Beyliği'nin hüküm sürdüğü Karahisar'a gelip yerleşirler. Gelirken beraberlerinde babalarından miras kalan altınları da getirirler.

Karahisar'a yerleşen kızkardeşler babalarından kalan mirası halkın faydasına harcamaya karar verirler. Asiye Sultan o dönemde şehri baştanbaşa ikiye bölen dere üzerine çeşitli aralıklarla 40 adet taş köprü yaptırır.[1]

Diğer kızlardan Melek Peyker Sultan şehrin mezarlık ihtiyacını dikkate alarak büyük bir mezarlık yaptırır. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde belirttiğine göre bu mezarlık 1001 adet kapaklı mezardan müteşekkildir.

Kızlardan Gevher Naime Sultan'a gelince, O'da şehrin içme suyu ihtiyacını gidermeyi kendine vazife sayar.

Hıdırlık Tepesi'nin ardında bulunan Kışlacık Köyü'ndeki bir pınarı köylülerden 1000 ölçek altına satın almasından dolayı bu pınara önceleri Ölçek Suyu denir. Rivayete göre, ölçeği suyun çıktığı yere yerleş-

* Sultan Divani Mevlevihane Müzesi Sorumlusu-Editör

[1] Ömer Fevzi Atabek, Afyon Vilayeti Tarihçesi (Yayına hazırlayan:Turan Akkoyun) Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 1997, s.94

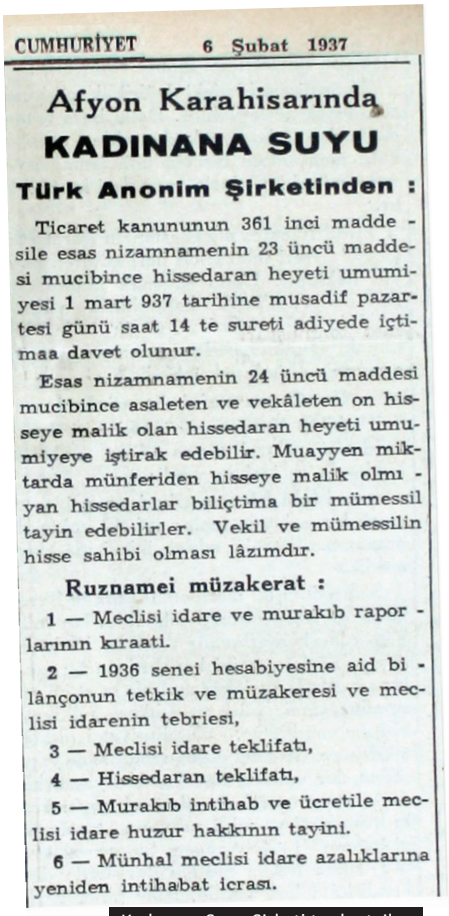

CUMHURİYET 6 Şubat 1937

Afyon Karahisarında

KADINANA SUYU

Türk Anonim Şirketinden :

Ticaret kanununun 361 inci madde - sile esas nizamnamenin 23 üncü maddesi mucibince hissedaran heyeti umumiyesi 1 mart 937 tarihine musadif pazartesi günü saat 14 te sureti adiyede içtimaa davet olunur.

Esas nizamnamenin 24 üncü maddesi mucibince asaleten ve vekâleten on hisseye malik olan hissedaran heyeti umumiyeye iştirak edebilir. Muayyen miktarda münferiden hisseye malik olmıyan hissedarlar biliçtima bir mümessil tayin edebilirler. Vekil ve mümessilin hisse sahibi olması lâzımdır.

Ruznamei müzakerat :

1 — Meclisi idare ve murakıb raporlarının kıraati.

2 — 1936 senei hesabiyesine aid bilânçonun tetkik ve müzakeresi ve meclisi idarenin tebriesi,

3 — Meclisi idare teklifatı,

4 — Hissedaran teklifatı,

5 — Murakıb intihab ve ücretile meclisi idare huzur hakkının tayini.

6 — Münhal meclisi idare azalıklarına yeniden intihabat icrası.

Kadınana Suyu Şirketi toplantı ilanı

Belediyemizce Kadınana Suyu verilen İbrahim Çobanbay Hayratı

Hıdırlık maksemin kalıntıları

tirerek, suyu koyduğu ölçekten geçirtmiş, bundan dolayı da bu pınara Ölçek Suyu da denilmiştir

Bu pınardan çıkan su önceleri şehre açık bir kanaldan gelirken daha sonra Gevher Naime Sultan bu su yolunun üzerini Horasan harçlı büzlerle kapatarak temiz bir şekilde akmasını sağlamıştır. Afyonkarahisar halkı Kadınanalara hürmeten bu suyun adını Kadınana Suyu olarak isimlendirmiş yüzlerce yıldır bu şekilde anılır olmuştur.

1671 yılında şehre gelen Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde "İki yüzden mütecaviz ab-ı hayat çeşmesarları vardır. Amma cümlesi Kadınana Suyu'ndandır" demektedir. Bu sayının abartı olduğu bir gerçektir. Zira 1905 tarihli Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi'ne göre şehirde elli bir çeşme bulunmaktadır. Nüfusun daha az olduğu 1671 yılında çeşme sayısının daha az olması gerekir.

Sonraki yıllarda Kışlacık ve Küçük Kalecik derelerinde yeni bulunan su kaynakları da birleştirilerek Kışlacık Köyü'nün batısında bulunan bir mahzende depolanır ve oradan şehre düzenli bir şekilde gelmesi sağlanmaya başlanmıştır. Ortalama olarak yüksekliği 1250 ile 1500 m olan bu mevkiden 1040 m. rakımı olan Afyonkarahisar şehir merkezine, Kışlacık'ta bulunan depodan suyun gelmesi 6 saati bulmaktadır. Suyun toplandığı mevkinin şehre doğru olan eğimininden yararlanılarak ark yapılmış ve şehre su getirilebilmiştir. Su arkının geçeceği Kışlacık Deresi'nin Değirmen Bahçesi denilen mevkine bir su bendi yapılması 1852 yılında girişimde bulunulmuş ve sonradan bu bend yapılmıştır.

Bu civarda Kadınana kaynağından başka kaynaklarda vardır. Başbakanlık

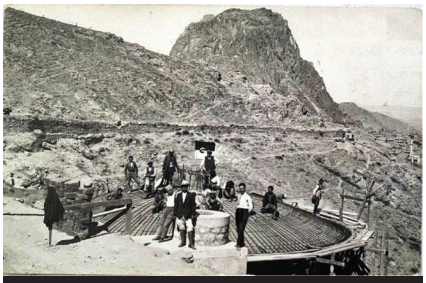

Hıdırlık su deposu inşaatı-arkada su arkı 1930

Arşivleri'nde bulunan su yoluna ait 1924'te çizilmiş bir harita Kadınana Suyu'nun beslendiği kaynakları da göstermektedir.[2]

Bu kaynaklar şunlardır. Ortaköy Pınarı, Karapınar, Uşak Pınarı, Karaağaç Deresi, İmaret Pınarı, Keklik Pınarı, Kanlı Havdan Pınarı, Uyuz Pınarı, Kavaklı Pınar, Hacı Baki Kaynağı, Çavuş Pınarı.

O yıllarda yukarı mahallelerde evden eve açıkta akan sular, künklerle Uzunçarşı'nın yukarı girişinde ve aşağı girişinde yeralan Baş Çeşmelere kadar ulaşmaktadır.

Osmanlı'nın son yıllarında ise suyun mahalle çeşmelerine düzenli dağıtımından "Hark'ı Kebir" denilen ve halkın güvendiği kişilerden oluşturulmuş bir heyet sorumludur.

Hark'ı Kebir heyetinin başında olan kişilere Hark Mütevellisi denir ve bu heyet suyun dağıtımının yanı sıra Hark'ın bakımından da sorumludur. Osmanlı döneminde çeşitli vakıflar, Hark-ı Kebir vakfına önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Hıdırlık'ta bugünde varolan eski top kulübesinin aşağılarında bulunan birinin üstü açık, ikisi kapalı olmak üzere toplam

[2] BOA. Tarih: 29/Z /1341 (Hicrî) Gömlek No:574

Fotoğraf: İsmail Eraslan

Kadınana Çeşmesi

3 havuzda biriken sular bir kısım çeşmelere dağıtılır. Bu havuzların yanı sıra İbik Çeşmesi civarında bulunan 2 havuzdan da uzak mahallelere su dağıtılır. Bir de o dönem adına mahzen veya maksem denilen demir kapılı ve içinde 24 musluk bulunan kapalı bir yapı vardır. Bu musluklarda biriken suyun düzenli bir şekilde dağıtımını sağlamaktadır.[3]

Bu düzeni sağlamakla görevli kişi 24 musluğun anahtarlarını sürekli yanında bulundururarak sabah ve akşam saatlerinde dağıtıma göre bazı muslukları açar bazılarını kapatarak görevini yerine getirmektedir.

Günümüzde Hıdırlık eteklerinde, bekçi kulubesinin alt kısımlarında, Mevlevihâne'nin üst kısımları ile ile Topuzlu Tepesi'nin arkasında ve Merd-i Yek Sultan mezarı ile İbik Çeşmesi arasındaki kısımda yer alan su depoları harap bir halde varlığını sürdürmektedir. Bu depolardan İbik Çeşmesi yakınındaki deponun önceden üzeri açıktı. Duvarları kesme taştan yapılan havuzu, Kurtzâde Hacı Ömer Ağa 1912 yılında tamir ettirerek üzerini kapattırmıştır. Söz konusu tamiratla ilgili kitabe şöyledir:

[3] Ömer Fevzi Atabek, Afyon Vilayeti Tarihçesi s.105

KADINANA KAYNAĞI

Kadınana Su Kemeri-Kışlacık

Tamir kitabesinden adına Mustafa Muini Maksemi denildiğini öğrendiğimiz bu yapının kitabesini Çizmecioğlu Vehbi Bey yazmıştır;

Sahib-ül hayrat Kurtzâde Hacı Ömer Ağa,
yaptırdı iş bu maksemi tarz-ı metin üzre heman
Üç mahalle halkı bilcümle (bismihi Teala)
du'ahandır ona
Sabıka bu havuzdan görmüştüler hayli ziyan
Üstü açık hayyi ve haşiyan inerdi havzına
Şimdi mahfuz oldu her dürlü mazarrattan ıyan
Çağrışurken her kişi mahşerde ve'n - nefsü
deyü
Hak liva'ül hamdini itsün bu zata saye-ban
Vehbiya tarih-i inşasın mukaffa söyledim
Sal-i hicret ta ki bin üç yüz otuddu ol zaman[4]

Fî 24 Cemâziyyü'l-âhir Sene 1330 [M. 10 haziran 1912]

Kitabe'de yeralan beyitten de anlaşılabileceği gibi Kurtzâde Hacı Ömer Ağa'nın yaptırdığı bu mahzenden 3 mahalle özellikle yararlanmaktadır. Merhum İsmail Hızal bu mahallelerin Kubeli, Çavuşbaş ve Başçeşme olduğunu belirtir.[5] Daha önce üstü açık havuzlarda biriken sular dışarıdan gelebilecek her türlü hayvan ve haşerata, pisliğe karşı korumasızdır.

1925 yılına gelindiğinde 30.000 Tl. sermaye ile işletilmekte olan Hark'ı Kebir Su İşletmesi zamanın Afyonkarahisar Valisi Ethem Tuncel tarafından lağvedilerek Belediye'ye devredilmiştir. Kadınana Suyu'nun getirilmesi ile ilgili masrafların Belediye bütçesinin çok üzerinde olması üzerine öncelikle Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce karşılanması üzerinde durulmuş fakat Vakıflar'ın, bütün su işletmelerinin belediyelere devredildiği ve bu yüzden masrafların ödenemeyeceği şeklinde görüş bildirmesi üzerine 03/05/1925 tarihinde Belediye ve Özel İdare'nin de iştirakiyle Karahisar-ı Sahib Kadınana Suyu Türk Anonim Şirketi kurulur.[6] 106.000 Tl sermayenin 45.000 Tl'si Afyonkarahisar Belediyesi'ne aittir.Kalan hisselerde beşer lira değerinde 30.000 hisseden oluşmaktadır.Su şirketi yayınladığı beyanname ile halkı şirkete ortak olmalarını ister.Bu beyanname şu şekildedir.

KARAHİSAR SU ŞİRKETİ MÜESSİSLERİNİN AHALİYİ MUHTEREME BEYANNAMESİ

Afyonkarahisar'ın muhterem ahalisine,

Karahisarımız mühim demiryollarının toplandığı ve ayrılıp ciheti muhtelefiyeye gittiği çok mühim bir merkezdir. Bu itibarla halen olduğu atiyen de daha ziyade terakkiye ve inkişafa müsaiddir. Böyle bir şehrin hayat ve sıhhati için tahir ve temiz bir suya olan derecei ihtiyaç ve irtibatı ilk kademede nazara çarpacak bir lazımdır. Büyümeye namzet böyle bir şehrin suyu ne kadar bol ve temiz olursa sekenesinin hayat ve sıhhati de bu mertebe emin ve sağlam olur.Şehirde nezafet ve taharetten çok aranmaya layık bir mesele halindedir. Suyun bolluğu ile memleketin temizliği, bununla da güzelliği temin olunabilir.Şehirde bir mesken arama ihtiyacında bulunduğumuz vakit onun taksimatının iyi ve fena olup olmadığını araştırmadan önce çeşmeye ve akarsuya yakın olup olmadığını düşünürüz. Bununla da su ihtiyacının diğer ihtiyaçlar arasında önemli bir yeri olduğunu kabul ederiz. Diğer taraftan bol suyun memlekette yangın tehlikesine karşı önemi büyüktür. Yangınlara karşı itfaiye teşkilatında ilk düşünülecek şey şehir sularının kolaylıkla yangın yerlerine sevkedilebilmesidir. Yangın gibi tehlikeli bir afetin tesir ve tahribatından memleketi muhafaza için su tevziatını temin ve lüzumlu yerlerde yangın musluklarını tesis bugüne kadar lazım ise gelecekte de bu lüzum daha fazlasıyla lazım olacaktır. Bütün bu ihtiyaçlar için gereken şehir suları Karahisar'da Cenab-ı Hakkın bir lütfu olarak oldukça kuvvetli ve kaynağı da çok kıymetlidir. Hayır sahipleri tarafından bir hayli vakit ve para sarfıyla şehre getirilen su hepiniz biliyorsunuz ki bugün iyi bir vaziyette değildir.Evlerimizin ihtiyacına bugün yeterli gelmiyor.

100 sene evvel belki fazla gelen su bugün vatandaşın ihtiyacına elvermiyecek halde ve vaziyettedir. Gelecekte şehrin nüfusu daha da artacağından bu ihtiyaç fazlasıyla kendini gösterecektir.Bu sebeple şehrin su ihtiyaçlarını ve ondan önce yapılması gerekenleri yapmak mevkiinde bulunan Belediye Dairesi özellikle halkın temiz su içmesine yarayacak çareler aradığı sırada işten anlayan kişilere yaptırdığı incelemelerde Kışlacık Bayırlarından Hark-ı Kebir vasıtasıyla gelen sudan 25.000 nüfusu olan şehrimizde kişi başına 24 saatte 6 teneke su düşmesi gerekirken özellikle yaz mevsiminde çekilen sıkıntılar su sıkıntısının çok fazla olduğunun delilidir.Çok zamanlar

[4] "Kadınana Suyu'' Afyonkarahisar Vakıf Eserleri AKÜ Yayını Cilt 1 s 364 Afyon 2005

[5] Hızal İsmail "Afyonkarahisar'ın Su Yolları'' Beldemiz Dergisi sayı: 6 Haziran 1986

[6] Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri. Tarih:07/08/1926 Dosya:1632

Kadınana Su Kemeri

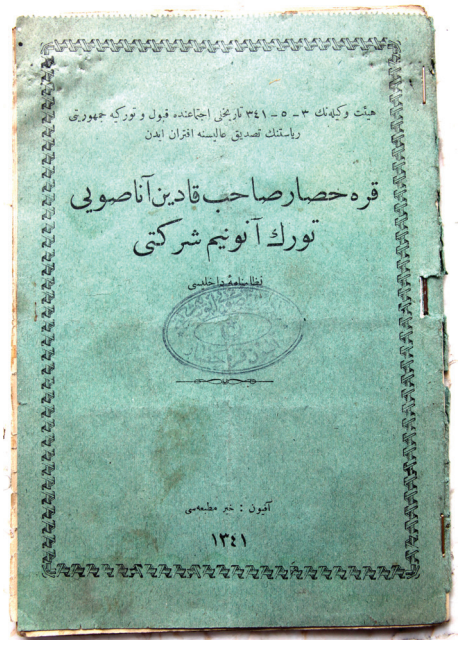

Kadınana Su Şirketi Nizamnamesi'nin kapağı -H.1341 M.1925

şehirdeki umumi çeşmelerden su almak müşkül bir hal alır. Çeşme başlarında kavgalar, tartışmalar hepimizin şahit olduğu olaylardır. Bu suyu şehre getiren hayır sahiplerinin arzusu bu sudan herkesin kolaylıkla yararlanması idi. Harkı yapanlar şimdiki halimizi kabirlerinden görseler bize acırlar, biz harkı saatlerce mesafeden getirdiğimiz halde bu bol sudan bu zamanın insanları neden istifade edemiyor diye düşünürler. İşte isimleri unutulmuş hayırsever ecdadın bize bıraktığı o güzelim suyun şehir içinde Hark'tan çıktıktan sonra evden eve açıktan geçmek sureti ile kirli ve pis halden kurtarılması, ihtiyaç sahiplerine temiz bir halde ulaştırılmasını sağlamak takdire layık bir davranıştır.

Memleket su işleri ile kanunen alakadar olan Belediyemizin bu işe verdiği önem takdire layıktır. Ancak bir şehrin suyunu hepimizin arzusuna göre idare etmek para ile olacak bir iştir. Belediye'nin İstanbul'dan getirdiği, su işlerinde bilgi sahibi olan Mühendishane öğretmenlerinden Burhan Bey'in yaptığı incelemelerde suyun şehir içinde dağıtımının sağlanabilmesi için 115.000 liraya ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır. Senelik 40.000 lira bütçesi olan Belediyemizin böyle büyük meblağ gerektiren suyun idaresi işini kendi bütçesi ile gerçekleştirmesinin uzun yıllar imkânı yoktur. Her sene bir miktar ayırmak suretiyle bu işe yetecek sermaye toplamakta uzun seneleri gerektireceğinden halkın buna da tahammülü yoktur. Bu hesapları düşünen ve hayra öncülük etmeyi vazife bilen bazı kişilerin aracılığıyla bu işle ilgilenen heyetimizin inceleme ve araştırmaları sonucunda su işinin halkın yardım ve çabalarıyla çabuk sonuçlandırılacağı ümit edilerek bir şirket teşkili düşünüldü. Bu şirketin tüzüğü yapıldı ve heyetimiz şimdiden bu işe halledilmiş gözüyle bakmaktadır. Şirket anonimdir. Bu şirkete 10'ar bin lira ile Belediye, Harkı Kebir komisyonu ve Vilayet istirak etmiştir. Büyük ve hayırlı işleri destekleyen hükümetimizin de 10.000 lira ile sermayeye katılacağına heyetimiz inanmaktadır. Şirketin sermayesi 150.000 lira olmasına ve 40.000 lirasını daireler ve müesseselerce temin edileceğine göre kalan 110.000 lira gibi bir sermayeyi de memleketin muhterem halkının yine kendi menfaatine ait bu işten esirgemeyeceğine dair inancımız vardır. Şirkette daire ve müesseselerden hariç olarak adedi 5'er liralık 50 hisse ile iştirak edeceklerden 25.000 lira sermayeye kadar para verenler için yönetimde temsilcilik sağlanacaktır. Şirketin senetleri nama muharrer ve adedi 5 lira olmak üzere toplam 30.000 adettir. Şirket herkesin hukukuna riayet edecek ve suyun idaresinden hiç kimse şikâyet etmeyecektir. Memlekete su temini ve getirilmesi önemli ve aynı zamanda hissedar-

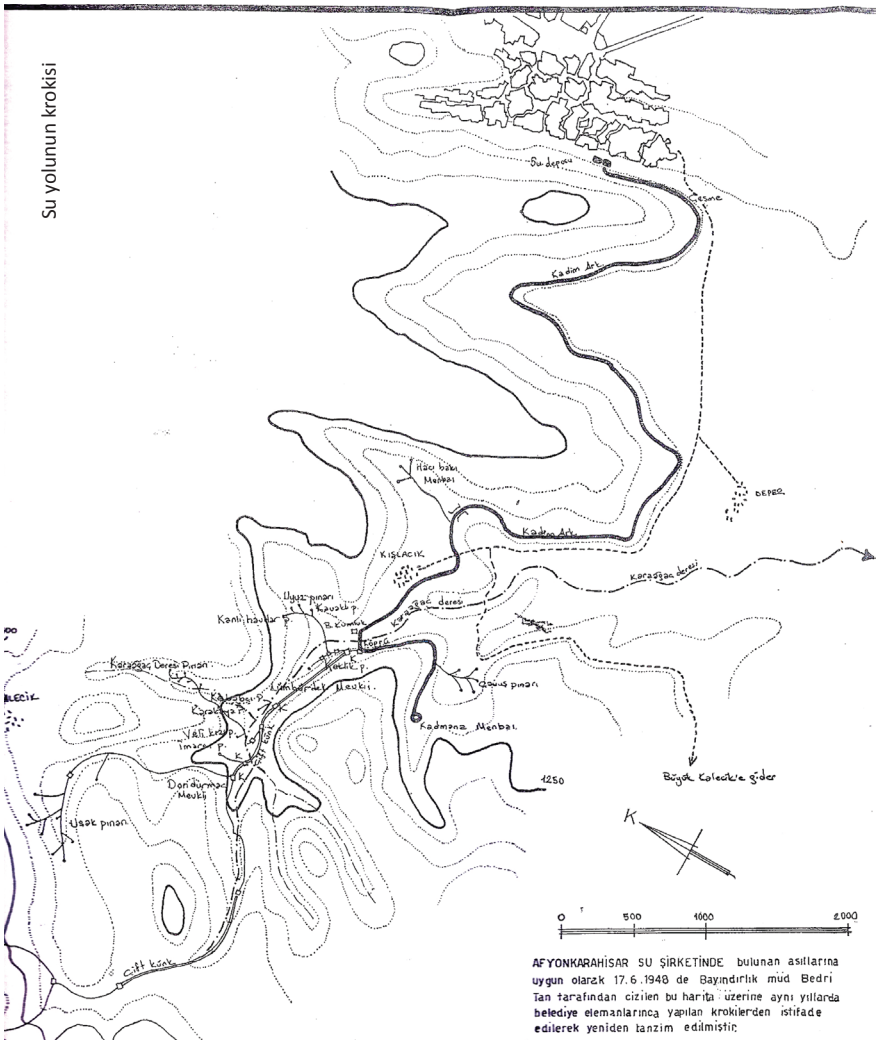

Kadınana Su Yolu

lar için faydalı bir iş yaptığına inanan heyetimiz hissedar kaydına başlamıştır. Memleket halkının bu teşebbüsü iyi niyetle karşılayacağını ümit etmekteyiz. Her kim bu hususta ve teferruatında bir şüpheye düşerse tüzüğü görmek için her gün Halil Hilmi Efendi'ye (Bozca) müracaat ederek tetkik edebilir.Şu güzel teşebbüsten halkımızın birbirini ikna edeceğini dikkate alan heyetimiz hissedar kaydolunacaklara özel olmak üzere müessislerin mutemedi Ebulkasımzade Hacı Hakkı Efendi'ye müracaatı tavsiye ederiz. Sonuç olarak iş bu beyannamenin tesiri usulü için sayolunmasını heyetimiz cümleden istirham ederek Cenabı Hakk'tan Tevfik diler.[7]

06.04.1341 (1925)

Belediye Reisi, Tüccardan Harkı Kebir Müdürü Tüccardan Saraçzade Halil, Meydanzade Hacı Ali Mehmet Sait, Kesrizade Salih, Tüccardan Kethüdazade Tüccardan Taşçızade Yahya Salim, Ebulkasımzade İsmail Hakkı Muhami, Tüccardan Halil Hilmi Hacı Arifzade Niyazi yukarıdaki beyanname ile Afyonkarahisar halkını kurulan şirketten hisse almaya çağıran heyet Kadınana Su Türk Anonim Şirketi olarak şehrin her tarafına düzenli su dağıtımını sağlayacak bir proje hazırlatmış projeyi uygulamaya sokmuştur. 1930 yılında bitirilen bu proje sonucunda eskiden Horasan harçlı beton kanallarla havuzlara getirilen su, 12.649 metrelik bir isale hattı ile font borularla Hıdırlık'ta yeni yaptırılan 3 adet depoya aktarılır. Bu depolardan ikisi 500, diğeri 300 metreküp hacimlidir.[8] Su isale hattının bitirilmesi 1930 yılında olmasına rağmen evlere dağılımının yapılması zaman alır. Hane sahiplerinin evlerine su abonesi olabilmesi için gerekli olan su saati gibi malzemeler yurtdışından temin edilir. Kadınana Su Şirketi İzmir'de su işlerinde çalışan Afyonkarahisar'lı Şükrü Kilit adlı ustayı getirterek su dağtımı işinde görev verir. Usta 1965 yılına kadar görev yapar.

Doğal olaylardan da etkilenen Kadınana su kaynağında 19 Haziran 1934 tarihinde ilimizde yaşanan şiddetli depremde, gelen su miktarının arttığı gözlemlenmiştir.

1949 yılına gelindiğinde Kadınana suyu şehrin su ihtiyacının ancak yarısını karşılayabilmektedir. Su kanalları ve borular Kışlacık ve Deper köylülerince kırılarak tarla, bahçe sulamada, kendi ihtiyaçları için kullanılmaktadır. Kalan su ihtiyacı ise Taşpınar ve Olucak Çeşmeleri'nden gelen su ile ikame edilmektedir. Afyonkarahisar nüfusunun 30.000 civarında olduğu bu yıllarda su işletmesinin 1020 abonesi bulunmakta ve 106 mahalle çeşmesi ile halka hizmet verilmektedir. Bu dönemde yukarı mahallelerin çektiği su sıkıntısı halkı isyan noktasına getirir. Su şirketinde her ne kadar Belediye ve Özel İdare'nin ortaklığı olsada asıl hissedarların kendi kârlarını düşünmesi nedeniyle yeni

[7] Bir Belge'' Karahisar Su Şirketi'' Beldemiz.Sayı: 12 Aralık 1987

[8] İller Bankası Belediyeler Yıllığı Ankara 1949 Cilt.1 s.49

Şehrin su probleminin halledilmesi için yurtdışından getirilen borular-1930

Kaynak'tan şehrin görünümü

Su deposu

yatırımlar yapılmaması şikayet konusu olur. Hissedarların elindeki yüzde 10'luk hissenin Belediye'nin alması ve acilen su ihtiyacını giderecek çalışmalar yapması istenir.[9] 1930 yıllardan beri Su Şirketi'nin tüm hisselerini Afyon Belediyesi'nin alarak şehrin su sıkıntısına bir çözüm bulunması gündeme gelmişse de bu işin gerçekleşmesi 1949 yılını bulur. Aynı yıl Kadınana Su Şirketi, Belediye Reisi Tevfik İsce tarafından 30.000 Tl ödenmek suretiyle satın alınır. Uzun yıllar şehrin su dağıtımını idare eden şirket nihayet 10/12/1949 tarihinde kendini fesheder.

Ocak 1952'de Kadınana Suyu'nun ihtiyacı karşılamaması sebebiyle Belediye Başkanı Mehmet Arpacıoğlu tarafından suyun kaynaktan çoğaltılmasına yönelik çalışmalar başlatılır. Kısa bir süre devam eden çalışmalar hava şartlarının müsait olmaması yüzünden bir süre tatil edilir ve Mayıs 1952'de tekrar başlar. Bu arada Belediye Başkanı Mehmet Arpacıoğlu vefat etmiş yerine Meclis üyelerinden Asım İzmirli seçilmiştir. Denildiğine göre Mehmet Arpacıoğlu'nun genç yaşta vefatına da şehrin su meselesi sebep olmuştur. Görevi devralan Asım İzmirli çalışmaları devam ettirmiş ve yeni su kaynağının bulunmasıyla Kasım 1952 'de çalışmalar sonlandırılmıştır. Daha önce saniyede 18 Litre su elde edilirken bu çalışmalar sonucunda saniyede 50 litre suya ulaşılmıştır. Su kaynağının çoğaltılması işinde Mustafa Şatır adlı usta'nın büyük gayretleri olmuştur.[10]

İlerleyen yıllarda şehrin nüfusunun artması sebebiyle Kadınana Suyu'nun hari-

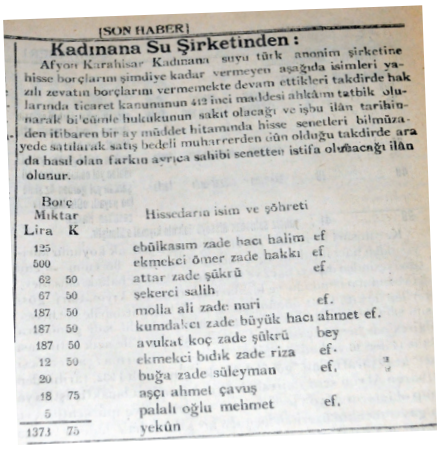

[SON HABER]

Kadınana Su Şirketinden :

Afyon Karahisar Kadınana suyu türk anonim şirketine hisse borçlarını şimdiye kadar vermeyen aşağıda isimleri yazılı zevatın borçlarını vermemekte devam ettikleri takdirde hak larında ticaret kanununun 412 inci maddesi ahkâmı tatbik olunarak bi'cümle hukukunun sakıt olacağı ve işbu ilân tarihinden itibaren bir ay müddet hitamında hisse senetleri bilmüzayede satılarak satış bedeli muharrerden çün olduğu takdirde ara da hasıl olan farkın ayrıca sahibi senetten istifa olunacağı ilân olunur.

Borç Miktar Lira	K	Hissedarın isim ve şöhreti	
125		ebûlkasım zade hacı halim	ef
500		ekmekci ömer zade hakkı	ef
62	50	attar zade şükrü	ef
67	50	şekerci salih	
187	50	molla ali zade nuri	ef.
187	50	kumdakcı zade büyük hacı ahmet	ef.
187	50	avukat koç zade şükrü	bey
12	50	ekmekci bıdık zade riza	ef.
20		buğa zade süleyman	ef.
18	75	aşçı ahmet çavuş	
5		palalı oğlu mehmet	ef.
1373	75	yekûn	

cinde yeni su kaynakları arayışına girilmiş ve önce Küçük Çobanlı Köyü civarında yeni içme suyu kuyuları devreye sokulmuştur. Fakat bu suyun lezzeti Kadınana Suyu ile kıyaslanamaz. Buradan sağlanan suyunda gelecekte yetersiz kalabileceği göz önünde bulundurularak 2009 yılında İzmir Yolu Akdeğirmen Barajı hizmete alınmıştır.

Kadınana Suyu günümüzde şehrin muhtelif yerlerindeki çeşmeler vasıtasıyla halkımıza ulaşmaktadır. Su güzergahı üstünde yeralan Deper Çeşmesi, Akçeşme, Karayolları Cami önünde (Ördek Çeşmesi), Devrane Cami çeşmelerinin yanısıra 1990'ların başında İmaret Cami üstündeki alana Türk Kadınını Tanıtma ve Güçlendirme Vakfı tarafından Kadınana Suyu akan çeşmeler yaptırılmış sonraki yıllarda Anbaryolu girişinde yeralan Kadınana'lardan Asiye Sultan'ın Türbesi'nin girişine yine Kadınana Suyu akan bir çeşme yaptırılmıştır.

Yakın zamanda Kadınanalar'ın bu hayrını hatırlatmak amacıyla Anbaryolu ile Yeşilyol Kavşağına bir heykelleri dikilmiş, yine Asiye Sultan'ın türbesi yanındaki boş duvara işadamı Mustafa Sarıdere tarafından büyük ebatlarda Kadınana rölyefi yaptırılmıştır.

2009 yılı içerisinde Afyonkarahisar Belediye Meclisi üyesi olan Mimar Oktay Okay, anne ve babasının hatıralarını yaşatmak amacıyla Hükümet Konağı yanındaki boş alanda Osmanlı Mimarili bir çeşme yaptırmış ve Kadınana Suyu burada da halkımızın istifadesine sunulmuştur. 2013 yılı Ocak ayı başlarında ise esnaftan Abdullah Çobanbay, Yeşilcami önünde babası adına bir çeşme yaptırarak Kadınana Suyu'nun buradan da içilmesini sağlamıştır.

Eskişehir'in Kalabak Suyu'nun şişelenerek tüm yurtta satışa sunulması gibi ilimizin en önemli kaynak suyu olan Kadınana Suyu'da şişelenir mi bilmem ama yüzyıllardır şehrimize hayat veren Kadınana Suyu'nun daha nice yıllar soframızdan eksik olmaması dileğiyle.

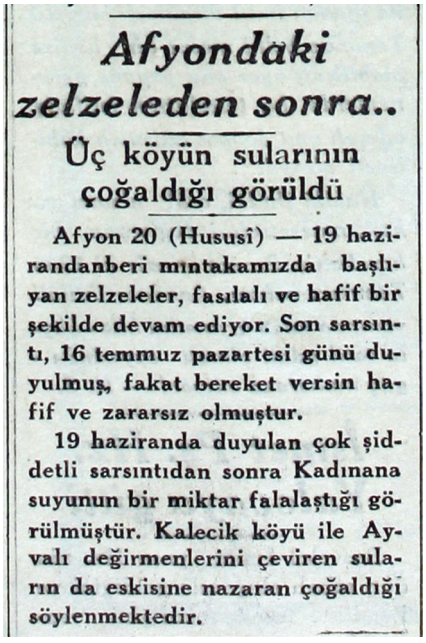

Afyondaki zelzeleden sonra..

Üç köyün sularının çoğaldığı görüldü

Afyon 20 (Hususî) — 19 haziranden beri mıntakamızda başlıyan zelzeleler, fasılalı ve hafif bir şekilde devam ediyor. Son sarsıntı, 16 temmuz pazartesi günü duyulmuş, fakat bereket versin hafif ve zararsız olmuştur.

19 haziranda duyulan çok şiddetli sarsıntıdan sonra Kadınana suyunun bir miktar falalaştığı görülmüştür. Kalecik köyü ile Ayvalı değirmenlerini çeviren suların da eskisine nazaran çoğaldığı söylenmektedir.

Temmuz - 1934 tarihli bir gazete haberi

[9] "Su Şirketi Belediyeye Geçiyor'' Kocatepe Gazetesi 11/02/1949

[10] Ömer Fevzi Atabek, Afyon Vilayeti Tarihçesi (Yayına hazırlayan:Turan Akkoyun) Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 1997

BİR FOTOĞRAFIN HİKÂYESİ

Kocatepe saat: 11.00

Kocatepe deyince ilk akla gelen Atatürk'ün o meşhur pozunu bilirsiniz.Hani kayalıkların arasında düşünceli halini yansıtan.

Atatürk'ün özel fotoğrafçısı Etem Tem, Afyonkarahisar Kocatepe'de ki *"anıt fotoğrafı"* nasıl çektiğini, ülkenin kaderini belirleyen o sabahı ve ardından gelen günlerde neler yaşandığını gazeteci Fikret Otyam ile 1960 yılında yaptığı söyleşide şöyle anlatmıştı:

"O sabah Kocatepe'de bulunuyorduk. Taarruz, şafak vakti saat beşte başlamıştı. Mustafa Kemal Paşa, günler ve geceler süren yorgunluğuna rağmen ayakta, vaziyeti adım adım takip ediyor, direktifler veriyordu. Bir ara kumandanlardan ayrıldı. Tek başına, kayalıklar arasında dalgın ve düşünceli dolaşmaya başladı. Zaman zaman sahra dürbünleriyle düşman cephesine bakıyordu... Bir aralık o kayalık tepenin ucuna geldi. Hafifçe eğilmişti. Başparmağı dudaklarının arasındaydı... Hemen objektifimi çevirdim, adeta nefes almayacak kadar bir sessizlik içinde deklanşöre bastım, resmini çektim. Saat 11'di... O gün 7x11 boyunda sekiz on rulo film çektim. Bir kaç tane 10x15 cam... Mustafa Kemal Paşa, bütün gün ağzına bir lokma koymamıştı... Gece ric'ate (geri çekilme) başladılar. 2 Eylül'de Uşak'a girdik. Vakit yoktu. Ahır bozması bir yerde bir kaç film yıkadım. Fotoğraflar birbirinden güzeldi. Hemen dört tane yaptım, ertesi sabah götürdüm. İçeri aldılar. Berberi traş ediyordu. Odada portatif bir masa, bir portatif karyola, iki iskemle vardı. Bir aralık odayı işaret etti: "A be.... Bu bir başkumandan odasına yakışmaz" dedi. Salih (Bozok) odayı halılarla süsleyeceğini söyledi. Zira o gün Trikopis getirilecekti. Gazi, fotoğrafları aldı, baktı. Parmaklarını fotoğrafların üzerinde gezdirdi ve çekti: "Çok güzel, " dedi.

"9 Eylül'dü... Kadifekale'ye çıkmıştık. Zaman güneş batımına yakındı. Deniz pırıl pırıldı... Şehir ayaklar altındaydı... Körfezde bazı vapurlar vardı...Dumanlıydı vapurlar... Bir rapor geldi. Süvarilerimiz İzmir'e girmişti...."Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri.." emri yerine getirilmişti. İzmir bizimdi yine...

"Sonra mı?.. Ha, evet... Sonra otomobillerle şehre girdik. İlk işim bir fotoğrafçı bulmak oldu. Kocatepe'de çektiğim sekiz on rulo filmi bir Rum fotoğrafçıya verdim. Zaman geçirmek için etrafta biraz döndük, dolaştık... Sonra yeniden geldik. Fotoğrafçı geldiğimizi, içeri girdiğimizi görünce "fotoğraflarınız bir harika!" diye bağırdı. Baktım fotoğraflar daha yaş yaştı... Doya doya baktım...Hakikaten birer harikaydı...Taa Uşak'tan İzmir'e kadar bu anı bekliyordum. Fotoğrafların kuruyup, hazır olması için bir gün daha lazımdı. Ertesi günü gelip almak üzere karargaha, Bornova'ya döndük. Ertesi sabah otomobille indik İzmir'e... Millet yollara dökülmüştü... Bayram vardı... "Biraz sonra Mustafa Kemal gelecek" dedik... Görmeliydiniz o anı... İzmir yanıyordu... Ne dost ne düşman belliydi... Cayır cayır yanıyordu İzmir... Fotoğrafçı dükkanının olduğu yere güçlükle varabildik. Fakat ne görelim?.. dükkan yanmıştı... Uşak'ta o ahır bozması yerde yıkaya bildiğim birkaç film kalmıştı elimde... Ötekilerin hepsi fotoğrafçı dükkanıyla birlikte yandı kül oldu..."

Bu fotoğrafla ilgili olarak Falih Rıfkı Atay, "Bir 26 Ağustos Yıldönümü" yazısında şöyle diyecektir:

"Fotoğraf objektifi, tarihe bu kadar canlı bir eser bırakmamıştır."

Kaynak:

1- Fikret Otyam, "Etem Tem" röportajı, Ulus Gazetesi, 4 Aralık 1960, Ankara.

2- Falih Rıfkı Atay, " Bir 26 Ağustos Yıldönümü" Milliyet Gazetesi, 26 Ağustos 1928

TAVANARASI

Hasan Özpunar*

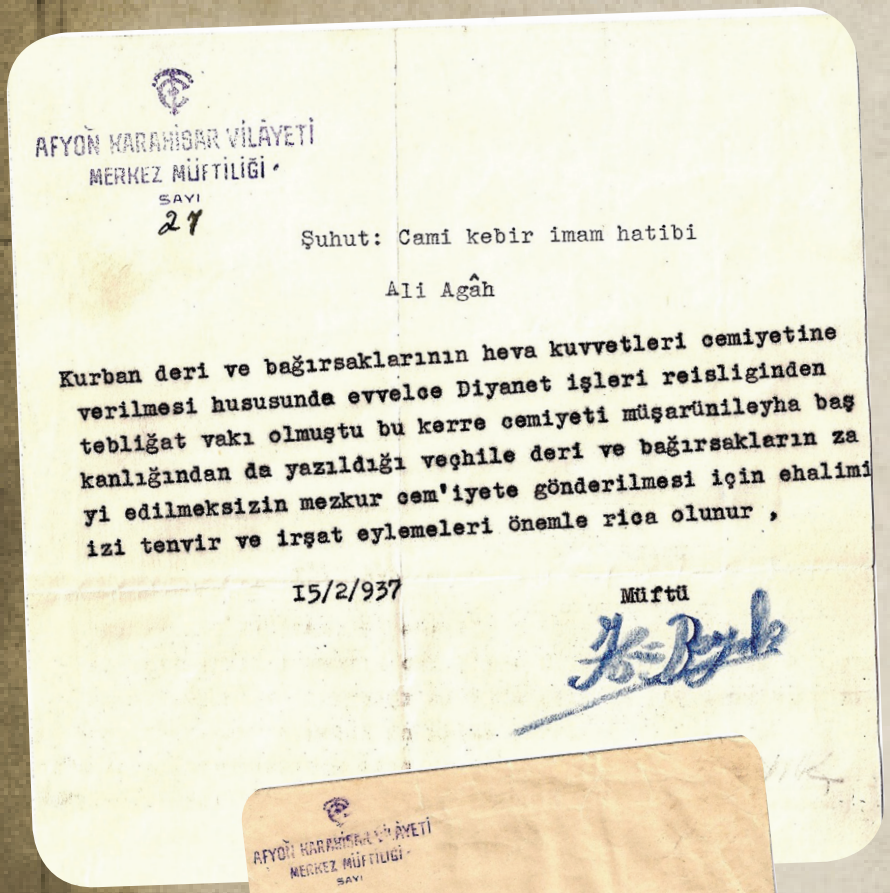

AFYON KARAHİSAR VİLÂYETİ
MERKEZ MÜFTİLİĞİ
SAYI
27

Şuhut: Cami kebir imam hatibi

Ali Agâh

Kurban deri ve bağırsaklarının heva kuvvetleri cemiyetine verilmesi hususunda evvelce Diyanet işleri reisliginden tebliğat vakı olmuştu bu kerre cemiyeti müşarünileyha baş kanlığından da yazıldığı veçhile deri ve bağırsakların za yi edilmeksizin mezkur cem'iyete gönderilmesi için ehalimi izi tenvir ve irşat eylemeleri önemle rica olunur ,

15/2/937

Müftü

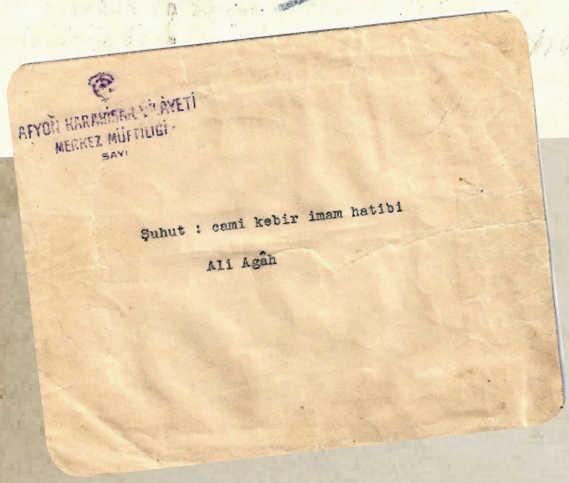

AFYON KARAHİSAR VİLÂYETİ
MERKEZ MÜFTİLİĞİ
SAYI

Şuhut : cami kebir imam hatibi

Ali Agâh

Müftü Hüseyin BAYIK
(1874-1965)

Son yıllarda rastlamasakta bir zamanlar Kurban Bayramı geldiği vakit tartışmalar ayyuka çıkardı.Gazeteler günler öncesinden yayınlar yapar, devlet daireleri genelgeler yayınlardı. Hepsi de Kurban derilerinin Türk Hava Kurumuna verilmesi gerektiğini ve deri toplamada tek yetkilinin THK olduğunu belirtirdi.

Yıllar boyu bu şekilde sürüp giden uygulamanın geçmişi aslına bakarsanız çokta eskilere dayanıyormuş.Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk Havacılığı'nın güçlendirilmesi amacıyla Türk Hava Kurumu'na verilen bu yetki zamanla önemini yitirmiş fakat yine de ısrarla devam ettirilmeye çalışılmıştı.

Tavanarası'nın bu sayısında çok uzun yıllar (1916-1960) Afyonkarahisar Müftülüğü görevini yürüten merhum Hüseyin Bayık imzalı resmi bir yazı var.

Şuhut'ta Camii Kebir (Ulu Cami) imam hatipliğini yürüten Ali Agah Bey'e gönderilen bu yazıda Kurban derisi ve bağırsaklarının Hava Kuvvetleri Cemiyeti'ne verilmesi hususunda Diyanet İşleri Reisliği'nin daha önce tebligatta bulunulduğu ve bir kez daha gelen yazıda da deri ve bağırsakların zayi edilmeden Hava Kurumu Cemiyeti'ne teslim edilmesi hususunda halkın aydınlatılması gerektiği belirtilmekte.

Dönemin Afyonkarahisar Müftüsü Hüseyin Bayık (1874-1965) yılları arasında yaşamış olup Osmanlıdan Cumhuriyet'e kesintisiz 44 yıl müftülük yapmıştır.Milli Mücadele döneminde de büyük hizmetleri olan Hüseyin Bayık, Afyonkarahisar Mevlevilerinin önde gelen simalarındandır.

*** Belge Ahmet Kullukçu arşivinden**

*Mevlevihane Müze Sorumlusu

MİLLİ MÜCADELE'DE AFYONKARAHİSARLI BİR KAHRAMAN

BAYATLI ARİF BEY VE FAALİYETLERİ

Ahmet ALTINTAŞ*
Nazife TOPAL**

ÖZET

Yarbay Arif Bey, Milli Mücadele Dönemi'nin unutulmayacak isimlerinden birisidir. Öyle ki, İzmir'in işgaline ilk tepki gösterenlerden birisi olan Arif Bey, Milli bilinci uyandırmak ve vatanı müdafaa etmek amacıyla Karakeçili Milli Alayı'nı kurmuştur. Ayrıca Afyonkarahisar Kuva-yı Milliyesi'nin kurulmasında da çok etkili olmuştur. Fakat, vatanı istilâ eden düşmanlardan ziyade, ülkede karışıklık çıkarmaya çalışan asilerle, daha fazla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle İkinci Bozkır Ayaklanması'nın bastırılmasında çok etkili olmuş ve Birinci Düzce Ayaklanması'nda da nedeni belirlenemeyen bir suikast sonucu şehit edilmiştir.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin yıkılmaya yüz tutmuş, son demlerini yaşamaya başlamış olduğu bu döneminin hakkında genel bir bilgi verecek olursak: "Osmanlı İmparatorluğu, İmparatorluktan çıkmış küçük bir devletçiğe dönüştürülmüş payitahtı bile işgal edilmiş, Mebusan Meclis'i dağıtılarak önde gelen milletvekilleri ya tutuklanmış ya da Malta'ya sürülmüştür. Birinci Dünya Savaşı'nda 9 Ordu olarak örgütlenmesi yapılan kuvvetler, 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile asayişi sağlamakla görevli kuvvete dönüştürülmüştür. Bu yeniden teşkilatlanıp yeni bir devletin temellerini atabilmek ancak Türk Milleti'ne ve onun içinden gelen Mustafa Kemâl Atatürk'ün liderliğinde kenetlenen Milli Mücadele kahramanlarının işi olmuştur"[1]

Mondros Mütarekenâmesi ile beraber Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde Milli direnme fikir ve hareketleri görülmeye başlamıştır. Yunan Ordusunun, 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkarılması bu çalışmaları daha da hızlandırmıştır. İşte böyle bir ortamda Yarbay Arif Bey ve kurmuş olduğu Karakeçili Milli Alayı'nın gönüllüleri vatanını cesurca müdafaa etmişlerdir.

1.HAYATI

Yarbay Arif Bey, Bayatlı Hacı Mustafa oğullarından Binbaşı Osman Bey'in oğludur. 1875 yılında Harput'ta doğmuştur. 1893 yılında Harp Okuluna girmiş, buradan 1895 yılında mezun olmuştur. 1311 C Piyade sicil numarası ile orduya katılmış, Balkanlardaki olaylarda üstün başarılar sergilemiştir. 1912'de çıkan Birinci Balkan Savaşı'nda 32. Alay 1. Tabur komutanlığı görevini üstlenmiş, görevindeki başarısından dolayı Birinci Dünya Savaşı'nda, 12. Alay Komutanlığı görevi verilmiştir. Çanakkale Arıburnu Muharebeleri'nde çarpışmış, burada bilhassa cesaretiyle temayüz etmiştir. 12. Alay ile birlikte Diyarbakır ve Bitlis'e gitmiş daha sonra Yarbay rütbesi ile İzmir Merkez Komutanlığı'na atanmıştır. [2]

Arif Bey, iki defa evlenmiştir. Birinci eşi, Ferik (Tümgeneral) Ömer Lütfi Paşa'nın kızıdır. Bu evlilikten kızı Kadriye Hanım(Alpman) ve oğlu Lütfi Bey(Emekli Albay Lütfi Güngör) dünyaya gelmişlerdir. İkinci eşi Diyarbakır'lı Zeynep Özeralp(1896-1990) hanımdır. Bu evlilikten de Zekiye ve Cahide isimli iki kızı olmuştur.[3] *(Editörün Notu; Arif Bey'in eşi Zeynep Hanım,Arif Bey'in ölümünden sonra 'onun kardeşi olan Mazhar Sabri(soyadı kanunu çıkınca Özeralp) ile evlenmiştir. Mazhar Sabri Bey'de ağabeyi Arif Bey gibi subay olup Çanakkale Savaşı sırasında bir gözünü kaybetmiş*

---

[1] * Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi
** Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi
Ahmet Altıntaş, Milli Mücadele'de Afyonkarahisar (1919-1922), Afyonkarahisar Valiliği Yayınları, Afyonkarahisar 2011, s.V.

[2] Ahmet Altıntaş, "Kuvva-i Milliye ve Bayatlı Arif Bey'in Faaliyetleri", *Milli Mücadele ve Büyük Taarruzda Afyonkarahisar*, Editör: Hasan Babacan, Afyon Kocatepe Üniversitesi-Borusan Kocabıyık Vakfı, Afyonkarahisar 2010, s. 247.

[3] Niyazi İplikçioğlu, "Milli Mücadelenin Meçhul Kahramanlarından Yrb. Bayatlı Arif Bey ve Ölümü", *III. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri,* 22-24 Ekim 1993, Afyon Belediyesi Yayınları: 6, s.93.

ve malul gazi olarak emekli olmuştur. Arif Bey'in kızı Zekiye Hanım, daha sonra Kurmay Pilot Binbaşı Bahaattin Sergen ile evlenmiştir.Bu evlilikten Mete ve Oya isminde iki çocuğu olmuştur.Pilot Binbaşı Bahaattin Sergen 7 Ekim 1948 tarihinde Erzincan'da uçağının düşmesi sonucu şehit olmuştur.Kızı Oya Sergen Sayı (1940-2013) uzun yıllar Afyonkarahisar'da doktor olarak görev yapmış ve geçtiğimiz aylarda vefat etmiştir.)

Arif Bey, Yunanlıların İzmir'e asker çıkarmasıyla ilk silahlı mukavemeti başlatıp daha sonra Afyon-Emirdağ'a gelerek "Karakeçili Milli Alayı"nı kurmuş, ölümüne kadar geçen bir yıl içerisinde de milli şuuru ayaklandırmak için gece-gündüz çalışmıştır.

11 Mayıs 1920'de Gerede'nin Aktaş Köyü'nün Yunak Yaylası'nda faili meçhul menfur bir suikasta kurban gitmiştir. [4]

2. MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ FAALİYETLERİ

a.İzmir'in İşgali Üzerine İzmir'den Afyonkarahisar'a Gelişi

Bayatlı Arif Bey, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali esnasında yaptıkları zulümlere dayanamayarak bir plân yapmıştır. Arif Bey, beraberindeki Çerkez Mehmet, Cumali ve üç kişiyle akşam karanlığı çöktüğünde ayrı ayrı mahallelerde Yunan askerlerine tuzak kurmuşlar ve 13 Yunan askerini öldürmüşlerdir. Arif Bey İzmir'de daha fazla kalamayacağını anladığından, daha kolay teşkilatlanabileceğini düşündüğü memleketi Afyonkarahisar-Emirdağ'a gelmeye karar vermiştir. Arif Bey, Seyitgazi'ye gelerek burada Seyitgazi Jandarma Komutanı'ndan elinde fazla bulunan silah ve mühimmatı Kuva-yı Milliye'yi oluşturmak amacıyla vermesini istemiştir. Fakat, Seyitgazi Jandarma Komutanı buna yanaşmamış ve aralarında kısa bir tartışmadan sonra çatışma çıkmıştır. Arif Bey ve beraberindekiler çatışmadan kaçarak Emirdağ civarındaki çeşitli mahallerde saklanmak zorunda kalmışlardır.

b.Karakeçili Milli Alayı'nı Kurması

Arif Bey, zikredilen çatışmadan kaçmayı başararak memleketine gelebilmiştir. Buradan daha güvenli gördüğü Eğerlitepe Yaylası'na intikal etmiş, Milli Mücadele yanlısı çağrılarını buradan da devam ettirmiştir. Nitekim bu çağrıya olumlu yanıt verenlerden birisi de 1896 Bolvadin doğumlu Mehmet Tabak olmuştur. Mehmet Tabak, Bolvadin'den 30 kişilik bir kuvveti Arif Bey'in emrine vermiş, böylece Karakeçili Alayı'nın ilk nüvesi de bu şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır. [5]

Arif Bey'in Afyonkarahisar Hamidiye Mahallesi'nde bulunan evi

Arif Bey Eğerli'deki olumsuz şartlardan dolayı burada daha fazla kalamayacağını anlamış, daha kolay gizlenip kışı geçirebileceğini düşündüğü Başara Köyü'ne gelmiş ve beraberindekilerin önemli bir kısmını yakın köylere taksim etmiştir. Arif Bey, kışın şiddetinin geçmesini beklerken bir taraftan da kendisinin tutuklanması için emir veren 23. Tümen Komutanı Ömer Lütfi Bey'le temasa geçerek tutuklanma emrinin geri alınması için, Ömer Lütfi Bey'in yakın arkadaşı olan Afyonkarahisar Belediye Başkanı Halil Ağa ile bağlantı kurmaya çalışmıştır.

Arif Bey, Afyonkarahisar Belediye Başkanı Halil Ağa'nın aracılığı ile 23. Tümen Komutanı Ömer Lütfi Bey'in karargâhına gitmiş, uzun tartışma ve görüş alışverişlerinden sonra Arif Bey'in tutuklanma emri kaldırılmıştır. Arif Bey bütün bu gelişmelerden sonra ileride yapmayı düşündüğü eylemler ve planlar hakkında Ömer Lütfi Bey'i bilgilendirmiş, O da kendisini takdirle her türlü yardımı yapacağına dair söz vermiştir. Arif Bey, Afyonkarahisar'da İngilizlere gözdağı vermek amacıyla büyük bir miting yapabileceğini, beş bin kişiyi bu mitingde toplayabileceğini ileri sürmüş ve Ömer Lütfi Bey de askerlerini sivil kıyafetlerle bu mitinge göndereceğini belirtmiştir. Ayrıca Arif Bey, Afyonkarahisar'ın içinden ve çevre köylerinden, Erkmen, Çakırköyü, Şuhut, Bayat, Emirdağ ve diğer yörelerden

Afyon müdafaai hukuk cemiyetinin kazalardan topladığı mücahitler Afyona girerken.

gelen gençleri teşkilat altına alarak eğitim çalışmalarına başlamaya karar vermiştir. Bu amaçla Belediye Başkanı Halil Ağa, 23. Tümen Komutanı Ömer Lütfi Bey, Afyonkarahisar'ın önde gelenleri ve zenginlerinin de yardımıyla yeni bir teşkilat kurmuştur. Böylelikle kurtuluş tarihimizdeki "Karakeçili Alayı"nın temelleri atılmıştır. [6]

Arif Bey, Gül Osman ve Kara Hüseyin Çetelerini etkisiz hale getirmiş, Emirdağ ve civarında tam anlamıyla hâkimiyet tesis etmiştir. Bilhassa Gül Osman Çetesi'nden on dört kişinin katılması, ardından Kara Hüseyin Çetesi'nden yüze yakın kişinin Arif Bey'e iltihak etmesi, o dönemde önemli bir güç haline gelmesini sağlamış, başında bulunduğu Karakeçili Aşiret Kuvvetleri de hatırı sayılır bir kuvvet haline gelmiştir. [7]

c.Afyon Kuva-yı Milliye Teşkilatı ve Bayatlı Arif Bey

Arif Bey'in kurmuş olduğu Karakeçili Alayı belli bir güce ulaştıktan sonra Arif Bey, Afyonkarahisar şehir merkezine gelmiş, burada 23. Tümen Komutanı Ömer Lütfi Bey'le ortak hareket etmeye başlamıştır.

[4] Muammer Kocabaş, *İşgal ve Direniş (Emirdağ 1919-1921),* Prestij Reklam Matbaacılık, İstanbul Tarihsiz, s.62.

[5] Altıntaş, *a.g.e.*, s.95-96.

[6] Kocabaş, *a.g.e.*, s.87-97.

[7] Altıntaş, *a.g.e.*, s.98.

Kuva-yı Milliye'nin kurulması aşamasında Afyon'un idari ve sosyal yapısı şu şekildedir: Bayatlı Arif Bey'in başkanlığında, Salih Kesri, Hoca İsmail (Çelikalay), Hasan Çerçel, 23. Tümen Komutanı Ömer Lütfi Bey, Hoca Nebil Efendi, Telgraf Memurları Hadi ve Ali Beyler Afyon'daki Kuva-yı Milliye Teşkilatı'nı kurmuşlardır. Teşkilat ilk olarak halkı sükûnete çağırmış, vatanın kurtulacağına dair herkesi ikna etmeye çaba sarf etmiştir. Daha sonra İngilizlerin Osmanlı Devleti'nden kalma silah ve cephaneyi alma teşebbüslerine karşı halkı örgütletmiş, bir gece yaptıkları ani bir baskınla cephaneleri 23. Fırkanın bulunduğu Erkmen Tepelerine nakletmişlerdir.

Afyon Kuva-yı Milliye Teşkilâtı halka moral vermek, inançlarını tazelemek, şevk aşılamak hususlarında da son derece faydalı olmuştur. Bir gün otuz kırk kadar atlı ile Kaymakam Arif Bey, boynunda beline kadar bütün göğsü fişeklerle kaplı ve mavzerinin namlusuna küçük bir Türk bayrağı iliştirmiş, bir tek Kuva-yı Milliye süvarisinin istasyon caddesindeki Lise ve Dumlupınar Mektebi binalarında oturan işgal kıtaatı önünden meydan okuyarak geçişi, o zaman görülmüş şeylerin unutulmayacak olanlarındandır. [8]

Afyon Kuva-yı Milliye Teşkilâtı'nın faaliyetleri bunlarla sınırlı değildir. Afyon'da, Damat Ferit Paşa'nın emrinde çalışan Mutasarrıf Mahmut Mahir'in her türlü Milli kaynaşmaların, Çelikalay ve Kuva-yı Milliye'nin karşıtı davranışları göstermesi sonucu, Mecidiye Mahallesi'ndeki evine baskın yaparak kaçırdıkları görülmüştür.

Arif Bey ve arkadaşları olaydan bir gün sonra da, gece geç vakitte, düşmanın en kuvvetli cephanesinin bulunduğu Belediye Gazhanesi'ni basarak, nöbetçileri öldürmüşler ve cephaneleri Erkmen Köyü'ne kaçırmışlardır. Kaçıramadıklarını da ateşe verip yakmışlardır. [9]

d.İkinci Bozkır Ayaklanması'nın Bastırılmasında Bayatlı Arif Bey'in Rolü

Sivas Kongresi'nden önceki devre içerisinde, Konya bölgesinde, milli hareketi desteklemek üzere bazı girişimler olmuştur. Fakat, buna karşı girişilen baltalama hareketleri kuvvetli olduğundan

Bayatlı Arif Bey ve eşi Zeynep Hanım

bu girişimlerden bir sonuç alınamamıştır. Anadolu'da Milli harekete karşı gericiliğin, padişaha bağlılığın ilk belirtisi Konya'nın güneyindeki Bozkır ilçesinde baş göstermiştir. Gerçekte, ne hareket bakımından ve ne de sonucu itibariyle büyük bir önemi olmayan "Birinci Bozkır Ayaklanması" diğer ayaklanmalara örnek teşkil etmesi bakımından önemlidir.

Birinci Bozkır Ayaklanması'nda, süvari bölüğünün ve makineli tüfek takımının başarısızlığı üzerine, büyük makamlarca bazı sıkı ve esaslı tedbirlerin alınması zorunluluğu hissedilmiştir.[10] Bu amaçla Afyon'dan Yarbay Arif (Karakeçili) müfrezesi Seydişehir'e kaydırılmış ve Konya'yı güneyden gelecek tehdit ve saldırılara karşı korumak ve güvenliği sağlamak için de 12'nci Kolordu da bazı birliklerini, Çumra ve Karaviran bucaklarında toplamaya karar vermiştir.[11]

Asiler, 20 Ekim 1919 günü Bozkır'a ikinci kez girmişlerdir. Bu esnada kuvvetinin büyük kısmı ile Seydişehir'e gelmiş olan Tenkil Kuvvetleri Komutanı Yarbay Arif'in Suğla gölüne yakın, Akkise' ye kadar ileri sürmüş olduğu öncü birliklerine, 24 Ekim 1919 gecesi asiler tarafından bir ateş baskını yapılmıştır. Ertesi günü Yarbay Arif, bütün kuvvetleriyle ve başkaldıranların sağ kanatlarını çevirici bir manevra ile Akkise sırtlarındaki asilere taarruz etmiştir. Nitekim Yarbay Arif Müfrezesi, 28 Ekim 1919 sabahı, asilerin önemli bir merkezi olan Apa üzerine hareket etmiştir.

Yarbay Arif kuvvetleri, 30 Ekim 1919 günü sabaha karşı Konya'ya varmışlardır. Gece yarısı tekrar Alibeyoğluhüyüğü'ne dönülmüş, asilerin bütün köyleri işgal edilmiş ve Bozkır'a bir tek silah bile patlamadan girilmiştir. Bu ayaklanmadan tedirgin ve huzursuz hale gelmiş olan halk çoğunluğunun da yüzü gülmüştür. [12]

e.Arif Bey'in Alaşehir Cephesi'ndeki Faaliyetleri

Bilindiği üzere Arif Bey'in başında bulunduğu kuvvetler, sadece Afyonkarahisar ve çevresinde etkili olmamış, Ali Fuat (Cebesoy)'un Birinci Eskişehir harekâtına katılmış, ardından da Konya'daki isyanların bastırılmasında görev almıştı. Arif Bey ve kuvvetleri, bütün bu faaliyetlerinden sonra 23. Tümen Komutanı Ömer Lütfi Bey tarafından Alaşehir Cephesi'ne görevlendirilmiş böylece çok arzu ettikleri Yunanlılarla savaşmak için kendilerine fırsat doğmuştur.[13]

"Bozdağ'da Yunanlılarla Çerkez Ethem kuvvetleri arasında çetin savaşlar oluyordu. Devamlı bir şekilde takviye kuvvetlerle güçlenen Yunan ordusu karşısında sıkışmış olan Ethem Bey, Afyon'da bulunan Ömer Lütfi Bey'den yardım talebinde bulunmuştur. Ömer Lütfi Bey hiç vakit geçirmeden Aziziye'de hazırlıklarını tamamlamış olan Arif Bey'e bir telgraf çekerek "Bir süvari müfrezesi teşekkül ettirip Alaşehir'e Ethem Bey'e yardıma gitmesini" söylemiştir"[14]

Arif Bey ve kuvvetleri, kendilerine gelen emir doğrultusunda hazırlıklara başlamış ellerindeki mevcut dört topu katırlara koşmuşlar, Emirdağ'dan Bolvadin'e oradan da Çay'a hareket etmişlerdir. Zor bir yolculuktan sonra Alaşehir'e varmışlar, Alaşehir'de Çerkez Ethem kuvvetleri tarafından karşılanmışlar ve kendilerine ayrılan cephe bölümüne yerleştirilmişlerdir. Arif Bey'in kuvvetleri, beş altı gün savaştıktan sonra Yunanlıların şiddetli bir şekilde taarruzuyla karşılaşmışlardır. Yunan kuvvetleri asker ve silah yönünden üstün olduğu için ayrıca mevkilerinin yukarıda olması nedeniyle daha fazla direnmenin büyük kayıplara neden olacağını gören

[8] Altıntaş, *a.g.m.,* s.250-251.
[9] Kocabaş, *a.g.e.,* s.98.
[10] *Türk İstiklâl Harbi, İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar(1919-1921),* C.VI, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Seri No:1, Ankara 1974, s.52-55.
[11] Kenan Esengin, *Milli Mücadelede Ayaklanmalar*, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2006, s.59.
[12] *Türk İstiklâl Harbi, İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar(1919-1921),* s.56-60.
[13] Altıntaş, *a.g.e.,* s.98.
[14] Kocabaş, *a.g.e.,* s.145.

Arif Bey, daha geride uygun bir arazide yeni bir cephe oluşturmanın daha gerçekçi olduğunu anlamıştır. Arif Bey, askerlik ilminin gereği olarak geri çekilme emrini kuvvetlerine vermiş, Yunan kuvvetlerinin kendilerini takip etmesini engellemek amacıyla arkalarındaki nehir üzerindeki Elvanlar Köprüsü'nün havaya uçurulmasının doğru olduğunu görerek bu görevi de çok güvendiği adamlarından Emirdağlı Tahir Ünlü Efe'ye vermiştir.

Bu gelişmeler yaşanırken Anadolu'da Milli Mücadele karşıtı iç isyanlar da artarak hızlanmış, Damat Ferit Paşa Hükümetleri döneminde en üst düzeye çıkmıştır. Ali Fuat Paşa da Garp Cephesi Kumandanlığı görevinden alınarak Moskova Büyükelçisi olarak görevlendirilmiştir. Çerkez Ethem, isyanlarını bastırmak üzere önce Biga'ya ardından da Yozgat'a sevkedilmiş, Arif Bey de Alaşehir Cephesi'nden alınarak bir başka iç isyan bölgesi olan Bolu'ya gönderilmiştir.[15]

f. Birinci Düzce Ayaklanmasında Bayatlı Arif Bey'in Rolü

İstanbul Hükümeti tarafından beslenen ve desteklenen hilafetçi propagandalar, Adapazarı bölgesinde de cereyan etmiştir.[16]

Nisan 1920 ortalarında ve Mayıs ayı süresince Düzce, Hendek, Taraklı, Göynük, Mudurnu olayları yaşanırken, 19 Nisan 1920'de Beypazarı halkından Milli Mücadeleye karşı olanlar da olay çıkarmışlardır ve bu gruba daha kalabalık gerici bir grubun katılmasıyla durum daha da kötüleşmiştir. Gözü dönmüş bu asiler Beypazarı sokaklarında "İstanbul'un ve padişahın emirlerini dinlemeyen Ankara'yı biz de dinlemeyiz. Padişahımızın fermanı olmadan 1313 doğumlu erler silah altına alınamaz. İslâmın İslâma karşı kavgaya sürüklenmesine razı olmayız…" diye bağırmışlardır.

Mevcut kuvvetlerin Düzce ayaklanmasıyla meşgul olması ve Bozkır ayaklanmasının bastırılmasında gösterdiği başarısından dolayı, Yarbay Arif'e, Karakeçili Müfrezesiyle 22 Nisan 1920'de Afyon'dan trenle Ankara doğrultusunda yola çıkması emredilmiştir. Müfrezenin kuvveti 210 atlı, 55 piyadedir. Nitekim, 22 Nisan 1920'de Yarbay Arif müfrezesi daha yolda iken Nallıhan, asiler tarafından işgal edilmiştir.[17]

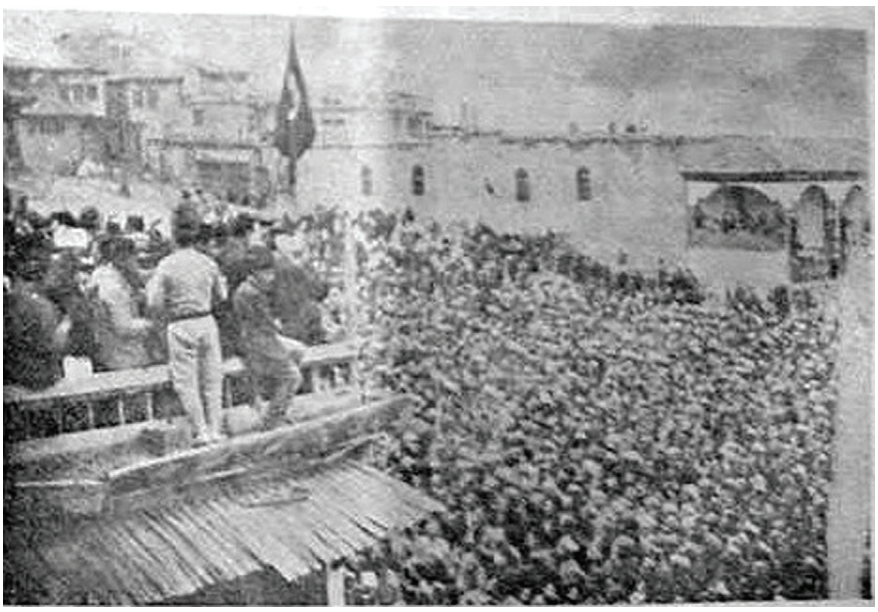

Paşa Camii önünde İzmir'in İşgalini telin mitingi

Yaşanan ayaklanmaların altında, halkın İslamî duygularının istismar edildiğini İbrahim Sâdi Öztürk şu ifadelerle göstermiştir: "Genel durum gösteriyor ki, isyan bir plan içindedir. Nallıhan'da Arif Bey Müfrezesinin elde ettiği bazı belgeler var. Bu belgelere göre, Kuva-yı Hilafet Örgütü adı altında bir şebeke vardır ve zavallı halkı da işte, "Halife kuvveti oluyorsunuz ve Hilafet makamı uğruna çalışacaksınız" diye ayartıyor "[18]

Bu sırada Yarbay Arif (Karakeçili) 300 atlı ile Afyon'dan Ankara'ya gelmiş, Ankara caddelerinde bir gövde gösterisi yaptıktan sonra, Bolu'ya doğru yola çıkmıştır. 25 Nisan 1920'de yorgun olmasına rağmen hemen Beypazarı'na hareket etmiştir. İkinci Bozkır Ayaklanması'nın bastırılmasında cesur hareketleriyle başarılar sağlayan Yarbay Arif, isyan edenleri yenmiş ve ilçeye girmiştir. Sonra da Genelkurmay'ın emri ile 26 Nisan 1920'de Nallıhan'a yönelmiştir. Softa boğazında o bölgenin isyancılarına rastlamış ve onları da kısa bir süre içinde bozguna uğratmıştır. Asiler birçok ölü vermiştir. Bu hareketten sonra Nallıhan Müftüsü, Yarbay Arif Müfrezesine katılarak halkı doğru yola getirmeye çalışmıştır.[19]

Yarbay Arif, Çarşamba'daki başarısından sonra, 1 Mayıs 1920'de yanına birkaç kişi alarak Ayaş'a dönmüştür. Seben dağındaki asileri dağıttıktan sonra da Bolu'ya doğru hareket etmiştir fakat, elindeki pek az kuvvetiyle Bolu gibi asilerin kalesi olan büyükçe bir şehre girmeyi emniyet bakımından uygun bulmamıştır. Çünkü, emin kaynaklardan aldığı haberlerden, bir iki gün içinde büyük asi topluluğunun tekrar Bolu'yu basacaklarını öğrenmiştir. Bunun üzerine müfrezesini şehrin dışında uygun bir yere yerleştirmiştir.

Asiler, 3 Mayıs 1920'de Bolu'ya, 4 Mayıs 1920'de de Yarbay Arif müfrezesinin işgal etmiş olduğu Karacasu civarındaki sırtlara taarruz etmişlerdir. Gün batıncaya kadar çarpışma devam etmiş, karanlık basınca Yarbay Arif Müfrezesi, çok üstün asi taarruzu karşısında geceden faydalanarak düzenli bir surette Karadoğan bucağına çekilmiştir.

Yarbay Arif daha önceden, 2 Mayıs 1920'de durumu Ankara'ya bildirerek yardım istemiştir. Fakat, bu pekiştirilemediğinden, müfreze, 6 Mayıs 1920'de 175 atlı kuvvetiyle Karadoğan'da kalmayı uygun bulmayarak, Kızılcahamam'a dönmüştür.[20]

Kızılcahamam bölgesine çekilen Yarbay Arif kuvvetlerini, Bolu'da toplanan isyancılar kovalamamışlardır. Müfreze, Ankara'yı kuzeyden kapatmak için şimdilik burada kalmayı düşünmüştür. Yarbay Arif, 11 Mayıs akşamı çadırlı ordugâha

[15] Altıntaş, *a.g.e.,* s.99-100.
[16] Esengin, *a.g.e.,* s.81.

[17] *Türk İstiklâl Harbi, İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar(1919-1921),* s.98-99.
[18] İbrahim Sâdi Öztürk, *1'nci T.B.M.M'nin Gizli Oturumlarında Atatürk'ün Konuşmaları (Bugünkü Türkçe ile) 24.4.1920-25.2.1922,* Kozan Ofset, Ankara 2004, s.49.
[19] Esengin, *a.g.e.,* s.86-87.

[20] *Türk İstiklâl Harbi, İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar(1919-1921),* s.100-103.

geçmiş, gece olunca da gerekli tedbirler alınıp nöbetçiler dikilmiştir. Fakat alınan bu tedbirlere rağmen, gecenin karanlığından yararlanan bir kişi, Arif Bey'in çadırına yaklaşarak, Yarbay'ı başından ateşlemiştir.[21]

3.ARİF BEY'İN ŞEHİT EDİLMESİ

Arif Bey'in şehit edilmeden önce, en son, Gerede'nin Aktaş Köyü'nün Yunak Yaylası'nda bulunduğu bilinmektedir. Fakat, Arif Bey'in şehit edilmesiyle ilgili kesin bir yargı mevcut değildir. Bu konuda farklı görüşler vardır. Bu görüşlerden birisi, Uşaklı Nazım Pehlivan'ın kendisine bağlı on beş kadar adamının olduğu, bunların Bolu'daki isyancılarla çarpışmak istememeleri nedeniyle Arif Bey tarafından cezalandırılmaları ve bunların da Arif Bey'i çadırında öldürmeleridir. Diğer bir görüşe göre, suikastten bir hafta önce karargâha gelen otuz kadar asker kıyafetli subayın Arif Bey'le görüşmeleri sonucunda, Arif Bey'in sinirlenerek bunları kovduğu, fakat, bunların buradan ayrılmadıkları gibi, çadırlarını da kurarak beş gün kalmaları ve suikast gecesi ortalıktan kaybolmalarıdır.[22]

Bu görüşlerden bir diğeri de şu şekildedir: Olayla ilgili soruşturma için, suikastın meydana geldiği saatlerde iki nöbetçi ile yanındaki çadırda yatan Emir Subayı Üsteğmen İhsan ve Kızılcahamam Müfrezesi Komutanı Binbaşı Rüştü tutuklanmıştır. Çünkü, Binbaşı Rüştü, Gerede'de müfrezesini iyi idare edemediği için, Yarbay Arif tarafından asılmak istenmiştir. Fakat, araya giren bazı hatırı sayılır kimseler tarafından Yarbay Arif bu fikrinden vazgeçirilmiştir.[23]

Şerif Güralp'e göre Arif Bey'in ölümü şu şekildedir: "Yarbay Arif Bey, bir çarpışmada atını yaralattığı için makineli tüfek erlerinden birini öldürtmüş, öldürülen askerin aynı birlikte bulunan kardeşi de bir gece çadırında uyuyan Arif Bey'i öldürmüştür"[24]

Görüldüğü üzere, Yarbay Arif Bey'in ölümü ile ilgili pek çok bilgi mevcuttur. Bize göre, Arif Bey'in ölümü, ya Uşaklı Nazım Pehlivan'ın adamları ya da Kızılcahamam Müfrezesi Komutanı Binbaşı Rüştü tarafından yapılmış olabilir. Çünkü, Arif Bey, ifade edildiği gibi Milli Mücadele döneminde, özellikle iç isyanların bastırılmasında, kurduğu Karakeçili Müfrezesi ile çok etkin rol oynamıştır. İsimleri geçen şahısların da, Arif Bey'in başarısını kıskanmaları ve O'ndan emir almalarını hazmedememiş olma ihtimalleri yüksektir. Zira, her iki olayda da Arif Bey'in verdiği emirlerin yerine getirilmemiş olmasından dolayı, Arif Bey'in bu kişileri cezalandırması ve akabinde de Arif Bey'in şehit edilmesi bilgisinin ifade edilmesi dikkat çekicidir.

TEŞEKKÜR

Şehid Harbiye Nazırı Mahmud Şevket Paşa yeğeni, merhum Mirliva Mehmed Ali Nüzhet Paşa mahdumu, Afyonkarahisar Milli Kuvvetler Komutanı Kaymakam şehid Arif Beyin, maktul subay Mazhar Sabri Özeralp yeğeni ve damadı, As. Ps. 13106 Sb. Hüsamettin Erkmenalpın kardeşi, İs. Kd.Yzb. Burhan Hekimoğlunun bacanağı, Bayan Zekiye Sergenin eşi

Kurmay Havacı Binbaşı

BAHAEDDİN SERGEN

bir tayyare kazasında şehid olmuştur. Teessürümüzü telgraf, mektubla paylaşan, bizzat taziyede bulunan sayın Orgeneral Zeki Doğan, sayın Orgeneral Muzaffer Tuğsavul, Korgeneral Muhittin Bansel, Korgeneral Fevzi Uçaner, Korgeneral Fevzi Mengüç, General Azmi, Kurmay Albay Zühdü Gökçal, Kurmay Albay Enver Akoğlu, Kurmay Yarbay Nejad Orkaç, Kurmay Binbaşı Kemal Aka, Kurbay Binbaşı Sıtkı Tonzalpa ve bütün arkadaşlarına, tanıdıklara gazeteniz vasıtasile teşekkür ederiz.

Eşi: Zekiye Sergen
Ağabeysi: Hüsamettin Erkmenalp
Baldızı: Cahide Hekimoğlu
Çocukları: Mete, Oyer Sergen

Arif Bey'in damadı Bahaeddin Sergen'in vefat ilanı-1948

Bayat İlçesinde bulunan heykeli

SONUÇ

Bayatlı Arif Bey, Osmanlı Devleti'nin son döneminde önemli hizmetlerde bulunmuş insanların ne yapacaklarını şaşırdıkları bir dönemde birkaç arkadaşıyla birlikte çareler aramaya başlamıştır. Zor dönemde gerek Yunanlılara karşı mücadelenin organize edilmesinde inisiyatif alabilmiş öncü kişilerden olmuştur. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesine ilk tepki gösterenlerden birisi olarak, memleketi Afyonkarahisar-Emirdağ'a gelmiş ve Karakeçili Milli Alayı'nı kurmuştur. Ayrıca Afyonkarahisar Kuva-yı Milliyesi'nin kuruluşunda da çok etkin bir rol oynamıştır. İkinci Bozkır ve Birinci Düzce Ayaklanması'nın bastırılmasında da büyük yararlılıkları görülen Yarbay Arif'in, faili meçhul bir suikaste kurban gitmesi talihsiz bir olay olarak tarihdeki yerini almıştır.

KAYNAKÇA

ALTINTAŞ, Ahmet, Milli Mücadele'de Afyonkarahisar(1919-1922),Afyonkarahisar Valiliği Yayınları, Afyonkarahisar 2011.

ALTINTAŞ, Ahmet, "Kuvva-i Milliye ve Bayatlı Arif Bey'in Faaliyetleri", Milli Mücadele ve Büyük Taarruzda Afyonkarahisar, Editör: Hasan Babacan, Afyon Kocatepe Üniversitesi-Borusan Kocabıyık Vakfı, Afyonkarahisar 2010.

ESENGİN, Kenan, Milli Mücadelede Ayaklanmalar, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2006.

GÜRALP, Şerif, Kurtuluş Savaşı'nın İçyüzü, Bir Albayın Anıları, Güncel Yayıncılık, İstanbul 2002.

İPLİKÇİOĞLU, Niyazi, "Milli Mücadelenin Meçhul Kahramanlarından Yrb. Bayatlı Arif Bey ve Ölümü", III. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 22-24 Ekim 1993, Afyon Belediyesi Yayınları: 6, Afyonkarahisar 1993.

KOCABAŞ, Muammer, İşgal ve Direniş (Emirdağ 1919-1921), Prestij Reklam Matbaacılık, İstanbul Tarihsiz.

ÖZTÜRK, İbrahim Sâdi, 1'nci T.B.M.M'nin Gizli Oturumlarında Atatürk'ün Konuşmaları (Bugünkü Türkçe ile) 24.4.1920-25.2.1922, Kozan Ofset, Ankara 2004.

TÜRK İSTİKLÂL HARBİ, İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar(1919-1921), C.VI, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Seri No:1, Ankara 1974.

[21] Esengin, *a.g.e.*, s.91.
[22] Altıntaş, *a.g.m.*, s.256.
[23] *Türk İstiklâl Harbi, İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar(1919-1921)*, s.105.
[24] Şerif Güralp, *Kurtuluş Savaşı'nın İçyüzü, Bir Albayın Anıları*, Güncel Yayıncılık, İstanbul 2002, s.56-58.

ESKİ SİMALAR

Zabıta Komiseri

HULUSİ AÇIKGÖZ

Erdoğan EMRE*

HULUSİ AÇIKGÖZ

Yillarca önce köşe yazılarım yayımlanırken gördüm ki,okuyucu nostaljik dediğimiz eski anıları daha çok tutuyor;1900'lü yılların yöneticileri,o günkü olaylar, davranışlar, çözümler daha çok ilgi çekiyor.

Hasılı "bit pazarına nur yağarken" neden tarihe yön veren, hayırla anılan, sevilen insanları tanıtmayayım diye düşünüp benim için en kolaylarından işe başladım.

Dergimizin geçen sayısında Dr. Muhsin Keskin'i elimden geldiğince tanıtmaya çalıştım. Aslında topluma mal olmuş, herkesin az-çok tanıdığı kişileri anlatmak kolay gibi gelir, çünkü bilinmeyeni azdır. Ama tanıdığımızı sandığımız çoğu kişinin asıl bilinmeyen, fakat bilinmesi gereken yönlerini bulup çıkarmak, şeceresini (soy kütüğünü) tesbit etmek çok yönlü araştırma gerektirir. Aile efradı, komşuları, iş arkadaşları, yakın dostları, literatür bilgileri (şer'iyye sicilleri, gazeteler, kitaplar, ansiklopediler ve hatta Google arama motoru) karıştırılması gerekir.

Bütün bunlara rağmen tatmin edici bilgi ve belgeye ulaşamadığım için çok yavan (sathi) olmasından korktuğum ve yarım bıraktığım birkaç kişi var ki nasıl tamamlarım bilmiyorum.

Mesela; Bekir Gümüş (namı diğer Çete Bekir), Murat Çelikaksoy (Radyocu), Nedim Helvacıoğlu, Metin Yurter .... gibi.

Bu yazımda sizlere tanıtmaya çalışacağım Hulusi Açıkgöz için rahmetli oğlu, arkadaşım Şerafettin Açıkgöz ile (vefatı 2010) ile 1 yıl kadar telefonlaştık, yazıştık.

Kafamda canlandırdığım 10-16 yaşlarımın Hulusi Açıkgöz'ü ile 21.yy. okuyucusu arasında aktif bir köprü kurmak, nostaljik zırvalardan ayıklayıp gerçek kahramanı ortaya çıkarmak zor ama kutsal bir görevdi. Görevdi çünkü bugünkü nesile öğretilmesi gereken kişiler, bilgiler vardı.

1998-1999 yıllarında hazırlanan bu yazı dizisinin güncellenmesi de gerekiyordu ama ilk heyecanla yazılan öyküler aradan zaman geçince neresine dokunsan kırılacak diye korktuğum için öylece bırakmayı daha uygun buldum.

HULUSİ AÇIKGÖZ

(1899-1959)

Birkaç yıl önceki yazılarımda Dedemin Arkadaşları[1] başlığı altında Afyon'un ileri gelenlerini ve bunların tertiplediği 1948-60 yıllarının gezeklerini tasvir etmeye çalışmıştım.

Biraz cesaretle Son Osmanlı diyebileceğimiz bu insanlar arasında Gümüşzade Bekir Efendi[2] (Çete Bekir), Radyocu Murat Bey (Çelikaksoy), Ömer Altınay, Harun Nakipoğlu, Başkatip Hamdi Hondu ... Hulusi Açıkgöz (zabıta, itfaiye ve seyr-ü sefer amiri) gibi 15 kadar sözü dinlenir, sevilir-sayılır (zadegan) kişiler vardı.

Kış mevsiminin başlamasıyla 15 günde bir gezek tertiplenir, geleneksel düğün yemeği niteliğinde ziyafet verilerek sonunda tel helva çekilir; en nihayet Kur'an ziyafetiyle hitam bulan oturum gece 24.00 civarında dağılırdı. Benim 7-16 yaşlarımda cereyan eden ve bugün gözümde daha da değer kazanan bu gezekler, bugünkülere kıyasla yüksek şura niteliğinde ağır başlı ve kaliteli meclislerdi.

Hiçbir zaman geri gelmeyecek o mutlu günler ve insanlar arasında örnek alınacak nice değerler varken kıymetini bilemedik mi acaba? Diye hayıflanmışımdır. Bu insanlar geleceğin temelini atmakla görevli öncüler miydi acaba? Bunların kendilerinin de bilmediği gizli görevleri mi vardı?

Bu yazı ile konu edineceğim sivil asker, müstesna insan, Hulusi Açıkgöz'ü 50 yaşın üstündeki her Afyon'lu minnet ve şükranla hatırlayacaktır.

Mümtaz bir aile evladı olmanın verdiği özgüven mi? Tanrı'nın bahşettiği bazı özel nitelikler mi? Yoksa disiplinsiz (başıbozuk) bir toplum üzerinde kurduğu tatlısert otorite mi? O'nu bu derece başarılı ve unutulmaz kılmıştır bilemiyorum.

Mehmet Hulusi Açıkgöz 1899 da Afyon'da Rıfat Hoca'nın 5 çocuğundan ikincisi olarak dünyaya gelir. Baba Rıfat Efendi diğer iki kardeşi gibi Edirne Medreselerinde eğitim görüp İstanbul'da yüksek tahsilini tamamlayarak müderris ünvanı ile Afyon'a dönmüş ve Açıkgözoğlu Medresesinde[3] görev almıştır. Büyük kardeş Cemalettin Hoca, küçüğü de Şerafettin Hoca.

Rıfat ve Şerafettin kardeşler Ayşe ve Şerife kız kardeşlerle evlenip aynı zamanda bacanak olmuşlar, karıları da elti durumuna geçmiş tabiatı ile; Şerafettin Hoca'nın karısı Şerife hanımdan çocuğu olmamış.

Rahmetli dedem Hacı Ali Efendi bu

* Mimar

[1] EMRE Erdoğan, Dedemin Arkadaşları, Türkeli. 14-19 Kasım 1994

[2] Bekir GÜMÜŞ (1886-1963), Mevlevi Camii İmamı, Hatip. Sarıklı Mücahitlerden BURSALIOĞLU, N. Afyonkarahisar Mutasavvuf ve Din Bilginleri, Sh 36-41, Afyon 2000

[3] Açıkgözoğlu Medresesi (Medrese-i Ziyaiye) İmaret Hamamı külhanı yanındaki mezarlığın kenarında 2 katlı 4 dersaneli ve 20 odası bulunan bu medrese 1924'de kapanmış, bilahare yıkılmış, arsası kısmen yola gitmiş. 1903'de 87 öğrencisi olan bu medrese o günlerin en revaçta olan müessesesi imiş. 1915'de öğrencilerin çoğu askere gittiği için diğer medreseler kapanırken burada 20 öğrenci kalmış. (ILGAR Yusuf, VI. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Sh 527, Afyon 2002) Son müderrisi Cemalettin Açıkgöz Efendi olup (1903-1924) yıllarında ders vermiştir, müderris ve Hattat Mehmet Efendi'nin oğludur. Eğretli İmam Hacı Cemal Efendi ve oğlu Mehmet Efendi meşhur talebelerindendir. (AKKOYUN, T. Yrd. Doç. Ö. Fevzi Atabek ve Afyon Vilayeti Tarihçesi, cilt II, sh 204. Afyon 1997. YAZICIOĞLU Fikri, Afyon Evliyaları ve İlim Adamları, sh 265, Afyon 1969)

zat ile sohbete giderken birkaç defa beni de götürmüştü; hatta kız kardeşimin elinde çıkan ve temreyi denilen deri hastalığı için Şerafettin Hoca'ya okutmaya gittiğimizi de hatırlıyorum. İmaret Hamamı'nın tam karşısındaki aralıktan Marulcu mahallesine girip sağa doğru ilerleyince karşımıza çıkan Açıkgözoğlu Sokağı içinde, bahçeli, havuz ve dut ağacı bulunan bir evde yaşardı.

Hulusi Efendi Askeri Rüştiye'den mezun olarak 1919 da teğmen rütbesiyle orduya katılıyor. 1924 de yüzbaşı rütbesiyle ordudan ayrılıncaya kadar İstiklal Harbinin çeşitli safhalarında çarpışmalara katılmış. Org. Fahrettin Altay (İşkodra 1880-İst.1974) ile aynı birlikte savaştıklarını çocuklarına anlatır.

1920-21 senelerinde Antalya'da görevli üsteğmen iken Selanik'te anne-babasını kaybedip göçmen olarak gelen 15-16 yaşlarındaki Mürşide isimli kimsesiz bir kızı kendine eş olarak alır; atının terkisine atıp Afyon'a getirir ve ailesine, "ben bu kızla evlendim" deyip eşini teslim ederek cepheye geri döner. Bu hanımdan 1923 te Zeki isimli ilk evladı doğar

1924 de genç yüzbaşı Hulusi Efendi Afyon'a döner ve ailesine askerliğe devam edip etmeme konusunda kararsız olduğunu, danışma ihtiyacı duyduğunu anlatır. Büyük oğul Ahmet Efendiyi Yemen'de şehit veren aile, iradesinde serbest olduğunu ancak gönlünün askerlikten yana olmadığını ihsas ettirmesiyle Hulusi yüzbaşı orduya veda edip Afyon'a yerleşir.

1924 de 25 yaşında Afyon'da sivil hayata başlayan Hulusi Efendi önce polis memurluğu daha sonra 3 yıl kadar öğretmenlik yapar. Lisede Edebiyat Hocamız Tayyar Ataman ve Cebirci İbrahim Erçetin (İben Ağa) gibi meşhurları okutur. Bizler ortaokul-liseyi 1953-59 arası bu hocalarda okurken, O'nların hocası Hulusi Açıkgöz Belediyede; itfaiye kumandanı, zabıta ve seyr-ü sefer amiri görevlerini yürütüyordu.

Öğretmenlik görevini bırakıp 1928-29 yıllarında tekrar kısa süre emniyet teşkilatına geçerek polislik yapar. (herhalde askerliği tekrar özlemiş olmalı)

Sırtını, Münakalat ve Nafia Vekillikleri yapan (Ulaştırma ve Bayındırlık Bakanı) Ali Çetinkaya'ya dayayan ve O'ndan aldığı destekle büyük işlere girişen dirayetli Belediye Başkanı Hüseyin Tiryakioğlu zamanında, belediye müfettişi göreviyle uzun memuriyet hayatına başlar, (25.06.1929) maaşı 25 Liradır.

Afyon İtfaiyesi 1930'lu yıllar

Afyon Belediyesi 1867 yılında kurulmuştur.[4] Geçen 62 yıl boyunca 12 başkan görev almış, bunlardan sonuncusu olan ünlü Halil Ağa okuma-yazma bilmemektedir. İşgal yıllarının sonlarında göreve başlamış, halkın nabzını tutabilen, hatta Yunan ile iyi münasebetler kurup aldığı önemli bilgileri orduya ileten cesaretli bir kişi. Atatürk'ün teveccühünü kazanmış, yakın dostluk kurmuş; şakacı-küfürbaz ve ağa tabiatlı bir yöneticidir.

Hüseyin Tiryakioğlu'nun 1929 da iş başına geçmesiyle yeni bir kadro düzenleyip Hulusi Açıkgöz'ü işe alması büyük islahat hareketlerinin ilk habercisidir.12 yıl Tiryakioğlu ile birlikte koşar (1929-1940 ve 1946-47). Sonra sırasıyla; Kemal Aşkar (1941-45), Tevfik İsce (1945-46 ve 1947-50), Mehmet Arpacıoğlu (1951-54), Ali Celal Artüz (1955-57), Hayri Telek (1957-60) gibi başkanlarla çalışır.

Aynı yıllarda bazıları Afyon'da derin izler bırakmış olan 9 vali görev yapmıştır; Fahrettin Kiper (1928-31), A.Durmuş Evrendilek (1932-40), Şefik Bicioğlu (1941-46), Ziya Tekeli (1946-47), Abidin Özmen (1948-50) Ziya Oymak (1951-53), Hilmi İncesulu (1953-54), Nedim Evliya (1954-57), Hüseyin Meydanoğlu (1957-60).

1927 de ikinci oğlu Ahmet dünyaya gelir. Ahmet iki yaşındayken geçimsizlik nedeniyle eşi Mürşide hanımdan boşanır. Ertesi yıl Çizmecioğlu Sülalesinden Fethiye hanımla evlenir. 1931 de bu hanımdan da üçüncü oğlu Rıfat dünyaya gelir.

Uzunca bir süre belediyelere Uray, belediye başkanlarına Şarbay denildiği ve Afyon Belediyesinin en hareketli olduğu yıllarda en aktif görevleri üstün bir başarıyla yürüten ve kumandan sıfatıyla anılan Hulusi Açıkgöz bu zor dönemlerin zor görevlerini askerliğin de verdiği disiplin içinde kimseyi kırmadan başarır.

Kıyafet Kanunu dolayısıyla ortaya çıkan huzursuzluk, uygulamadaki zorluklar ve aksaklıklar, (20.08.1936'da encümen kararıyla kadınların manto giymeleri için tellal vasıtasıyla ilanlar verilmiş) köyden şehre inenlerin karmaşası; esnafın tükenmez dertleri, yokluk ve sefaletin, ekmek, kömür vb. gibi ihtiyaç maddelerinin karneye bağlandığı dönemler, şehirleşmenin getirdiği sorunlar; iki bakanlık yapan Ali Çetinkaya'nın ve devlet erkanının sık ziyaretleri sırasındaki protokol uygulamaları, güvenlik ve daha binlerce yeni sorunlar…, hepsi birleşince 30 yaşlarında hayatının en delişmen çağındaki delikanlı Hulusi yatağını belediye binasına taşımak zorunda kalır.

Ömrünün sonuna kadar da haftanın bir günü hariç hep belediyedeki odasında geceler.

Genç cumhuriyete kanat gerenlerden-

[4] Afyon Belediyesinde 1922 den önce görev yapan Belediye Başkanları: Şeyh Mehmet Ağa (1868-80), Ermeni Kirkor Ağa (1881-82), Hocazade Mehmet bin Osman (1885-91), Turunçzade Hacı Bekir Ağa (1891-97), Tevfik bin Mehmet (1900-01), Hacı Bekir bin Galip (1902), Mollaoğlu Hacı Rüştü (1904-05), Abidzade Mustafa Efendi (?), Hüseyin Tevfik Efendi (1905-1910), Göbeloğlu Hacı Abdullah (?), Saidoğlu Mehmet Said (1912-1921), Halil Ağa (1922-1929).

dir artık. 1930-40 arası yani Hulusi Efendi 30-40 yaşlarında Afyon merkez ilçesi devrim geçirmektedir.

Avrupa'nın sayılı şehircilik uzmanlarından Dr. Mühendis Martin Wagner[5] (muhtemelen Çetinkaya'nın isteği ve yardımıyla) Afyon'un ilk imar planını çizer. (1938) Kale merkezli ışınsal bir yol sistemine dayalı, çok işlek bir fonksiyona sahip olan ve raporunda fevkalade ilginç teklifler içeren bu plan maddi imkanlar nispetinde uygulanmaya çalışılır. (1940)

Gene dünyanın sayılı heykeltıraşlarından Avusturya'lı Heinrich Krippel[6] Belediye Parkının ortasına ünlü Utku Anıtı'nı diker (24.03.1936'da açıldı). Bu muazzam anıt sanatçının Türkiye'deki son eseridir. Park alanının istimlaki, buradaki binaların yıkılması (Paşa Camii.Türkocağı Binası vb) parkın merdiven ve havuzlarının, şelalelerin yapılması, Uzunçarşı'nın istimlaki ve genişletilmesi, mevcut derenin kapatılması, PTT 1938 ve Gar binasının 1939, parkın çevresindeki Belediye Binası 1940, Tekel, Dumlupınar İlkokulu, Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü binaları ile Kadınana ve Cumhuriyet İlkokulları, Çocuk Esirgeme Kurumu ve daha pek çok resmi ve sivil yapıların inşası, yollarının açılması hep bu ikinci 10 yılın zaferlerindendir.

Şehir içinde bunlar yapılırken biraz daha uzakta imar faaliyetleri devam etmektedir. İzmir yolu üzerinde Asri Mezarlık ve Belediye Fidanlığı (1935) düzenlenir. O dönemde Türkiye'de böylesine düzgün planlanmış mezarlık yoktur. Ortaya Tayyare Şehitleri Anıtı (25.03.1937'de açıldı) dikilir. (ünlü kırık pervane ve kartal, heyhat ki hangi akla uyulduysa bu anlamlı ve nadide anıt sonradan yıkıldı ve güya modernize edildi)

Sebze Hali 10.08.1936, Mezbaha (1938) ve Yağ Hali'nin (05.03.1939) in-

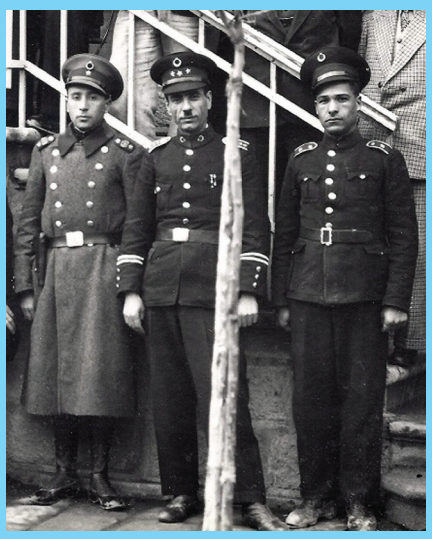

Hulusi Açıkgöz-ortada

şası, Ordu Bulvarı, Yeşilyol ve diğer ana arterler, Bedesten gibi bazı özel binalar ve okulların çoğu gene bu ikinci 10 yılın imzalarıdır. Artık;

Çıktık açık alınla on yılda her savaştan

On yılda onbeş milyon genç yarattık her yaştan…

marşını inançla söyleyebiliyorduk. Bu inanç işte o isimli-isimsiz Kahramanlar sayesinde gerçekleşiyordu.

Yoksul, bağrıyanık, öksüz, çıplak Anadolu'nun tekrar yaşanabilir kılınması; uykuya vakit bulamayan bu sivil askerlerin İstiklal Harbinden sonraki Bayındırlık Harbine bütün benliğiyle kendini kaptırmış olmalarından ve memur, öğretmen-öğrenci, bekçi-polis, işçi-işveren topyekün Anadolu Medeniyet Savaşı'nda gözünü budaktan sakınmayan halkın özverili çalışmalarındandır.

Atatürk ölünceye kadar Afyon'a oldukça sık gelir, en azından yurt gezilerinde trenle Afyon'dan geçerken ısrarlara dayanamayıp şehirde kısa süre dinlenme ve sohbet amacıyla kalır. Bu ziyaretlerde beraberinde yerli-yabancı misafirler getirir; belediyede ve ordu evinde ya da şehrin ileri gelenlerin evinde ziyafetler verilir. Burası İstiklal Mahkemeleri Başkanı Ali Çetinkaya'nın memleketidir. "…Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin tersim olunduğu, Kocatepe ve Dumlupınar Savaşlarının yapıldığı kutsal mekânlardır buraları. Şöyle elinizi havada sallasanız pervaz eden şehit ruhlarına çarparsınız ve burada hala gelincikler daha bir kan kırmızısı açarlar..."[7]

Hulusi Açıkgöz'ün neden 59 yaşında erkenden defteri kapattığını bilmem anlatabildim mi? Haftanın 6 günü belediyedeki odasında, yalnız cumartesi akşamları evinde yatan Hulusi Efendi gece-gündüz kulağı itfaiye alarmında, gözü esnaf denetiminde bir taraftan da trafik işlerine kumanda ediyor…

Küçük oğlu Şerafettin anlatıyor. "…babam akşamları evde yemeği yedikten sonra yatma zamanı belediyeye gider oradaki yerinde yatardı. Sadece cumartesi günleri evde kalırdı. Emekli oluncaya kadar hep böyle sistemli yaşadı. Her şeyden önce görevi ön plandaydı. Belediyede yattığı odası aynı zamanda çalışma ve zikr (ibadet) yeriydi.

Çok kitap okurdu. İran'dan, Mısır'dan Farsça ve Arapça kitaplar getirtir, adeta hatmederdi. Farsça, Arapça ve Fransızca bilirdi. Binden fazla ciltlenmiş kitapları bize kaldı. Çok değerli kitaplardı bunlar. Çoğu eski yazı olduğu için pek kıymetini bilemedik, muhafaza edemedik… belediyede yatmasının görev dışındaki bir nedeni de geç vakitlere kadar ibadet ve okuma alışkanlığındandı."

İnanılmaz derecede güzel, davudi, amir bir ses tonu vardı. Çok güzel Kur'an okur (değişik makamlarda) ve dinlettirmesini bilirdi. O'nun devrinde şimdiki gibi herkes hacca gidemediği için bu sesin ve makamın Mekke-Medine ağzı olduğunu bilemez-kıyaslayamaz, sihire kapılmış gibi, büyülenmiş gibi transa geçerek yalnızca dinlerdik.

İmam olup namaz kıldırırdı. Yaza rastlayan ramazan akşamları belediyenin arka bahçesinde itfaiye erlerine teravih namazı kıldırır, bunu duyan halk camilere gitmeyip sokaklara taşan cemaat oluştururdu.

Çeşitli şehirlere gidip vaaz veren seyyar hocalar çıkardı ortaya. Şimdiki gibi bunlar Afyon'a da çok uğrardı. Yabancı gizemlidir, en azından değişikliktir diye halk bunları benimserdi. İşte bu seyyar vaizleri Hulusi Bey'in başkanlığındaki ekip imtihan eder dini ve sosyal bilgilerinin yeterli ve faydalı olduğuna kanaat getirirlerse vaaz vermelerine öyle müsaade edilirdi.

O yıllarda ehliyet ve plaka işlerinden belediyeler sorumlu idi. Seyrüsefer Amiri başkan Hulusi efendi olmak üzere bir komisyon kurulur, şoför adayları sözlü ve ameli imtihana tabi tutulur; mesela motorun egzozuna patates tıkanır, adaydan mo-

[5] Dr. Müh. Martin Wagner, Hitler zulmünden kaçıp Türkiye'ye sığınan birçok ilim adamlarından biri; Alman şehircilik uzmanı, mimar. Nafia vekaletinde Şehircilik Bürosu Mühendisi olarak 1935-42 arası çalışmış sonraki dönemlerde Herman Jansen, Piccinato, Henry Proust gibi şehircilik uzmanları da gelmişler ve Ankara, İstanbul, Bursa... gibi illerin imar planlarını yapmışlar.

[6] Heinrich Krippel (1883-1945) Avusturyalı sanatçı ve Heykeltıraş, Türkiye'ye cumhuriyet sonrası davet edilmiş ve beş anıt sipariş edilmiştir. Bunlar İstanbul Sarayburnu Atatürk Heykeli (1926), Ankara Ulus Meydanı Yenigün Heykeli (1927), Ankara Sümerbank Genel Müd. Anıtı (1932), Samsun Atatürk Heykeli (1932), Afyonkarahisar'da Utku Anıtı (24.03.1936'da açılışı yapıldı).

[7] Atatürk'ün, Şehit Sancaktar Mehmetçik Anıtı'nın açılış töreninde yaptığı konuşmalardan (1933)

İtfaiye araçları Anıtpark önünde geçit töreninde

Zafer Anıtı inşaatı sırasında

toru çalıştırması istenir; ya da bir kablo yerinden çıkarılır arızayı bulması istenirdi…

Zabıta amiri Hulusi Açıkgöz bu görevinde de adeta efsaneleşmişti. Kaldırıma sandalye koyup oturanlara, dükkanının önünü işgal ederek mal teşhir edenlere, yere tükürenlere, eksik tartan, bozuk ürün satan, tekerlek okları sivri olan arabalar, yeri pisleten hayvanlar, hayvanlara eziyet eden insanlar… pazarda tavuk-kaz satanların hayvanı ayaklarından veya boğazından sıkı bağlamaları .., velhasıl çarşı düzenini sağlamak için gerekiyorsa ceza kesen ya da nasihat ile korkutan; böylece muasır medeniyete giderken yoldaki bütün pürüzleri kaldıran Hulusi Efendi.

Artık itfaiye amiri Hulusi Efendiyi anlatmayayım diyorum ama ne mümkün? Her akşam belediyenin önünde askeri kışla tatbikatı: hortum ser, hortum topla seremonisini biz çocuklar seyretmeye koşar; o akşam büyüyünce subay olmak hayalleriyle yatar, annemizle konuşur, babamızdan dayak yerdik.

Galiba cumartesi akşama doğru itfaiyenin özel gösterisi olurdu. Tam bir askeri disiplin içinde; üniformalar, hortumlar, merdivenler, kazma-kürek-çengel, halatlar, miğferler, çizmeler… sürekli eğitim ve tatbikat. Gene o yıllarda Batı Menzil Kolordu Komutanlığı koordinasyonunda Zafer Anıtının önündeki direğe hafta sonu bayrağı çekilir, bu arada askeri bando milli marşlarımızı çalardı.

1938 de kanun gereği itfaiye amirleri için İstanbul Belediyesi'nde açılan kursa iştirak etme zorunluluğu ortaya çıkınca üçüncü oğul Rıfat ilkokula Fatih'te başlar ve ilk yılı orada okur.

1942 de dördüncü ve son çocuğu Şerafettin dünyaya gelir.

İkinci Dünya Savaşı'nın rüzgarları başlamıştır. Ekonomik ve siyasi tedbirler, karneler, kuyruklar, yokluklar… Atatürk de yoktur artık. Ulus tekrar öksüz kalır; ama devrimler durmaz. 1940-50 yılları daha değişik olaylara gebedir. Bu on yılın ikinci yarısından sonra Demokrat Hareket ortaya çıkar.

7 Ocak 1946 da kurulan DP aynı yılın Temmuz ayında seçimlere girip 465 vekillikten 66 sını alır. Ama CHP seçimlere hile karıştırmıştır. Bu yüzden protesto amacıyla 1948 ara seçimlerine katılmazlar. Komiteci Celal Bayar çevresindeki ekiple yepyeni bir Türkiye peşindedir. Adnan Menderes diye birini almıştır yanına, CHP çatırdamaktadır.

14 Mayıs 1950 seçimlerinde Demokrat Parti ezici çoğunlukla (%54) iktidara gelir; 487 vekilden 408 ini kazanmıştır. Afyon'da da dengeler değişmeye başlar.

Hulusi Açıkgöz'ün ilk oğlu Zeki askerliği seçmiştir. 1950-51 de Kore Savaşlarına yüzbaşı olarak katılır, gazi olarak döner.

1952 de ilk torun Turgay dünyaya gelir. Hulusi Açıkgöz'ün ailesine ayıracak zamanı hala daha kısıtlıdır.

Artık Afyon Demokrat Parti'lidir. Ortaya yeni isimler, ağalar çıkar. Vali değişir, belediye başkanı değişir. Piyasada çılgın bir tüketim ve hay-huy alır başını gider. Artık hiçbir şey eskisi gibi değildir. Sanki mertlik bozulmuştur. Sürtüşmeler, huzursuzluklar baş göstermektedir. Torpil ve rüşvet diye yeni canavarlar türer. Hulusi Bey'in bilmediği- görmediği sanal canavarlardır bunlar ama çok kuvvetlidirler. "Hamil-i kart yakinimdir" diyen notlar dolaşmaktadır ortalarda.

Dördüncü on yılın sonlarında Belediye Başkanı Hayri Telekoğlu ile birliktedir. Sağlık problemleri ile birlikte bazı küçük sürtüşmeler dolayısıyla ortaya çıkan anlaşamazlıklar yüzünden emekliliğini talep eder, 475 lira aylıkla 31.08.1957 de emekliye ayrılır.

Her biri ölçülemeyecek değerde 30 altın yıl görevde bulunmuş, Afyon'un kaderini değiştiren temellere imza atmış, başrol oynamıştır. Afyon Belediyesi özlük işleri dosyasında fevkalade başarılı ve çalışkan bir insan olduğu, üstün gayretleri dolayısıyla çeşitli takdirnameler aldığı belirtiliyor.

Küçük oğlu Şerafettin'in tanımlaması şöyledir; *"18 yaşından beri bulunduğu görevlerde hep emretmeye ve yönetmeye alışmış olan babam emekli olunca sağlığı bozuldu ve bir sene geçmeden 09 Mayıs 1959 da kalp krizinden vefat etti."*

Evlatlarından Zeki Açıkgöz kıdemli Albay iken Erzurum'da görevi başında 1972 de 50 yaşında kalp krizinden vefat eder. Geriye 1952, 58, 67 doğumlu 3 evlat bırakır.

Ahmet Açıkgöz bildiğimiz gibi belediyede memuriyet yapar. 1999 da 72 yaşında vefat eder, 3 kızı vardır.

Rıfat Açıkgöz veteriner idi. 1960 da Keskinzadelerden Safter Efendinin kızı Banu hanım ile evlenir. Uzun süre Veteriner İl Müdürlüğünde çalıştı, daha sonra Süt Endüstrisi Kurumu müdürlüğü yaptı. 1982 de 51 yaşında 3 evlattan ikisini bırakarak gider.

Yaşıtım ve arkadaşım Şerafettin Açıkgöz 1971 de Meral Hanımefendi ile evlenir 1974 ve 76 da 2 çocukları olur, büyük evladı Rıfat Orkun şu anda ABD'de master sonrası çalışma hayatına başlamıştır; kızları Başak 1997 de elim bir kaza ile aileden ayrılır.

Şerafettin Ankara'da başarılı bir avukat olarak "kaybettiği tüm sevdiği insanlarla birlikte, her şeyi zihninden silip yokluklarına katlanmaya çalışarak…" bu fani dünyadaki görevini mutlulukla sürdürme gayretindedir.

Bugün geride kalan son evladı Şerafettin ve dokuz torunu bu aziz insanı gururla temsil etmektedir.

Benim örnek almaya çalıştığım Hulusi Bey amcamın son üç evladıyla çok yakın anılarım oldu; Rıfat Açıkgöz'ün Süt Endüstrisi Kurum Müdürlüğü sırasında sevdiğim bir genç burada işe girebilmek için aracı olmamda ısrar etti. Rıfat ağabeye telefon edip bu çalışkan genci alması için ricada bulundum, kabul edildi ve işe başladı. 6 ay kadar sonra Rıfat ağabey beni arayıp "..bu son 3 kişi çok uygunsuz insanlar çıktı böylelerine aracı olma.." deyince uyandım; meğer benim adımı kullanarak kuruma bir sürü adam alınmış, ne sevilen kişi imişim ki selamım bile kafi geliyormuş, hem sevindim hem çok üzülüp utandım.

Kumandanın vefatını gezek arkadaşları nasıl öğrendi bilmiyorum, dedeme 3-5 ay sonra duyurduk, vakur tabiatı derin üzüntüsünü örtemedi; "çocuk erken gitti" dedi. Gezek ekibinin en uzun boylusu, gür kaşlı (hayrettir ki yarısının çok gür kaşları vardı), uzun yüzlü ve davudi sesli Hulusi Bey amcam ölmüştü.

Gezek günleri yalnızca iki satır Kur'an dinlemek aşkına mahallenin tüm kadınlarını bizim eve çeken ve dışarı sofada pervane eden yakışıklı kumandan ölmüştü… O günden sonra gezek yapıldığını hiç hatırlamıyorum.

Ertesi yıl 60 İhtilali oldu, bizler üniversiteye gittik. Dedemin bütün arkadaşları 1965 e kadar peşpeşe gittiler, müftü Hüseyin Bayık, Bekir amca ve diğerleri…

Murat Bey amcam 1975 te vefat etti. Saraçlariçi'ndeki son dükkanında beni her görüşünde hüngür hüngür ağlayarak;on yıl önce kaybettiği tüm arkadaşlarını ve kutsal anılarını yenileriyle karşılaştırmaktan bitab düşmüş vaziyette…

Cumhuriyetin beşinci 10 yılında ne Orijinal Cumhuriyet, ne de Son Osmanlı kalmıştı…

Hepsinin kabri nur, mekanları cennet olsun…

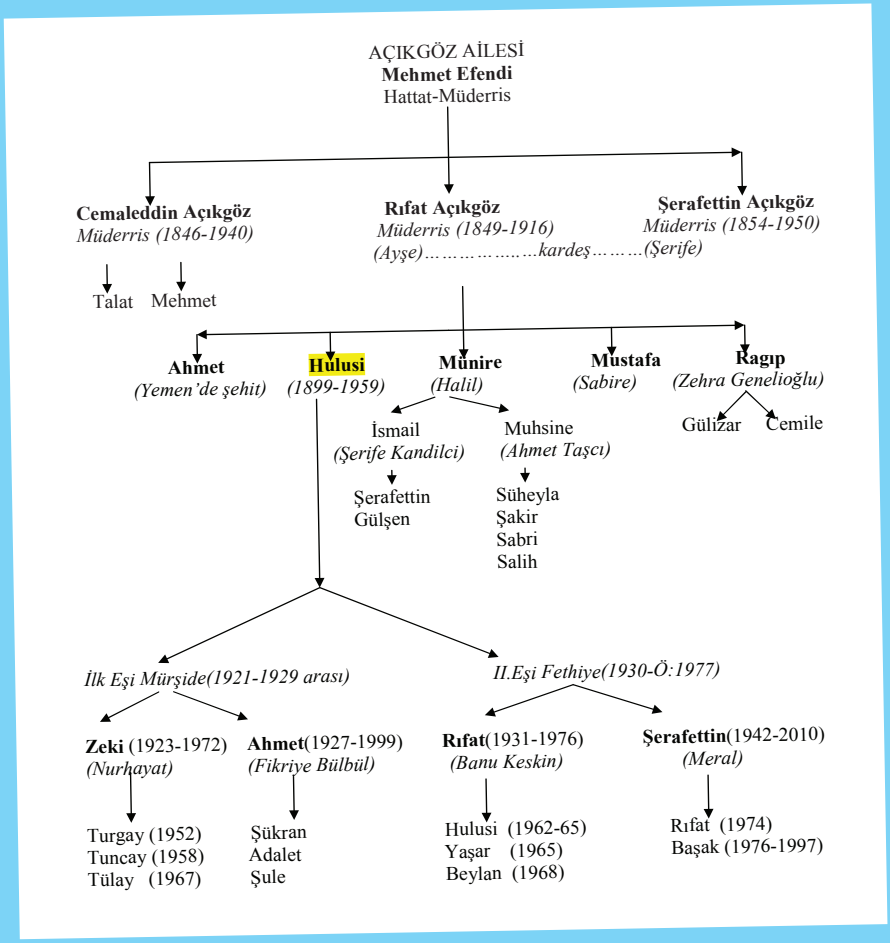

1. DÜNYA SAVAŞINDA ESİRLERİN ANILARINDA AFYONKARAHİSAR

H. Tahsin GÜNEK*

Esirlik dönemini Afyonkarahisar'da geçirmiş ve bir kitap yazmış olan pek çok yabancı asker vardır. Bunlardan birisi de Avustralyalı asker Alan BOTT'dur. O da savaş sonrası yaşadıklarını kaleme almış ve ilimizde geçen esaret günlerini aktarmıştır.

Alan John BOTT

CUTHBERT VE ALFONSO

Ulukışla'dan tuhaf, ilginç tecrübelerin bizi beklediği yere doğru hareket ettik. Bizim, Afyonkarahisar'a gönderildiğimiz söylenmişti. Bundan dolayı, Ulukışla'ya gelmiştik.

SİYAH KAYANIN GÖLGESİNDE

Anadolu'nun merkezindeki, Afyonkarahisar'da, askeri banyolar…

Hamamın içine giden taştan koridor boyunca, soyunma yerlerinde bazı Türkler vardı. Cuthbert, hamamcıyla konuşuyor, Karşımda da Alfonso yatmış ve horluyordu. H. ve W.'de, ahenksiz notalarla horladılar. Ayrıca, grubun kalanı da taş zeminin diğer köşelerine yerleşmişlerdi. Ben sonra bizim, sabahın erken saatlerinde, trenden inip, Afyonkarahisar caddeleri boyunca, esir kampına nasıl vardığımızı hatırladım. Cuthbert ve Alfonso, bizleri bir caminin avlusunda bulunan, Medrese hamamına götürdüler. Bizler uzun bir seyahatin zor koşulları ve yorgunluktan dolayı, dış banyonun zemininde, birkaç saat uyumuştuk. Sadece R. botlarını ayağından çıkarmakla, onları tehlikeye atmıştı. Sonrasında bunlar açıkça kaybolmuştu. Onun yüksek sesli isyanı, kubbeli çatıdan yankılandı. Hamamdaki bütün Türkler, kayıp botlarla ilgili herhangi bir bilgileri olmadığını söylediler. Bundan dolayı, hamamdan çıkarken R. hamamcıdan bir çift tahta sandal (nalın), ödünç almış ve esir kampına kadar cadde ve sokaklar boyunca, tangırdayarak gitmişti.

Bir Türk subayı, şehrin kalanından, hapishane-evler caddesini ayıran, bariyerde bizim nezaretimizi aldı. Daha sonra Cuthbert ve Alfonso, şakalaşıp vedalaşıp kayboldular.

DOĞU, GECELER VE UÇUŞLAR

O günlerde, yemek için gerekli herhangi bir tür kapkacağın, Türkiye'deki değeri, en az iki paunttu. Bizim tuhaf gruplarla karşılaştığımız dar caddede; Kimi yırtılmış, kırışmış üniformalar, kimi sivil bir kasket, kimileri de daha çok hastalara uygun olan giyeceklerin üzerine, bir askeri şapka giymişti. Bazıları haki şortlaydı. Bazıları keskin renkli gömlekler giymişti. Bazıları ağır botlar, kimileride yatak odası terlikleri, bazıları da sandallar (nalın) giydi.

Buradaki esirlerin birçoğu, Kut ül Amare garnizonunun, sağ kalanlarıydı. Yaklaşık olarak 2,5 yıldır, esirdiler. Onların üniformaları uzun zamandan beri daha iyi günlerin bostan korkuluğu hatırası olmuştu. Onlara Hollanda Elçiliği aracılığı ile gönderilen erzak kolileri vasıtasıyla, kumaşta iletildi. Türk terziler vasıtasıyla, Afyon'daki esirlere, elbiseler dikildi. Yozgat, Bursa, Gediz ve diğer bazı yerlerde de, esir kampları bulunmasına rağmen, Afyonkarahisar'daki kamp, Türkiye'deki en büyük esir kampıydı.

Türk parasının mübadele değeri, azalmaya devam ederken, yiyecek fiyatları alışılmadık oranda arttı. 1918 senesinin başlarında şeker 10 şilinden, 15 şiline çıkmıştı. Bu koşullar altında dış yardım olmadan yaşamak imkânsız olmuştu. Bu yüzden Hollanda Temsilciliği ilk olarak beş, sonra on beş, Türk esir kampındaki her esirin ihtiyaç duyduğu bir aylık tutarı, Kızılhaç kaynaklarından sağlamaya çalıştı. Evlerimizden gelen kolilerde olmasa, yiyecek zorluklarımız, bu şekilde aşılamazdı. Mobilya eksikliklerimiz amatörlerce giderildi.

İp, çivi ve tahta kalaslarla, her yeni gelen esir, bir yatak, bir masa ve bir sandalye yaptı. Çarşıda ise karaborsacılar doğal olarak,tahtaya olan talepten faydalandılar. Bir tahta kalasın fiyatı, 2TL'na kadar uçmuştu. Kısa zamanda etraftaki 200 kadar subay, bir kiliseye yerleşmişti. Türkler onlara, bir somun ekmek ve çorba veriyorlardı. Diğer ihtiyaçlarını da, gelen kolilerdeki konserve yiyeceklerden sağlıyorlardı.

Medrese binalarına toplanan Rus askerlerine gelince, gerçekten açlıktan ölüyorlardı. Onların çoğu fazladan yiyecek alabilmek için, bir kısım kıyafetlerini satmıştı. Zamanlarının çoğunu da avluyu döne döne dolaşarak geçiriyorlardı. Bir zaman kamp komutanı, Mazlum bey idi. Daha sonra değiştirildi. Bu arada verilen talimatlarla disiplin biraz hafifletildi. Örneğin tepenin bir kenarında, koşu yapmamıza izin verildi. Bu ilk bakışta önemsiz görülebilir. Ama bu belli bir zamandan beri, dar bir cadde boyunca dolaşmak durumunda olanlar için, bir şanstı. Ayrıca

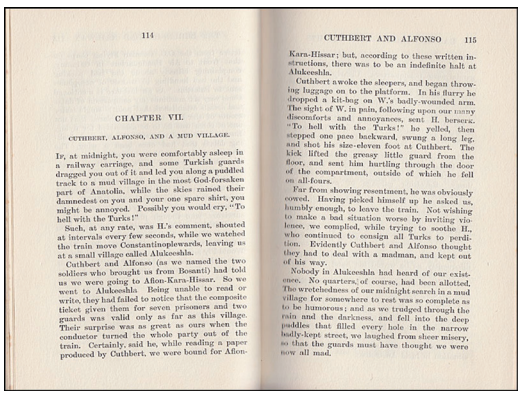

114

CHAPTER VII.

CUTHBERT, ALFONSO, AND A MUD VILLAGE.

IT, at midnight, you were comfortably asleep in a railway carriage, and some Turkish guards dragged you out of it and led you along a muddled track to a mud village in the most God-forsaken part of Anatolia, while the skies rained their damnedest on you and your one spare shirt, you might be annoyed. Possibly you would cry, "To hell with the Turks!"

Such, at any rate, was H.'s comment, shouted at intervals every few seconds, while we watched the train move Constantinoplewards, leaving us at a small village called Alukceshh.

Cuthbert and Alfonso (as we named the two soldiers who brought us from Bosanti) had told us we were going to Afon-Kara-Hissar. So we went to Alukceshh. Being unable to read or write, they had failed to notice that the composite ticket given them for seven prisoners and two guards was valid only as far as this village. Their surprise was as great as ours when the conductor turned the whole party out of the train. Certainly, said he, while reading a paper produced by Cuthbert, we were bound for Afon-

CUTHBERT AND ALFONSO 115

Kara-Hissar; but, according to these written instructions, there was to be an indefinite halt at Alukceshh.

Cuthbert awoke the sleepers, and began throwing luggage on to the platform. In his flurry he dropped a kit-bag on W.'s badly-wounded arm. The sight of W. in pain, following upon our many discomforts and annoyances, sent H. berserk. "To hell with the Turks!" he yelled, then stepped one pace backward, swung a long leg, and shot his size-eleven foot at Cuthbert. The kick lifted the greasy little guard from the floor, and sent him hurtling through the door of the compartment, outside of which he fell on all-fours.

Far from showing resentment, he was obviously cowed. Having picked himself up he asked us, humbly enough, to leave the train. Not wishing to make a bad situation worse by inviting violence, we complied, while trying to soothe H., who continued to consign all Turks to perdition. Evidently Cuthbert and Alfonso thought they had to deal with a madman, and kept out of his way.

Nobody in Alukceshh had heard of our existence. No quarters, of course, had been allotted. The wretchedness of our midnight search in a mud village for somewhere to rest was so complete as to be humorous; and as we trudged through the rain and the darkness, and fell into the deep puddles that filled every hole in the narrow badly-kept street, we laughed from sheer misery, so that the guards must have thought we were now all mad.

*Araştırmacı-Yazar

futbol maçları için ve haftada bir düzenlenen uzun yürüyüşler için de izin verilmişti.

Bu yürüyüş gruplarının üyeleri, Afyonkarahisar ve onun etrafındaki tepelik alanları kuşatan, düz ovayı inceleyecekler. Kıyıda bazı noktalara kaçış için rüya göreceklerdi. En yakın kıyı yaklaşık 150 mildi. Ülkenin büyük bir kısmı el değmemiş ve neredeyse yolsuzdu. Haydutlarla doluydu. Herhangi bir firarda, kıyıya yapılacak uzun bir yürüyüş, en az beş hafta sürecektir. Bu süre boyunca yiyeceğin nasıl temin edilebileceğini bilebilmek oldukça zordur. Bir kaç subay İngiltere'deki arkadaşlarla gizli bir kod vasıtasıyla, haberleşip bir botun veya bir uçağın, gece belirlenen tarihler arasında, kıyı hattının belirtilen bir noktasında, kendilerini alacağı bir plan hazırlamayı denediler. Bizim çoğumuz Afyon'dan özgürlük için, kaçış planı yapma fikrinden vazgeçti. Başarı şansının daha yüksek olacağını düşündükleri, İstanbul'a yollanmayı planladılar. Geçenlerde olduğu gibi Afyon'dan kaçan bir esir, hemen yakalandı. Kocaman, sıska, siyah bir kaya ve neredeyse onun 2000 ayak yüksekliğinden gölgelenen küçük bir şehir.

Esirler Cirit Kayası civarında

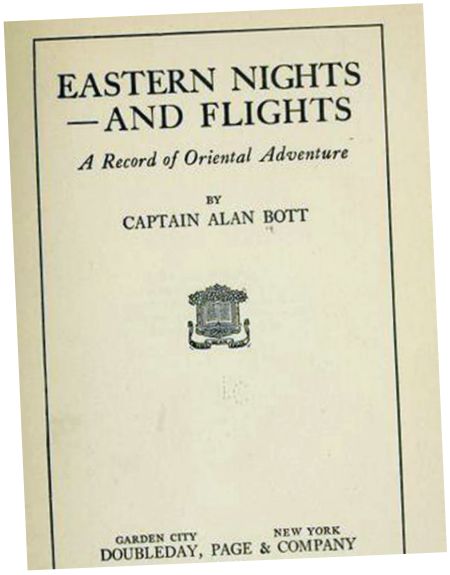
EASTERN NIGHTS
—AND FLIGHTS
A Record of Oriental Adventure
BY
CAPTAIN ALAN BOTT
GARDEN CITY NEW YORK
DOUBLEDAY, PAGE & COMPANY

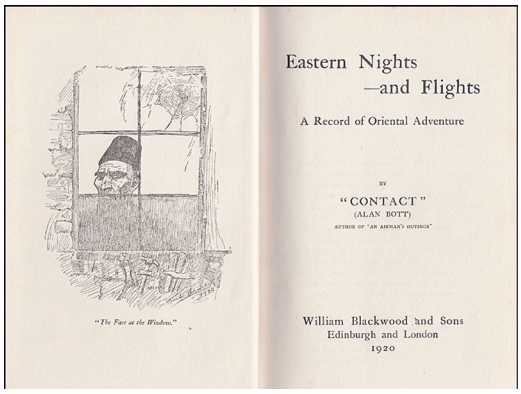
Eastern Nights
—and Flights
A Record of Oriental Adventure
BY
"CONTACT"
(ALAN BOTT)
AUTHOR OF "AN ARMAN'S OUTRIGS"
"The Fair at the Window."
William Blackwood and Sons
Edinburgh and London
1920

Kayanın üstündeki kale, Selçuklu Türkleri tarafından inşa edildi. Benim için kaya, esaretin bir simgesi, durgun, soğuk ve amansızdı. Bir kural olarak melankolinin dönemi, henüz yeni geçti. Kamp yaşamının önemsiz ve monoton, günlük dizisinin, kabullenilmişliğine yer verdi. Çarşılardan veya okuyarak yayılan bin bir söylenti ve tartışma ile doğaçlanan rahatsızlıklar gerçekmiş gibi algılanıldı.

Bu söylentilere göre, Talat Paşanın ayrı bir barış için, görüşüyor olduğu ve Çanakkale'yi açmayı kabul etmiş olduğu, bazı Yunan tüccarlar tarafından fısıldanacaktı. Yahut ta birlikte savaşan Türkiye ve Bulgaristan'ın arasında, Dobruca bölgesi hususunda, anlaşmazlık çıktığı. Ya da Enver Paşaya suikast yapılmış olduğu. Ya da padişahın genç Türk hükümetinden kendini kurtarmaya karar verdiğini.

Bizler, gerçek olmayan, bu rapor ve haberlerin, hiçbir değerinin olmadığını bilerek, acı acı gülüşürdük. Ama biz bu haberlerin, doğru olmasını istediğimizden beri toplantı masalarında, sonraki günlerde gazetelerde yanlışlığı kanıtlanıncaya kadar, ciddiyetle tartışılacaktı. Unutkanlığa en faydalı yollar kamp kütüphanesiydi. Yüzlerce kitap, çeşitli toplumlar tarafından,Türkiye'deki esir kamplarına yollandı.

Benim her birini okumak için, cesaret ve konsantrasyonu zorunlu bulduğum, Jibon'un, tüm ciltleri Afyonkarahisar'da idi. "Roma imparatorluğunun, gerileme ve çöküşü" kütüphane de her türden talepten, muhtemelen daha çoktu. En favori kitaplar, macera ve doğu seyahatleri ile ilgili olanlardı. Venedikli Marko Polo'nun seyahatleri, Morier, Plutarch'ın,"Hayatlar"ı, gibi… Modern yaşamın müziği, gürültüsü ve acelesinden izole bir vilayetin, küçük bir şehrinde,"buluş"'a zaman ve fırsat verdi. Bundan dolayı onlar, ikinci el düşünceleri kabul etme yerine, kendileri de bir şeyler düşünmeye başladı. Afyonkarahisar'da birçok kitap yazıldı.

Oyunlar, resimler ve şarkılar… Bir Avustralya'lı asker, Ortadoğu halklarının tam bir çalışmasını yaptı. Başka bir kitaba başvurmaksızın, yükselişin her evresi hakkında, Babil ve Ninova'dan, Med'ler ve İranlılardan, Kaldeliler ve Asurlular, hakkında, doğru bilgiler sağlanabilirdi. Kampın sosyal hayatı karmaşıktı.

Orası bir çok açıdan, iç kısımlardaki bazı varlıklı şehirlerin varoşlarına benzedi. İki küçük cadde arasında tutulan,100 kadar insan arasında, çeşitli dedikodular yayıldı. Bir dedikodu diğerini takip ediyordu.Sabah, tahtadan ahşap bir evde başlayan skandal bir söylenti, akşam olduğunda diğer otuz evin her odasına;

-O,X'in, bir çift pijamayı nasıl almış olduğu,

-Y'nin, gece vakti birkaç çatıyı tırmanıp, bir bacanın arkasında, büyük iri gözlü Ermeni kızıyla, nasıl buluştuğu,

-Z'nin nasıl Afyon içtiği gibi… yayılıyordu.

Afyon olabilirdi çünkü bolluk içindeydi. Afyon üretimi, Afyonkarahisar'ın baş sanayisiydi: (Afyon: Türkçesi,Gelinciktir.Karahi-

sar: Siyah Kaya'dır.) Muazzam kırmızı ve beyaz renkli gelincik tarlaları, şehrin etrafını kuşattı. Bütün bu önemsiz dedikodu ve basit skandallar dışında, arkadaşın çok gerçek bir hissi ve düşüncesi vardı. Yollar…

Eğer bir esir asker hasta idiyse, diğerleri ona yardımcı olacaktı. Eğer esirlerin kaldığı herhangi bir evin, kışın soğuk aylarında, yakacak odunu yok veya eksikse, yeteri kadar olan diğer oda arkadaşlarından ödünç alabilirdi. Yeni gelen bir esirin, hiçbir giyecek ve parası yoksa borçla ve hediyelerle yardımcı olacaktık.

Benim Afyon'da, Büyük Britanya ve Türkiye'nin arasında, hasta esirlerin mübadele edileceği söylentileri ile çok fazla meşgul, dalgın ve düşünceli olduğum bir zaman, bir sürü entrikalar, büyük H'nin etrafında, dolanıyordu. Çünkü Britanyalı büyük tıbbi subay, gönderileceklerin tespit edileceği, sağlık heyetinde görevli olacağı için, herkes bir şeyler düşünüyor ve istiyordu. Evlerine ilk yollanacaklarını düşünerek, örneğin, yıllar önce iyileşmiş yaralar yeniden sargılandı. Her türlü rahatsızlık caddede görülebilirdi. Bazıları sağır olmuş gibi görünmek istedi. Diğerleri yaşlı ve kuvvetsiz görünmek için, beyaz gri saçlarını uzattılar.

Bazıları da ne yaşlı görünebilir, ne de fiziksel rahatsızlıkları olduğunu iddia edebilirlerdi. Onlarda hafıza kaybı ve zihinsel sıkıntılarını ileri sürmeye karar verdiler. Bütün gün, uzun büyük H., iddiacıları sınadı. Kendi kendine gülümsedikten sonra, listeleri hazırladı. Ben, onun gerçek yaralar ve hastalıklardan muzdarip olanları kategorilere ve alt bölümlere ayırmış olduğunu düşünüyorum.

-Orta yaşlıların olduğu, (B) grubundakilerin küçük rahatsızlıkları vardı.

-Genç olan, (C) grubundakilerin küçük rahatsızlıkları vardı.

-Olası bir şekilde, küçük rahatsızlıklara sahip olanların bulunduğu, (D)grubundakiler hiçbir görünür bulgu sağlayamazlardı.

-Görünürde hiçbir rahatsızlıkları olmayanların bulunduğu, (E) grubundakiler iyi yalancılardı ve Türkleri ikna edebilirlerdi. Etrafta, Britanyalılardan başka, 100 kadar Rus esir de vardı.

Brest Litovsk barışı imzalanmış ve Rusya, Almanya ile barış halindeydi. Ruslar, Türk'lerin geleneksel düşmanıydı. Onların akrabalarından, Kızılhaç vasıtasıyla, para ve erzak temin etmeleri de pek mümkün görünmüyordu. Bizler de onlara yardım etmeye çalışıyorduk. Onlarda karşılık olarak bizlere Rusçayı öğrettiler. Zaman geçirmeye yardım ettiler. Ayrıca, gerçekten iyi birde koro oluşturdular.

Afyonkarahisar'da esir tutulan Avusturalyalı subaylar

Her aybaşı Kızılhaç yardımları İstanbul'dan geldiği zaman, doğum günü partileri yapılacaktı. Bu tür fırsatlarda her esirin, saat yediden sonra, kendi kaldığı evinde olacağı kuralı, gevşetildi. Türkler doğum günlerine hürmet ederdi. Bu sayede bu günleri bir arkadaşın odasında kutlama izni elde edilirdi. Doğum günlerini içeride kutlamak zorunluydu.

Ben her zaman, White'ı ve benim vardığım günün akşamında verilen bir partiyi hatırlayacağım. White, Avustralya'lı bir pilot. Mezopotamya kampanyasının ilk günlerinde yakalandı. Benim Anadolu'da satın alınabilecek tek alkollü içki olan rakı ile ilk tanışmamdı. Şarkılar, gerçek dışı hikayeler, eğlenceler…

Ve orada, dumanlar ve bağırışların ortasında kaçış düşüncesi ısrarla tekrar etti. Ben bu düşüncemden en yakınımda olan kişiye bahsettim. Kurutulan bir askeri palto, Türk ayakkabıları, kısa bir figür ve bir monokl.

O uyardı:"Öyle yüksek sesli değil. Sen bu Rus'ların yarısına güvenemezsin. Köşeye gel."

Konuşmaya devam eden Yeats-Brown, en iyi kurtulma yolunu düşünmeye başladı. Tek şansımız vardı. O da İstanbul'da olmaktı. O kendi burun sıkıntısını ileri sürerek, başkentte bir hastaneye gönderilmeyi talep etti. Eğer bende, makul, geçerli bir rahatsızlığım olduğunu iddia edebilseydim, bana da yardımcı olacaktı.Bu arada, aramızda epeyce konuşup, planları tartışacaktık. En büyük amacımız İstanbul'da olmaktı.

Benim yaralarım iyileşmişti. Bu nedenle kabul edilebilir hiçbir hastalık ileri süremedim. Bu yüzden bende, zihinsel ve ruhsal bazı rahatsızlıklarım olduğunu söylemeye karar verdim. Talebim kabul gördü. Ben bunun üzerine büyük umutlarla başkentte, yardımcı olabilecek çeşitli sivillerin adreslerini aldım.

Biz trene bindirilip, haşhaş ekili tarlalar boyunca, batı yönünde hareket ettiğimizde, bu ülke her zamankinden daha büyük ve dev gibi gözüktü. Kendi kendime, bir daha asla Afyonkarahisar'daki esir kampına dönmemek için söz verdim.

Kaynak

1- Alan John BOTT- Eastern Nights And Flights-NewYork 1919

F.C.C.YEATS-BROWN'UN ANILARINDA AFYONKARAHİSAR

Bir diğer kitabı olan esir asker de Avustralyalı havacı asker olan F.C.C.YEATS-BROWN'dur. Kitabında ilimizde geçen esaret günlerine dair ilgi çekici bilgiler vardır.

TÜRKLER TARAFINDAN YAKALANIŞ

Bizler Afyonkarahisar'a vardığımızda, yalın sade bir eve yerleştirildik. Bir gün boyunca yatıp çok güzel bir şekilde dinlendik. Geldiğimizin ikinci günü, nöbetçilerimiz arasında büyük bir telaş ve hareketlilik olduğunu fark ettik. Onlar bizim pencerelerimizin etrafını, dikenli tellerle çevirip, üst pencerelerden endişe ve kaygıyla bizleri izleyip saydılar. Biraz sonra onların bu tedbirleri neden aldıkları anlaşıldı. Bazı İngiliz esirler firar etmişlerdi. Onlarda ilk iş olarak, kapıları kilitlemekle tedbir almışlardı.

Afyonkarahisar'da bütün esirler caddede sıraya dizildi. Şehre egemen olan büyük kayanın kenarında kurulu, Ermeni kilisesine götürüldük ve oraya yerleştirildik.Buraya giderken, yolda marşlar söyledik.

Bizim grubumuzun lideri savaşta yaralanmış olan bir subaydı. Bir yıl sonra hastanede öldü. Bir ova hayal et. Birazcıkta meşe ve kumtaşından inşa edilmiş, karanlık bir kilise. Kilisenin doğu tarafında, iki oda sunağa doğru açılıyordu. Batısında da yüksek bir koridor vardı.

Küçük odalardan biri Fransızlar tarafından alındı. Diğerini de dua etmek amacıyla ayırmıştık. Ruslar, genellikle kilisenin doğu tarafı ve sunağın arasındaki boş alana yerleştiler. Ama gene de kalabalık nedeniyle, herkes birbirine karıştı. Bizim askerlerimiz de, koridora yerleştiler. Hareket etmek için, hiçbir boş alan kalmamıştı. Yemek yapmak ve bulaşık yıkamak için herhangi bir düzenleme yoktu. Biz kiliseye yerleştiğimiz ilk zamanlarda, iki asker tifüsten öldü. Geldiğimizin ilk gecesi, Ruslar kendi ülkelerindeki olumsuz durumların burada da olabileceğini, olumsuzluklarla karşılaşabileceklerini düşünerek, ayaklarındaki ağır botlarının çıkardığı tok seslerle, koridor boyunca sabahın erken saatlerine kadar uyumayıp beklediler. Bütün gece boyunca bende uykusuz olduğum halde, Fransız ve İngilizlerin, iyimser düşünce de olanları uykularını uyurken, gelmeyen bir ölümü bekliyor olan kötümser kimselerle cesurca bu mezarı izledim. En sonunda şafak söktü. Biraz sonra güneş ışığı, kilisenin kuzey

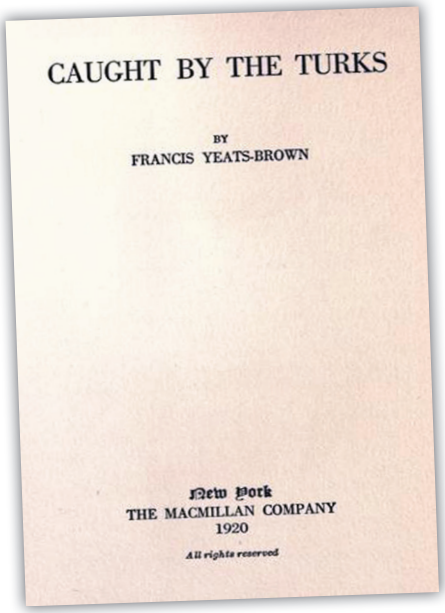
CAUGHT BY THE TURKS

BY
FRANCIS YEATS-BROWN

New York
THE MACMILLAN COMPANY
1920

All rights reserved

kanadına ulaşıp sunağın üzerindeki pencereleri aydınlattı. Sonra Ruslar, nöbetlerini bırakıp, dolaştıkları koridorlarda hemen uyuyup horlamaya başladılar. Muhtemelen bizim sinirlerimiz, birazcık bozuktu. Kilise, gece boyunca asla sessiz değildi.

Bazıları devamlı olarak uykularında bağırdı. Diğerleri, yemek yiyormuş gibi geviş getirdiler. Bazıları inlediler. Kimileri de sessizce güldü. Bir uykucu, aralarda korkunç bir şekilde gülüyordu. Bazısı, dehşet verici bir sırtlan gibi ses çıkarırken, kimisi de uyurken dudaklarından balonlar çıkarıyordu. Biz geçmişe ait hatıraların ürpertisini hep yaşadık.

Örneğin, bir subay Gelibolu'da bir saldırı da yaralandı. Şimdi sadece savaşırken başının üstünde bulunan mazgalın ateşinden dolayı biraz sağırlık çekmesi dışında, daha kötü durumda değildi. Sonra, bir asker vardı. Bir saldırıdan sonra ölü diyerek öylece bırakılmış, bir saat boyunca da, gelen geçen yaşıyor mu? Diyerek onu dürtüklemiş. Şimdi onun vücudunda, 27 yara var. On dokuz yaşındaki bu asker yaşama dönmüştü. Bir Fransız vardı. Dört gün boyunca hatların arasında kalmış ve susuzluk ile bir mide yarasının ikiz işkencesine rağmen, bir mucize ile kurtulmuş.

Sonra denizaltı mürettebatları vardı. Bir mürettebat Çanakkale'de tam bir gün boyunca, takıldıkları ağdan kurtulmaya çabalarken, hava azalıp umutları tükenirken kurtulmuştu. Ama genelde bizim psikolojimiz normaldi. Bu bir gerçek Çanakkale'deki dört yüz subayın, Sadece kırk kadarı Afyonkarahisar'da kurtulmuş oluyordu.

Britanyalıların birçoğunun sesi tatlı bir müzikten daha iyiydi. Ama bizim de içimiz de çok güzel müzik yapan kişiler vardı. Bizim aramızdaki denizciler hayal edilebilecek en neşeli mürettebattı. O zaman bizim yaşamımızın özeti, çoğunlukla arak alabildiğimiz zaman ağırca içtiğimiz ve hafif kumar oynadığımız, bunların dışında alabilirsek çay içtiğimiz zamanlardı. Herkes değil, ama ben bütün bunları yaptım. Günlük hayatta sigara içmenin ve kumar oynamanın kötü olduğunu söyleyenler vardı. Ama onların verdikleri örneklerin, neşeli günahkârlarda hiçbir etkisi yoktu. Kamptan firar eden ve denizi arayan üç kişi için, bizim esir şairlerimizden biri ve diğer herkes, Fransızca şiirler ve şarkılar söyledi. Ruslar ve İngilizler, bir kükremeyle koroyu devraldılar.

İSRAF EDİLEN UZUN GÜNLERİN İNİŞİDİR

Afyonkarahisar, Türkçe'de,"siyah Afyon kalesi'ni ifade eder. Ama o göründüğü kadar da ilginç değildir. Tek romantik ziyaretçileri, binlerce yıllık göçleri esnasında, onu bir havaalanı olarak kullanan leyleklerdir. Meraklı bir şekilde Türk çocukları onların evlere, bebek getirdiğini düşünürler.

Biz ortak bir bahçeye sahip, dört evden oluşan bir yerde yaşadık. Onlar o kadar yeniydi ki, hiçbir pencereleri yoktu. Bizler bu yapıların pencerelerine camlar uydurduk. Banyoları ve mutfakları yapıp yerleştirdik. İplerden ve kalaslardan yataklar yaptık. Gelen kolilerin ve paketlerin ambalaj malzemelerinden, masalar yaptık. Aslında bizler ev hariç her şeyi yaptık. Bizlere bu esirlikte geçen günlerimiz esnasında, Almanya'daki esir subaylardan daha iyi davranıldığını söyleyebilirim.

Türkler tarafından beslenmemiz için sağlanan, esmer ekmek ve çorbanın yanında, her ay Hollanda elçiliğince, esirlerin daha çok şey satın alabilmelerine yardım etmek amacıyla, belli bir miktar yardım yollanıyordu. Bu ferahlamamızı sağlayan yardımlar zamanında bizlere ulaşmadığı veyahut Türkler dağıtımı ertelediklerinde, askerlerimiz zor hayat koşulları ile karşı karşıya kaldılar. Esir subaylar zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, çek yazıp bozdurabilirlerdi. Öylede yaptılar. Ama askerler kendilerine yollanan ve dağıtılan miktara bağlıydılar. Biraz banka dengelerine sahip olmasına rağmen, bir subay hariç, başka hiç kimsenin çek yazmasına müsaade edilmedi.

Esirler tren istasyonunda

Burada bizim esirlerimize kolilerle yardımlar yollayan organizasyonlara değinmeden geçemeyeceğim. Hiç bir sözcük onlara olan minnettarlığımızı ifade edemez. Esirlere gelen koliler birçok hayatı kurtardı.

Bizim pencerelerimizin önünden doğru, istasyon yolunun karşısında şehre ismini veren gelincik tarlaları uzanıyordu. Haziranda onlar beyaz çiçekli olduğunda, çiftçilerin eşleri tomurcuklardan kıymetli akışkan maddeyi akıtmak için çalışmaya başladılar. Ben dünyanın güzelliğine ve özgürlük için, sabit bir şekilde karşılara bakar, dalardım. Biraz odada dünyanın yeşil ve beyaz olduğu, gökyüzünün kusursuz bir mavi olduğu zaman yaşanılan yaz pekiyi değildi.

Bizler genellikle evlerimizde tutulduk. Nadiren dışarı çıkmamıza izin verildi. Dışarıdaki arka bahçede yalın bir boşlukta, akşamları nadiren amatör oyun gösterileri yapılırdı. Bu arada denenen bir firar girişiminin gergin anları da yaşanıyordu. Benim bir günüm genelde şu şekilde geçiyordu.

-Pazartesi,

- Sabah 06'da yukarıya koşar ve 200 kere atlardım.

- Kahvaltı için iki yumurta, bu arada yeni gelen pekmezimi de denedim.

** HİLAL*'i boncuklarla süsle. Sakladığım haritamda bazı yerlere baktım.*

- Modern savaşta süvari kullanımı hakkında uzun uzun düşündüm.

Bahçede yürüyüş ve sonrasında öğle yemeği için koyun pirzolaları hazırladım.

- Serbest ticaret hakkında tartıştık.

- Bahçede, Badminton oynadık.

*- Felsefe okuyup, *SAKUSKA* yemek.*

- Akşam 08'de yemek; Çorba, yumurtalar ve iç yağı, çok tatmin edici.

- Ve yatağı hazırlayıp yatış…

Salı;

-Sabah, 06.15'te yukarıya koşu,250 atlayış, kahvaltıda iki yumurta, ama biri bozuk çıktı. Hilal gelmedi.

-Saat 09.00,civarı dünkü süvari haberini tartıştık. Bahçede yürüyüş.

- Öğle yemeği, et yok.

-Hamağım da sivrisinekler tarafından ısırıldım.

-Bahçe etrafında on tur koşu.

**Şeker ihtiyacımız için pekmez: Bir teğmen kuru üzümlerden yaptı.*

**HİLAL: Bir sabah gazetesi, Fransızca da yayınlandı.*

**SAKUSKA: Sardalyalar, kurbağa bacakları, soğanlar, Rus peynirinin parçaları ve gerçekten yenebilir her şeyden yapılan bir yemek.*

-Akşam saat 07'de, benim odamda sakuska partisi.

-Akşam 08'de yemek; Koyun pirzolası ve sonra satranç ve yatak…

Ve böyle sonsuza kadar diğer şeyler.

Ben Afyonkarahisar'dan kaçıp, denize ulaşılamayacağı kanaatine sahiptim. Bundan dolayı biraz çevremden fiziksel bir kaçıştan ziyade, zihinsel bir kaçış aradım. Bu koşullar altında felsefe ideal bir konu olarak göründü. Bazı çalışmalar yaptım. Felsefenin bende başarısız olduğu zamanlarda, saatler kaçış planları yapmakla geçti. Kaçış için bazılarımız bir hayli düşündü, ama çok az şey yaptı.

Bazı başarılı denemeler İstanbul'dan yapıldı. Bir subay, Hidrofobi(Kuduz),tedavisi görmek amacıyla oraya gitmek fikrini düşündü. Tırnak makasıyla bacağında bir köpek tarafından ısırılmış gibi göstermek amacıyla, uygun yaralar açtı. Bu hile, Türkler bu hastalığa karşı ciddiyetle yaklaşmadıkları için başarısız oldu.

Diğer iki subay, kendilerinin deli olduğunu göstermek için, kanıt olması amacıyla, plan gereği kendilerini bir sabah kirişe asıp, son anlarda nöbetçiler tarafından görülüp, intihar nedenlerinin dikkatli bir şekilde araştırılıp, izlenmeleri için hastaneye yollandılar.

Firar için yapılacak bir denemede iki büyük zorluk vardı. İlk olarak casuslar ve ikinci olarak, kampın denize olan uzaklığı ve o mesafenin her milini istila ediyor olan, haydutların sayısı. Kampın dışında problemler daha çoktu.

Seyahat için yeteri kadar yiyeceğin taşınması, nöbetçilerimizden nasıl sakınılacağı, hangi giysilerin nasıl temin edileceği, bir yolunu bulup bir sandal ya da teknenin nasıl bulunacağı gibi konular, kıyıya varıldığı andan itibaren hemen hemen çözülemez problemler olarak görünüyordu. Yine de konuşmak için mükemmel konulardı. Ben 18 ay boyunca, bu şeyler hakkında konuştum. Benim komutan tarafından kaçmaya teşebbüs etmeyeceğime dair bir kağıt imzalamam istendi. Ben de doğal olarak reddettim. Bunu hem de kendisine aynı isteğin yapıldığı başka bir subaya yaptım. Bunların neticesinde bizler, ermeni mahallesinde başka bir eve yer değiştirildik. Bir defa evin içindeki eşyaları, Afyonkarahisar'daki 12 aylık esirliğimiz esnasında toplamıştık.

Ben burada birazcık özgüvensizce, haşarat konusundan bahsetmeliyim. Diğer böcekler onlarla kıyas edildiğinde, hiç bir şeydir. Bitler, pireler ortak bir tecrübedir. Kırkayaklar ve akrepler, Hindistan'da iyi bilinir.

Ama müstesna hatalar evcil hayvanlardır. Yataklarda yaşayan bu küçük düz yaratıklardan bahsetmeden, oradaki esirlik günlerimi yazmak imkânsızdır. Onları unutamam. Bu böcekler beni çok ısırdı. Tozlu ve nahoş bir günün sonunda yatmayı hayal et. Biri evi veya denizi düşünür. Başka biri dinlendirici olan uykunun, körfezlerinden dışarı doğru süzülmeyi dener. Ama gerisi gelmez. Bir rahatsızlık hissi vardır. Birazdan birinin bileklerinde, diğerinin de boynunun arkasında bir kaşıntı başlar.Biri derisinin bu kötü hayvanlar tarafından delinmiş olduğunu fark eder. Bir kan lekesi vardır. Tek ışık mumdur. Yastığın altında bu nefret verici hayvanlardan, beş veya altısı yada daha çoğu vardır. Onlar sadece birinin kanını emmez. Onlar, hayatta birinin sağlık güvenliğini tehlikeye sokarlar.

İllet dehşet verici bir şekilde istekli, hevesli ve canlıdır. Birazdan bir tane ve bir tane daha gözükür. Onların sonu yoktur. Sen yatakta onları öldürürsün. Onlar duvarlarda gözükür. Alınabilecek tedbirler ne olursa olsun, sağlıklı bir vücut için olan iştahlarını azaltamaz. Ölüm ne olursa olsun, onlar ipeksi deriye topluca gider. İki kurbandan her zaman en iyi durumda olanını seçerler.

Komutan şartlı salıvermeyi imzalamamız için bizi zorlamaya kalkışmadı. O da sürekli olarak bizi sınırlandıramazdı. Fakat aradan bir ay kadar zaman geçtikten sonra, bizler Ermeni mahallesinde başka bir eve yerleştirildik.

1917 senesi idi. Bizim günlük hayatımızın bazı alanlarında düzenlemeler yapıldı. Hafta da bir iki kere futbol oynamamıza veya yürüyüş yapabilmemize izin verildi. Perşembe günleri, diğer evlerdeki subayları ziyaret etmek için, aşağı kampa giderdik. Pazartesi sabahları da, odun-kömür pazarındaydık. Türkler çek yazmak ve kullanmak için bizleri cesaretlendirdiler.(1 paunt = 190 kuruş, mübadele için kabul edilebilecek en iyi değerdi.) Bizim yazıp verdiğimiz çeklerin, İstanbul Borsasında, gayet canlı ve hareketli bir dolaşımı olduğunu duydum. Türkiye'de çayın bir paketi veya şekerin bir kilosu, 5 paunt'tur.

Bu arada Mendelizm'den, Mezopotamya'ya kadar çok geniş bir sahada konular birbirini takip etti. Buradan Yunancadan, Rusçaya, Türkçeden, Arapçaya ve Hinducaya kadar diğer bütün lisanları sayabilirim. Fransızcayı ve İtalyancayı da öğretenler vardı. Bizim kütüphanemizde, yardım amacıyla, yardım kuruluşları tarafından gönderilen birçok yeni cilt kitaba sahiptik. Denizcilik yasası, Semaforla haberleşme, Teoloji, Marangozluk, İntegral hesapları, Bahçe işleri, Genetik gibi alanlarda yeni bilgiler öğrenmek isteyenler, müsait ve hevesli olanlar rastgele konular seçerlerdi. Ama şahsen benim aklım öğrenmeye karşı direndi. Ben sadece zamanı nasıl geçirebileceğimin yollarını aradım. Futbol büyük bir eğlenceydi. Salonumuzda poker oyunuyla zaman geçirirdik.

Bir oyun yazarının izleyicilerine sunduğu oyunları zevkle hatırlarım. Onun hazırladığı gösterileri ve güncel şiirleri daha geniş bir kitleye hitap ediyordu. Değerli bir kimseydi. Bizlerin uğraşı ve emeklerinden farklı olarak, onun yaptıklarının göz ardı edilmeyeceğinden eminim.

Bir kış akşamında zeminde, halka halinde bir mangalın etrafında oturup, şarap yudumlar, şarkılar ve hikâyeler dinlerdik. Ama ben herkesten daha çok düşünürdüm.

1918 kışında hava kesinlikle çok soğuktu. Bir ay boyunca çok sert bir ayaz vardı. Bütün bu zaman esnasında ben aptalca, bahara kadar kış uykusuna yatmış gibi yatakta kalmıştım. Benim daha önce asla hissetmediğim kadar şiddetli bir soğuk vardı. Odalarımızda akşam yemeklerimizde soğuğun ilk fırsatta dondurduğu yemeklerimizi yedik. Soğuk rüzgârlar ev boyunca ulurdu. Savurduğu karların ağırlığıyla, kâğıttan yapmış olduğumuz (elde cam yoktu) pencerelerimiz patlamıştı. Bizim konağımızın dış duvar sıvalarını da dökmüştü. Bundan dolayı o soğuk rüzgârlar duvarlardan içeri girmişti. Az giysiyle ve birer çift su alan botta, ayaklarımızı kuru ve sıcak tutmaktan uzaktı. Tabi yakacağımızda çok azdı. Soğuk benim odamda, Noel'den beri muhafaza ettiğim, biraları dondurdu ve şişeleri çatlattı. Bu iklim şartları altında yıkanmakta, sabahları epey vakit alan bir uğraştı. Ben evimin düz çatısında karda yuvarlanarak, zamanı ve yakacağımı idareli kullanırdım. Bu durum beni eğlendirirdi. Çevremdekileri de oldukça şaşırtırdı. Ama bir banyo için imkânlar kısıtlıydı. O kış siyah, durgun ve soğuk bir zamandı.

Sert kış esnasında kaçmak imkânsızdı. Ama biz ara sıra, kapılar kilitlendikten sonra yukarı kata çıkar, evimizin dışındaki nöbetçileri gözetlerdik. Bu esnada bazı eğlenceli anları hatırlarım. Özellikle gece yarısı vazifede olan nöbetçiler bir kediyle oynayarak, kendilerini ısıtmaya çalışırlardı. Nöbetçi, bir kolda kedi ve diğerinde tüfeği ile ilginç bir görüntü oluştururdu.

KAYNAK

F.C.C. YEATS-BROWN- Caught By The Turks -New York 1920

Alan John BOTT- Eastern Nights And Flights-NewYork 1919

KARAHİSAR KALESİ

Fevzi KAYA*

Destanlara, şiirlere ve türkülere konu olmuş, adı dilden dile dolaşan Afyonkarahisar Kalesi rivayete göre yeryüzünün oluşumu içerisinde üçüncü veya dördüncü zaman diliminde meydana gelmiş bir yanardağ ağzı olup 226 m. yüksekliktedir.

Kale Mahallesi'nde, 599. ada ve 1. parselde yer alan kalenin ilk yapılışı Hititlere kadar dayanır. Yapılan araştırmalara göre Hitit imparatoru II. Murşil, "Hapanuva" (Yüksek Yer) adında kale ve eteklerinde bir şehir kurarak etrafını surlarla çevirmiştir. Frigler zamanında ise yine sarp, ele geçmesi güç, yüksek yer anlamında "Akronion" adını almış, Roma ve Bizans döneminde de bu önemini korumuştur.

Afyonkarahisar Kalesi'nin zirvesinde 1200–700 tarihleri arasında Anadolu'da yaşamış olan Frigler dönemine ait kültür izlerine rastlanmaktadır. Her şeyden önce görkemli oluşu, bereketi ve kutsallığı simgelemesi nedeniyle Tanrıça Kybele için binlerce yıl tapınım merkezi olarak kullanılmış, Bizanslılar döneminde şapel, Selçuklular döneminde ise mescit yapılarak bu işlevini günümüze kadar sürdürmüştür.[1]

739 yılında Müslüman Arap ordoları ile Afyonkarahisar'a kadar gelen Seyit Battal Gazi, kalenin kuşatılması sırasında yaralanır, daha önce bir Rum Prensi iken Müslüman olmuş, yakın silah arkadaşı Ahmet Turanî şehit düşer ve kale çıkışındaki bugünkü yerine defnedilir.

Anadolu Selçuklu Sultanı I. Mesut döneminde, 1147 yılında Türkler tarafından ele geçirilen Afyonkarahisar'a Karaşar Türkleri yerleştirilerek şehirde Türk nüfusunun artması sağlanır. Türklerin yerleşiminden önce kale çevresi ile Hıdırlık eteklerinde nüfus yoğunluğu varken, Anadolu Selçukluları döneminde Olucak ve Taşpınar sırtlarına, Osmanlı döneminde ise İmaret Camii çevresine kadar yayılmıştır.

I.Alâeddin Keykubat (1220–1234) Anadolu'da imar faaliyetlerini başlatınca, Afyonkarahisar'a da 1231 yılında Bedrettin Gevhertaş'ı gönderir. Kale komutanı ve aynı zamanda mimar olan Bedrettin Gevhertaş kaleyi adeta yeniden yapılırcasına onartmış, şimdiki I Nolu Sağlık Ocağı'nın yerinde de Hisarardı (Alâeddin) Medresesi'ni yaptırmıştır. Bu onarımla ilgili kitabe yukarı kale kapısının sağ tarafına Osmanlılar döneminde yapılan onarım sırasında konmuştur. Bu onarım sırasında kale, üç kat surla çevrilmiş ve aşağı, orta ve yukarı olmak üzere üç kısma ayrılmıştır.

a) Aşağı Kale: Kalenin özellikle güneyi ile batı etekleri kullanılmış olup evler ve bir mescit yapılmıştır.

b) Orta Kale: Kalenin güney kesimindeki çıkış bölümü olup zindan, bekçi evleri, su depoları yapılmıştır.

c) Yukarı Kale: M.Ö. II Binden Osmanlı dönemine kadar aralıksız yerleşim yeri olmuştur. Hitit ve Frig dönemine ait sarnıçlar ve Ana Tanrıça Kibele'ye adanmış tapınma yerleri olduğu gibi Selçuklular dö-

* Uzm. Öğrt. Araştırmacı-Yazar

[1] Ahmet İlaslı, Mevlüt Üyümez, **Afyonkarahisar Müzeleri ve Ören Yerleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, s. 66 ; **Afyon 2001 Yıllığı**, Mina Ajans, Ankara 2001, s. 119

AFYON KALELİ 50 LİRALIK

neminde ise Alâeddin Sarayı, Kız Kulesi[2] ve Evliya Çelebi'nin sözünü ettiği mescit yapılmıştır.[2]

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, kalenin birbirini tamamlayan altı kat üzerine yapıldığını söylemektedir. Bu hususla ilgili olarak; "Kale büyük bir kayanın tepesine yapılmış ve bazı mahallerde kayanın eteklerine doğru burç ve bedenler ilave edilmiştir ki, heyeti mecmuası altı kat olur"[3] demektedir.

Karahisar Kalesi, 1233 yılında Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin de katıldığı büyük bir törenle açılır ve Mevlana tarafından Hisarardı Medresesi'nde ilk ders verilerek eğitim başlatılır. Afyonkarahisar'ı ihya eden bu imar hareketleriyle Karahisar'a Devlet Karahisarı demek olan "Karahisar-ı Devle" adı verilmiştir.[4]

Karahisar-ı Devle, 1231–1233 yılları arasında büyük bir onarım görerek yöneticilerin oturduğu ve devlet hazinesinin korunduğu önemli bir merkez durumuna gelmiştir. Bugün de Yukarı Kale'de Kız Kulesi ile düzlükte bu dönemde yapılmış saray ile mescit temelleri vardır.

I.Alâeddin Keykubat'ın yaptırdığı tamir ve onarımla ilgili kitabe şöyledir:

"Emera bi-imâreti hezihî 'd-dâri 'l-âliye

Fî devleti sultânü'l-muazzâm alâiddünyâ

Veddîn Ebi'l-Feth Keykubâd bin Keyhusrev ve burhân Emîri'l-mü'minîn"[5]

Sahipata Fahrettin Ali'nin oğlu 1265 yılında Karahisar'a vali olarak atanınca şehir "Karahisar-ı Sahip" diye anılmaya başlar. 1299 yılında Sahipataoğulları da diğer beylikler gibi Karahisar'da bağımsızlığını ilan eder. Sahipataoğulları Beyleri, Kale'deki Alâeddin Sarayı'nda oturmuşlardır. Karahisar-ı Sahip, Sahipataoğulları'ndan miras yolu ile 1341 yılında Germiyanoğulları Beyliği'ne geçmiş, bir süre burada valilik yapan Süleyman Şah, daha sonra Karahisar-ı Sahib'i başkent yapıp Kale'deki sarayda oturmuştur.[6] Karahisar, 1429 yılında ve II. Murat döneminde Osmanlı hâkimiyetine girer.

Afyonkarahisar, Osmanlılar döneminde Karamanoğulları Beyliğine karşı yapılan seferlerde üs olarak kullanılmıştır.[7] Fatih Sultan Mehmet döneminde Karahisar-ı Sahip ismi ile Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlı bir sancak merkezi haline getirilmiştir. Bu dönemde kale, askeri özelliğini yitirmiş, yalnızca tutukluların barınmasında ve küçük ayaklanmalarda halkın değerli eşyalarının saklanması ve korunmasında kullanılmaya başlanmıştır. Kalede dizdarlar oturmakta ve korunması ile görevlendirilmekte idi. Dizdarlara Kumartaş (Erenler) Köyü 3000 akçe ile gedik tımar olarak verilmiştir. Kalenin yönetiminde ise bekçi, cebeci, demirci ve imam olmak üzere 40–60 arasında kişi görevlendirilmişti.[8]

Afyonkarahisar Kalesi, 1573 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu II. Selim'in emri ile Mahmut Bey tarafından tekrar onarım görmüş ve günümüze kadar bu haliyle gelmiştir. Yukarı kalenin giriş kapısının kemerinde bulunan mermer kitabe şöyledir:

"Eyleyüb lutf u kerem devletlişâh

Ya'ni Sultân Selim Şâh-ı ğayûr

Emr idüb ta'miri içün bu hisârın

Mîr-i mahmûduna itdi böyle sur

Dedi ta'mîrine târî târihin

Oldu bu sedd-i metîni ma'mûr, h. 981"[9]

Kale kapısı üzerindeki yapılış tarihini gösteren bu kitabe Afyonkarahisar'ın işgalinde İngilizler tarafından götürülmüştür.[10]

1671 yılında Afyonkarahisar'ı ziyaret eden Evliya Çelebi, kale hakkında "Ve kal'asın Kays(er)i Rum bina etmişdir. Badehu sene tarihinde Sultan Alâüddini Selçukıyan Rum keferesi destinden desti kahr ile fethetmişdir. Badehu Âli Osmaniyandan Sultan Urhan Germiyan Oğulları elinden almışdır. Cümle altı kat şeddadi binayi kadim kal'ai azimdir. Hakir etek dermeyan idüb seyir temaşasına bezli himmet idüb kal'aye bazı şehirli yârânlarımız ile uruc etdik. Evvelâ iç kal'aye varub kapusı garba nazırdır….Aşağı şehirde Ulu Cami önündeki aşağı kal'a kapusından girüb bu kal'anın ta zirvesi âlâsında Hünkâr Camiine varınca kâmil iki saatde çıktım. Amma

[2] Ahmet İlaslı, Tarihi ve Turistik Yönleriyle Karahisar Kalesi, Beldemiz s. 2, ,sh. 8, Afyon Belediyesi Bülteni, Afyon 1985

[3] İsmail Hakkı Uzunçarşılı; **Kitabeler**, Devlet Matbaası, İstanbul 1929, s. 9

[4] Süleyman Gönçer, **Afyon İli Tarihi**, C.I, Karınca Matbaası, İzmir 1971, s. 257

[5] **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, C. 9, Devlet Matbaası, İstanbul 1935, s. 30; Uzunçarşılı; **Kitabeler**, s. 9; Turan Akkoyun; **Ömer Fevzi Atabek ve Afyon Vilâyeti Tarihçesi,** Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 1997, s. 89

[6] İbrahim Yüksel, **Afyonkarahisar'da Canlanan Tarih**, TŞOF Plaka Matbaacılık, Ankara 2005, s. 96

[7] Özer Küpeli, **"Osmanlılar Döneminde Afyonkarahisar"** , Afyonkarahisar Kütüğü, C. I, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 2001, s. 133

[8] İlaslı, **a.g.m**. s. 9; İlaslı, Üyümez, **Afyonkarahisar Müzeleri…**, s. 68

[9] Evliya Çelebi Seyahatnamesi, s. 30; Akkoyun, a.g.e. , s. 90

[10] Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1925–1926, s. 491'den naklen; Mustafa Karazeybek, "Selçuklu ve Beylikler Döneminde Afyonkarahisar" , Anadolu'nun Kilidi Afyon, Semih Ofset Matbaası, Afyon 2004, s. 73

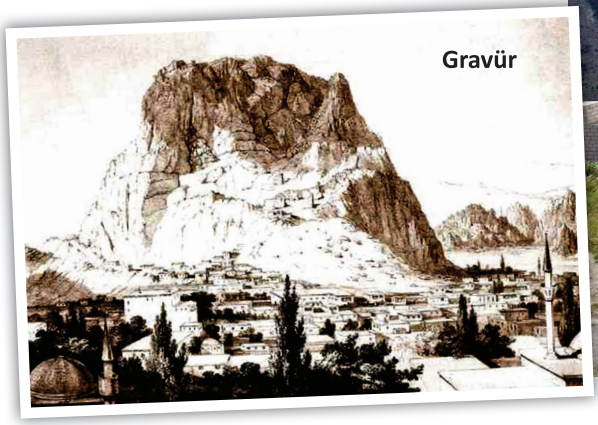

bitab ve bimecal kaldım. Ve bu iç kal'anın içinde ta zirvei âlâda Sultan Keykubad Camii küçükdür Amma gayet musanna ve şirin camidir. Bir ibret nüma mihrabı vardır Sâfi lâcivert müzehheb halkâri kaşii Çin bir mihrabı nuru mübindür ve minberi kezalik seceri nigindir. Lâkin minaresi yokdur. Zelzeleden münhedim olmuşdur…"[11] diye belirtir.

Tanzimatla birlikte kalenin önemi ve bakımı unutulmuş, kalede yangın, Ramazan ve bayram toplarının atılmasıyla ilgili bir kişi görevlendirilmiş, Cumhuriyet döneminde ise Hıdırlık'taki bekçi kulübelerinin yapılmasıyla kale önemini yitirerek terk edilmiştir.

Kale ile ilgili olarak Naci ŞAHİN, 22–12–2001 tarihinde o zaman 92 yaşında olan Afyonkarahisar'lı Haydar DURAKLIOĞLU isimli bir vatandaşın dilinden; "Biz küçükken dedem Halil bize bir gizli geçitle kaleye ulaşıldığını anlatmıştı. Kalenin muhasara edildiği zamanlarda kalede mahsur durumda kalanlara yiyecek ve içecek sağlamak amacıyla kaleden başlayarak şehre kadar inen gizli bir geçit bulunmaktaydı. Geçit son derece dardı. Ancak bir insanın geçebileceği kadar büyüktü. Biz çocukken dedem bir gün bizi bu geçidin kapısına kadar getirmiş ve içerisine kadar bir miktar yürüttükten sonra daha ilerisini tehlikeli olur diye gezdirmemişti."[12] naklettikten sonra "muhtemelen bu gizli geçit önüne büyük bir taş parçasının düşmüş olması ile kapanmış olmalıdır"[13] diye aktarmaktadır.

Şehir ile adeta özdeşleşen ve kentin bir simgesi haline gelen Afyonkarahisar Kalesi, 1927–1948 yılları arasında tedavülde kalan 50 TL'lık banknotun bir yüzünü oluşturmuştur. Yine halk kültüründe önemli bir yere sahip olan kale ile ilgili olarak Semiha Tan; "Sevgili Afyonlulara ithaf" ettiğini belirttiği bir şiirinde düşüncelerini şöyle dile getirir:

Bir şefkatli anasın, gece gündüz demeden
Uyanıksın ayakta beklersin evlâdını.
Ağuşuna yaslanıp sana sırtını veren
Daha nice insanlar belleyecek adını,

Ne vefalı ne mağrur, ne yüce başın varmış
Nice tarihler görmüş, gün görmüş yaşın varmış;
Kimleri doyurmamış ne bitmez aşın varmış
Hala gençsin aşınmaz taşın varmış.

Eteğine sığınıp ne mesut yaşıyorlar
İçlerinden bir güven, bir kuvvet taşıyorlar.
Bazı da kucağından sırtına aşıyorlar
Ağızlarda hep ismin yüce AFYON KALESİ.

Gözüm ufuklarda hep düşmanı arar
Titriyorsun üstüne AFYON'un tapar gibi!.
Kim kötülük yapacak sen beklerken beldeni
Nasıl kem gözler bakar, heybeti şamar gibi!.

Gözünü her açan önce seni görüyor,
Kızlar ümitlerini sana bakıp örüyor
Gurbet, ellerde herkes önce seni soruyor
Ağızlarda hep ismin yüce AFYON KALESİ[14]

Kale'nin Afyonkarahisar folklorunda da önemli bir yeri vardır. Her yıl 6 Mayıs günü genç kızlar kaleye çıkarak kız kulesi'nden; "Bahtım, bahtım, evlenecek vaktim" diyerek bağırır. Kız Kulesi yanında bir insan boyundaki taş içine kadınlar dilekte bulunup yatarlar.[15] Böylece kısmetinin açılacağına inanılır. Hıdrellez günü çocuğu olmayan gelinler kaleye çıkıp kız kulesi'nden bağırarak; "Ahdım, bahtım çocuğum olacak vaktim" diye bağırırlarsa dileklerinin kabul olunacağına inanılır. Yine; "Kaleye bir defa çıkan bir yabancı 7 yıl Afyon'dan ayrılamaz" gibi inanışlar vardır.

Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 12–02–1978 tarih ve 69 sayılı karar ile tescili yapılarak koruma altına alınan Afyonkarahisar Kalesi, 1988 yılında Kültür Bakanlığı tarafından küçük çaplı bir onarıma alınmıştır. 1989 yılında ise Afyon Belediyesi tarafından çıkış merdivenleri ile üst kısmı beton ve taş döşeme yapılarak çıkış kolaylaştırılmıştır. 1996 yılında tarihi ve turistik öneminden dolayı kalenin doğu yüzü Turizm Bakanlığı'nın da katkıları ile Afyon Valiliği tarafından ışıklandırılmıştır.

1999–2002 yılları arasında da Afyonkarahisar Valisi Ahmet ÖZYURT'un katkılarıyla İl Özel İdaresi bütçesinden 314.931.000.000 TL harcanarak surları onarılmıştır. 21–02–2005 tarihinde ise Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan gerekli izinler alınarak 83.764.000.000 TL harcama ile kalenin merdivenleri aslına uygun restore edilmiştir.[16]

Afyonkarahisar Kalesi, 2010 yılında Maliye Bakanlığı tarafından ağaçlandırılmak, kültürel ve sosyal amaçlı olarak halkın hizmetinde kullanmak, turizme yönelik çevre düzenlemesi ve planlaması yapılmak üzere Afyonkarahisar Belediyesi'ne tahsis edilmiş olup kullanımı halen Belediye'ye aittir.

[11] **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, s. 29–30

[12] Naci Şahin, **Tarih Boyunca Karahisar-ı Sahib Sancağı Kalesi ve Şehrin Yapılanmasındaki Konumu**, VI. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyon Belediyesi Yayınları, 10–11 Ekim 2002, s. 511–512, 11 nolu dipnot.

[13] Naci Şahin, **a.g.m.** s. 512

[14] Mehmet Sarı, **Şiir Diliyle Afyonkarahisar I**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 1999, s. 50–51

[15] Mehmet Seçkin-Mehmet Saadettin Aygen, **a.g.e**, s. 24

[16] İbrahim Yüksel, **a.g.e**, s. 102

AFYONKARAHİSAR'DA KUR'ÂN'A HİZMET EDENLER

Uzm. Yusuf İLGAR*

"Afyonkarahisar'da Kur'ân'a Hizmet Edenler" yazı serimizin daha önce yayımlanan Taşpınar'ın önceki sayılarında hâfızlara yer vermiştik. Okuyucularımızın talepleriyle bu sayıyla birlikte Kur'ân'a hizmet eden hâfız olmayan hoca efendiler de araştırmamıza dâhil edilmiştir. Kişiler soyadına yahut meşhur adına göre sıralanmıştır.

HÂFIZ OSMAN EFENDİ [ALPAYDIN]

Çavuşbaşı Mahallesi'nden Kasap Ömerlerin oğlu olan Hâfız Osman Efendi, ne zaman doğmuş, hangi medresede okumuş bilinmemektedir. İki evlilik yapmış olup ikinci eşi Şükrü Çelikalay'ın kız kardeşi Vecihe Hanım'dır, diğer hanımı ise Fatımatü'z-Zehra'dır.

Keçe Pazarı nâm-ı diğer İmad Dede/Güdük Minare adlarıyla da anılan Şişmanzâde Mehmet Ağa Mektebi'nde 1898 yılında cüzhan (cüz okuyucu) olarak görevli bulunmaktadır. Burada kendisinden önce hocalık yapan zata Çiğbal hoca derlermiş, bu lâkap ondan sonra kendisine intikal etmiş. Dehşeti Medresesi'nde müderrislik yapan Hâfız Osman Efendinin[1] ne zaman vefat ettiği tespit edilememiştir.

HÂFIZ ÖMER VEHBİ ALPAYDIN

Hâfız Ömer Vehbi Efendi

Hâfız Ömer Vehbi Afyonkarahisarlı Çiğbal ailesinden Hâfız Osman Efendi'yle Fatımatü'z-Zehra Hanım'ın oğludur. 1891 yılında doğmuştur. Afyonkarahisarlı meşhur din bilginlerinden olan hocası Musa Amca-zâde Ahmet Efendi'nin kızı Halime Hanmla evlenmiştir. Hâfızlığının yanı sıra medrese eğitimi de almıştır. Ömer Vehbi Efendi 1925-1945 yıllarında köylerde hak[2] karşılığında imamlık yapmıştır. 1945 yılında medrese eğitimi aldığı için ilkokul öğretmenliği imtihanına giren Ömer Vehbi, başarılı görülerek bu tarihten itibaren beş yıl Büyük Çobanlar'da ilkokul öğretmenliği yapmıştır. Daha sonra beş yıl da Çobanlar Camisi'nde imamlık yapmış, buradan Afyonkarahisar'a gelmiştir. Şehirde Başçeşme ve Arapmescit camilerinde uzun yıllar imam-hatiplik görevinde bulunmuş ve emekli olmuştur. Osman Efendi bilhassa Ramazanlarda mukabele okumuştur. 29 Mart 1964 tarihinde Hakk'a yürümüştür[3].

OSMAN NURİ ALPAYDIN HOCA

Osman Nuri Alpaydın

Osman Nuri Alpaydın, 1932 yılında Afyonkarahisar'da doğmuştur. Babası Hâfız Ömer Vehbi Efendi, annesi Halime Hanım'dır. Babasının babası Hâfız Osman Hoca'dır[4]. Annesinin babası Afyonkarahisarlı meşhur din bilginlerinden Musa Amca-zâde Ahmet Efendi'dir.

1944 yılında Afyonkarahisar Dumlupınar İlkokulu'ndan, 1947 yılında Afyon Lisesi orta kısmından mezun olmuştur. Afyonkarahisar'da İsmail Bayrı nâm-ı diğer Topal Hoca hâfız yetiştirmektedir. Onlara Kur'ân'ın okunuşuyla alakalı olarak vücûh, aşare ve takrib dersleri veriyordu. Osman Nuri Alpaydın da çocukluk yıllarında bir müddet onun eğitiminden geçerek hafızlığa çalışmış, ancak hıfzını tamamlayamamıştır.

1951-1952 yıllarında iki yıl İstanbul İmam Hatip Okulu ihzâri sınıf (hazırlık sınıf)ında okumuştur. Daha önce almış olduğu eğitimleri sayesinde bu yıllarda dahi imamlık yapacak seviyesindedir. 1956 yılında lise kısmından (1) nolu diploma ile derece itibariyle birincilikle mezun olmuştur. 1955 yılında daha öğrenciyken İstanbul Mercan Mahmut Paşa yokuşundaki Mahmut Paşa Camisi'nde imam-hatiplik görevine başlamıştır. Burada üç yıl görev yaptıktan sonra 1957 yılında askere gitmiş, Polatlı'dan sonra İstanbul 3. Kolordu Topçu Komutanlığı'nda İmam Hatip Okulu mezunu bir asteğmen ve teğmen din subayı olarak 1958 yılında askerliğini tamamlamıştır. Bu arada İstanbul'da Pertevniyal Lisesi'nin dışarıdan bitirme imtihanlarına girerek buradan da 1961 yılında mezun olmuştur. 1959 yılında Afyonkarahisar Yoncaaltı Camisinde ve müftülük emrinde kısa bir süre görev yapmış 7 Mayıs

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sultan Dîvânî Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü. Afyonkarahisar yilgar@aku.edu.tr

[1] Mustafa Karazeybek, Zelkif Polat, Yusuf İlgar, Afyonkarahisar Vakıf Eserleri I, AKÜ yayını, Afyon 2005, s. 264.

[2] Devletin tayin etmediği yerlerde, imamlar köylünün ürettiği buğdayın onda bir karşılığında cami hocalığı yapmışlardır. Bu usule hak ile görev yapma denir.

[3] Kaynak kişi: Oğlu Osman Nuri Alpaydın, 20.06.2013; Mustafa Öcal, Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat, İstanbul 2008, s. 489.

[4] Osman Nuri Alpaydın, dedesi Hâfız Osman Hoca'nın, Keçe Pazarı Kur'ân Kursu'nda hâfız yetiştirdiğini belirtmiştir(Öcal, *age*, s. 489).

1959'da Burmalı Camii imam-hatipliğine tayin olan Osman Nuri Hoca burada uzun yıllar hizmetten sonra 1997 yılında emekli olmuştur[5].

HÜSEYİN SEYFULLAH ALPAYDIN

Hüseyin Seyfullah Alpaydın

Hüseyin Seyfullah Alpaydın, 1960 yılında Afyonkarahisar'da doğdu. Osman Efendiyle Rabia Hanımın oğludur. İlk eğitimini Afyonkarahisar'da alan Alpaydın, 1978 yılında Afyonkarahisar İmam-Hatip Lisesi'nden, 1984 yılında da İstanbul Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde mezun olmuştur. 1979 yılında Afyonkarahisar merkez Kaplanlı Köyü Câmisi'ne imam-hatip olarak atanmış, 1985 yılında Işıklar Kasabası Kur'ân Kursu öğreticiliğine tayin olmuş, bir yıl sonra yedek subay olarak askerliğini yapmış, dönüşte Işıklar, Çıkrık kasabalarında ve merkez Sahipata Kur'ân Kursu öğreticiliği görevlerinde bulunmuştur. 2002 yılında Gaziantep İl müftülüğüne murakıp olarak tayin olmuş, bir yıl sonra da Afyonkarahisar İl müftülüğüne murakıp olarak naklolmuştur. Halen aynı görevi sürdüren Alpaydın evli ve iki çocuk babasıdır.

HÂFIZ MUSTAFA CERAN

Hâfız Mustafa Ceran

Afyonkarahisar'da Kalecikliogğlu Hacı Ömerle Dudu Hanım'ın oğlu olan Mustafa Ceran, R. 1297/M. 1881 yılında doğmuştur. Muhtemelen İmaret Medresesi'nde okuyan Mustafa'nın devre arkadaşları Yağcı Deve Hoca, Şerafettin ve Cemalettin Açıkgöz Hocalardır. Hâfızlığı kimden tamamladı bilinmemektedir. Günümüzde Anıtpark'ın bulunduğu yerde önceden var olan Umur Bey Paşa Camisi'inde kırk yıl, Otpazarı Câmisi'nde de bir-iki yıl kadar fahri müezzinlik yapmıştır. Hâfız Mustafa Ceran Efendi 1943 yılında vefat etmiştir[6].

HÂFIZ NURETTİN ÇELİK

Hâfız Nurettin Çelik

1939 yılında Afyonkarahisar merkez Küçük Kalecik köyünde dünyaya gelen Nurettin Çelik, İlkokulu merkez Değirmen Ayvalı köyünde okumuş; Kur'ân-ı Kerim'i yüzünden okumayı da babasından öğrenmiştir. 1953 yılında İstanbul'a giderek Fatih Dülger-zâde Câmisi'nde Hâfız İsmail Bayrı Hoca Efendi de hafızlığa başlamıştır. 1955 yılında hâfızlığını tamamlamıştır. 1955-1956 öğretim yılında İstanbul İmam-Hatip Okulu'na başlamış, buradan 1963 yılında mezun olmuştur. Bu arada İstanbul Kadıköy Müftüsü merhum Ahmet Mekkî Üçışık Hoca Efendi'de Arapça dersi almıştır. İmam-Hatip Okulu'nda okurken müezzin-kayyumluk imtihanını kazanarak 1957 yılında Fatih Müftülüğüne bağlı Koca Mustafa semtindeki Arakiyeci Ahmet Çelebi Câmisi'ne müezzin olarak atanmıştır. Burada kısa bir görevden sonra Eminönü Zeynep Sultan Câmisine tayin olmuştur. Burada görev yaparken 1964 senesinde askere giderek Amasya'da vatani görevini yapmıştır. Dönüşünde bir buçuk yıl görev almamıştır. 1967 yılında Beyoğlu Müftüsü Selahattin Kaya, Çelik hocayı Bezm-i Âlem Câmisi'ne tayin etmiş, burada dokuz yıl görev yaptıktan sonra babasının ısrarına dayanamayarak Afyonkarahisar'a gelmiştir. Afyonkarahisar'da 1979 yılında Müftü Haydar Hatipoğlu zamanında Türkiye genelinde düzenlenen Kur'ân-ı Kerim okuma yarışmasına Afyonkarahisar seçilen beş kişi içerisinde bulunmuştur. Yarışmaya katılan yedi yüz kişi içerisinden İstanbul Haseki külliyesinde Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç, İstanbul Müftüsü Selahaddin Kaya, Reisü'l-Kurrâ Hâfız Abdurrahman Gürses, Reisü'l-Kurrâ Hâfız Gönenli Mehmet Efendi huzurunda yapılan imtihandan başarıyla geçerek finale kalmıştır. Final müsabakasına katılan kırk kişi içerisinden altıncı olarak büyük bir başarı elde etmiştir. O zaman Dolmabahçe Câmii'nde dört müezzinlik, iki imamlık kadrosu varmış, Müftü Selattin Kaya bir müezzinlik kadrosunu mükâfat olarak Nurettin Çelik'e hasretmiş, o da Afyonkarahisar'a bir müezzinlik kadrosu kazandırmıştır. Bu kadroyla Afyonkarahisar'da o zaman kadrosu olmayan Hastane Câmisi'ne ataması olmuş, yedi ay görevden sonra Otpazarı Câmii'ne on iki müracaat içerisinde yapılan imtihanda daha çok başarılı görülerek atanmış, burada uzun yıllar imam-hatiplik yaptıktan sonra 1991 yılında emekli olmuştur. Görevli olarak çok sayıda hac ve umreye gitmiştir.

İstanbul baş müftüsü Ömer Nasuhi Bilmen, Ahmet Mekkî Üçışık Hoca Efendi, Reisü'l-Kurrâ Hâfız Gönenli Mehmet Efendi, Abdurrahman Şeref Güzel Yazıcı (fıkıh), Doç Drç Mehmet Sofuoğlu (arapça, hadis), İstanbul Müftüsü Selahattin Kaya, İstanbul Müftü yardımcısı Fikri Yavuz, Müftü Celal Yıldırım ve Müftü Haydar Hatipoğlu gibi dönemin meşhur din âlimlerle zaman zaman görüşmüş ilimlerinden faydalanmıştır.

Hâfız Nurettin Çelik, Türkiye'deki imam-hatiplik görevinin dışında olarak Afyonkarahisar Sarıkız Yurtları, Kız Kur'ân Kursu, Sahipata Yatılı Kur'ân Kursu, Uydukent İmam-ı Âzam Câmii, Abdullah Özsoy Kur'ân Kursu tadilatı, Almanya Nürnberg Weısenburg Câmii imamlığı, Köln Veysel Karani Câmii imamlığı, Bonn Bad Honnef Câmii imamlığı hizmetlerinde bulunmuştur. Ayrıca Afyonkarahisar Müftülüğü'nce düzenlenen Müftülük Kur'ân Kursu'na devam ederek esnafa, PTT ve Ziraat Bankası

[5] Osman Nuri Alpaydın hoca efendiyle yapılan geniş söyleşi için bk.: Öcal, age, s. 489-526.

[6] Mustafa Ceran'ın torunu İhsan Ceran, dedesinin küçük biraderi Mehmet'in de hâfız olduğu ve Çanakkale savaşlarında 1915 yılında şehit olduğunu belirtilmiştir.

memurelerine Siyer-i Nebi dersi vermiş, ayrıca bu kursiyerlere Kur'ân öğretmiştir. İsmail Köyü Yatılı Hafız Kur'ân Kursu'nda dört sene yetişen hâfızlara tecvid-i talim, mahreç-i hurûf dersi vermiştir. 2004-2009 yıllarında Afyonkarahisar Belediyesi Meclis üyeliği görevinde bulunmuştur. Halen yapılmakta olan Kocatepe Üniversitesi Camii'nin Yaptırma ve Yaşatma Dernek Başkanlığı'nı yürütmektedir.

HÂFIZ RAMAZAN ÇEŞMECİ

Hâfız Ramazan Çeşmeci

Afyonkarahisar, İhsaniye ilçesi Kayıhan beldesinde 1943 yılında dünyaya gelen Ramazan Çeşmeci, Mevlüt Efendiyle Kadriye Hanım'ın oğludur. İlkokulu Kayıhan'da okuyan Çeşmeci daha sonra Afyonkarahisar'da Karaman Câmisi imam-hatibi Veysel Yıldırım[7] Hoca Efendiden hâfızlık eğitimini almış, Afyonkarahisar Kadınana Kur'ân Kursu'nda 1969 yılında yapılan sınavda başarılı olarak hâfızlık belgesini almıştır. Hâfızlığını Hâfız Talak Koçak pekiştirmiştir. Hâfız Veli Keskin, Hâfız Mustafa Eroğlu, Hâfız Osman Demiray, Hâfız Emin Şahin, Hâfız Fevzi Sivri; devre hâfız arkadaşlarından bazılarıdır.

1966 yılında Kayıhan'da vekil imamlık, 1969'da Gedik Ahmet Paşa (İmaret), 1971'de Mevlevi (Türbe), 1981'de Mısrî, 1989'da Yoncaaltı câmilerinde müezzinlik yapmış, 1994 yılında Yoncaaltı Câmisi'nde görev yaparken emekli olmuştur. Esnaf gezeklerine katılan Çeşmeci Hocanın gezek arkadaşlarından bazıları şu kimselerdir: Hâfız Mehmet Sinan, Hâfız Feyzullah Sinan, Hâfız Talat Koçak, Arif Çelik Hoca, Ali Yıldırım, Yaşar Öztürk, Osman Öztürk. Dört sefer hacca giden Hâfız Ramazan Çeşmeci Hoca Afyonkarahisar'da yaşamaktadır.

[7] Veysel Yıldırım Hoca Efendi hıfzını tamamlayamamış olmasına rağmen pek çok hâfız yetiştirdiğini sitayişle bahsetmek isterim.

HÂFIZ ALİ RIZÂ EFENDİ (ÇİL HÂFIZ)

Çil Hâfız Ali Rıza Efendi

Afyonkarahisarlı Terzi Yusuf Ağanın oğlu olan Ali Rıza Efendinin doğum tarihi hususunda ihtilaf vardır. Fikri Yazıcıoğlu'nun nakline göre, 1847 (H. 1263) yılında[8]; Ömer Fevzi Atabek'in nakline göre de 1833 (H. 1249) yılında[9] doğmuştur. Çavuşbaş Mahallesi'nde ilk tahsilini yaptıktan sonra Hamzabey Medresesine devam etmiş, burada Hamzabey-zâde Hacı Bekir Efendiden, tefsir hadis ilimleri (Ulûm-ı Âliye) yüksek eğitim almıştır.[10] Edip Âli Bakı, Uşak'ta Ayıntabi H. Ahmet Efendiden Afyon'dan Çil Hâfız Ali Rıza Efendi, Serezli Mustafa Efendi, Karakulak Ömer Efendi, Senirköylü İbrahim Efendilerin ders aldığını belirtir.[11]

Ali Rıza Efendi, Hamzabey Medresesi'ni tamamladığını belirten icâzetnâme(diploma)sını alarak Ulu Cami karşısına kendi medresesini açmıştır. Medresesi, 15 odadan ve 3 dershaneden ibaretti.[12] Medresenin hangi tarihte açıldığı tespit edilememekle birlikte 19 Nisan 1877 yılından sonraki bir tarihte açıldığı; Leblebici Abdullah oğlu Hacı Osman'ın da önemli bir katkısı olduğu anlaşılmaktadır. Zira Hacı Osman'ın belirtilen tarihli terekesinden anlaşıldığına göre, vefatından önce yaptığı vasiyette, Hafız Ali Efendinin yaptıracağı medreseye sarf olunmak üzere 1000 kuruş verilmesini istemiştir.[13]

[8] Fikri Yazıcıoğlu, Afyon Evliyaları ve İlim Adamları, Afyon 1969, s. 230.
[9] Ömer Fevzi Atabek, Afyon (Vilâyeti) Tarihçesi, 2. Fasikül, (Yay. Haz. Turan Akkoyun), Afyon 1997, s. 267.
[10] Atabek, a.g.e., s. 203.
[11] Edip Âli Bakı, "Afyon Fıkraları", Taşpınar (Afyonkarahisar), nr. 146-147, Mart-Nisan 1947, s. 406.
[12] Atabek, a.g.e., s. 203.
[13] Afyonkarahisar Şer'iye Sicil(AŞS), nr. 605, s. 116/174.

Çil Hâfız Ali Rıza Efendi, sahibi olduğu medresesi için vakıf kurmuştur.[14] Ancak yaptığımız inceleme vakfiyesine ulaşamadık.

Kendi medresesinde uzun yıllar müderrislik yaptığı anlaşılmaktadır. Medresenin 1899 yılında 65, 1900'de 70, 1903'te de 69 öğrencisi vardı.[15] Medresenin 1914 yılında müderrisi, damadı Hüseyin Bayık Efendidir.[16] Medreselerin kapatılması kanunu ile birlikte 1924 yılında medresenin eğitim faaliyeti durmuştur.[17]

Ömer Fevzi Atabek, Ali Rıza Efendinin üç kişiye icâzet verdiğini,[18] Fikri Yazıcıoğlu, talebelerinin Vâiz Hacı Kadir Efendi, Şeyh Hacı Hüseyin Efendi, İsçehisarlı Eyüp Hoca, Evliya Hoca ve Nakilcizâde Ömer Efendi olduğunu nakletmektedir. Afyonkarahisar müftüsü Yunus Hocanın vefat (R.1321/M.1905-06) tarihinden itibaren üç yıl müftülük yapmıştır.[19]

Ömer Fevzi Atabek, Ali Rıza Efendinin kabrinin Ulu Cami iç kapısının sol tarafında olduğunu, meşhur olmasına, ilmin derecesine karşılık göre, eser vermediğini belirtmektedir.[20] Yaptığımız incelemede de bir eserine rast gelemedik. Torunu merhum Kemal Bayık ile 1980'li yıllarda görüşmelerimizde dedesinin belirttiğimiz yerde metfun olduğunu söylemiştir. Ulu Camii'nin Kasım 2005 tarihinde yapılan tamirat sırasında ortaya çıkan mezar ile mezar taşı bu hususu teyit etmektedir.

Çil Hâfız Ali Rıza Efendi'nin Ulu Camii'deki mezar girişi

[14] AŞS, nr. 669/189; Nesimi Yazıcı, "Islâh-ı Medâris Öncesi Karahisar-ı Sahib'de Medreseler", 3. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyonkarahisar 22-24 Ekim 1993, Afyon 1994, s. 46.
[15] Salnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, 1317, s. 174; Salname-i Maarif-i Ummiyye(SNMU), 1317, s. 1162-1163; SNMU., 1318, s. 1298-1299; SNMU., 1321, s. 486.
[16] Yazıcı, a.g.m., s. 46.
[17] Atabek, a.g.e., s. 203.
[18] Aynı eser, s. 268.
[19] Yazıcıoğlu, a.g.e., s. 231, 235.
[20] Atabek, a.g.e., s. 268.

Çil Hâfız Ali Rıza Efendinin Ulu Cami'nın kuzey girişinden girildiğinde iç mekânın giriş kapısı solunda yer alan mezar taşı.

Çil Hâfız Ali Rıza Efendinin mezar taşı 29 Muharremü›l-haram 1327 [20 Şubat 1909] tarihlidir. Taşa sonradan mürekkeple "Bu taşdan 32 gün .... (okunamadı)", ibaresi not edilmiştir.[21]

Kitâbe Çizmeci-zâde Vehbi tarafından "Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün" aruz vezni ile yazılmıştır.

Küllü men 'aleyhâ fân[22]

Fazîlet ma'deni müfti-i belde Hâfızu'l-Kur'ân
'Ali Rızâ Efendi 'azm-i 'ukbâ itdi mesrûran
Ferah-nâk eyleye bu rûh-ı pakî dâ'ima Yezdân
Çekildi gitdi lutf-ı Hazret-i Allâh'a mağrûran
Ziyâ 'içün dökerse katre katre çok mu gözler kan
Tefâsîr ü ehadîsi koyup geçmezdi mestûran
Zülâl-i ma'rifet ıtlâkına her vechile şâyân
Ahâlî müstenîr-i feyz-i vâlâsıydı mevfûran
Garîb-i halka-ı tedrîsidür Vehbî kamû ıhvân
Fuhûl-i ekremüñ târîh-ı fevti oldı (magfûran)[23]

29 Muharremü'l-haram 1327

Fânilik bütün o kimseler üzerinedir

Hâfızu'l-Kur'ân, belde müftüsü, fazilet madeni
Ali Rızâ Efendi sevinerek âhirete gitti.
Allâh bu tertemiz ruhu daima sevindirsin.
İnanarak, Allâh'ın lutfu ile çekildi gitti.
Onu kaybetmekten dolayı kanla dolan gözler katre katre ağlasa çok mu olur? O tefsir ve hadis ilminde hiçbir şeyi gizli bırakmazdı.
Güzel hünerini, bilgisini aktarmasında her yönden layıktı. Yüksek ilmiyle halk pek çok nurlanmaktaydı.
Bütün dostlar garip ders halkasındandır Vehbî. Hazret-i Peygamberin hadislerini çok iyi anlatan Ali Rızâ Efendinin magfûran vefat tarihi oldu.

20 Şubat 1909

HÂFIZ CEVDET ÇOBAN

Hâfız Cevdet Çoban

Afyonkarahisar, Sinapaşa ilçesi Kayadibi köyünde 1933 yılında doğan Cevdet Çoban, Halit Efendi'yle Hanife Hanım'ın oğludur. İlkokuldan sonra 1975'li yıllarda İmam-hatip ortaokulu ve liseyi dışarıdan bitirmiştir. Hâfızlığını 1945 yıllarında Kurrâ Hâfız İsmail Bayrı nâm-ı diğer Topal Hoca'da yapmıştır. Hâfız Kamil Aksoy, Hâfız Kamil Çelebi, Hâfız Lokman Yılmaz, Hâfız Mustafa Ceylan devre Hâfız arkadaşlarından bazılarıdır. 1947 yılında Gezler Köyü camisine imam olan Cevdet Hoca, daha sonra Garipçe köyünde bir müddet görev yapmış, muhtemelen 1970'li yılarında Afyonkarahisar'a gelmiş, burada da muhtelif camilerde görev yapmıştır. Çeşitli vesilelerle on iki kez hacca gitmiş, muhtelif gezek guruplarına katılmıştır. Hâfız Cevdet Çoban Hoca Efendi 09.03.2006 tarihinde vefat etmiştir.

HÂFIZ ALİ DALYAN

Hâfız Ali Dalyan torununun çocuklarıyla

Afyonkarahisar merkeze bağlı Küçük Kalecik köyünde 1927 yılında dünyaya gelen Ali Dalyan İbrahim Efendiyle Esma Hanım'ın oğludur. İlkokulu okuyamamış, ancak hâfızlığını tamamladıktan sonra Cumhuriyet İlkokulunu dışarıdan bitirme imtihanlarına girerek okumuştur. 1939 yılında altı ay Kadir .... Hocadan Kur'ân okumuş, Afyonkarahisar'da açılan Kur'ân Kursuna 1940 yılında kaydolmuştur. Ali Dalyan'ın bildirdiğine göre, Akmescit Mahallesi'nde Tokmanların evi geçici olarak kurs binası olarak kullanılmış, levası ise 1941 yılında takılmıştır. Bu kursta Hâfız Mehmet Eren hocada hâfızlığa başlayan Dalyan, 1941 yılında hocanın askere gitmesiyle hafızlık eğitimin geri kalan kısmını kursa atanan Hâfız İsmail Bayrı nâm-ı diğer bacağı kesik Topal Hoca da tamamlamıştır. Üç cüz aşare-i takrib okumuşsa da devam edememiştir.

1943 yılında hâfızlığını tamamlayan Hâfız Ali Dalyan'ın devre hafızlık eğitimi aldığı arkadaşları Hâfız Abdullah Akar, Hâfız Ali Yüzüak, Hâfız İbrahim Köken, Hâfız Halil Malak, Hâfız Mustafa Taşpınar, Hâfız Hüseyin Selek, Hâfız Ali Acar, Hâfız Tahsin Elçi, Hâfız Ali Şeflek akla gelen isimlerdir. Hâfızlık merasimi Gedik Ahmet Paşa nâm-ı diğer İmaret Camisi'nde olmuştur. Törene İstanbul Fatih Camii baş imamı Hâfız Ömer Efendi, Nur Osmaniye Camii imamı Hâfız Hasan Akkuş, vâiz Çolak Mehmet Efendi; Bolvadin'den İnegöllü Hâfız Eyüb Hoca, Akşehir'den Hâfız Hacı Süleyman Efendiler gelerek jüride görevli bulunmuşlardır.

Hâfız Ali Dalyan 1954-1975 yıllarında Afyonkarahisar Kuyulu Câmii, 1975-1978 yıllarında Sultandağı Elif Hatun Câmisinde imam-hatip olarak görev yapmış, buradan da emekli olmuştur. İki kez hac görevini yerine getiren Dalyan hoca, emekli olduktan sonra Afyon Eğitim ve Kültür Vakfı Kale Yurdu'nda akşamları yaklaşık üç yüz

[21] Vefat tarihini Ömer Fevzi Atabek, 10 Muharrem 1326 [13 Şubat 1908] olarak vermektedir(Atabek, a.g.e., s. 268). Yazıcıoğlu, H. 1324 yılında hocanın vefatıyla yerine Musamcızâde Ali Efendinin müftü olduğunu belirtir. Bu tarih Rumi olmalıdır. Zira R. 1324, 1908-09 yıllarına denk düşer(Yazıcıoğlu, a.g.e., s. 216). 1990'lı yıllarda yaptığım incelemede, bir cönk kenarına yazılmış olan bir notta 27 Muharrem 1325 [12 Mart 1907] tarihi bulunmaktadır(Cönk, Ankara Milli Kütüphane Afyonkarahisar Gedik Ahmet Paşa Kitaplığı yazmaları, nr. 13916.). Ancak 1325 yılı Rumi olarak değerlendirildiğinde 1909-10 yıllarına intikal eder.

[22] Kitabede bu satırın üst kısmına kalemle iki satır halinde bir yazı vardır. Bu yazının sonradan yazıldığı anlaşılmaktadır. Burada "Bu taşdan 32 gün .... (okunamadı)", bu yazının üst kısmında da "yirmi" yazısı yazılıdır. 29 Muharrem'ül-haram 1327 [20 Şubat 1909] tarihinden 32 gün öncesi 24 Zilhicce 1326 [17 Ocak 1909 tarihine denk düşmektedir.

[23] Çizmecioğlu Vehbi, Müftü Ali Rıza Efendi'nin vefat tarihini "Magfûran" kelimesiyle de göstermiştir. Kelimedeki noktalı ve noktasız harflerin ebcet hesabından sayı değeri toplamı 1327'dir.

hâfızın yetişmesinde katkısı olmuştur. Altmış hâfızı dinleyerek hâfızlıklarını kontrol etmiştir. Ayrıca bizzat Şuhut Kavaklı köyünden Hâfız Hüseyin Altın, Hâfız Fatih Altın ve Hâfız Mesut Altın kardeşlerle, Hâfız Abdullah Altın, Çayırbağlı Hâfız Mustafa Gün ve soyadlarını hatırlayamadığı Hâfız Bekir, Hâfız Süleyman, Hâfız Şahin adlı kişileri hâfız olarak yetiştirmiştir. Buradaki çalışması fahri olarak on yıl sürmüştür. Bu hizmetinden dolayı bir plâketle taltif edilmiştir.

Dalyan hoca muhtelif gezek gruplarına katılarak Kur'an öğretimi ve dini tebliğini yapmış, bu bağlamdan olarak Hâfız Talat Koçak, Hâfız Halil Malak, Hâfız Mustafa Taşpınar, Hâfız Niyazi Acar, Hâfız Abdullah Akar ve Mehmet Gündoğan hocayla gezekleri olmuştur.

REİSÜ'L-KURRÂ HÂFIZ MEHMET EREN

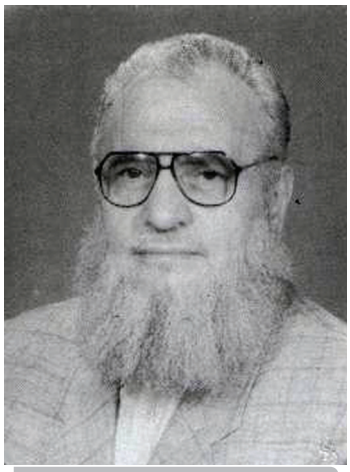

Reisü'l-Kurrâ Hâfız Mehmet Eren

Hâfız Mehmet Eren, Trabzon'un Vakfikebir ilçesinden Müftü Abdulvahab Eren (d. 1891-öl. 1963)in oğludur.[24] 1921 yılında Trabzon, Beşikdüzü'nde doğmuştur. Arapça ve Hafızlık eğitimini babasında yaparak icazet almıştır.

Beşikdüzü (Şarlı) ilkokulundan mezun olduktan sonra İstanbul'a gitmiş, orada Hüsrev, Bekir Haki ve Yekta Hoca Efendilerden Tefsir-i Kebir, Usul-u Fıkıh ve Usul-u Hadis derslerini almıştır.

Fatih Camii Baş İmam-Hatibi Filibeli Arap Hoca ve Nur-u Osmaniye Camii Baş İmam-Hatibi H.H. Hasan Akkuş'tan Talim-i Kur'an ve Tashih-i Huruf'u aldıktan sonra Serezli H. İsmail Bayrı nâm-ı diğer Topal Hoca Efendi'den aşere takrib ve tayyibe okuyarak icazet almıştır.

Ön sıra, soldan sağa: Mustafa Hancıoğlu, 2. Hâfız Mehmet Eren, 3. Mehmet Çamuroğlu. **İkinci sıra, soldan sağa:** 4. Mehmet Tapçı, 5. Mehmet Gündoğan (Uncu Hoca), 6. Hâfız Abdullah Akar, 7. Salim Çamuroğu, 8. Hasan Akçiçek, 9. Abdurrahman Şimşek, 10. Hâfız Ali Şeflek, 11. Hâfız Ali Yüzüak (Bayatçıklı), 12. Halit Eren. Fotoğraf: Çamuroğlu koleksiyonu. (Yıl yaklaşık 1942)

Ömer Fevzi Atabek 14 Muharrem 1358/M. 6 Mart 1938 tarihinde günümüzdeki müftülüğün yakın bir mevkiindeki bir binada Afyonkarahisar Hâfız Mektebi'nin açıldığını, mektebin ilk hocasının da Vakfikebirli Hâfız Mehmet Eren Hoca olduğunu zikreder.[25] Hâfız Mektebinin ilk talebeleri Hâfız olduktan sonra 8 Kanun-ı evvel 1941 bir Pazar günü Mevlevi Câmisi'nde öğle namazından sonra yapılan bir törenle icâzet-nâmeleri (hâfızlık belgeleri) verilmiştir.[26] Bu durumda Eren Hoca'nın 1938 yılında Afyonkarahisar'a geldiği söylenebilir. Diğer taraftan hocanın 1942 yılında Afyonkarahisar Kur'an Kursu öğreticiliği için geldiği, burada kısa bir süre görev yaptıktan sonra askere gittiği nakledilir.

Mehmet Eren 1947'de Adapazarı Kur'an Kursu öğreticiliğine, buradan 1956 yılında Sakarya Müftü Müsevvitliğine, 1961'de Edirne Müftü Müsevvitliğine, 1962'de tekrar Sakarya Müftü Müsevvitliğine, aynı yıl Kocaeli Müftüsü, 1967 yılında da Giresun Müftülüğüne tayin olmuştur. Kocaeli Müftüsü iken 1963'te İmam-Hatip Lisesi'ni bitirmiştir. 1973 yılında Amasya'ya tayin olan Eren Hoca,[27] 2 Ekim 1975 yılında emekli olmuş ve İstanbul Erenköy'e yerleşmiştir.[28] Muhtemelen 1999 yılında Reisü'l-Kurrâ unvanını almıştır.[29] Adapazarı'nda 40 kadar Hafız yetiştirmiştir.[30] Afyonkarahisar'da Hâfız Abdullah Akar, Hâfız İbrahim Taş hoca efendilerin yetişmesinde önemli katkısı olmuştur.

HÂFIZ SÜLEYMAN GÜL

Hâfız Süleyman Gül

Afyonkarahisar bağlı Işıklar köyünde 1936 yılında dünyaya gelen Süleyman Gül, Osman Efendiyle Emine Hanım'ın oğludur. Babası onu hâfız yetiştirmek istiyormuş. Köydeki ilkokula gittiğinin ikinci günü babası kızmış; ne işin var diye…

Hâfız Süleyman Gül hocası Hâfız İsmail Bayrı, çocukları Bedrettin ve Şifa Gül.

Sekiz-on yaşındayken köyün hocası bazı çocukları hâfız olsun diye Afyonkarahisar'da açılan hâfız mektebine kayıt ettirmek üzere şehre getirmiş. Oniki çocuk bir at arabasıyla şehre gelmiş. Mektebe yapılan müracaatta, kurs hocası İsmail Bayrı nâm-ı diğer Topal Hoca Süleyman'ın yaşı küçük olduğu ve diploması olmadığı için kabul etmemiş, bunu köye geri götürün demiş. Fakat

[24] http://www.vakfikebirmuftulugu.gov.tr/o-g-muftuler2.html

[25] 15 Rebiü'l-âhir 1355/M. 3 Haziran 1939 tarihinde Afyonkarahisar Emniyet Müdürü Mehmet Tanyeri tarafından da mektepten Kur'ân-ı Kerim'ler toplattırılmıştır(Atabek, s. 247).

[26] Atabek, s. 250.

[27] http://www.amasyamuftulugu.gov.tr/Sayfalar/Ana%20Men%C3%BC/eski%20m%C3%BCft%C3%BCler.html

[28] http://www.kocaelimuftulugu.gov.tr/Sayfa_Modul.asp?nedir=sayfa&id=90

[29] http://www.turkiyedibhaber.com/Yrd-Doc-Dr-Hayrettin-OZTURK.html; http://www.diyanetten-haberler.com/haber/yeni-il-muftuluklerine-atananlarin-oz-gecmisleri-1419.html.

"Eyüb Camii Şerifi'nin imam-ı evvel ve hatibi Sakıp Efendinin babası, dedesi, dedesinin babasından yedi ceddine kadar uzandığı bilinir. Ondan sonra, Münir Dede Efendi ve daha sonra Varnalızade Sultan Selim Camii'nin İmamı Hamdi Efendi olmuştur. Makamda bir müddet Ali Efendi bulunduktan sonra Ali Efendinin vefatıyla Gönenli Mehmet Efendi, O'nun 1991'de vefatı üzerine Adapazarlı Hafız Abdurrahman Gürses, onun 1999'da vefatı üzerine Taraklılı Hafız Saim Özel reis-ül kurra olmuşlardır. O, İstanbul'da sürekli oturmadığından affını istemiş, bu kez bir başka Adapazarılı, halk arasında Asker Hafız olarak bilinen Hafız Mehmet Eren bu makamı üstlenmişti" (http://uludagsozluk.com.tr/k/reis-%C3%BCl-kurra/)

[30] http://www.seyhalisemerkandi.com/?Bid=321618

Süleyman köye geri dönmek istememiş. Zira ev kalabalık, yedi oğlan, beş kız kardeş ve anne-baba; normal ekmek bir yana siyah arpa ekmeğini bile bulmakta sıkıntı çekiyorlarmış. Küçük Süleyman köye dönmemiş. Kurstan gelen arkadaşlarından öğrendiklerini öğrenmeye çalışmış. Altı ay zarfında beraber geldiği arkadaşları kursu terk ederek birer birer köye geri dönmüşler. Süleyman tekrar İsmail Bayrı hocaya giderek hâfız olmakta ısrarcı olduğunu söylemiş. Bunun üzerine İsmail Hoca, ders başlamadan saat 7.00-8.00 gibi lojmana gel, orada ders vereyim demiş. Bu şekilde bir bir buçuk yıl hocanın evinde, biraz kursta ders alarak hâfızlığını tamamlayacakken İsmail Hoca İstanbul'a tayin olmuştur. Hâfızlık sınavından geçmediği için belgesini alamaz. Zira hâfızlığı pekişmemiştir. Birkaç ay sonra İsmail Hoca Süleyman'ı İstanbul'a çağırır. Onun kalacağı yeri ayarlamıştır. Afyonkarahisar'dan Ali Kızıl, Hüseyin Kaygısızla birlikte İstanbul'a giden Süleyman Gül arkadaşlarıyla birlikte, Nuri Osmaniye Cami bitişiğindeki Kur'ân Kursu'na kayıtlanırlar. Orada Edirnekapı'daki Kanûnî'nin kızı Mihrimah Sultan'ın yaptırdığı caminin medrese odalarında kalmıştır. Gönenli Mehmet Efendi burada hıfzını yapan talebelere her gün ekmek göndermiş. Burada talebeler, dört-beş ay kurstan sonra hâfızlıklarını pekiştirerek Fatih Camisi'nde yapılan bir törenle hafızlık belgelerini almışlardır. Arkasından iki yıl Emin Hoca'dan Arapça okumuştur. Emin Hoca hastalanınca İstanbul Kandilli'de o zaman doksan yaşında olan Erzurumlu Abdülvahab Hocadan da dört yıl Arapça eğitimi almıştır. Bu arada Kadıköy Müftüsü Ahmet Mekki Üçışık'tan da bir müddet Arapça okumuştur.

Okuma yazmasını kendi gayretiyle öğrenen Süleyman, ilkokulu dışarıdan bitirerek diplomasını almış; 1953 yılında Sarıyer Müftülüğünce yapılan sınavda başarılı görülerek Üsküdar Paşa Limanı Silahdar Abdurrahman Ağa Camisi'ne imam olarak atanmıştır. Burada görev yaparken vaizlik imtihanına girerek başarılı olmuş ve fahri vaizlik belgesi almıştır. 1956 yılana kadar İskele Camii, Yel Değirmen Camii ve Cafer Camiinde haftada üç gün vaz etmiştir.

1956 yılında asker olan Süleyman Gül, bir yıl Türkiye'de, bir yıl da Kore'de askerlik yapmıştır. Kore'de askerlik yaparken Tugay komutanı Japonya Tokyo'daki oniki hane Müslüman olan ve Hacı Abdullah ve torunlarının yaptırdığı camide Müslümanlara bayram namazı kıldırmak üzere görevlenmiştir. Burada iki ay kalarak oradaki Müslümanlara Kur'an öğretmiştir. Askerlik dönüşünde Afyonkarahisar Büyük Çobanlar nahiyesinde hak karşılığı[31] altı yıl imamlık ve Kur'ân öğretmenliği yapmış, bir cami ve imam evi yapılmasına katkıda bulunmuştur. 1964 yılında Afyonkarahisar Kur'ân Kursu öğretmenliğine atanmıştır. Hafız olmak için geldiği kursa şimdi hoca olarak görevlenmiştir. Burada yirmi yedi yıl Kur'ân öğreticiliği yaptıktan sonra toplam otuz dört yıl hizmet üzerine 1988 yılında emekli olmuştur.

Hâfız Süleyman Gül Almanya'da kurs öğrencileriyle. Yıl 1991.

Hâfız Süleyman Gül çalışkan bir insandır. Kurs hocalığı yaparken Diyanet tarafından iki yıl yurt dışına görevlendirilerek orada vaizlik yapmıştır. Oradaki Müslümanlara Afyonkarahisar Müftülüğüne verilmek üzere iki adet makam aracı aldırmıştır. Müftülük makamı bu hizmetinden dolayı 1980 yılında din görevlisi olarak hacca birkaç yıl sonra da umreye göndermiştir. Emekli olduktan sonra zaman zaman Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika'ya giderek toplam 23-24 yıl dini hizmetler sunmuştur. Altmış yıl içinde yaklaşık on bin kişiye Kur'ân öğretmiş, okumalarını geliştirmiştir. Hâfız Süleyman Gül'ün el yazısıyla hazırlamış olduğu vaz u nasihat notları bulunmaktadır. Evli ve üç çocuk babasıdır.

[31] İmamlık ücretinin yöre halkı tarafından arpa, buğday vs. tahılla ödenme şeklidir.

HÂFIZ BEKİR GÜMÜŞ

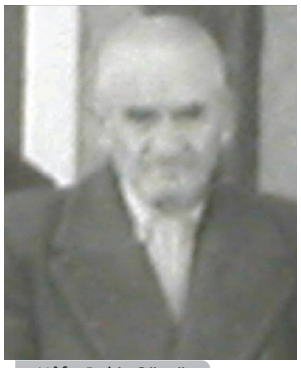

Hâfız Bekir Gümüş

Bekir Gümüş, R. 1302/M. 1886 yılında doğmuştur. Hacı İsa Efendinin oğludur. Hâfız-ı Kur'ân'dır. Afyonkarahisar'da Musamcı-zâde Ali Efendiyle kardeşi Hâfız Ahmet Efendi'de okumuştur. Hâfızlığını mühtemel Musamcı-zâde Ahmet Efendi'de yapmıştır. Bursa Dârü'l-muallimîn'den mezun olmuş, fıkıh, tefsir, hadis okumuş; hem dînî, hem de fen ilimlerinde kendini yetiştirmiştir.[32]

Bursa'dan Afyonkarahisar'a döndükten sonra Eser-i Terakkî Mektebi adlı özel okul açmıştır. Kendi okulu dışında Dârü'l-hilâfetü'l-'âliye ve İmam Hatip Okulu'nda da öğretmenlik yapmıştır. Sınavla Kuyulu Camii'ne atanmış; ataması 5 Şubat 1914 tarihinde arz edilmiştir.[33] Muhtemel buradan imam-hatibi ve vâiz olarak Mevlevîhâneye tayin olmuştur.

Hatipliği kuvvetliydi. İrticalen konuşurdu. Kurtuluş Savaşı'nda işgalcilere karşı mücadele vermiş, evlerde toplanarak nasıl mücadele edileceğini tartışmış, esir olmamak için ölünceye kadar karşı koymak, hiç olmazsa dağlara çıkarak çete muharebesi yapma fikri ilk olarak ondan çıktığı için "Çete Bekir" diye de anılırdı. Millî Mücadele dönemine ait yayımlanamayan, bizim de ulaşamadığımız bir hatıratı vardır.[34]

Bekir Gümüş'ün Mevlevîliğe karşı büyük bir ilgisi olduğu anlaşılmaktadır. Uzun yıllar Mevlevî Câmii'nde görev yapması ve mevlevîlerle beraber olmasından kaynaklanmaktadır. Konya'da ise 1950'li yıllarda icrâ edilen semâ töreninde Bekir Gümüş de bulunmaktadır. 1963 yılında vefat etmiştir.

[32] Fikri Yazıcıoğlu, Afyonkarahisar Evliyaları ve İlim Adamları, Afyon Yıldız Matbaası 1969, s. 218, 265.

[33] AŞS, nr. 645, s. 184/294.

[34] Vicdani, "Afyon kıymetli bir evladını kaybetti" Gençliğin Sesi, nr. 2323-2333, 9 Mart-22 Mayıs 1963.

MEHMET GÜNDOĞAN HOCA

(1926-1985)

Afyonkarahisar'ın Sülümenli köyünden (Sülümenli Kasabası) Süleyman'dan (Koca Sülü) olma ve Fatma (Fadime) Gündoğan'dan doğma Mehmet Gündoğan, nüfus kayıtlarına göre 03.04.1926 tarihinde Afyon'da dünyaya geldi.

Koca Sülü (Süleyman Gündoğan)
Mehmet Gündoğan Hoca

Büyük Dedesi Ahiska-Edigün'den göç ederek Kumrallı (Değirmendere) köyüne yerleşen Sıddıkzade Ahmet Efendidir (Kabri Değirmendere'dedir). Dedesi ise Kumrallı'dan Sülümenliye yerleşen Müderris Mehmet Efendidir (Kabri Sülümenli'dedir). İlköğrenimini 18 Mayıs 1936 yılında Sülümenli Mektebinde tamamlamıştır. 1940-1945 yılları arasında Afyon Müftülüğü Kur'an Kursunda Kur'an öğreticisi Mehmet Eren (Kocaeli ve Giresun'da Müftülük yapmıştır) Hoca Efendiden din eğitimi almış ve hafızlığa başlamıştır. Daha sonra Topal Hoca namıyla anılan H. Hafız İsmail Bayri Hoca Efendiden Talim-i Kur'an ve Tashih-i Huruf okuyarak icazet almıştır.

Köyün eşrafından Abdurrahman Yavuz'un kızı Huriye Hanımefendi ile 08.12.1945 yılında evlendi. 16 Mayıs 1946 ile 20 Ekim 1948 tarihleri arasında Gelibolu ve Ankara'da askerlik görevini yaptı. Bir süre kendi köyünde manifaturacılık yaptı. Bu sırada Nazike adında bir kızı ile Halil adında bir oğlu dünyaya geldi. 1953 yılının Ağustos ayında Deper (Ataköy) köyü muhtarlığı ile anlaşarak hak (harman sonunda köylüden buğday almak suretiyle) karşılığında köy imamlığına başladı. Camii görevinin yanında köydeki çocuklara dini bilgiler verdi, Kur'an-ı Kerim okuttu. 07 Mart 1955 tarihinde Behiye isminde bir çocukları oldu. Bu çocuğun doğumundan sonra 12.03.1955 tarihinde eşi vefat etti. 27.03.1955 tarihinde de Behiye bebek vefat etti. 04 Mayıs 1955 yılında Afyon'da Manifaturacı Hamdi Ceylan'ın kızı Sebahat Hanımla ikinci evliliğini yaptı. 1955 yılının Ağustos ayında Deper köyündeki görevinden ayrılarak kendi köyü olan Sülümenli Köyü Muhtarlığının isteği üzerine hak karşılığında köyün camiinde İmamlık görevine başladı.

Sülümenli'den Afyonkarahisar'a hareket ederken... (Yıl: 1953)

Mehmet Hoca Efendi 07 Kasım 1955 Pazartesi günü "Bugün Ankara'dan çocuk okutma emri geldi. Allah hayırlı etsin." Notunu düşmüştü. Bu emirden sonra Caminin avlusunda bulunan Mektep adı verilen Binada (Daha önce de dedesi Müderris Mehmet Efendinin hocalık yaptığı bina) İlkokulu bitiren öğrencilere Kur'an-ı Kerim okutmaya ve onlara dini bilgiler vermeye başladı. Köyde kaldığı 8 yıl boyunca birçok hafız yetiştirdi, bu hafızları, bilgilerini artırmak üzere İstanbul'a gönderdi ve birçok öğrenciyi de imamlık yapacak seviyeye getirdi. Bunların bir kısmı Diyanette görev aldı. Bu sırada Hamit, Vedat (Süleyman) ve Kadriye adında üç evladı dünyaya geldi. İlkokulda görev yapan öğretmenler ile iyi ilişkiler kurarak onlarla bilgi alışverişinde bulundu. Onların köyde oturabilmeleri için imkân sağladı. Muhtar-öğretmen ve imam üçlüsünün uyumlu çalışması sonucu köyde huzur sağlandı.

Bu dönemde bu işbirliği sonunda Köy Muhtarı Veli Eroğlu'nun gayretleriyle Işıklar Köyü'nden borularla içme suyu getirildi. Köyün birkaç meydanına çeşmeler yaptırıldı. Artık halk kuyulardan değil bu çeşmelerden su ihtiyacını karşılayacaktı. Mehmet Hoca Efendi bu sevincini şu dörtlükle dile getiriyordu.

Çeşmeye su geldi işte
Beyde içsin derviş te
Çok an, Veli Eroğlu'nu
Emeği geçti bu işte.

Mermer üzerine Öğretmen Aydın Yatçı tarafından yazılan harfler birer birer işlenerek aşağıdaki Beyit, Caminin çeşmesinde yıllarca kalmıştır.

Hayat su ile başlar nihayet su ile biter
Suya hizmet edenlere, Fatiha yeter. 1961

Mutlu yıllar çabuk geçti. Çocuklar büyümüştü. Onların eğitimi için Afyon'a yerleşmesi gerekiyordu. Kısacası ayrılma vakti gelmişti. Mehmet Hoca Efendi 06 Eylül 1963 Cuma günü "Bugün Cumadan sonra köylü ile helallaştım. Çok acıklı oldu." 08 Eylül 1963 Pazar günü "Bugün 8 senelik bir vazifeden sonra Hafız Mahmut'a Camii devir teslim ettim."

Hoca Mehmet Gündoğan ve Arkadaşları
Soldan Sağa: Hasan Şenel, Hafız Mahmut Karakoç, Hasan Akçiçek.

09 Eylül 1963 Pazartesi günü "Bu gün Afyon'a temelli geldik. Allah iş raslığı versin." ve 06 Aralık 1963 Cuma günü "Bugün H.Mehmedin un satma işine başladım. Allah hayırlı etsin." Notlarını düşmüştü. Böylece şehir hayatı Uğur Un Fabrikasının Köprübaşındaki satış bürosunda başladı. Esnafın isteği üzerine eski kasaplar içindeki Arasta Camiinde öğle ve ikindi namazlarını kıldırmaya ve çalıştığı dükkanda da komşularına Kur'an-ı Kerim okutmaya başladı. Çarşı esnafı arasında Uncu Hoca diye anılmaya başlandı. 25 Kasım 1964 yılında Mevlevi Camii imam-hatipliğine vekaleten tayin edildi. Bu arada dürüstlüğüyle, çalıştığı kurumun takdirini kazandı. Fabrika Sahibi H.Mehmet Uğur dükkanın işletmesini kendisine devretti. Babasıyla birlikte un, kepek, yem ticaretine başladı. 28.01.1965 yılında Kadir dünyaya geldi.

16 Temmuz 1965 tarihinde Mevlevi camiindeki görevine asaleten atandı. Mevlevi Camii Sultan Divani Hazretlerinin Dergâhı idi. Camii içerisinde Mevlevilere ait türbe kısmında Mevlâna torunlarıyla bir kısım Mevlevilerin sandukaları vardır. Hoca Efendi diğer 4 görevli ile birlikte Mevlevi geleneklerini yaşatmaya çalıştı.

Mevlevi Hatıp Hocanın oğlu Sakıp Özkan (kayyûm), Kemal Bayık (müezzin), Hâfız Mustafa Ceylan(imam-hatip), Mehmet Gündoğan (imam-hatip), Hâfız Ramazan Çeşmeci Huzur-ı Sultan Dîvânî'de.

Mehmet Gündoğan (imam-hatip), Hâfız Mustafa Ceylan(imam-hatip), Kemal Bayık (müezzin), Mevlevi Hatıp Hocanın oğlu Sakıp Özkan (kayyûm), Hâfız Ramazan Çeşmeci Huzur-ı Sultan Dîvânî'de.

1969 yılında Hac farizasını yerine getirdi. Yıllar su gibi akıp geçti. Mevlevi Camiindeki 4 kadrodan birisi, yeni yapılan Yavuz Selim Camiine aktarıldı. Emekliliğine bir yıl kalmıştı. Kendi isteği ile adı geçen camiye atandı. Ancak Müftülük kendisini fiilen Yoncaaltı Camii'ne görevlendirdi. Bir yıl bu camide görev yaptıktan sonra 1984 yılı sonunda Yavuz Selim Camiinden emekli oldu. Henüz emekli ikramiyesini almamıştı ve emekli aylığı bağlanmamıştı. 18 Ocak 1985 tarihinde rahatsızlandı, 07 Şubat 1985 Perşembe günü saat 13.30 da Hakk'a yürüdü.[35]

HÂFIZ OSMAN SÖNDÜRÜLMEYECEK

Hâfız Osman Söndürülmeyecek

Afyonkarahisar Büyük Kalecik köyünde R. 1331/M. 1915 yılında dünyaya gelen Osman Efendi, Ömer Efendi ile Fatma Hanım'ın oğludur. Köy camisi imamı Topal Hasan Hocadan dini ilk eğitimini alan Osman, 6-7 ay gibi çok kısa sürede aynı hoca efendide Hâfızlığını tamamlamıştır. Afyonkarahisar'ın Resul, Büyük Kalecik, Küçük Kalecik, Hamidiye, Sincanlı Karacaören, Yıldırım Kemal, Eyice, İsmail, Kışlacık ve Süğlün köylerinde ortalama ikişer yıl olmak üzere toplam yirmi yıl hak usulü imamlık yapmıştır. 1958 yılında Afyonkarahisar'a gelen Hâfız Osman Efendi şehirde de kırk yıldan fazla bir zaman Kur'an hizmetini devam ettirmiştir. Bu bağlamdan olarak yüzlerce kişiye Kur'ân öğretmiş, okumalarını geliştirmiştir. Kırk yıl öğle ve ikindi namazlarından önce Otpazarı Câmisinde mukabele okumuştur. Hâfızlığı çok kuvvetliymiş, öyle ki gençleri zaman zaman imtihan eder, Kur'ân sayfalarındaki âyetleri aşağıdan yukarıya doğru okuyarak gençlere de okumalarını istermiş. Muhtemel zamanının şartları gereği kendisi tarafından Hâfız yetiştirememiştir.

Sol gözü zaman içerisinde kapanarak görmez olmuştur. Evladı Çöpçü Hâfız diye meşhur olan İbrahim Söndürülmeyecek de Hâfız olamamasına rağmen Kurân hizmetinde hayatını devam ettirmektedir. Hâfız Osman Söndürülmeyecek, ömrünün son zamanlarında evinden çıkamamış ve 15 Ocak 2009 tarihinde doksan dört yaşında Hakk'a yürümüş ve bir Cuma günü Afyonkarahisar Kocatepe Mezarlığına defnolunmuştur.[36]

HÂFIZ İBRAHİM TAŞ

Hâfız İbrahim Taş'ın hâfızlığa başladı an

Hâfız İbrahim Taş (daire içerisinde), hocası Hâfız Mehmet Eren, Hâfız Ali Yüzüak (Bayatçıklı), (İbrahim Taş koleksiyonu). (Yıl yaklaşık 1942)

Afyonkarahisar, Merkez Kışlacık Köyü'nde 1927 yılında dünyaya gelen Hafız İbrahim Taş, Müminoğulları sülalesinden Tüfekçi Mustafa Efendinin oğludur. Tüfekçi Mustafa, oğlu İbrahim ilkokul çağındayken köyden göçerek Afyonkarahisar'a yerleşmiştir. Afyon Cumhuriyet İlkokulundan 1940'lı yılların başında mezun olmuştur. Daha sonra Kurrâ Hâfız İsmail Bayrı nâm-ı diğer Topal Hoca'da hâfızlık eğitimi alarak 1945 yılında Hafızlık öğrenimini tamamlamıştır.

Çavuşbaş Câmii'nde müezzinlik görevine başlamış, bir taraftan da tüfek imalatı yapan babasına yardım etmiştir. 1947-1950 yıllarında askerlik görevini yapmış, dönüşünde, önce Çavuşbaş Câmii, daha sonra Kâbe Mescidi (Camii)'nde imamlık yapmıştır. 1951 yılında Hacıkavaslar'dan Nimet Küçükkurt'la evlenmiştir. Hâfız İbrahim Taş Hoca, 1950 yılında, Afyonkarahisar'ın tarihi Selçuklu eseri olan ve Afyonkarahisar'ın sembollerinden Ulu Câmii'nde imamlık görevine başlamış ve burada 30 yıl aralıksız imamlık hizmetinden sonra 1980 yılında emekli olmuştur.

Hâfız İbrahim Taş emeklilik yıllarında

Hâfız İbrahim Taş, askerlik görevini yaparken motor tamirciliğini öğrenerek, imamlık görevinin yanında bu zanaatını da 1965 yılına kadar birlikte yürütmüş; Afyon'da bu meslekte de birçok usta yetiştirmiştir. Daha sonra elektronik cihazların (radyo, teyp, tv) tamiri işlerini de asli görevi yanında boş zamanlarında, evinin küçük bir köşesinde hobi olarak icra etmiştir.

Hafız İbrahim Hoca, 1965 yılın-

[35] Kaynak kişi, oğlu Halil Gündoğan ve torunu İbrahim Gündoğan.

[36] Kaynak kişi Osman Söndürülmeyecek oğlu İbrahim Söndürülmeyecek (d. 1942) , 08.02.2013.

da, Müftü Celal Yıldırım'ın teşvikiyle, Afyonkarahisar'da tüm şehir camileri arasında ilk defa ortak ses sistemini kurmuştur. Bu işte fahri olarak canla başla çalışmıştır. Bütün camilere birbirleriyle bağlantılı olarak düzenlenen kablolu ses sistemi sayesinde merkez camide yapılan sohbetlerin bütün camilerde dinleme imkânını sağlanmıştır. Beş çocuk babası olan Hafız İbrahim Hoca, hac ve umre ibadetlerinin yanında, emeklilik yıllarında gezek sohbetlerinde dini faaliyet ve hizmetlerine devam etmiştir.

Hâfız İbrahim Taş, Müftü Celal Yıldırım bir Kadir gecesi programında (Yıl yaklaşık 1970). (İbrahim Taş koleksiyonu).

02.05.2006 tarihinde Hakk'a yürüyen Hâfız İbrahim Taş Hoca, Afyonkarahisar Asri Mezarlık'taki aile kabrine defnedilmiştir.[37]

HAFIZ MUSTAFA TAŞPINAR

Hafız Mustafa TAŞPINAR

Afyonkarahisar Küçükkalecik Köyü'nde 1930 yılında doğan Mustafa Taşpınar'ın babası Hacı Hasan, annesi Emine Hanımdır. İlkokul mezunudur. Tekâmül kursuna katılmıştır.

1944-1945'li yıllarda Hâfız İsmail Bayrı nâm-ı diğer Topal Hoca Efendinin eğitiminden geçerek hâfız olmuştur. Devre hâfız arkadaşları Talat Koçak, Abdullah Akar, Ali Dalyan, İbrahim Taş Hoca efendiler akla ilk gelen isimlerdir.

Güzel bir sese ve kıraate sahip olan Taşpınar, 1947 yılında Isparta ve Muğla Köyceğiz'de görev yapmış, ramazan aylarında mukabelelere oturmuştur.

Afyonkarahisar'da Yonca altı ve imam-hatip olarak görev yapmıştır. Kubeli Camisinde görev yaparken emekliye ayrılmıştır. Devre hafız arkadaşlarıyla gezek gezmiş, 2000 yılında umre ziyarete yapmıştır.

Yaz aylarında cami de talebelere kuran öğrenme ve okuma eğitim dersleri vermiştir. Hafız talebesi yoktur. Seksen bir yaşındayken 14 Nisan 2011 yılında vefat etmiştir.[38]

VEYSEL YILDIRIM HOCA

Veysel Yıldırım Hoca

Afyonkarahisar İhsaniye ilçesi Hayranveli (Kayıhan) köyünde 1927 yılında dünyaya gelen Veysel Yıldırım, Ömer Efendiyle Zehra Hanım'ın oğludur.

Kurrâ Hâfız İsmail Bayrı nâm-ı diğer Topal Hoca'da hâfızlık eğitimine başlamış, ancak Kur'ân-ı Kerim'i yarısına kadar ezberlemiş, nasıl olduysa devam ettirememiştir. 1945 yılındaki devre arkadaşları Hâfız Talat Koçak, Hâfız Abdullah Akar, Hâfız Ali Dalyan, Hâfız İbrahim Taş, Seydi Kaya Hoca efendiler akla ilk gelen isimlerdir.

Veysel Yıldırım Hoca Efendi hâfız olmamasına rağmen pek çok hâfız yetiştirmiştir. Bu bağlamdan olarak Hâfız Veli Keskin, Hâfız Mustafa Eroğlu, Hâfız Osman Demiray, Hâfız Emin Şahin, Hâfız Fevzi Sivri Efendi hâfız talebelerinden bir kısmıdır.

Veysel Yıldırım 1950 yılında Beyköy, 1951 yılında Hayranveli köyü, 1952-1954'te Seyidgazi'nin Karaören köyü camilerinde imamlık yapmıştır. Buralardaki görevin ücreti muhtemelen hak usulüyle olmuştur. 1955 yılında Afyonkarahisar Karaman Camii imam-hatipliğine kadrolu olarak atanan Veysel Hoca 1969 yılında Otpazarı Câmii imam-hatibi, 1972 yılında da Mısri Câmii imam-hatibi olarak tayin olunmuştur. 1980 yılında belirtilen câmide görev yaparken emekli olmuştur. Emekli olduktan sonra üç defa hacca gitmek kısmet olmuştur.

Veysel Yıldırım'ın üç çeşit gezeği vardı. Bunlar demir esnafı, terzi esnafı ve fabrika işçilerinin katıldığı gezektir. Bu gezeklerde Hâfız Talat Koçak ve Hâfız Mehmet Sinan'la birlikte Kur'ân yolunda insanları aydınlatmaya çalışmıştır. Veli Keskin, Ramazan Çeşmeci, Mustafa Eroğlu, Osman Demiray, Emin Şahin, Fevzi Sivri, Hüseyin Dinler yetiştirdiği talebelerinden bazılarıdır.[39]

H. FİKRİ YAZICIOĞLU

H. Fikri Yazıcıoğlu

1928 yılında Afyonkarahisar'da doğan Hüseyin Fikri, Afyonkarahisarlı hattatlardan İbrahim Nesib'in torunu Çolak Kamil Efendinin oğludur. Annesi Dizdaroğulları ailesindendir. Cumhuriyet İlkokulu'ndan sonra Afyon Lisesi'nin hem ortaokul hem de lise kısmından mezun olmuştur. 1949-1950 yıllarında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılan İmam-hatip kursuna devam etmiştir. Babası Hâfız Çolak Efendiden Kur'ân-ı Kerim öğrenmiş, özel olarak Şükrü Çelikalay'dan Arapçanın sarf kısmını; Bekir Sıtkı Sencer'den nahiv kısmını okumuştur.

Askerliğini yedek subay olarak Siirt'te yapmış, askerliğini bitirdikten sonra Ankara İlahiyat Fakültesine girmiş, buradan 1956 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl Konya İmam-Hatip Lisesine tayin olmuştur. Aynı zamanda beş yıl Ticaret Lisesinde ders vermiştir. 1968 yılında Afyon İmam-Hatip Okulu'na atanmıştır. Burada uzun yıllar öğretmenlik yapan Yazıcıoğlu aynı zaman da bir yıl da Kız Meslek Lisesinde ders vermiştir. Yüzlerce öğrenci yetiştiren Yazıcıoğlu Hoca 1987 yılında emekli ol-

[37] Kaynak kişi, oğlu Şükrü Taş, damadı Ali İhsan Küçükkurt.

[38] Kaynak kişi; oğlu Halit Taşpınar 13.03.2013.

[39] Kaynak kişi; oğlu Ali Yıldırım 23.03.2013.

muştur.[40] Kamil ve Asım isminde iki oğlu olan Hüseyin Fikri, 20 Mayıs 2013 tarihinde vefat etmiş, İmaret Câmisi'nde İkindi namazını müteâkip kılınan cenaze namazından sonra Afyonkarahisar Kocatepe (Asri) Mezarlığına defnedilmiştir.

Yazıcıoğlu hocam, otuz yıl boyunca özellikle Ramazan aylarında, Afyonkarahisar'ın muhtelif camilerinde Kur'ân yolunda vaaz ve nasihatlerde de bulunmuştur. Zamanın imkânlarına göre gerek dini hususların kitap boyutuyla anlatımlarda bulunmuş, aynı zamanda yerel araştırmalar yapmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı sempozyumlarda, diğer bir kısmı da dergilerde yerini almıştır. Afyonkarahisar'ın yetiştirdiği değerli şahsiyetleri iki ayrı kitabında derleyerek okuyucuya sunmuştur. Türk Edebiyatı içerisinde önemli bir yere sahip olan atasözlerine "Afyonkarahisar Atasözleri ve Tarihçeleri "çalışmasıyla önemli bir katkıda bulunmuştur. Afyonkarahisar kültür hayatına 10 araştırma kitabı kazandırmıştır. Araştırma yazılarının yanı sıra şiir denemeleri de yapmış, bu şiirlerinden bir kısmı bastırmış olduğu kitapların bir kısmının sonunda yer almıştır. Yarım kalan bir takım çalışmalarının olduğunu düşünüyorum. Şahsımı Afyonkarahisar araştırmalarına teşvik ederek, ilk araştırma metodunu veren hocalarımdan birisidir. Talebelerine yazmayı teşvik ederdi. "Hiç olmazsa gazetelerde neşredin. Kayda girsin. Bir gün olur ondan faydalanacak bir araştırmacı çıkar" derdi.

1981 yılında "Afyonkarahisar'da Mevlevilik" adlı lisans tezimi hazırlarken Mevlevi tarihi içerisinde önemli bir yere sahip olan Hıdırlık'daki Dede İni'ne merhum Dr. Mehmet Saadettin Aygen, merhum hocam H. Fikri Yazıcıoğlu ve Foto Tahsin'le inceleme yapmak üzere tırmanmış, orada da aşağıdaki hatıra fotoğrafını çektirmiştik. Burada şu hususu belirtmek gerektir ki her iki büyüğüm olan bu zatlar memleket sevdalısı ve Kur'ân hizmetinde bulunan insanlardı.

Yusuf İlgar, H. Fikri Yazıcıoğlu ve Dr. Mehmet Saadettin Aygen 1981 (Hıdırlık zirvesindeki "Dede İni".

Hocam H. Fikri Yazıcıoğlu, ortaöğretim yıllarımda muhtelif derslerime girmişti. İlmi ve ilm-i siyaseti derecesinde insanlara faydalı olmaya çalışmıştır. Bilhassa köyden gelerek okumaya çalışanlara daha çok destek olurdu. Yaramazlık edenlere nükteyle, evladım "devir hoplama, zıplama devri değil, diploma devri, adam gibi okulunu bitir" derdi. Malum Afyonkarahisar'ın vişnesi meşhurdur. Bazı köylerimizde de daha çok ve aşılısı vardır. Öğrencilik yıllarımızda yaramazlık eden bazı arkadaşları hemen hicveder ve "Hıı…, Yazın vişneyi bol bol yersiniz, kışın da böyle kişnersiniz" diye latife derdi.

H. Fikri YAZICIOĞLU, Yusuf İLGAR 2008 yılı. (Mevlevîhâne girişi)

Onun vefat haberini okuyan eski talebelerinden Süleyman rumuzlu bir yorumcu onun hakkında 21 Mayıs 2013, 01: 04'te şunları yazmıştır: "Konya İHL de ve Afyonkarahisar İHL de binlerce talebeye feyz ve ilham verdi. Talebelerinin arasında bakanlar, milletvekilleri, müsteşarlar ve genel müdürler, eğitimci ve öğretmenler vb başarılı nice insanlar olduğu gibi İslama, vatana ve ailesine hadim binlerce akil müslüman var idi.

Afyonkarahisarlıya kendi öz kültürünü ve tarihini o öğretti.

"Daha dün gelmiş mandıradan, sanki geliyor Londra'dan" tipindeki nice eğitimsiz çocuğu "danaları dânâ, aptalları abdâl, delileri veli" etme gayreti içinde eğitmiş ve adam etmiştir.

Hep hayırla yad edeceğiz.

Allah cc rahmet ve mağfiret eylesin, mekânını cennet, derecesini âli ve taksiratını afv eylesin. âmin.

"Harâbi ve Turâbi yoldaşı, Hz. Rasulallah sav şefaatçisi olsun" amin.

Ruhu için EL-FATİHA… …."[41]

FİKRİ YAZICIOĞLU HAKKINDA

M. Demirci

"1956-57 seneleri olmalı, Konya İmam-Hatip Okulu orta kısım öğrencisiydim. Ankara İlahiyat Fakültesi'nin ilk mezunlarından bir kısmı meslek dersleri öğretmeni olarak okulumuza atandı. Yeni mezun ve gencecik insanlardı.

Bunlardan biri de Fikri Yazıcıoğlu idi. Önce Din Derslerimize girdi. Genç, heyecanlı, ateş gibi bir öğretmendi. Dudaklarının müteredddit hareketiyle özel bir tebessüm edişi vardı. Daha çok şey öğretmek arzusuyla dolup taşıyordu. O sene hacca gidip gelmiş, sınıfa mukaddes beldelerde çekilmiş bazı resimler getirdi. Bunlar elden ele dolaştı. Çocuk veya ilk gençlik yaşlarındaki öğrencilerdik; bu hareketi bize biraz eğlenceli ve hoşça vakit geçirme vesilesi gibi gelmişti.

Fikri Yazıcıoğlu çok samimi ve candan bir insandı. Konuşması biraz yayvan Orta Anadolu ağzıydı. Bu tarz onun, bir yandan sempatik olmasını sağlarken, öte yandan biraz hafife alınmasına yol açtı. Hocanın daha çok şey öğretme heyecanı, aceleci ve biraz savruk mizacı öğrencinin dikkatinden kaçmadı. Hafiften alay konusu bile oldu. İmam-Hatip de olsa, öğrenci her yerde öğrencidir; fırsat bulursa dersi kaynatmak ister, gırgıra bayılır. Tecrübesiz hocaları tuzağa düşürmekten zevk alır. Fikri Bey bir hayli de iddialıydı, aşırı samimiyetinden dolayı, muzip arkadaşların tuzak sorularına kolayca yakalanır ve her şeye cevap vermeye kalkardı. Ama bu durun onun sempatik olmasını da sağladı. Kim bilir, belki bilerek böyle davranırdı.

Bir gün kendinden söz ederken ekip dikmeyle uğraştığını, bahçede çalıştığını anlattı. Ondan sonra lakabı "Bahçıvan" oldu. Başka sınıflardaki bazı öğrencilerden, hocanın adının Bahçıvan olduğunu sananlar bile çıktı.

Kendine göre esprileri vardı. Meselâ öğrenciye yayvan üslûbuyla sorardı: "Söyle bakalım,

[40] E. Emel Sarlık, "Araştırmacı-Yazar Hüseyin Fikri Yazıcıoğlu ile Söyleşi", Beldemiz (Afyonkarahisar), Sayı: 30, Ocak-Mart 1993, s. 26; Mehmet Çabuk, "Araştırmacı-Yazar Hüseyin Fikri Yazıcıoğlu ile Bir Röportaj, 19.12. 1996", Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bil. Ens. Tarih Anabilim Dalı yayımlanmamış seminer çalışması.

[41] http://www.afyonhaber.com/genel/cenaze/emekli-ogretmen-fikri-yaziciogsu-vefat-etti.htm

Hanya nerde, Yanya nerde, Konya nerede?"

Yazılı imtihanlarda kopya çektirmemek için acayip usullere başvururdu. Bir keresinde ayakkabılarını çıkarıp sıraların üstüne çıkarak kontrol etmeye kalktı. Hiç gereği yoktu, zaten 25-30 kişilik bir sınıftık. Muzip arkadaşlardan biri hemen seslendi: "Hocam, sıraların gözünde Kur'an-ı Kerim var, üstüne çıkıyorsunuz, günah olur!"

Bize gelişi ilk öğretmenlik tecrübesiydi, idealizminden dolayı bazı aşırı tavırları oldu. Her şeye rağmen F. Yazıcıoğlu son derece samimi ve gayretli, öğretme aşkıyla dolu bir hocaydı. Tefsir ve Hadis kitaplarından daha kolay istifade edilmesi için anahtar gibi pratik bazı malzemeler hazırlamıştı. Bunları heyecanla anlatır ve çalışmasını tanıtırdı. O sırada böyle bir ihtiyacın farkında olmadığımız için pek ilgi göstermedik.

Pek çok öğretmenimiz unutmuşuzdur, isimlerini bile hatırlamadığımız niceleri vardır. Ama Fikri Yazıcıoğlu'nu bütün sınıf arkadaşlarımızın unutmadığını sanıyorum. Mevlâ rahmet eyleye."[42]

"Merhum Fikri Yazıcıoğlu Hocamızın Anısına

Hocamızı İ.H. Okulu orta kısmında öğrenciyken tanımaya başladım. Ulu Cami semtinden bisikletiyle genelde binerek gelir, bisikletiyle yürüyerek giderdi. Pantolon paçaları sıvanmış ve mandallanmış, bisikletin arka selesinde siyah bir meşin çanta ve içinde de fıkıhla ilgili kitapları ve not defterleri olurdu.

Emin adımlarla yavaş yavaş yürür, sınıfa girinceye kadar biz alt katlardan, bahçeden sınıfa ondan önce dalardık. Öğretmen masasına yürür, çantayı oraya bırakır, bir müddet sınıfın koridorlarında tur atarak yerine otururdu. Olumsuz hareket eden bir öğrenci görürse, evvela nereli olduğunu sorar, sonra da o yörenin özelliğiyle ilgili nükteli sözler söylerdi. Bir defasında da şahsımla ilgili, sen kimin oğlusun dedi.

Ben de Talat Hocanın oğluyum dedim.

Oğlum senin baban İmaret Câmii'ne Bekir Sıtkı Sencer Hoca'dan Arapça okumak için sırtında çamurlarla gelirdi; diyerek babalarımızın bizi ne tür sıkıntılarla okuttuğunu örneklerle anlatırdı.

Hocamız rahatsızlanmadan önce Özel İdare İş Hanı'nın zemin katında karşılaştık. Elini öptüm. Kendisini okul arkadaşlarıyla birlikte ziyaret etmeye, helallaşmaya gelmeyi düşünüyoruz dedim. Yürüyerek baban iyi mi dedi. Selam söyle dedi. Benim hakkım hepinize helal olsun diyerek uzaklaştı. Hanım yengemiz vefat etmiş, evde hizmet edecek kimse olmadığını düşünerek hocamıza hak verdim. Arkadaşlarımıza da böylece bildirdim.

Hocamızın cenazesi omuzlar üzerinde giderken hep hakikati haykıran nükteli sözleri kulaklarımızda çınlıyordu. Belki de her hocaya nasip olmayan nesillere sarkacak hikmetli sözleri onun amel defterini kapatmayacak bir iz bırakmıştır diye düşünüyorum.

Ruhu şad, makamı cennet olsun.

Mehmet Koçak

Afyon İmam Hatip Okulu 1973-74 Yılı Mezun öğrencilerinden…"

Kitapları:

Din Dersleri: Oruç-Zekât-Hac, Konya 1965, 38s.

Din Dersleri, [Konya?] 1964-1966.

Din Dersleri: Siyer, Ahlâk İslâm İnançları, Konya 1966, 288s.

Usul-ı Hadis ve Hadis Dersleri

Fıkıh Usulü Dersleri, Afyon 1968.

Hadis Mevzuları Anahtarı, Konya İleri, 1963, 109s.

Hz. Mevlânâ'nın Torunlarından Sultan Divânî, Konya İleri Basımevi 1963, 87s.

Türkçe Tefsirler Anahtarı, Konya 1967, 75s.

Afyonkarahisar Evliyaları ve İlim Adamları, Afyon Yıldız Matbaası 1969, 319s.

Afyonkarahisar Atasözleri ve Tarihçeleri,[43] Afyon Türkeli Yayınları-7, Afyon 1981, 40s.

Ulusal Sempozyumlar:

"Afyon'da Basılan Bir Astronomi Kitabı ve Düşündürdükleri", 1. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyon Belediyesi Yayınları: 2, Afyon 10-11 Mayıs 1990; Afyon-tarihsiz; s. 132-133.

"Yunus Emre'nin Kabri Sandıklı İlçesindedir", 2. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyon Belediyesi Yayınları: 5, Afyon 3-4 Mayıs 1991; Afyon-tarihsiz; s. 61-64.

"Osmanlı Hekimlerinden Akşemseddin ve Abdurrahim Mısri (Karahisarî)", 3. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyon Belediyesi Yayınları: 6, Afyon 22-24 Ekim 1993; Afyon-1994; s. 357-358.

"Muhammed Asker, (Güllapoğlu) Hakkında İnceleme", 4. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyon Belediyesi Yayınları: 7, Afyon 29-30 Eylül 1995; Afyon-tarihsiz; s. 265-273.

Makaleleri:

"On dokuzuncu Asır (Türk Edebiyatı) Mutasavvıflarından Bir Örnek: Şeyh Hacı Hüseyin Efendi, Beldemiz (Afyonkarahisar), Sayı: 15, Temmuz-Eylül 1988, s. 6-9. (Yusuf İlgar, M. Saadettin Aygen'le müşterek).

"On dokuzuncu Asır (Türk Edebiyatı) Mutasavvıflarından Bir Örnek: Çorumlu Hacı Mustafa Efendi, Beldemiz (Afyonkarahisar), Sayı: 14, Nisan-Haziran 1988, s. 4-9, 28. (Yusuf İlgar, M. Saadettin Aygen'le müşterek).

"Yunus Emre'nin Kabri Sandıklı'dadır", Beldemiz (Afyonkarahisar), Sayı: 22, Ocak-Mart 1991, s. 24-26.

"Afyonkarahisarlı Hattatlardan (İbrahim Nesib ve Oğulları)", Beldemiz (Afyonkarahisar), Sayı: 24, Temmuz-Eylül 1991, s. 24-25.

"Afyonkarahisarlı Hattatlardan (Hacı Mehmet vasıf Efendi- Yusuf Ferit Efendi)", Beldemiz (Afyonkarahisar), Sayı: 25, Ekim-Aralık 1991, s. 18.

"Afyonkarahisarlı Hattatlardan (Halil Rüştü ve oğlu Mehmet)", Beldemiz (Afyonkarahisar), Sayı: 26, Ocak-Mart 1992, s. 24.

"Afyonkarahisarlı Hattatlardan (Mustafa Kâmil- Osman Şevki)", Beldemiz (Afyonkarahisar), Sayı: 26, Nisan-Haziran 1992, s. 24.

"Afyonkarahisarlı Hattatlardan (Hacı Aşık Efendi)", Beldemiz (Afyonkarahisar), Sayı: 28, Temmuz-Eylül 1992, s. 14-16.

"Afyonkarahisarlı Hattatlardan (Bekir Sıtkı Sencer)", Beldemiz (Afyonkarahisar), Sayı: 29, Ekim-Aralık 1993, s. 12.

"Yunus Emre'nin Şiirlerinden Bir Demet", Beldemiz (Afyonkarahisar), Sayı: 29, Ekim-Aralık 1993, s. 16.

"Afyonkarahisarlı Hattatlardan (Bekir Kulapa Efendi)", Beldemiz (Afyonkarahisar), Sayı: 30, Ocak-Mart 1993, s. 20.

"Afyonkarahisarlı Hattatlardan (Hacı Felahi Genel)", Beldemiz (Afyonkarahisar), Sayı: 31, Nisan-Haziran 1993, s. 14.

"Mevlânâ'nın Torunlarından Sultan Divani", Beldemiz (Afyonkarahisar), sayı: 30, Ocak-Mart 1993, s. 38-40; sayı: 31, Nisan-Haziran 1993, s. 33-34; sayı: 32, Temmuz-Eylül 1993, s. 31-32; sayı: 33, Ekim-Aralık 1993, s. 37-39; sayı: 34, Ocak-Mart 1994, s. 28-30; sayı: 35, Nisan-Haziran 1994, s. 25-26, sayı: 36, Temmuz-Eylül 1994, s. 26-28.

"Ömer Dede ve Ömer Dede Menkıbesi", Beldemiz (Afyonkarahisar), Sayı: 32, Temmuz-Eylül 1993, s. 14.

"İlimizde Yüksek İslâm Enstitüsü Açılmalıdır", Türkeli Gazetesi, Sayı: 4576, Afyonkarahisar 11 Ekim 1975.

Fotoğraf Kopyalama: Foto Şeref.

[42] Hocamızla ilgili anılarını paylaşan Yazıcıoğlu'nun Konya'da ve Afyonkarahisar'daki ilk talebelerinden hocam Sayın Prof. Dr. M. Demirci'yle Mehmet Koçak beye şükranlarımı sunarım.

[43] Bu çalışma önce Türkeli Gazetesi'nde tefrika edilmiş, daha sonra kitap halinde neşredilmiştir.

KAPTAN-I DERYA BOLVADİNLİ EL-HAC HÜSEYİN PAŞA'NIN VAKIFLARI

Dr. Muharrem BAYAR

Anadolu'da Selçuklular Döneminde XII. asrın başlarında aşiretlerin iskanı başlamıştır. Zamanla çeşitli Türkmen Aşiretlerinin iskanı ile yeni köyler kurulmuş, eski köyler yeniden imar edilmiştir. Bölge kısa zamanla Türkleşmiştir. Bolvadin civarına Avşar, Çebni, Karkın, Yazır Aşiretleri iskan oldu.[1] XII. asırdan XIX. asra kadar çeşitli aşiretlere bağlı 100'den fazla cemaat Bolvadin ve civarına konup, göçmüştür.[2]

Selçuklular zamanında Karahisar-ı Devle vilayetinin önemli kazalarından birisidir. Bu dönemde şehirleri yıkan, köyleri yok eden, Haçlı Seferleri (1096-1099) Anadolu'yu harabeye çevirdi, iskan olan aşiretlerin büyük bir kısmı dağıldı. Bu devirde Bolvadin merkezinde 11 mahalle, 60 köy, 30 mezra vardı. Bolvadin'e bağlı 12 nahiye ve bağlı toplam köy sayısı 326 civarındadır.

Selçuklular zamanında camiler, mescidler, çeşmeler, hanlar, hamamlar, mektepler medreseler, köprülerle süslenmiştir. Bu eserlerden yalnız Alaca Camisi(1278) günümüze kadar gelebilmiştir.[3] Bu devrin önemli olaylarından Cimri Olayı (Şeyhzade Siyavuş'un isyanı) Kemerkaya Kasabası yakınlarındaki 1278 yılında Yedi Kapı mevkisinde olmuştur.[4] Bu olay sonunda köylerin bir kısmı dağılmıştır.

Selçuklu Devletinin yıkılmasından sonra Karamanlı, Germiyan, Eşrefoğulları ve Sahipata Beyliği arasında el değiştirdi. Çarşı Camisinin olduğu yerde Eşrefoğlu Mübariziddinzade Süleyman oğlu Mehmet Bey 1320 yılında bir cami ve külliyesini yaptırmıştır.[5] Bolvadin'i Sultan I. Murat 1362 yılında Osmanlı topraklarına katmıştır. 1402 Ankara Savaşından sonra kısa süre el değiştirmiş, 1429 tarihinde kesin olarak Osmanlı topraklarına katılmıştır.

[1] Faruk Sümer"Oğuzlar" Ankara.1972.s.430,435,439,445
[2] Muharrem Bayar"a.g.e"s.114,115,116,117,118
[3] Muharrem Bayar"Bolvadin'de Selçuklu Devri Eserleri(5.Selçuklu Sempozyumu)"Antalya.1995
[4] Muharrem Bayar"a.g.e" Ankara.1996. s.133
[5] Caminin kitabesi,Çarşı Camisinin giriş kapısının sağ tarafındadır.

1.2-İdari Yapısı: Fatih Sultan Mehmet zamanında yapılan idari düzenlemede, Bolvadin Anadolu Eyaletinin önemli kazalarından birisi oldu. Eyaletin merkezi Kütahya vilayetidir Zamanla Ankara'da eyalet merkezi oldu. 1839 tarihide yapılan yeni düzenleme ile vilayet merkezi Hüdavendiğer ismi ile teşkilatlanan Bursa olmuştur. Hüdavendiğar Vilayetinin Bursa, Karesi (Balıkesir), Ertuğrul (Bilecik), Germiyan (Kütahya)Karahisar-Sahip (Afyon) ismin de 5 sancağı vardı.

Hüdavendiğar Vilayetine bağlı olan Karahisar-ı Sahip Sancağı iki Muhassılığa ayrıldı. 1. Karahisar-Sahip Muhassılığı: Merkez, Baklan, Çal, Çivril, Geyikler (Dinar), Sandıklı, Sincanlı, Şaphane ve Şeyhlü

2. Bolvadin Muhassılığı: Bolvadin, Çay, İshaklı, Şuhut, Çölabad, Karamık, Musluca (Emirdağı) Barçınlı (Bayat), Han Barçın, Nevahi-i Barçınlı[6].

[6] Hüdavendiğar Salnameleri 1287, 1288, 1289, 1291, 1296, 1301 tarihli

XIX.YÜZYIL SONLARINDA KARAHİSAR-I SAHİP LİVASINDA İDARİ TAKSİMAT

H.1287-1288-1289/ M.1870-1871-1872 YILLARI	*H.1291-1296/M.1874-1879 YILLARI*	*H.1301/M.1885 YILLARI*
Karahisar-ı Sahip Kazası Nahiyeler:Sincanlı	*Karahisar-ı Sahip Kazası Nahiyeler:Şaphane*	*Karahisar-ı Sahip Kazası Nahiyeler:Şuhut*
Bolvadin Kazası Nahiyeleri:Karamık-Şuhut	*Bolvadin Kazası Nahiyeleri:Karamık-Şuhut-Çay-Karamık-Çölabad-İshaklı*	*Bolvadin Kazası Nahiyeleri:Karamık-Çay-İshaklı*
Sandıklı Kazası Nahiyeleri:	*Sandıklı Kazası Nahiyeleri:Şeyhyü-Danişment-Geyikler-Tazkırı-Hun*	*Sandıklı Kazası Nahiyeleri:Şeyhlü-Geyikler-Tazkırı*
Aziziye Kazası Nahiyeler:	*Aziziye Kazası Nahiyeler:*	*Aziziye Kazası Nahiyeler:*
Nevahi-i Barçınlı kazası Aşayir-i saire	-	-
Han Barçın Kazası:	-	-
Şeyhlü Kazası maa Çivril	-	-
Geyikler maa Tazkırı-Danişment	-	-
Şuhut Kazası maa Çölabad	-	-
Çal Kazası Nahiyeleri:Baklan	*Çal Kazası Nahiyeleri:Baklan*	*Çal Kazası Nahiyeleri:Baklan*
İshaklı maa Çay	-	-

Bolvadin'in bugün 4 kasaba , 12 köyü vardır.

Büyükkarabağ(B)	*Dişli(B)*	*Kemerkaya(Çoğu)(B)*	*Özburun(B)*
Derekarabağ	*Dipevler(Koraşi)*	*Güney*	*Hamidiye*
Karayokuş	*Kurucaova*	*Kutlu*	*Nusratlı*
Ortakarabağ	*Taşağıl*	*Taşlıdere*	*Yörükkaracaören*

Bolvadin Mahalleleri:II. Beyazıd ve Kanuni Sultan Süleyman zamanında Bolvadin'in mahalleleri ve nüfus durumları.[7]

[7] Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri. (937/1530) nr.438.s.194

	Hane			Mücerred			Muaf		
Mahalleler	II. Beyazıd	1528	1530	II.Beyazıd	1528	1530	II.Beyazıd	1528	1530
Hanaylu Mescid	33	17	17	4	2	2	2	14	13
Kutlu Mescid (Hisar)	54	53	53	3	3	3	3	8	8
Alaca Mescid	41	37	37	3	2	2	1	10	11
Bey Mescid	28	34	34	5	-	-	2	9	10
Şazi	28	18	18	1	-	-	3	3	3
Künbet	68	35	35	5	-	-	4	5	4
Şeyh Bey Mescid	24	15	15	2	-	-	1	2	2
Kestemet	63	44	44	8	-	-	4	4	3
Hoca Emre Mescid	7	9	9	-	-	-	1	2	2
Halife	28	18	18	1	-	-	1	5	5
Hıdırlık	-	3	3	-	-	-	-	-	-
Medrese	8	-	-	1	-	-	1	-	-
Toplam	369	283	283	41	7	7	23	60	61

II. Bayazıd Devrine ait tahrir kayıtlarında 11 mahalle görülmektedir. Kanuni Sultan Süleyman Devrine ait tahrir kayıtlarında Medrese Mahallesi kaldırılıyor. Çay ve Hıdırlık Mahallesi kuruluyor. Ayrıca Fatih Devri kayıtlarında Allah Onara ve Ceviz Arkaç isminde iki mahalle daha vardır. II. Bayazıd ve Kanuni Devri kayıtlarında bu mahallelere rastlamıyoruz. Bu mahalleler Eski Erkmen Hisarı Köyü civarındadır.

Günümüzde 50 mahalle vardır. Bu mahallelerde 50 cami ve mescid, 80 çeşme, 75 su kuyusu bulunuyordu. Çeşme ve kuyuların bir kısmının suları kesilmiş, yapıları kalmıştır.

Selçuklular Devrinde yapılan 3 hamamdan hiçbiri günümüze gelmemiştir.[8] Osmanlılar döneminde yapılan 2 hamamdan yalnız Rüstem Paşa Hamamı günümüze gelebilmiştir. İmaret Hamamı 1973 yılında yıkılmıştır.

XVI. asırda Bolvadin'in tahmini nüfusu (merkez)

	II. Beyazıd Devri	Kanuni S.Süleyman (1528)
Hane sayısı	392	343
Tahmini nüfusu	4000	3500

XVI. asırda Bolvadin Merkezine bağlı köyler: II. Beyazıd Devri Tahrir Defteri esas alınarak hazırlanmıştır.

1528 tarihinde düzenlenen 147 numaralı ve 1530 tarihinde düzenlenen 438 tarihli tahrir defterlerinde yukarıdaki köy listelerine ilaveten Akça-in Kışlası, Avşar Mezrası, Bazar Kışlağı, Bey Bükü Mezrası, Çay Mezrası, Doğancı Mezrası, Donuz Höyüğü, Eğrice Öz Mezrası, Gide Mezrası, Günbey Suyu, Kızılca Viran Mezrası, Taşlıca Viran, Yazluca, köy ve mezralarını isimleri kayıtlıdır. Bunların dışında tahrir defterlerinde ismi geçmeyen, tapu kayıtlarında mevki ismi olarak günümüze kadar gelmiş köyler vardır. Paşaköy, Saraycık, Mevlicek, İlyaslar, Ahmetli, Hamamlı, Koraşi, Hamza Bey, Müftü Mezarı vs.

3. Vakıf, karşılıklı yardımlaşma esasına dayanan medenî bir müessesedir. Toplum hayatında, karşılıklı yardımlaşmadan doğar.

Ada	Ada Göl[9]	Akın Höyüğü	Bazar Viran	Bend Höyüğü	Bereket[10]
Boğacık	Bozok[11]	Bolak	Bulak-ı Diğer	Buraklu	Cora[12]
Çağlayık[13]	Çay[14]	Çepni	Çepn-i diğer	Deniz öyüğü[15]	Dişlü
Erkmen[16]	Hoca[17]	Hoca Yunus	İğdiş	İki Köprü	İl Döğe
İncili Bükü[18]	Karaviran[19]	Kekliklü[20]	Kışlacı[21]	KiçiYaymak[22]	Köyluca
Kutluca[23]	Kütüş[24]	Mantı Bükü	Mermerli	Musa	Muttalib
Nuh Viran	Obruca	Oyum Ağacı[25]	Özburun	Sakal	Sakal Öyüğü
Saraycık[26]	Sinneli Burun	Sulu Ada	Sulu Bükü	Şirince Pınar	Tuzla
UluYaymak[27]	YassıKarkın[28]	Yazı Nuh	Yenice	Yirce Pınarı[29]	

[8] Selçuklular Devrinde: Şazi Mahallesi Hamamı Hacı Mahmut Camisinin yerinde, Hisar Mahallesi Hamamı Hacı Kadir Doğruyol'un dükkanın olduğu yerde, Kestemet Mahallesi Hamamı Kırklar Camisi karşısında idi.

[9] Eber Gölü içindedir. Köyün harabeleri ve çeşmesi vardır.

[10] Bereket Köyü: TD.nr. 147'de mezra olarak gösterilmiştir. (BA.TD.nr.147).s.373 II. Murat Devrinde 1443 yılında Karamanlıların Bolvadin baskınında dağılmış olması gerekir. Bu köy halkından Minnetler, Çağşırlılar, Hacı Bekirler, Kadılar(Kırışevler), Göceciler, Emir Veliler Dişli Kasabasına gelip, yerleşmişlerdir. Mezarlığı ve çeşmesi günümüze kadar gelmiştir.

[11] Bozok Köyü: Erkmen ile Dişli Kasabası arasındadır. İlyas Bey Zaviyesi vardır. Mezarlığı ve çeşmesi günümüze kadar gelmiştir. Celali İsyanlarında dağılmıştır. Bu köy halkından İmamlar, Tekkenişinler, Kel Eyüpoğulları, İbatoğulları, Köylüoğlu, Dişli Kasabasına iskan oldular.

[12] Cora:Kemerkaya Kalesi üzeride olup, harabeleri vardır.

[13] Çağlayık: Çay İlçesi'nde Cumhuriyet Köyü'nün olduğu yerde idi.

[14] Çay ilçesi

[15] Sultandağı Karapınar Kasabasındadır.

[16] Karakoyunlu Türkmenleri kurmuştur. XVIII. Sonlarında büyük bir yangın sonunda dağıldı. Halkı Bolvadin'e göçtü ve Erkmen Mahallesini kurdu. Bolvadin'deki Talipoğulları, Feyzioğulları, Ferizoğulları, Kozanlıoğulları, Kovanoğulları, Yahnicioğulları, Arzoğulları, Köleoğulları, Kocaoğlanoğlu, Göbeşoğlu, Fakıoğulları, Ebişoğulları, Yorgancıoğlu, Tonguroğlu bu köyden göçmüşlerdir. Halkın bir kısmı Afyon Keçi Bayat (Erkmen) Köyüne göçmüştür. Roma ve Bizans Dönemlerinde önemli bir merkezdir. Camisinin minaresi,çeşmeleri ve mezarlığı günümüze kadar gelmiştir.

[17] Bolvadin Yörükkaracaviran Köyü civarındadır.

[18] Çay İlçesinde Çay Deresi mevkisinde Kazanlı Tekke'si (Yusuf Sinan) karşındaki sırttadır. Harabeleri vardır. 1530 tarihinde 68 hanelik, 12358 akça geliri olan büyük bir köydür. Zaviyesi vardır

[19] Yörükkaracaviran Köyünün girişindedir.

[20] Kemerkaya- Özburun Yolunun sağ tarafındadır. Çeşmesi günümüze kadar gelmiştir. Keklik Pınarı derler.

[21] Dişli Kasabasında Paşa Dağı yaylasındadır. Celali İsyanlarında dağıldı. Çeşmesi günümüze kadar gelmiştir.

[22] Karayokuş Köyü Başyurt Yaylası ile Kemerkaya-Yapraklı Mahallesi arasındadır. Keçi Kalesi ismi ile anılır.

[23] Bolvadin Kutlu Köyü

[24] Bolvadin-Çay sınırında Hacı Karaların Çiftliğin ile Kara Nuri Gümüş 'ün çiftliğinin arasındadır.

[25] Ahmet Baba Zaviyesinin bulunduğu 20 haneli, 2138 akçalık büyük bir köydür.

[26] Saraycık:Dişli Kasabasındadır. Celali İsyanlarında dağılmıştır. Mezarlığı ve çeşmeleri günümüze gelmiştir. Bolvadin Bey'i Küçük Ahmet Paşa'nın oğlu Osman Paşa'ya ikda olarak verilmiştir. Bu köy halkından Paşalar (Nasuhoğulları), Solumazoğulları, Karavelioğulları, Kekeçler, Köryeğenler, Somuncuoğulları, Bakaklar, Sarı Ahmetoğulları, Şişikoğluları, Vasıloğulları, Deli Ahmetoğulları, Molla Kadiroğulları Dişli Kasabasına iskan oldular.

[27] Başyurt Yaylasındadır.

[28] Büyükkarabağ Kalesinin civarındadır.

[29] Ağılönü-Dipevler arasındadır. Mezarlığı ve çeşmesi günümüze gelmiştir.

Toplumsal sınıflar arasında yaklaşmayı temin eden en önemli faktör, yardımlaşma ile mümkündür.

İslam ve Osmanlı hukukunda vakıf işlemini ifade için, hukuki eserlerde üç lafzın kullanıldığını görüyoruz. Vakıf, habs, sadakadır.

Vakıf kelimesinin fiili olarak anlamı, hapsetmek ve ala koymak demektir. Araplar, "vakaftü'd-dabbe" (durdurma derler). Hukukî mana, bir şeyin intifâ hakkının (veya mülkiyetinin) kamu yararına (Allah'ın kullarına) tahsis edilerek, devamlı olarak başkalarını temellükü engellemek, durdurmaktır. Hukuki bir akittir. Bu akitle kişi Allah'a yakın olmak gayesi ile vakfı kurmuştur. Vakıf muamelatında zamanla hukuki anlamı yaygınlaşmıştır. Bir malı alım satımdan alı koyup menfaatini fakirlere tayin etmektir.[1] Mütercim Asım ise buna "alâ vechit-te'bid" (devamlı olarak) ifadesini eklemiştir.[2]

İslam fıkhına göre vakıf, faydası insanlara ait olmak üzere bir malı Allah'ın mülkü hükmünde temlik ve temellükten ala koymak anlamdadır. Vakıf tesisi edildikten sonra cumhur-u fukuha tarafından kabul olunan re'ye göre o malda vakıfı mülkiyeti zâil olur. Ve bundan sonra vakıf mal amacına ve vakf edenin şartlarına göre ifade olunur.

Orta Asya'da konar-göçer yaşayan Türk Aşiretlerinin bir kısmı kent ve balık adı verilen şehirler kurarak yerleşik düzene geçtiler. Vakfa benzer kurumlar kurdular. Anadolu'ya göçtüklerinde, kurumları beraberinde getirdiler. Yerleştikleri şehirlere vakıfları kurup, yaşattılar. Seyyit Harun Veli'nin Makalat'ı Anadolu'ya göç eden Türk Aşiretlerinin kurduğu vakıfları anlatan ilk vesikadır.[3]

Vakıfla ilgili Osmanlı uygulamasında sıkça kullanılan evkaf tabiri vakfın çoğuludur.[4]

Vakıf ve vakfetmek kelimeleri sadece hukuki anlamda kullanılmıştır.

Vakfiye veya vakfiyename vakfın teşekkülü ve işleyişi hususunda tanzim ettiği hüküm ve kaideleri ve bunların kadı tarafından tescilini ihtiva eden hukuki bir vesikadır.[5] Vakfiyeler 12 kısımdan meydana gelir.

1.Tasdik ibaresi: Bir veya daha çok kadının (kadı, hakim, kadıasker), hatta sultanın tasdik yazıları, mühürleri ve imzalarıdır.

2. Davet: Allah'a hamd ve peygambere salat duygularını ifade ettikten sonra ,dünyanın tasvirini yapıldığı, kendi hayat anlayışının açıklandığı, kurduğu vakfın gerekçelerinin belirtildiği giriş bölümüdür.

3.Vakfın tanımı: Davet bölümünden, vakıf metnine geçilir.

4. Mütevelinin tanımı: Vakıf idarecisinin tayini ve tescili

5. Mevkufun Tanımı: Vakf edilen şeye mevkuf denir. Vakfedilen menkul veya gayr-i menkullerin tanımı yapılır. Malların sayıları ve hukuki durumları yazılır.

6. Vakfın şartları: Vakfın işletilmesi, personele ödenecek ücretler, vakfın gelirlerinin dağılımı yazılır.

7. Vakıftan Rücû: Vakfı kuran kişi kadının huzurunda vakıftan vazgeçtiğini gerekçeleri ile beyan ettiği bölümdür.

8. Hukukçuların görüşleri:İslam hukukçuları içinde vakfın ruhuna en uygun görüşü seçen hakimin hükmüdür. Bolvadin'e ait vakıfların vakfiyenamelerinde İmam-i Âzam Ebu Hanife, İmam-i Muhammed ve İmam-i Yusuf'un görüşlerinin esas alındığını görüyoruz.

9. Hakimin hükmü:Hakimin kararının olduğu bölümdür.

10. Beddua:Vakfı bozacaklara yapılan bedduadır.

11.Tarih:Vakfın metnin bitiminde yazı ile Arapça tarih yazılır.

12.Şuhudü'l-Hal: Vakfın düzenlenmesinde hazır bulunanların isimleri yazılır.

Türk tarihinde özellikle Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılar zamanında vakıflar önemli hizmetler görmüşlerdir. Cami, mescid, mektep, medrese, tekke, zaviye, han, hamam, çeşme ve benzeri binaların yapılması, korunması vakıflar tarafından gerçekleştirilmiştir. Yüzlerce yıl önce kurulan sosyal kurumlar günümüze vakıfların yardımıyla gelmişlerdir

Şehirlerin fiziki yapılanmasında ve gelişmesinde esas rolü oynadıkları gibi sosyal ve kültürel hayat ile ilgili hizmetler de vakıflar yürütmüştür. Şehirlerde ticari faaliyetlerin yürütüldüğü hanlar, bedestenler ve çok sayıda dükkanlar vakıflara ait olup ekonomik ve ticari hayatı asırlarca canlı tutmuştur.

7.1 Vakıfların yönetilişine göre çeşitleri:

a. Mazbut Vakıflar: Evkaf Nezareti tarafından yönetilen vakıflardır. Bolvadin'de cami ve mescid vakıfları bu türdendir.[6]

b. Mülhak Vakıflar: Özel mütevelli tarafından Vakıf Nezareti gözetiminde yönetilen vakıflardır. Bolvadin'deki misafirhane (oda) vakıfların çoğu bu türdendir.

c. Avarız Vakıfları: Mahalle ve köy halkından fakir olanların avarız vergisi ile diğer ihtiyaçlarına sarf edilmek üzere kurulan vakıflardır. Dişli Kasabasındaki İlyas Bey, Ahmet Paşa vakıfları bu türdendir.

d. Müstesna Vakıflar: Velilerin vakıfları. Özel mütevellilerce yürütür. Bolvadinli Hacı Mehmet Ağa vakıfları bu türdendir.

7.2. Osmanlı Dönemine ait Bolvadin vakıfları ile ilgili bazı kaynaklar:

1. Kuyudu Kadime Arşivindeki (TK. KKA) 575 numaralı Vakıf Tahrir Defteri,

2. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BA. EV:HMN) 4172 numaralı defterler

3. Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BA. EV)13609, numaralı defterler

4. Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BA. MAD) 230 numaralı defter.

5. Vakıflar Genel Md. Eski Kayıtlar Arşivi (VGMA), 590, 164, 2316, 140 nolu defterler

6. Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (H.937/M.1530) 438 numaralı defter

7. Karahisar-ı Sahip Şer'iye Sicilleri

8. Bolvadin Şer'iye Sicilleri[7]

Bu kaynaklara göre XV, XVI, XVII. Ve XVIII. asırda Bolvadin Kazasında da 120'den fazla vakfın olduğunu görüyoruz.

[1] El-Vani, Muhammed bin Mustafa," Lügat-i Vankulu" Üsküdar.1216 .s.148
[2] Mütercim Asım, es-Seyyid Ahmed "Kamus-u Okyanıs". İstanbul.1305. s.762
[3] Manisa Halk Kütüphanesi.nr.1390
[4] BOA, Buyruldu Defteri Nr.6 .s.8
[5] Şemseddin Sami"Kamus-i Türkî"İstanbul.1317
[6] Günümüzde bu görevi Vakıflar Genel Müdürlüğü yürütüyor.
[7] Özel arşivimdedir.

Bu sayıya Bolvadin merkez, bağlı nahiye ve köyleri dahildir.

7.3. Bolvadin'deki Vakıfların Çeşitleri:

7.3.1. Cami ve Mescid Vakıfları: Vakıfların kurulmasında ve yayılmasında bir semt veya mahalleye ismini veren ve muayyen bir bölgedeki yerleşmenin odak noktası ve cazibe merkezi oluşturan camiler önemli rol oynamıştır. Sosyal münasebetlerin düzenlenmesi ve idari-mali işlerin yürütülmesinde mahalle cemaat için toplanma mahalli olan camilerin tamir ve korunması, dini vazifelerin ve merasimlerin ücretlerinin ödenmesi gibi harcamalar, cami vakfının kurucusunu bıraktığı gelir kaynaklarından karşılanırdı.

Cami ve mescit vakıflarının gelirleri genellikle imam, müezzin, hatip, kayyım, ferraş gibi görevlilerin maaşları, cami ve müştemilatının tamiri, bakımı, aydınlatılması gibi masraflar vakıf gelirlerinden karşılanır.

Osmanlılar Döneminde Bolvadin'deki vakıflarla ilgili ilk tespit Fatih Sultan Mehmet'in H.871/M.1466 yılında Karman Beyliğini ortadan kaldırdıktan sonra H.881/M.1476 yılında yapılmıştır. Daha sonra Sultan II. Beyazıt, Kanuni Sultan Süleyman ve Sultan III. Murat zamanında Bolvadin vakıflarının tespiti yapılmıştır.

4. KAPTAN-I DERYA BOLVADİNLİ ELHAC HÜSEYİN PAŞA'NIN VAKIFLARI

"587 Numaralı Defterin 188 sahife ve 239 sırasında Kaptan-ı Derya El-hac Hüseyin Paşa bin Hasan Efendi[8] vakfına ait 28 Şevval 1151 /173[9] tarihli vakfiyenin çevirisidir."

İşbu kitab-ı sıhhat nisabın tahrir ve imlasına bâis ve bâdi oldur ki:

Derğâh-ı Âli Kapucu Başlarından Umdatü'l Emâsil –i ve'l-akran makbülü's-sûdur –u ve'l-erkân sahibü'l-hayr ve'l-ihsan Saadetlü El-Hac Hüseyin Paşa ibn-i Hasan Efendi'nin zikri âti hususu meymenet mahsusların mahallide keteb ve terkim için bi'l-iltimas canib-i şer'i enverden mezun bi'l-muhakeme irsal olunan es-Seyyid Mahmut Efendi mahmiye-i İstanbul'da Süleymaniye Cami-i Şerifi kurbinde Hoca Hamza Mahallesinde vaki ' muma'ileyh hazretlerinin sakin oldukları saadethanlerine varup zeyl-i kitabda muharrerü'l-esâmi –i müslimin huzurlarında akd-i meclis-i şer'i nebevi etdikde muma'ileyh El-Hac Hüseyin Paşa Hazretlerinin meclis-i makuddi mezkürde vakf-ı ati'z-zikre li- ecl-i tescil mütevelli nasb ve tayin buyurdukları umdatü'l-meclis Hüseyin Bey ibn-i İbrahim mazharında ıkrar-ı sahih-i şer'i ve itiraf-ı sarih-i mer 'i edüb vakf-ı âtü'l-beyanın suduruna değin yedimde mülküm ve hakkım olub. Vilayet-i Anadolu'da Bolvadin Kasabası'nda vaki 'bir tarafdan Mustafa nam kimesne mülkü, ve bir tarafdan zikr-i câi bina eylediğim medrese ve bir tarafdan tarik-i âmm ve bir tarafdan tarik-i has ile mahdud fevkani ve tahtani kırk sekiz bab odayı müştemil toprak pûşûdeli bir kıta hanımı ve yine kasaba-i mezkürede vaki 'bir tarafdan hanı mezkür ve bir tarafdan Temürcü Osman dükkanı ve bir tarafdan Pazar yerine giden tarik-i âmm ile mahdud kırk vukye olmak üzere iki kebir kazgan ve bir tahin kazganı ve furun malumü'l- hudud yağ küpleri ve alat-ı lazimeyi muhtevi beş göz yağhanemi ve kasaba-i mezburede vaki' bir tarafdan zikr olunan yağ hane ve iki tarafdan tarik-i âmm ve tarik-i has ile mahdud iki göz bir bab ekmekçi furunu ve yine kasaba-i mezburide vaki 'bir tarafdan Acem Hanı ve bir tarafdan İsa Ağa Hanı ve bir tarafdan tarik-i âmm ve tarik-i has ile mahdud yirmi dört kepenk dekakin ve bir bab fevkani kahvehanemi ve Çay kasabasında vaki' Çay nehrinde ile dair Süleyman Değirmeninden olmak üzere otuz günde üç gün hissesi olan değirmenimi camii tevabih ve levahikleriyle ve keffâ-i hukuk ve mürafıklarıyla bundan akdem hasbeten lillâhi'l-âzim ve taleben li-merzâti'r-rabbi'r-rahim vakf-ı sahih-i mü'ebbet ve habs-i sarih-i muhallat ile vakfı ve vakfı habs edüb. Şöyle şart ve tayin eyledim ki:

Akar-ı mezküre yed-i mütevelli ve icar-ı misilleriyle ahare icar olunup hasıl olan icariyatından kasaba-ı mezburede bundan akdem müceddeden bina vakf eylediğim medrese derununda kâin sekiz bab odada sâkin olan talebe-i ûlum içün her odaya ayda bir kuruş verile ve her bir ehli ilim kimesne dersiâm olub medrese-i mezküre kütüphanesine mukaddema vaaz ve vakf eylediğim on kıta Mushaf-ı Şerif ve bir cilt Halebi ve bir cilt Tarikat-ı Muhammediye ve bir cilt Delâil-i Hayrat ve bir cilt Vankulu ve bir cilt Muhammediye vesair ulumu nafıadan medrese-i mezbure kurbünda vaki ' Sinan Paşa Cami-i Şerifi'nde Cuma günlerinde bâde salati'l- Cumada nasa vaaz-ı nasihat edüb icraat-ı mezküreden darseâmlık hizmeti mukabelesinde yevmi yirmi akça ve meşihat hizmeti mukabelesinde yevmi beş akça vazifeye mutasarrıf ola ve zikr olunan sekiz bab odaya be her mah birer vukye şem-i rugan verile ve şeyh-i muma'ileyhe dahi be her mah ikişer vukye şem-i rugan verile ve kasaba-i mezburede mücedden bina olunan çeşmeler ve zikr olunan han ve yağhane ve dekakin ve medrese ve furun ve kahvehane ve değirmen imaret ve meremmete muhtaç olduklarında izdiyadı icratdan imaret ve meremmet oluna ve bade't-tamir icradan fazla kalırsa mütevellide hıfz olunub rehin-i kavi ve kefil-i meli ile alel-vechile helal imal ve istinbah olundukdan hasıl olan nemasıyla münasıb akar-ı iştera olunub vakf-ı mezburuma zam ve ilhak oluna ve tevliyat-ı vakfı mezbur yevmi on akça vazifeyle sulbi oğlu,işbu hazır-ı bi'l-meclis Derviş Mustafa Ağa'ya hayatta oldukça meşrut ola ve oğlum mezburun vefatından sonra tevliyat-ı mezküre vazife-i mersumiyesiyle evlad-ı evladı evladımın zükur ve nisamın erşed ve ulularına meşrut ola .İyâzen billâhi Teala bâde'l-inkiraz ütekâmın zükur ve inasının reayet-i müteazzir olur ise mutlak vücuh-ı hayrata meşrut ola deyu tayin ve şürut ve tebiyyin-i kuyut edüb akarat-ı mezküreyi farigan anni'ş-şevağil mütevelli mezbure teslim, ol dahi vakfiyet üzere kabz ve tesellüm vesaire mütevellilerin evkafda tasarrufları tasarruf etmişdi" diye yazılıdır.

[8] Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa, Bolvadinli Derğâh-ı Âli Kapucu Başlarından İbrahim Beyi'in torunlarından Hasan Bey'in oğludur. Görevinden emekli olunca, Bolvadin merkezindeki Ziraat Bankası ve tarihi çınarın bulunduğu büyük adaya 48 odalı han, 24 kepenkli dükkandan oluşan sukk-u sultanı (çarşı), Lala Sinan Paşa (İmaret) Camisi yanında Musa Efendi Medresesi, 1 tahin fırın, 1 yağhane, 2 ekmekçi fırını, 1 kahvehane, ve Çay kasabasında 1 su değirmeninden oluşan büyük vakıflarını H.1151/M.1739 tarihinde kurmuştur.

5.BOLVADİN MERKEZİNDEKİ VE BAĞLI YERLERDEKİ VAKIFLAR

5.1-BOLVADİN MERKEZİNDEKİ VAKIFLAR

S.NO	VAKIFLARIN İSİMLERİ	TARİHLERİ	YERLERİ	KAYNAKLARI	AÇIKLAMALAR
1	Sultan Alaaddin vakfı	H.677/M.1278	Üçhöyük	EV.d-13902/4	Kurşunlu Han
2	Sultan Murat-ı Sani vakfı		Üçhöyük	III.Selim-Berat	Ahi Mehmet Zaviye
3	Fatih Sultan Mehmet vakfı		Üçhöyük	III.Selim-Berat	Ahi Mehmet Zaviye
4	Lala Sinan Paşa vakfı	H.1256/M.1840 H.1266/M.1850	İmaret Mah.	EV.d-11426/20 EV.d-13902/5	Lala Sinan Paşa Camisi (İmaret Camisi)
5	Ahmet Paşa vakfı	H.1267/M.1851	Oyüm Ağaç	EV.d-14527/6	Zaviye
6	Dede Çelebi bin Kadı Vecheddin Vakfı	H.1266/M.1850 H.1267/M.1851 H.1294/M.1878	Çay 'da Asiyap Alaca Mahallesi	EV.d-13902/5 EV.d-14527/6-7 EV.d-23435/3	Alaca Camisi
7	Rüstem Paşa (Kubbeli Cami) Çarşı Camisi vakfı	1294/1878	Hisar Mahallesi	Ev.d-23435/4	Hitabiyat
8	Seyit Hasan Basri vakfı	H.1267/M.1851	Erkmen Mah.	EV.d-14527/7	Zaviye
9	Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa	28 Şevval 1151	Hisar Mah	Defter No:484/0 Sayfa No:0371 Sıra No:0034	Han-Medrese-furun-dükkan-yağ hane
10	Şeyh Seyyid Abdülkadir Geylani Sani Zaviyesi vakfı (000412)	H.1153/M.1741	Ağıönü semti	Defter No:487/0 Sayfa No:0328 Sıra No:1405	Ağılönü Semtinde Şıhlar Mahallesi
11	Allame Sultan Carullah vakfı	H.1267/M.1851 1299/1883	Erkmen Mahallesi	EV.d-14527/7 EV.d-25443/4	Zaviye
12	Ahi Mehmet Dede vakfı	H.1256/M.1840 H.1267/M.1851	Hisar Mahallesi	Ev.d-11426 EV.d-14527/6	Zaviye
11	İsa Dede vakfı				Han
13	Cemaleddin vakfı	H.1256/M.1840 H.1267/M.1851	İhsaniye Mah.	EV.d-11426 EV.d-14527/6	İhsaniye Camisi
14	Şeyh Ali Efendi vakfı	1299/1883	İhsaniye Mah.	EV.d-25443/4	Zaviye
15	Şeyh Yunus vakfı	H.1256/M.1840 H.1267/M.1851 1290/1874	Mezra	EV.d-11426 EV.d-14527/6 EV.d-21530/6	Zaviye
16	Kestemet Mescidi vakfı	H.1256/M.1840 H.1267/M.1851	Kestemet Mah	EV.d.11426/20 EV.d-14527/7	İmamet
17	Tahtalı Camii vakfı	H.1267/M.1851	Kırklar Mahallesi	EV.d-14527/7	İmamet
18	Hisar Mescidi vakfı	H.1256/M.1840	Hisar Mahallasi	EV.d-11426/21	İmamet
19	Şazi Mescidi vakfı	H.1256/M.1851 1288/1872	Şazi Mahallesi	EV.d-14527 EV.d-22312/30	Vakıf muhasebe
20	Hacı Halife Mescidi vakfı Hacı Halife Camisi vakfı	1290/1874 1291/1875 1288/1872 1289/1873	Alaca Mahallesi	EV.d-22312/77 EV.d-22312/86 EV.d-22312/134 EV.d-22312/136 -137	Vakıf muhasebe
21	Yörükzade Ahmet Efendi		Alaca Mahallesi		Kütüphane
22	Cılkzade Hacı Süleyman Ağa		Bekir Ağa Mah.		Misafirhane
23	Cılkzade Hacı Mehmet bin Osman Ağa vakfı	H.1288/1872	Bekir Ağa Mah.	Defter No:2157/0 Sayfa No:0105 Sıra No:0082	Misafirhane 19 Şaban 1288 tarihli vakfiyesi var
24	Yakupzade Ali Ağa bin Yakup	H.1313/1896	Hisar Mahallesinde	Defter No:2157/0 Sayfa No:0043 Sıra No:0035	Misafirhane
25	Hacı Muratzade Mehmet Ağa	1322/1904	Şazi Mahallesi	Vakfiye-Hb1322 tarihli vakfiye var	Misafirhane
26	Ayşe Hatun binti Tahir vakfı	1283/1866	Ağılönü	Vakfiye	Su vakfi
27	Melekzade Ahmet Efendi	1319/1901	Şazi Mahallesi	Bolvadın Ş.S.1319 tarihli Vakfiyesi vardır	Medrese
28	Kuyucuzade El Hac İbrahim Mescidi		Yenice Mahallesinde	Defter No:190/0 Sayfa No:0258 Sıra No:212	Yenice Mescidi
29	Müderris-i Kiramdan El Hac Ali Efendi bin Osman Efendi (2960/1)Halil Ağazade	H.1325/1907	Hisar Mahallesinde	Defter No:599/0 Sayfa No:0102 Sıra No:0063	Kadriye Camisi ve Medresesi
30	Hacı Hızır vakfı	H.1256/M.1840 H.1267/M.1851	Y.Ş.Paşa Mah.	EV.d-11426/21 EV.d-14527/7	Y.Ş.Paşa Camisi

31	Baba Yusuf vakfı	H.1267/M.1851 1299/1883	Mezrada	EV.d.14527/7 EV.d-25443/4	Zaviye
32	Boyacı oğlu vakfı		Alaca Mahallesi	Ar.Ş.S.	Han
33	Kudumcuzade vakfı		Kestemet Mah.	Vakıf kaydı	Zaviye
34	Helvacı Vakfı		Çarşıda	İlamı var	Mektep

5.2-VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARŞİVİNDEKİ BOLVADİN'E AİT VAKIFLARIN LİSTESİDİR

S.NO	VAKFIN ADI	TARİHİ	YERİ	ARŞİV YERİ	AÇIKLAMALAR
1	Müderris –i Kiramdan Ali Efendi bin Osman Efendi (2960/2)	H.1332 M.1914	Merkez	Defter No:605/0 Sayfa No:0249 Sıra No:0335	Kadiriye Camisi
2	Halil İbrahim bin Abdullah Efendi	H.1317 M.1900	Merkez	Defter No:599/0 Sayfa No:0080 Sıra No:0042	
3	Mehmet Ağa bin Osman Ağa	H.1326 M.1908	Çay-Kılıçyaka (Geyzen)	Defter No:603/0 Sayfa No:0014 Sıra No:0017	
4	Musa Efendizade Abdülkadir bin Musa (000391)	H.1332 M.191914		Defter No:607/9 Sayfa No:0199 Sıra No:0300	
5	İsa Dede Tekkesi (000465)	H.1322 M.1905		Defter No:2157/0 Sayfa No:0041 Sıra No:0032	
6	Kuyucuzade El Hac İbrahim Mescidi	H. M.		Defter No:190/0 Sayfa No:0258 Sıra No:212	Kapucuzade Yenice Mescidi
7	Ac em Sultan Zaviyesi (Şeyh Hasan)	H.1114 M.173		Defter No: 7340 Sayfa No0064: Sıra No:0041	Zaviyenin vakıf hanı var
8	Topuzoğlu Musa Bey vakfı Mehmet Efendi bin Süleyman	H.1330 M.1912	Çay-Geneli (Çayıryazı)	Defter No:606/0 Sayfa No:0217 Sıra No:0272	Musa Bey camisi
9	Çiftlikzade Abdülkadir bin İbrahim Ağa	H.1328 M.1910	Ortakarabağ Köyü	Defter No: 601/0 Sayfa No:0117 Sıra No:0143	Ortakarabağ camisi
10	Dişli Köy Camisi	H. M.	Dişli Kasabası	Defter No:187/0 Sayfa No:0346 Sıra No:2722	Cami vakfı
11	Musa Efendi Medresesi	H. M.		Defter No:191/0 Sayfa No:0002 Sıra No:0004	
12	Caberli Köyü camisi	H. M.		Defter No:193/0 Sayfa No:0082 Sıra No:0360	Konya-Yunak-Cebrali Köyü
13	Mescid Mahallesi vakfı	H. M.		Defter No:192/0 Sayfa No:0104 Sıra No:0459	Akçeşme Mahallesi Camisi
14	Ali Durmuş Efendi bin Himmet Vakfı(3120)	H.1320 M.1903		Defter No:596/0 Sayfa No:0090 Sıra No:0075	
15	El Hac Ahmet Ağa bin Ali Kurtoğlu(2039)	H. M.		Defter No:Kutu:11/3 Sayfa No:Kutu:0114 Sıra No:	
16	Çarşı Camii vakfı	R.1341 M.1925		Defter No:Kutu:11/3 Sayfa No:Kutu:0114 Sıra No:	
17	Cılkzade Hacı Mehmet bin Osman Ağa vakfı	H.1288 M.1872		Defter No:2157/0 Sayfa No:0105 Sıra No:0082	Misafirhane
18	Kubasoğlu İsmail Ağa bin İsmail	H.1300 M.1883		Defter No:586/0 Sayfa No:0012 Sıra No:0018	
19	Çiftlikzade Abdülkadir bin İbrahim(000381)	H.1321 M.1904	Ortakarabağ Köyü	Defter No:602/0 Sayfa No:0041 Sıra No:0066	Mescid

20	Abdioğullarından Mehmet Emin bin Süleyman bin Abdullah Rufekası	H.1334 M.1916		Defter No:2157/0 Sayfa No:0035 Sıra No:0026	
21	Cabirzade Mehmet Tahir Efendi bin Ahmet	H.1335 M.1917		Defter No:2157/0 Sayfa No:0036 Sıra No:0027	
22	Karabağ Köyünde yenide minber konulan cami	H. M.		Defter No:192/0 Sayfa No:0048 Sıra No:0204	
23	Es-Seyyid Ömer Efendi	H. M.		Defter No:150/0 Sayfa No:072 Sıra No:9566	Büyükhacılar Köyü Camisi
24	Şeyh Seyyid Abdülkadir Geylani Sani Zaviyesi vakfı (000412)	H.1153 M.1741		Defter No:487/0 Sayfa No:0328 Sıra No:1405	Ağılönü semtinde
25	Köleoğullarından El-Hac İbrahim Ağa bin Ebubekir	H.1299 M.1882		Defter No:590/0 Sayfa No:0257 Sıra No:0424	
26	Takaroğlu Mehmet Ağa bin Mustafa	H.1321 M.1904		Defter No:595/0 Sayfa No:0046 Sıra No:0043	
27	Çakaloğullarından Osman Ağa bin İbrahim	H.1320 M.1903	Çay-Karamık Köyü	Defter No:603/0 Sayfa No:0228 Sıra No:0375	
28	Müderris-i Kiramdan El Hac Ali Efendi bin Osman Efendi (2960/1)Halil Ağazade	H.1325 M.1907	Emrullah Mahallesinde	Defter No:599/0 Sayfa No:0102 Sıra No:0063	Kadriye camisi ve medresesi
29	Selçuk Bey Çiftliği	H.1149 M.1737		Defter No:487/0 Sayfa No:0376 Sıra No:1467	
30	Ayşe binti Emin ve kızları	H.1315 M.1898		Defter No:609/0 Sayfa No:0277 Sıra No:0328	
31	Yakupzade Ali Ağa bin Yakup	H.1313 M.1896	Hisar Mahallesi	Defter No:2157/0 Sayfa No:0043 Sıra No:0035	Misafirhane
32	Muratlı Mahallesi yeni cami	H. M.	Yörükkaracaviran köyü	Defter No:188/0 Sayfa No:0300 Sıra No:2576	Cami
33	Özburun Camisi	H.1260 M.1844	Özburun Kasabası	Defter No:189/0 Sayfa No:0018 Sıra No:0121-0122	Cami
34	Hüseyin Ağa Ser Bevvabin-i Dergah-ı Ali	H.1155 M.1747		Defter No:484/0 Sayfa No:0371 Sıra No:0034	
35	Alemdaroğullarından Ömer Ağa bin Musa	H.1299 M.1882		Defter No:589/0 Sayfa No:0178 Sıra No:0301	
36	Kubbeli Cami-i Şerif	H. M.		Defter No:408/0 Sayfa No:0 Sıra No:1238	Çarşı Camisi
37	Süleyman bin Davut Camisi	H.1254 M.1838	Yörükkaracaviran köyü	Defter No:189/0 Sayfa No:0342 Sıra No:2740	Cami
38	Mahmut Efendi bin Abdülkadir Ağa Camisi	H.1324 M.1906		Defter No:595/0 Sayfa No:0126 Sıra No:0116	Hacı Mahmut Camisi
39	Çiçekli Hacı Osman Ağa Camisi	H. M.	Büyükkarabağ Kasabası	Defter No:418/0 Sayfa No:0 Sıra No:0119	Cami
40	Hacı Halife Camisi	H. M.	Alaca Mahallesi	Defter No:190/0 Sayfa No:0170 Sıra No:1415	Alaca Camisi
41	Tabanlızade El-Hac Ali Ağa bin Halil Ağa	H.1291 M.1874	Kurucaova köyü	Defter No:189/0 Sayfa No:0348 Sıra No:2777	Cami ve oda

5.3-BOLVADİN MERKEZE BAĞLI KASABA VE KÖYLERDEKİ VAKIFLAR

S.NO	İSİMLERİ	TARİHLERİ	YERLERİ	KAYNAKLARI	AÇIKLAMALAR
1	Çiçekli Hacı Osman Ağa Camisi		B.Karabağ	Defter No:418/0 Sayfa No:0 Sıra No:0119	Cami
2	İlyas Bey vakfı	H.1256/M.1840 H.1267/M.1851	Dişli	EV.d-111426/21 EV.d-14527/7	Zaviye
3	Ahmet Paşa vakfı	H.1267/M.1851	Dişli-Oylumağaç	EV.o-14527/7	Zaviye
4	Ahi Selçuk Bey vakfı	H.1267/M.1851 1295/1879 1290/1874 1288/1872	Dişli	EV.d-14527/7 EV.d-22312/38 EV.d-22312/52 EV.d-22312/64	Zaviye
	Cami-i Şerif vakfı	1294/1878	Dişli	EV.d-23435/3	Hitabiyet
5	Çoğu Camisi	H.1254/M.1837	Kemerkaya	EV.d-29637/4	Cami
6	Özburun Camisi vakfı	1294/1878	Özburun	EV.d-23435/4	Hitabiyet
7			Dipevler		Cami
8	Çiflikzade Abdülkadir bin Ahmet Ağa mescidi vakfı	1328/1910	O.Karabağ	Defter No:601/0 Sayfa No:0117 Sıra No:0143	Mescid
9	Süleyman bin Davut camisi	1254/1838	Y,Karacaviran	Defter No:189/0 Sayfa No:0342 Sıra No:2740	Cami
10	Tabanlızade El-Hac Ali Ağa bin Halil Ağa	1291-1874	Kurucaova	Defter No:189/0 Sayfa No:0348 Sıra No:2777	Mescid-Oda
11					
12					
13					
14					

5.4-BOLVADİN KAZASINA BAĞLI BARÇINLI (BAYAT) NAHİYESİ VAKIFLARI

S.NO	İSİMLERİ	TARİHLERİ	YERLERİ	KAYNAKLARI	AÇIKLAMALAR
1	Seyyit Hasan Basri vakfı	H.1256/M.1840 H.1266/M.1850 H.1266/M.1850 H.1267/M.1851 1294/1878	İnlüce Seydiler	EV.d-11426/21 EV.d-13833/6 EV.d-13902/6 EV.d-14527/6 EV.d-23435/4	Zaviye
2	Sarı Lala vakfı	H.1256/M.1840 H.1266/M.1850 1291/1875	Barçınlı Alikan-Arslanlı	EV.d-11426/21 EV.d-13833/6 EV.d-22312/20	Zaviye
3	Veysel vakfı	H.1266/M.1850 H.1267/M.1851	Veysel	EV.d-13833/6 EV.d-14527/6	Zaviye
4	Ahi Yusuf vakfı	H.1266/M.1850 1290/1874	Ahiler Bayat	EV.d-13833/6 EV.d-21530/9	Zaviye
5	Haydar Çelebi vakfı	H.1267/M.1851 1299/1883	Gökçeöz	EV.d-14527/6 EV.d-25443/5	Zaviye
6	Ebu Müslüm vakfı	H.1267/M.1851 1299/1883	Mezra	EV.d-14527/6 EV.d-25443/5	Zaviye
7	Göktaş vakfı	H.1267/M.1851	Barçınlı	EV.d-14527/6	Zaviye
8	Beyce Sultan vakfı	H.1267/M,1851	Ali Beyce	EV.d-14527/6	Zaviye
9	Ebu Müslüm vakfı	1294/1878	Barçınlı	EV.d-23435/3	Zaviye
10	Gömü Camisi	1294/1878	Gömü	Ev.d-23435/4	İmamet

5.5-BOLVADİN KAZASINA BAĞLI HAN BARÇINLI(HAN) NAHİYESİ VAKIFLARI

S.NO	İSİMLERİ	TARİHLERİ	YERLERİ	KAYNAKLAR	AÇIKLAMALAR
1	Cami vakfı	12294/1878	Kabakulak köyü	EV.d-23435	İmamet
2	Hüsrev Paşa Külliye vakfı	H.1040/1631	Han Kazası	1040 tarihi vakfiye var	Külliye
3					

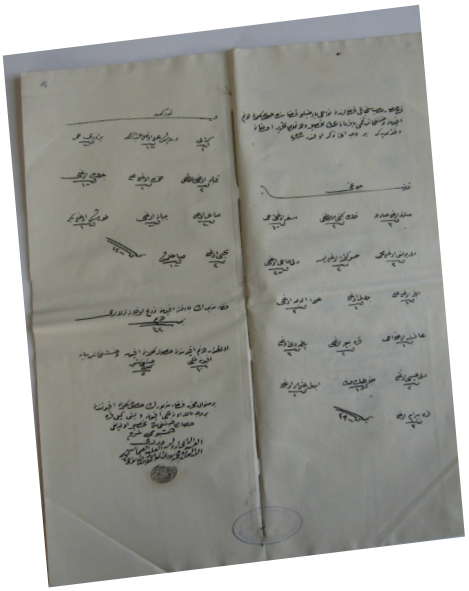

Nevahi-i Barçınlı kazasının idari merkezi olan ÇOĞU KAZASI'NIN 1255/1839 tarihli Haşhaş üretim alanları ve tahmini hasılat tespit cetvelidir.

Karahisara-ı Sahip Sancağı kazalarından Nevahi-i Barçınlı kazasının merkezi olan Çoğu (Kemerkaya) Kazası ve köylerinden El-Hac Mehmet Nuri Efendi tarafından düzenlenen H.1255/M.1839 tarihli Haşhaş mahsulat tespit cetvelidir.(BOA.H.H.no:17591)

Cırgın Köyü, Musluca nahiyesi olmuş, daha sonra 1870 yılında, Aziziye ismi ile kaza olunca nahiye merkezi buraya taşınmış, Nevahi-i Barçınlı nahiyesi kaldırılmıştır.

Bolvadin Kazasına bağlı Şuhut Nahiyesinin Efe Sultan köyündeki Hamza Paşa zaviyesinin 1288/1882 tarihli vakıf muhasebe kaydıdır.

5.6-BOLVADİN KAZASINA BAĞLI NEVAHİ BARÇINLI(KEMERKAYA) NAHİYESİ VAKIFLARI(AZİZİYE)

S.NO	İSİMLERİ	TARİHLERİ	YERLERİ	KAYNAKLAR	AÇIKLAMALAR
1	Şeyh Hasan vakfı	H.1256/M.1840 1289/1873 1290/1874 1294/1878	Bayamlı Bademli-Aziziye Şeyhlü köyü	EV.d-11426/20 EV.d-22312/96-102-124 EV.d-23435/4	Zaviye
2	Bademli Camisi vakfı	1294/1878	Bademli	EV.d-23435/3	İmamet
3	Beyce Sultan vakfı	H.1256/M.1840 1299/1883	Ali Beyce	EV.d/11426/20 EV.d-25443/5	Zaviye
4	Göktaş Sultan vakfı	H.1256/M.1840	Nevah-i Barçın	EV.d-11426/21	Zaviye
5	İrecek Sultan vakfı	H.1256/M.1840	Nevah-i Barçın	EV.d-11426/21	Zaviye
6	Şeyh Şaban Abdaloğlu vakfı	H.1266/M.1850 1291/1875 1294/1878 1299/1883	Pörnek	EV.d-13833/8 EV.d-22312/29 EV.d-23435/3 EV.d-25443/5	Zaviye
7	Ahi Yakup vakfı	H.1287/M.1866 1290/1874	Tez Aziziye	EV.d-19387/30 EV.d-21530/8	Zaviye
8	Samur Baba vakfı Koca Tayan	1290/1875	Bademli Höyükviran	EV.d-22312/11	Zaviye
9	Hamza Fakı Sultan Ak İn vakfı	1291/1875	Balcam Aziziye	EV.d-22312/92-97 101	Zaviye
10	Şeyh Hasan vakfı	1291/1875	Kızılca viran İnlüce	EV.d-22312/93	Zaviye
11	Boynuyoğunlu Aşireti	1294/1878	Mahallede	EV.d-23435/3	İmamet
12	Kolanşam Camisi vakfı	1294/1878 1295/1879	Kolanşam köyü	EV.d-23435/4 EV.d-24409/2	İmamet Hatibiyet
13	Veysel Karani vakfı	1295/1879	Veysel Köyü	EV.d-24409/2	Zaviye
14	Uzun Dede vakfı	1299/1883	Akpınar	EV.d-25443/5	Zaviye
15	Koca Yatan vakfı	1299/1883	Akpınar	EV.d-25443/5	Zaviye
16	Pınarcık vakfı	1299/1883	Akpınar	EV.d-25443/5	Zavıye
17	Çoğu Köyü camisi	H.1254/M.1837	Çoğu Köyü	EV.d-29637/4	İmamet

5.7-BOLVADİN KAZASINA BAĞLI KARAMIK NAHİYESİ VAKIFLARI

S.NO	ISIMLERİ	TARİHLERİ	YERLERİ	KAYNAKLAR	AÇIKLAMALAR
1	Şeyh Ahlat Himmetler vakfı	H.1256/M.1840 H.1266/M.1850 H.1267/M.1851 1299/1883	Akharım	EV.d-11426/21 EV.d-13833/6 Ev.d-14527/7 İV.d-25443/4	Zaviye
2	Dündar vakfı Temreli	H.1256/M.1840 H.1266/M1250 H.1267/M.1851 1291/1875	Karacaviran	EV.d-11426/21 EV.d-13833/6 EV.d-14527/7 EV.d-22312/73-74-75	Zaviye
3	Sarı Baltalı vakfı	1291/1875 1288/1872	Akharım	EV.d-22312/8 EV.d-22312/13-18	Zaviye

5.8-BOLVADİN KAZASINA BAĞLI ÇAY NAHİYESİ VAKIFLARI

S.NO	İSİMLERİ	TARİHİ	YERLERİ	KAYNAKLAR	AÇIKLAMALAR
1	Sinan Baba Baba Yusuf vakfı	H.1256/M.1840 H.1267/M,1851	Çay	EV.d-11426/21 EV.d-14527/7	Zaviye
2	Sultan Alaaddin vakfı	H.1266/M.1850 H.1266/M.1850 H.1287/M.1866	Çay	EV.d.13833/6 EV.d-13902/4 EV.d-19387/97	Medrese
3	Cami vakfı	H.1266/M.1850	Eber	EV.d-13902/4	Zaviye
4	Obrucak vakfı	1294/1878	Çay	EV.d-23435/3	Zaviye
5					

5.9-BOLVADİN KAZASINA BAĞLI İSHAKLI(SULTANDAĞ)NAHİYESİ VAKIFLARI

	İSİMLERİ	TARİHLERİ	YERLERİ	KAYNAKLAR	AÇIKLAMALAR
1	Ahi Sultan vakfı	H.1266/M.1850 1290/1874	Deresinek	EV.d-13902/4 EV.d-22312/53	Zaviye
2	Himmet Dede vakfı	H.1266/M.1850	Yakasinek	EV.d-13902/4	Zaviye
3	Cami vakfı	H.1266/M.1850	Yakasinek	EV.d-13902/4	İmamet
4					

5.10-BOLVADİN KAZASINA BAĞLI ŞUHUT NAHİYESİ VAKIFLARI(DANİŞMEND-İ KEBİR)

S.NO	İSİMLERİ	TARİHLERİ	YERLERİ	KAYNAKLAR	AÇIKLAMALAR
1	Kubbeli Mescid vakfı (İskender Bey)	H.1266/M.1850 H.1267/M.1851 H.1287/M.1866	Şuhut	EV.d-13833/6 EV.d-14527/6 EV.d-19387/7	İmamet
2	Hamarat vakfı	H.1266/M.1850 H.1287/M.1866 1291/1875	Ağzıkara Köyü	EV.d-13833/6 EV.d-19387/10 EV.d-22312/95-100-106-123	Zaviye
3	Cami vakfı	H.1266/M.1850 1294/1878	Şuhut	EV.d-13833/5 EV.d-23435/3	İmamet
4	Cami vakfı	H.1266/M.1850	Şuhut	EV.d-13902/5	İmamet
5	Şeyh Hasan Veli vakfı	H.1267/M.1851 H.1287/M.1866 1289/1873 1291/1875	Karlık	EV.d-14527/5 EV.d-19387/5 EV.d-22312/110-111-121-122	Zaviye
6	Sarı Baba vakfı	H.1267/M.1851 H.1287/M.1866 1291/1875 1289/1873	Şuhut	EV.d-14527/5 EV.d-19387/31 EV.d-22312/9 EV.d-22312/15-16	Zaviye
7	Şeyh Aşık vakfı	H.1267/M.1851	Çakır	EV.d-14527/5	Zaviye
8	Ali Kadı vakfı	H.1267/M.1851 H.1287/M.1866	Şuhut	EV.d-14527/5 EV.d-19387/32	Zaviye
9	Şeyh Muslihiddin vakfı	H.1267/M.1851 H.1287/M.1866 1299/1883	Kürtler	EV.d-14527/5 EV.d-19387/33 EV.d-25443/4	Zaviye
10	Seydi Sultan vakfı	H.1267/M.1851	Anayurt	EV.d-14527/6	Zaviye
11	Şeyh Necmeddin vakfı	H.1267/M.1851 H.1287/M.1866 1299/1883	Şuhut	EV.d-14527/6 EV.d-19387/36 EV.d-25443/4	Zaviye
12	Mescid-i Kebir vakfı	H.1267/M.1851	Şuhut	EV.d-14527/6	İmamet
13	Cami-i Kebir vakfı	H.1267/M.1851 H.1287/M.1866	Şuhut	EV.d-14527/6 EV.d-19387/8-44	İmamet
14	Mescidi Dede vakfı	H.1267/M.1851 1289/1873	Burnu	EV.d-14527/6 EV.d-22312/114	İmamet
15	Mescid vakfı	H.1267/M.1851	Burnu	EV.d-14527/6	İmamet
16	Ömer Seydi vakfı	H.1267/M.1851 H.1287/M.1866 1299/1883	Atlıhisar	EV.d-14527/6 EV.d-19387 EV.d-25443/4	Zaviye
17	Cami Şerif vakfı	H.1267/M.1851	Şuhut	EV.d-14527/6	İmamet
18	Hamza Paşa vakfı	H.1287/M.1866 1288/1872	Efe Sultan	EV.d-19387/6 EV.d-22312/99-115	Zaviye

19	Nazar Seydi Sultan vakfı	H.1287/M.1866 1291/1875	Anayurt Köyü	EV.d-19387/35 EV.d-22312/47-107	Zaviye
20	Germiyanzade Yakup Seydi Sultan vakfı	1290/1874 1291/1875	Seydi Köy	EV.d-21530/7 EV.d-22312/46	Zaviye
21	Oynağan Camisi vakfı	1294/1878	Oynağan Köyü	EV.d-23435/4	İmamet
22	Doğanlı köyü camisi	1295/1879	Doğanlı Köyü	EV.D-24409	Hatibiyet

5.11-BOLVADİN KAZASINA BAĞLI ÇÖLABAD NAHİYESİ VAKIFLARI

S.NO	İSİMLERİ	TARİHLERİ	YERLERİ	KAYNAKLARI	AÇIKLAMALAR
1	Kınık Köyü Camisi vakfı	1294/1878	Kınık Köyü	Ev.d-23435/3	Hitabiyet

T.C.
BAŞBAKANLIK
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

VAKIF LİSTESİ

Ülke : TÜRKİYE
İl : Afyonkarahisar
İlçe : Bolvadin

16/11/2011

Kayıt No	Vakıf Adı	Kurucunun Lakabı	Tanzim Tarihi	Kurulduğu Yer	Belgenin Arşivdeki Yeri		
2960/2	Ali Efendi bin Osman Efendi	Müderrisin-I Kıramdan, el-Hac	28/11/1332 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=605/0	Sayfa No=0249	Sıra No=0335
	Halil İbrahim Ağa bin Abdullah	-	05/10/1317 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=599/0	Sayfa No=0080	Sıra No=0042
000391	Abdulkadir Efendi bin Musa Efendi	Hacı Musa Efendizade	28/11/1332 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=607/0	Sayfa No=0199	Sıra No=0300
	Mehmed Ağa bin Osman (Afyon Çay Kılıçyaka, Geyzen Köyü Mescidine Nukud	Bozoğlu	05/12/1326 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=603/0	Sayfa No=0014	Sıra No=0017
000465	Abdulkerim (İsa Dede Tekkesi)	Hacı	28/10/1322 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=2157/0	Sayfa No=0041	Sıra No=0032
	İbrahim (Kuyucuzade Mescidi)	el-Hac	-	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=190/0	Sayfa No=0258	Sıra No=2212
	Mehmed Efendi bin Süleyman (Çay Çayırıyazı,Geneli Köyü Musa Bey Camiine	Tapazoğlu, el-Hac	03/06/1330 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=606/0	Sayfa No=0217	Sıra No=0272
	Hasan Şeyh (Acem Sultan Zaviyesi)	Acem Sultan	03/06/1114 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=734/0	Sayfa No=0064	Sıra No=0041
000281	Abdulkadir Efendi bin İbrahim	Çiftlikzade	11/01/1328 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=601/0	Sayfa No=0117	Sıra No=0143
	Dişli Köyü Camii	-	-	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=187/0	Sayfa No=0346	Sıra No=2722
	Musa Efendi Medresesi (Afyon Bolvadinde)	-	-	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=191/0	Sayfa No=0002	Sıra No=0004
	Caberli Köyü Camii	-	-	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=193/0	Sayfa No=0082	Sıra No=0360
	Mescid Mahallesi Yeniden Minber Konulan Camii	-	-	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=192/0	Sayfa No=0104	Sıra No=0459
3120	Ali Durmuş Efendi bin Himmet (Durmuş Ali Efendi bin Himmet)	-	20/10/1320 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=596/0	Sayfa No=0090	Sıra No=0075
2039	Ahmed Ağa bin Ali	Kurtoğlu, el-Hac	29/12/1299 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=589/0	Sayfa No=0208	Sıra No=0344
	Mehmed Ağa bin Osman (Cılkzade)	Çullukzade (Cılkzade)	19/08/1288 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=2157/0	Sayfa No=0105	Sıra No=0082
	Çarşı Camii (Afyon)	-	11/08/1341 - Rumi	Afyonkarahisar - Bolvadin	Kutu No=11/3	Kutu Türü=Dolap Kutusu	Kutu No=0114
	Taşağıl Köyü Camii	-	-	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=190/0	Sayfa No=0362	Sıra No=3229
	İsmail Ağa bin İsmail	Kobaşoğlu	05/03/1300 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=586/0	Sayfa No=0012	Sıra No=0018
000381	Abdulkadir Efendi bin İbrahim	Çiftlikzade	27/04/1321 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=602/0	Sayfa No=0041	Sıra No=0066
	Ömer (es-Seyyid Ömer, Bolvadin Büyükhacılar Köyü Camii)	es-Seyyid	-	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=150/0	Sayfa No=0072	Sıra No=0566
	Karabağ Köyünde yeniden minber konulan cami	-	-	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=192/0	Sayfa No=0048	Sıra No=0204
	Mehmed Emin bin Süleyman bin Abdullah ve Rufekası (Afyon Bolvadin)	Abdloğulları	10/11/1334 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=2157/0	Sayfa No=0035	Sıra No=0026
	Mehmed Tahir Efendi bin Ahmed Efendi (Afyon Bolvadin)	Cabirzade	11/01/1335 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=2157/0	Sayfa No=0036	Sıra No=0027
000412	Abdulkadir-I Sani Zaviyesi	-	18/02/1153 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=487/0	Sayfa No=0328	Sıra No=1405
	Mehmed Ağa bin Mustafa	Takaroğlu	02/05/1321 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=595/0	Sayfa No=0046	Sıra No=0043
	İbrahim Ağa bin Ebubekir	İbilloğlu, Köleoğlu, el-Hac	21/10/1299 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=589/0	Sayfa No=0257	Sıra No=0424
2960/1	Ali Efendi bin Osman Efendi (Emrullah Mahallesi)	Müderrisin-I Kıramdan, el-Hac, Halil Ağazade	17/04/1325 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=599/0	Sayfa No=0102	Sıra No=0063
	Osman Ağa bin İbrahim (Afyon Çay Karamık Köyü Mescidine)	Çakaloğlu	16/12/1320 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=603/0	Sayfa No=0228	Sıra No=0375
	Selçuk Bey Çiftliği	-	26/02/1149 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=487/0	Sayfa No=0376	Sıra No=1467
	Ayşe binti Emin ve Kızları	-	16/04/1315 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=609/0	Sayfa No=0277	Sıra No=0328
	Ali Ağa bin Yakub	Yakuboğlu	25/09/1313 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=2157/0	Sayfa No=0043	Sıra No=0035
	Yürükkaracaviran Köyü Muratlı Mahallesi Yeniden Yapılan Camii	-	-	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=188/0	Sayfa No=0300	Sıra No=2576
	Bozburun (Özburun) Köyü Camii	-	09/06/1260 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=189/0	Sayfa No=0018	Sıra No=0121-0122
	Hüseyin Ağa	Serbevvabin-I Dergah-I Âlî	10/01/1155 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=484/0	Sayfa No=0371	Sıra No=0034
	Ömer Ağa bin Musa	Alemdaroğlu	03/12/1299 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=589/0	Sayfa No=0178	Sıra No=0301
	Kupalı Camii Şerifi	-	-	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=408/0	Sayfa No=0	Sıra No=1236
	Süleyman bin Davud Camii (Karacaören Köyü)	-	25/12/1254 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=189/0	Sayfa No=0342	Sıra No=2740
	Mahmud Efendi bin Abdulkadir	-	03/06/1324 - Hicri	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=595/0	Sayfa No=0126	Sıra No=0116
	Hacı Halife Camii (Alaca Mahallesi)	-	-	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=190/0	Sayfa No=0170	Sıra No=1415
	Çiçekli Hacı Osman Camii	Çiçekli, Hacı	-	Afyonkarahisar - Bolvadin	Defter No=418/0	Sayfa No=0	Sıra No=0119

Yukarıda sunduğum bütün vakıfların vakfiyeleri,vakıf muhasebe kayıtları,vakıflarla ilgi ilamlar ve tevcih kayıtları özel arşivimdedir.

Dr. Muharrem Bayar

Araştırmacı-Yazar

TÜRK EVİ ÇİZGİSİNDE AFYONKARAHİSAR EVLERİ

Ülkü AKCÜRE*

Anadolu Türkleri bin yıldır bu topraklarda geliştirdikleri teknik, kültür ve bilimle 'Türk Evi' denilen yapıyı meydana getirmişlerdir. Bulundukları bölgelere göre yapı, malzemesi değişsede sistem hemen hemen aynıdır. Ağacı bol olan Karadeniz'de ahşap ev, taşın yoğun olduğu Doğu Anadolu'da taş evler, Güney'de ise kerpiç, taş ve ahşap müşterek kullanılmıştır.

Türk Evi'nde bütün unsurlar, bina sahiplerinin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yapılmıştır. Ne bir fazlalık ne de bir eksiklik görülmez. Türk evinde emek, zaman, işçilik, malzeme ve alan-hacim israf yoktur. 'Burası ne işe yarıyor, bunun görevi ne?' şeklinde bir soruya meydan verilmez.

Türk Evi yakınındaki bir camiden büyük olamazdı. Türk-İslam geleneğinde Allah'ın evi sayılan cami ölçüsünü geçemezdi.

Yer seçiminde, etrafa verdiği ferahlık, uyum (hem ölçü hem de renk olarak) mektebe, ibadet yerine, iş yerine ulaşım ve yakınlık dikkate alınırdı. Zaten şehrin kuruluşu itibari ile; seçilen ticaret alanında, 'bedesten' bedestene açılan yollar üzerinde, ' keçeciler', demirciler-bakırcılar', 'yemeniciler', 'saraçlar', ... çeşitli dokuma ve kumaşların satıldığı 'uzun çarşı' bulunurdu. Uzaktan gelip geceyi orada geçirecekler için han ve ibadet için cami çarşıyı tamamlardı.

'Çarşı' nın hemen yanı başında da mahalleler teşekkül ederdi. Mahalleler kurulurken özellikle şehrin büyük bir camisinin etrafında teşekkül ederdi. Kanalizasyon ve su akannın kolaylığı havadar olması ve korunma da düşünülerek, şehir bir tepenin, dağın yamacına kurulur; düz arazi tarıma bırakılırdı.

Evler yapılırken komşu evlerinin 'içi' görülmeyecek ve birbirinin görüntüsünü bozmayacak şekilde planlanır. Topografyaya uyum sağlanarak, Afyon evlerinde olduğu gibi 'yamaç evleri' yapılır. Kale eteğindeki evler gibi.

Türk Evi bahçeli idi. Bahçe düzenlenirken her çeşit meyve ağacı ile çiçeğin bulunmasına dikkat edilirdi. Bahçede 'sarnıç', 'ocak' gibi unsurlar bulunurdu. Bahçe evin içi gibi düzenli idi.

Evin ' hayat' (eyvan) denilen bahçeye bakan kısmı açık, diğer tarafları kapalı, yaz aylarında günün burada geçtiği alan vardı.

Bu evlerde oturanlar, yaşadıkları mahalleye sahip çıkma, fiziksel çevrenin korunması gibi iyi komşuluk ilişkileri birbirlerine saygı, mahalledeki kimsesizlere ve çocuklara sahip çıkması bu evlerde yaşayanların özelliğiydi. Büyüklere saygıya bir misal vermek icap ederse; 1920 yılında Umur Bey Cami (Paşa Cami, şimdi yok) meydanda İzmir'in işgali üzerine yapılan mitingde, ilerleyen Yunan'a karşı ne gibi tedbirler alınacağı sorusuna toplanan halk, kürsü etrafında toplanan şehrin ileri gelen büyüklerine' Siz bilirsiniz, siz büyüğümüzsünüz ne emreder iseniz yaparız' derler.

Evin içindeki odalar hem oturma hem yatma işine yaradığından, yatakların konacağı dolaplar (yüklükler) bazı evlerde sanat eseri halini alırdı. Aynı şekilde ahşap olan tavanlar çok çeşitli şekillerde ahşap işçiliği ile süslü olurdu. Kapılar 'KÜNDEKARİ' denilen, çok küçük geometrik şekillerde kesilmiş ahşap parçalarının, çivisiz birleştirilmesiyle yapılmıştı. Evin içindeki duvarların bitkisel ve geometrik desenlerle donatıldığı olurdu.

Taş duvarlarda, eski medeniyetlerden kalan mermer sütun parçaları kullanıldığından, bazı ev duvarlarında bunlar görülebilir. Saçak, hem evin duvarını yağmur ve kardan korumak hem de gölge için Türk evlerinin değişmez öğesidir. Yine Türklerin Allah ve İslam inancı gereği, giriş kapısı üzerine 'MÜLK ALLAH'INDIR' yazısı ile yapıldığı tarih ve yapan mimar-usta ismi bulunur.

Cumba, Türk Evleri'ne mahsus, zemin kat üzerindeki odanın 1-1,5 metre

* İnşaat Mühendisi

öne çıkması şeklinde yapılır. Evin hanımı sokakta oynayan çocuğunu buradan takip edebildiği gibi yoldan geçen sebze-meyve, yoğurt-süt satıcılarını da görebilirdi.

Evin ilk katı girişi taşlıktır. Burada mutfak ve kiler vardır, çamaşır yıkanır. Esas oturma alanı zemin üstündeki birinci kattır. Kafes evin mahremiyeti için şarttır. Evin hanımı pencere önündeki, 'kerevet'-'sedir' de otururken dışarıyı rahatlıkla görebilir. Ancak dışarıdan içerisi görülmez.

Eve taş merdivenle çıkılır. Bazı büyük evlerde merdiven çift kolludur. Evin içinde yukarı çıkmak için kullanılan merdiven ahşap olup, iki yanında korkuluk-trabzan vardır. Zengin evlerinde bu korkuluk çok ince işçiliklidir.

Evin beden duvarından dışarı çıkan 'cumba'nm ağırlığı beden duvarına 'eli böğründe' denilen dayama ile beden duvarına iletilir.

Ebeveyn odalarında yüklük içerisinde gusülhane bulunurdu.

Türk Evi'nin yalnız Türkiye sınırları içerisinde değil, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Bosna-Hersek'e kadar uzanan eski Türk şehirlerinde bugüne kadar ayakta kalabilmiş örnekleri; Bursa, Safranbolu, Beypazarı, Afyonkarahisar eski evleri ile aynı özellikleri taşımaktadır. Bu durum feth edilen her ülkeye Türk mimar-ustalarının aynı üslup ve mimariyi götürmelerinden kaynaklanmaktadır.

Bazı konaklarda kubbeli hamam bulunur, eyvan tonoz ile kapanır, pencere ve kapılar kemerli olurdu. Taş, tuğla müşterek kullanılır, harç olarak Horasan harcı kullanılırdı.

1950'Ii yıllardan itibaren maalesef Amerikan kültürünün hakim olmasıyla bin yıllık ev mimarisi bozulurken aileler de çekirdek aileye dönüşmeye başlamış ve o yıllarda şöyle bir' söz söylenir, 'Bacasız, kaynanasız, tenceresiz ev' tabiri kullanılır olmuştur. Yani yeni evlenecek kızlara, kaloriferli, kaynana olamayan, yemeği dışarıda yeneceği bir evlilik önerilmekteydi. Ancak Batı kültürüne adım atılırken binlerce yıllık maddi ve manevi değerlerimizin erozyona uğradığı göz ardı edilirdi.

Batı eski sokaklarını, evlerini, kiliselerini korurken, biz hoyratça bunları yok ettik. Şimdilerde yine Batı'dan esinlenilerek restorasyon adı altında, yapının tarihini, yapıldığı malzemeyi, işçiliği-sanatı dikkate almadan yeni teknoloji ile yapılan 'tamir'e restorasyon diyoruz.

Mimar Cengiz Bektaş 'Halk Yapı Sanatı' adlı eserinde; Mimarlık diploması olsa da, kültürsüz bir kişinin yapacağı yapı mimarlığın konusu olmamaktadır. Her yapı bir mimarlık ürünü değildir.' demektedir. Kitabın 25. sayfasına koyduğu bir fotoğrafla bir cadde üzerindeki çok katlı, birbirinin aynı olan apartmanların alt yazısı: 'Kişiliksiz, kimliksiz, anonim apartmanlar' Halk yapı sanatı ürünleri, halkın yaşama biçimini, kültürünü doğrudan yansıtır. Ve 'KATILIMLA' oluşur. Yapı sahibinin gereksinimleri, olanakları, evin yapılacağı yer tanınır.

Mahalleli esnafı aynı locadandır. Aynı tekkenin müridi, aynı caminin cemaatidir. Buradaki terbiye ve disiplin karşılıklı saygı, sevgi ve hoşgörüdür. Sattığının ve aldığının kalitesi ve fiyatı bellidir. islam'ın emrettiği yardımlaşma yaygındır. Kurban, zekat, fitre, sadaka dinin gereğidir.

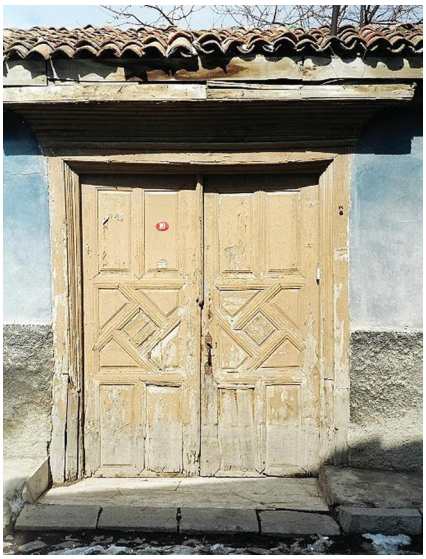

İşlemeli bir bahçe kapısı

Zenginlerin yapmış olduğu 'vakıflar' ile yapılan camiler, hamamlar, hanlar, medreseler, mektepler, hastaneler ve imaretler bu kültürün, bu tarihin ve bu anlayışın neticesidir. Bu tarihi yapıların bedenine yapılan ' kuş evi' hem sanat eseridir hem medeniyet kültür eseridir. Uçamayan kuşların bakımından, sokak hayvanlarına kadar bu vakıflarda bakım için para ayrılmıştır. Evlenecek kızların çeyizi ile erkeğin iş kurması için gerekli masraf bu vakıflarca sağlanır.

Ev yapılır iken mahalleli ile istişare edilir. Fikir alışverişinde bulunulur. Eve ondan sonra başlanır.

Ev yapan mahalleli her türlü yardımı

yapar. Çalışan ustaların yiyeceği ev sahibi tarafından karşılanır. Çalışmaya birlikte katılınır .

Kale eteklerinde Hititler, Frigler, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular, Beylikler ve Osmanlıların ardı ardına kurdukları şehir, şimdiki Gedik Ahmet Paşa Cami ve Külliyesine kadardır. Cumhuriyet, Marulcu ve Dumlupınar Mahalleleri ise yakın zamanda inşa edilmiştir. Bizim bahsimiz eski Afyon Şehri , Gedik Ahmet Paşa Camisi ile kale eteği arasında kalan mahalle ve evlerdir. Bu bölgedeki evlerin bir kısmı 1902 yangınında yok olmuş, bir kısmında yeralan kilise, hastane, tekke, zaviye, mezarlıklar, hanlar bilinçsizce yok edilmiştir. Bunlardan, Umurbey Cami 1933 yılında, Emniyet Müdürlüğü karşısında bulunan Şehir Hastanesi 1950'de , Hükümet Konağı ise çok yakın bir tarihte 1974'te yıkılmıştır.

Şehrin pis suyunu kale eteğinden itibaren toplayıp o dönemde şehir dışı olan Marulcu Mahallesi'ne çıkaran ve eskilerin Paris Metrosu gibi dediği eski kanalizasyon sistemi için 20 yıl kadar önce bir at arabacı, 'Ben Köprü Başından arabamla içine girdim ve aşağıdan çıktım' demişti. Benim de görmüş olduğum ve kemer-tonoz şeklinde tuğladan yapılmış bu kanal zannederim hem tarihi hem sanat eseri hem de işlevi dikkate alınmadan atıl kaldı.

KAYNAKLAR

Ekrem Hakkı AYVERDİ-Makaleler

Turgut CANSEVER- Ev ve Şehir-İslam'da Mimari-Kubbeyi Yere Koymamak

Metin SÖZEN- Anadolu Kentleri- Türk Mimarisinin Gelişimi

Cengiz BEKTAŞ-Halk Yapı Sanatı

Doğan KUBAN- Türkiye Sanatı Tarihi – Türk İslam Sanatı Üzerine Denemeler

AFYON TİCARET LİSESİ

Servet KOŞAR*

İlk görev yerimdi Afyon Ticaret Lisesi. Heyecanlıydım, hevesliydim, meraklıydım. Çok sevdiğim mesleğime başlayacaktım. Kurtuluş Savaşı'na komuta merkezi olmuş, kutsal destanımızın yazıldığı toprakları, mekânları görecektim. Hayallerimi süsleyen, ideallerimi besleyen öğrencilerimle buluşacaktım. Meslektaşlarımla tanışıp paylaşacaktım geleceğe dönük düşüncelerimi. Aydınlık Türkiye'nin inşasına katılmak için en ayrıcalıklı bir mesleğin mensubu olmanın heyecanları ile dopdoluydum, tren garında ayaklarım toprağa değdiğinde.

Sırasını bekleyen faytoncu acemiliğimi anlamış gibi koşup geldi. Gözlerimden evet yanıtını alır almaz taşıdı çantamı ve bavulumu. Kendimi tanıtıp kent merkezinde keseme uygun bir otele götürmesini rica ettim. Yolda çok hoşuma giden Afyon şivesi ile konuşmalarını, verdiği bilgileri dinledim faytoncunun. Emek Oteli'nin karşısındaki Şafak Oteli'ne indirdi. Emek Oteli'ni de gösterip "Orası biraz pahalı" diyerek güldü sıcacıkça, dostça.

Eşyalarımı otele bırakıp büyük bir merak ve hevesle çıkıp tanımak istedim Afyon'u. Kutsal isyanımızın emperyalizme vurduğu öldürücü yumruğun en anlamlı, en görkemli sembolü olan Afyon'un o meşhur Zafer Anıtı ile dalgalandı yüreğim. Kendimi ilk kez ayak bastığım, bir kentte değil evimde öz yuvamda hissettim. Hep o duyguyla yaşadım Afyon'da, ta ki oradan askerlik görevim için ayrılacağım güne kadar.

Zafer Anıtı'nı doyarak izleyip etrafa bakınmak isterken kenti yaşlı ve güngörmüş bir ana gibi, dizlerinin dibine oturtmuş varoluş efsanesini, o coğrafyanın jeolojik öyküsünü ve kentin çok eski tarihini anlatmakta olan Afyon Kalesi'ni gördüm. Kurtuluş destanımızın yüreğimde ve beynimde yarattığı heyecanla ve kentin masal kokan, tarih kokan ruhuyla çarptı yüreğim bir kez daha.

Şafak Oteli'nde yattığım oda ile Şafak Sineması'nın duvarı ses geçiren bir cinstendi. Sinemada oynayan "BENHUR" filminin ve daha sonra oynayan diğer filmlerin tüm seslerini net bir şekilde duyabiliyordum. Otelde kaldığım süre içinde alıştım o seslere. Yaklaşık dört ay süreyle evim olmuştu bu şenlikli mekân. Şubat tatilinde evlenip kendi yuvama geçmiştim.

* 1963 yılında Eğitim-Öğretime başlayan Afyon Ticaret Lisesi 'nin ilk Meslek Dersleri Öğretmeni

Ankara Ticaret Yüksek Öğretmen Okulu'ndan sınıf arkadaşım Remzi Uğur, Haziran mezunu olarak onun da tayini Afyon'a çıkmıştı, benden önce gelip başlamıştı göreve. Okula birlikte gidip tanışmıştım arkadaşlarla ve idarecilerle. Okul Müdürü Yüksel Eryılmaz, bir ağabey sıcaklığı ile karşıladı. Özgüveni yerinde dengeli ve karşısındakine de güven veren bir idareci izlenimi vermişti. Şık ve zevkli giyimi ile görgülü bir kişiliği olan birine benziyordu ayrıca. Bu, ilk olumlu izlenimlerimde yanılmamıştım. Birlikte çalıştığımız yıllarda kendimi çok rahat ve özgür hissettim.

Okul binası derli toplu ve temizdi. Öğretmen arkadaşlarla çabucak kaynaştığımızı hiçbir sorun yaşamadığımızı şükranla ANIMSIYORUM. Meslektaşlarımın hemen hepsi, aradan geçen kırkı aşkın yıla rağmen o günkü portreleri ile anımsıyorum. Müdür yardımcısı Abdullah Temelli, Edebiyatçı Ömer Bey, Fen Grubu Öğretmeni Selahattin Karataş ve onun adaşı Büyük Selahattin Bey, Fahri Bey, ismini İclal Hanım diye anımsadığım tarih öğretmeni. Kazım Bey, Meslek Dersleri Öğretmeni Aydan Okbay, İngilizce derslerine giren Amerikalı barış gönüllüsü statüsü ile Türkiye'de bulunan Miss. Boyly…

* * *

Hepsini şükranla ve özlemle anımsıyorum. Afyon Ticaret Lisesi'nin o dönemdeki öğrencilerinin yaşam boyu gösterdikleri gurur verici başarılarda tüm arkadaşların uyum ve ahenk içinde görev yapmış olmalarının büyük payı olduğunu düşünüyorum.

O dönemin öğrencilerinin tümü kendilerine verilen emeği boşa çıkarmamıştı. Hepsi kendi alanlarında, seçtikleri mesleklerinde başarılı olmuşlardı. Geleneksel hale getirdikleri buluşma günlerine çok uzun yıllardan sonra katılabilmiştim. Değerli öğrencilerimizden Seçkin Köse bulmuştu İzmit'teki adresimi ve telefonumu. Davet edildiğim buluşma gecesine eşimle beraber katıldık. Gelemeyen arkadaşların mesajları anons edilirken arkadaşlarımızın sözleri duygulandırdı beni.

Müdürümüz Yüksel Bey de gelememiş mesaj göndermişti. Emrivaki oldu açılış konuşmasını yapmak üzere mikrofona çağrıldım. Hiç hazırlığım yoktu. Salonda bana yönelen gözler tanıdıktı, özlem ve içtenlik doluydu. İçimden geldiği gibi sevgi dolu gözlere bakarak yaptım açılış konuşmasını. Yerime oturduğumda yeniden sevgi ve hasret kuşatmasına alındım. Okul sıralarında bıraktığım öğrencilerim, orta yaşlı beyefendiler ve kibar görgülü hanımlar olarak toplanmışlardı etrafımda. O andaki duygunun yegâna tanığı öğretmenlerdir. Mesleğimin ayrıcalıklı hazzını doyunca yaşattılar o gece. Eski öğrencilerimin toplum içinde tuttukları yerleri, ulaştıkları kariyerleri öğrendikçe kendimi mutluluklar deryasında yüzüyor gibi hissettim.

İçlerinde Türkiye'nin en büyük bankalarını yönetenler vardı. Bürokrasinin en üst kademelerine yükselenler vardı. Ticaret Odası Başkanlığı yapanlar vardı. Büyükşehir Belediye Başkan Vekili olan vardı. Askerlik mesleğini seçip NATO nezdinde görev yaparken birden fazla yabancı dille kendini donatanlar vardı. İçlerinden bir grup, öğretmenlik mesleğini seçerek meslektaşlarımız olmuşlardı. Afyon Valiliği'nin Özel Kalem Müdürü hanım da bizim öğrencimizdi. İçlerinde müzik grubu, fasıl heyeti oluşturup güzel sanatlara yelken açmışlar vardı. Serbest çalışmayı seçenlerin de tümünün başarılı oldukları bilgisini edindim.

Sevgili öğrencilerimizin başarı öykülerine değinirken isim yazmamayı tercih ettim. Unutkanlığımın kurbanı olmak istemedim. Ayrıca bu başarı tablosu onurunun eşit olarak paylaşılmasının ortak bir arzu olması gerektiğini düşündüm.

O dönemin öğretmen, idareci ve öğrencilerinin oluşturduğu birlik ve sevgi ruhunu gurur duyarak selamlıyor, herkese esenlik diliyorum.

MELİHA SULTAN

(15 Nisan 1927 / 24 Mayıs 2013)

Tarîk-i Mevlevî'de Cân İdi Melihâ Sultan

Receb'in Ondördü, Yanına Aldı Onu Ğufran

Lokman Derya Solmaz*

25 Mayıs 2013 günü, Karacalar'da Melihâ Sultan'ı sırlarken,[1] benden de bir şeylerin, onunla dâr-ı bekâya yol aldığını hissediyordum. Ömrünün ahirinde tanışmış olmama rağmen, özel bir dostluğumuz oldu Meliha Sultan ile. Gönlünün berraklığı ve feyz pınarı sohbetiyle, yanında olmaktan hep hoşnut olduk. Rahman da O'nu hoşnut etsin.

Arif Çelebi'nin mahdumesi olan Fatma Meliha Çelebi, kendisindeki manevi mirası layıkıyla taşıyan ender şahsiyetlerden idi. Sürekli **"modernleşen !"** bu yüzyılın acımasızlığına rağmen, geleneğimizin manevi coşkusunu yüreğinde tutabilmiş olmanın enginliği ile şöhret limanına demir atmadığı gibi uzaktan dahi seyretmemiş ve Hz. Mevlânâ'nın ifadesiyle benliğini, kapısının önüne zincirlemiş haliyle, huzur çağlayanı idi. Tabiidir ki bu durum **"hâl"**[2] işi idi. Kendisini **"kâl"**[3] rüzgarına kaptırmış, oraya buraya savrulan, her yanı çıkmaz sokaklarla çevrili **"modern insanın"** algı dünyasının işi değildi O'nu anlamak. Tanışmamızın ilk zamanlarında Hz. Mevlânâ'dan naklen bana aktardığı şu manzum ifade, kendi kimliğinin özetiydi aslında:

"Süvari ata hükmederse at onu âhire[4] *götürür / At süvariye hükmederse at onu ahıra götürür"*

Yakın zamanda, bir dostumu, *"zaman zaman uğrasan iyi olur"* dediğim güzide bir mekâna yönlendirmiştim. Oraya uğrayıp, birkaç saatini geçirmesinin akabinde, *"ortamı nasıl buldun?"* sorusuna şöyle cevap vermiş idi: *"Fazla söze gerek kalmadan, birbirine bakarak dahi anlaşabileceğin arkadaşlar"*. O mekânın müdavimlerini böyle tanımlaması, ehl-i hâl'in işi idi. Bu ifadeler her ne kadar başkaları için sarfedilse de, Meliha Sultan'ı özetliyordu aslında. İsteyen için, O'nu görmek yetiyordu. O'nun hâl'i kuşatıyordu insanı.

Bakalım, **ehl-i hâl** olan Meliha Sultan ***"hâliyle"*** güncemize neler bırakmış:

[22 Ocak 2009]

Huzur-ı Pîr'deyiz. Rıza Sarı (1918); Arif Çelebi'den, Hüseyin Bayık'tan, Hatip Dede'den... anlatıyor:

"Arif Çelebi'nin gezeklerine giderdik. O zamanki coşkuyu şimdilerde bulmak çok zor. Müftü Dede (Hüseyin Bayık) mesnevî okurdu. Pür dikkat dinlerdik. Üzerimizdeki manevî hava tazelenirdi. Dünya sıkıntısı ve gamı bizi terk ederdi. Hatta Arif Abi (Arif Çelebi) diz çöker, Müftü Dede'yi öyle dinlerdi. Arif Abi'nin bu nezaketi hiç unutulmayacak bir şeydi. Aynısını kızı Meliha Çelebi'de görebilirsiniz. Meliha Çelebi, tevazu ve nezakette çoğu kimsenin ulaşamayacağı bir hanımefendidir. O, rahmetli eşimin can ciğer arkadaşı idi. Hanımım ona 'kardeşim' diye hitab ederdi".

Rıza Dede buğulu gözlerle bunları anlatırken, kendini tutamıyordu.

[12 Mayıs 2009]

Zaman Gazetesi muhabirlerinden Sevinç Özarslan'ın kısa Afyonkarahisar ziyaretinde, şehrimizde yaşayan irfan sahibi şahıslardan kendisine söz edince, en kısa zamanda onlarla buluşup, bunu kamuoyu ile paylaşmak istedi. Sağolsun kendisi, aralıklarla telefon açıp konuyu unutturmadı ve 12 Mayıs 2009'da Mevlevîhâne'de tarihî buluşmaya köprü olduk. Meliha Çelebi, Leman Okyar, Zahit Sagun, Kemal Alpergül, Rıza Sarı, İhsan Sami Doğan hep birlikte idiler.

Meliha Sultan Huzur'un kapısına geldiğinde, elinden tutup merdivenleri ağır ağır çıkıyoruz. *"Buranın havası başka"* diyordu adeta tavırlarıyla. *"Yorulduysanız içeri geçmeden, şuracıkta*

* Öğretmen - Araştırmacı Yazar

[1] Sırlamak: Cenazeyi defnetmek

[2] Hâl İşi: Yaşayarak anlatmak. Bildiğini yaşamak.

[3] Kâl: Söz. Konuşmak.

[4] İleri götürür.

istirahat buyurun efendim size sandalye getireyim" demiş olmamı hiç önemsemeden *"buraya gelince yorgunluk kalır mı Hocam"* şeklinde mukabele ederek, günümüzün yorgun insanına bir adres gösteriyordu.

[**24 Mart 2010**]

Kendilerini devlethanesinde ziyaret etmeyi adet haline getirmiştim. Yanında ney üflememden hoşnut olduğunu anlayınca, bu da süreklilik kazandı. Akabinde Kur'an'dan bir aşr-ı şerîf de okuyunca, O da gülbang okur, kahve ikramında bulunurdu. Bu artık böyle devam eder olmuştu. Ney, Kur'an, Gülbang, kahve…

Mevlevîhâne'ye eskisi kadar gelemiyordu artık. O'nu ziyaretimizin en coşkulu hatıralarından birisini, 24 Mart 2010 günü, Ömer Bildik Hoca ve öğrencileriyle, Sultan'ın evinde icra edilen Rast Ayin-i Şerîf ile gerçekleştirdik. O geceyi, Rahmetli Muhsine Teyze de onurlandırmıştı. Meliha Sultan'ın *"Eski günler gibi oldu Hocam"* ifadesi, kırk yıllık bir özlemin ardından söyleniyordu. Artık o geceden sonra, Meliha Sultan'ın evinden çıkamayacağı günler başlıyordu. Hiçbir zaman şikayet ifadesi dilinden sâdır olmamış, teslimiyeti ile Rıza makamında seyahatine devam ediyordu. *"Bu yatak beni sevdi"* derken, Allah'tan razı olduğunu, her haliyle ilan ediyordu. Sık sık, Karacalar Köyü'ne olan muhabbetini ve hasretini dillendiriyordu. Vasiyeti de Karacalar'daki Tekke'nin bahçesine defnedilmek şeklinde olunca, bu hasretin nasıl sonlanacağı da aşikâr olmuştu.

Kısa ve özlü ifadelerinin arasında tekrarladığı *"bulamadım yaylanızın yolunu"* terennümü, kendisi ile özdeşleşmişti. O, anlatmak istediği her şeyi bize böyle anlatıyordu. *"Bulamadım yaylanızın yolunu…"*

[**6 Temmuz 2010**]

Bu seferki ziyaretimde, habersiz çatkapı gittim. Arkadaşlığımı yine ney yapıyordu. Ziyaretin böylesi onu daha da mutlu ediyordu. *"Hocam, Eyvallah deyip gelmen böyle ne güzel. Sen bilirsin Eyvallah'ın ne olduğunu."* Bu şahsıma verilen bir ödev gibi idi. *"Eyvallah'ın ne olduğunu bilmek…"* Sonra devam etti. *"Rahmetli Kemal Amca da (Neyzen Kemal Bayık), babam Arif Çelebi'ye ziyarete bu şekilde gelirdi. Sohbet ettikten sonra ney üfler, sonra destur alıp giderdi."*

Anlaşılan, ancak dost olanlar teklifsiz ziyaret eder / edilirdi. '*İçerisi gösteriş ile doldurulmuş, merasime dayalı ağırlamalarda dostluk aramayın'* demekti bu.

Yarın Konya'ya ziyarete gideceğimi söyledim. Konya ziyaretlerimden önce Meliha Sultan ve Leman Teyze'den dua almak önemli idi benim için. *"Konya'dan bir şey ister misin"* diye sorunca, *"sakız getir Hocam"* dedi. *"Sakız…?"* Konya'dan ne gelirse başının üstünde yeri vardı anlaşılan. Talep bu şekilde olunca, Konya'yı ona getirsen, getirene yük olmazdı artık.

İnsanlar artık hediyeleşemiyor. *Ne kadar ağır bir külfetin altına girersek o kadar iyi hediye olur* anlayışı, samimiyeti ortadan kaldırdı. *"Çam sakızı, çoban armağanı"* deyiminin ihtiva ettiği anlamı hiçbir kitapta (kâl) bu şekilde bulamayacağımız aşikâr.

[**2 Eylül 2010**]

Doktor Rıza Duru[5] ile Meliha Sultan'a gidiyoruz. Havva Hanım ve Semai Çelebi karşılıyor bizi.

Birkaç ay öncesine göre daha iyi Meliha Sultan. Mütevazı haliyle, nezaket ehli adeta. Her zamanki gibi *"hocam mı geldi"* diyor, *"hoş geldin"* deyip ekliyor: *"Hocam sen beni bırakmadın ya Allah da seni bırakmasın"*. Yine dualar dilinden süzülüyordu. Karacalar'a olan hasreti günden güne artıyordu. Gözlerinde yaş devam etti: "*"Ahh Bacı Sultan.. Bürdesini ne güzel örtünürdü. Ne de güzel ağlardı. Ben de 15 yaşlarımda idim. O ağlarken ben de ağlardım."* Bacı Sultan ile ilgili, daha önce duymadığım bazı ayrıntılara da değindi.

Gelini Havva Hanım her zamanki itinalı haliyle yemeğini yediriyordu Sultan'ın.

"Hocam ben göçüp gittiğimde, gelirsin değil mi"

Cenazesini kasdediyordu.

"Efendim, onu Allah bilir. Ben gittiğimde sen gelir misin.?"

"Hayır..önce gidecek olan benim"

Ve ekledi:

"Cenazemde gülbangı sen okuyacaksın!"

...!!

Ney üfledikten ve aşr-ı şerif okuduktan sonra ayrılıyoruz. Dr. Rıza Bey, yolda adımlarken usulca durumu özetliyordu *"Ne kadar asil insanlar!!"*

[25 Mayıs 2013]

Karacalar Tekke'sinin bahçesindeki çiçekler mor renklerle karşılıyorlar onu.

Sultanımızı, Tekke'nin hâmûşanında[6] görkemli bir çam ağacının altına sırladıktan sonra Dr. Rıza Duru ve Süheyb Sagun ile birlikte Afyonkarahisar'a dönüyoruz. Ne zaman mor çiçek ve çam ağacı görsem Meliha Sultan'ı hatırlayacağımı anlıyorum. Dedesi de öyle söylemiş zaten:

"Bizim mezarımızı toprakta arama!"

[5] Dr. Rıza Duru'nun "Mevlevîname" isimli eşsiz eseri, Mayıs 2013'te Konya Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından yayınlandı.

[6] Hâmûşân: Sesizler Yurdu, mezarlık.

BİZE ULAŞANLAR

IŞIĞI ARIYORUM

Afyonkarahisar'lı şair Kazım Demir'in tüm şiirlerinin yer aldığı "Işığı Arıyorum" isimli şiir kitabı yayınlandı. İscehisar ilçesinin Selimiye köyünde 1935 yılında dünyaya gelen Kazım Demir, 1954 yılında Eskişehir Yunus Emre İlköğretmen Okulu'na girdi. Okuldaki edebiyat öğretmeninin teşviki ile yazmaya başlayan Demir, 1957 yılından beri yarım asırdır şiir, öykü ve roman yazarken mahalli gazetelerde, köşe yazıları da yazmış ve bir süre serbest olarak tabela ressamlığıda yaptı.

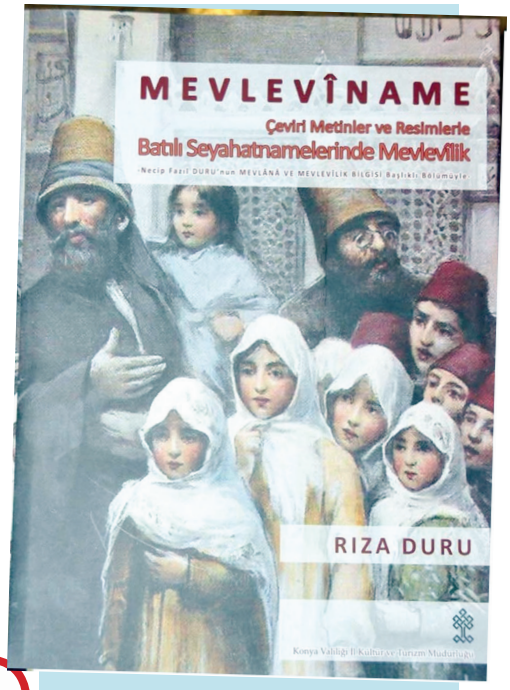

MAVİ NEFTE

Kocatepe Gazetesi muhabirlerinden Murat Arısoy'un 2.şiir kitabı Mavi Nefte geçtiğimiz günlerde yayımlandı.

Mavi Nefte, "askerlik anısı" anlatmak üzere, askerlik sırasında gün gün kaleme alınmış bir kitap.Mavi Neftede öyle büyük kahramanlık hikayeleri yok.Mavi Neftede eğitimler, nöbetler, soğuk, sıcak, yardımlaşma, mutluluk, aile hasreti, memleket meseleleri var. Şair'in bir önceki kitabı gibi Cinius Yayınları'ndan çıkan kitap 120 sayfadan oluşuyor.

İsteme Adresi: Murat ARISOY

Kocatepe Gazetesi

Tel: 05054338067

SULTAN DİVANİ CD

Afyonkarahisar'ın manevi dinamiklerinden Hz.Mevlana'nın 7.kuşak torunu Sultan Divani-Mehmet Semai Çelebi'nin beyitleri AKÜ Devlet Konservatuvarı Öğretim Görevlileri'nden Burhan Kul tarafından bestelendi.Geçtiğimiz yıllarda Gülzar-ı Arifan konserleri ile dinleyiciyle buluşan eserler AKSAM (Alimoğlu Kültür Sanat Araştırma Merkezi) sponsorluğunda bir CD halinde musiki severlerin beğenisine sunuldu.Güfteleri Sultan Divani'ye ait 9 eserin yeraldığı CD'yi;

İsteme Adresi:

AKSAM Çeşmeli Konak

Milli Birlik Caddesi/Afyonkarahisar

Tel: 0 272 2158538

MEVLEVİNAME

Afyonkarahisar merkeze bağlı Çayırbağ Kasabası Sağlık Ocağında Aile Hekimi olarak görev yapan Dr. Rıza Duru'nun hazırladığı "Mevleviname" Çeviri Metinler ve Resimlerle Batılı Seyahatnamelerinde Mevlevilik adlı eser yayımlandı. Kitapta en erken tarihli 1610 yılından başlayarak, 350 yıl boyunca, 10'dan fazla dilde yayınlanmış, 500'den fazla seyahatnamedeki Mevlevîlikle ilgili kısımların yapılan tercümeleri ve bu metinlerin gerçekleştirilen metotlu bir değerlendirmesi kitabın esas iki bölümünü oluşturmaktadır.

1890'lı yıllarda ilimize gelen İngiliz Gezgin Agnes Dick Ramsay'ın Afyonkarahisar Mevlevihanesi ve Mevlevileri'ni anlattığı bölüm ise kitaba ayrı bir değer katıyor.

Başbakanlık Tanıtma Fonu'nun katkılarıyla Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından bir kültür hizmeti olarak bastırılan kitabı **isteme adresi;**

Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

İSTANBUL AKŞAMLARI

İstanbul'da yaşayan Afyonkarahisar'lı hemşehrimiz Mehmet Ünal Taşpınar'ın "İstanbul Akşamları" isimli şiir kitabı yayınlandı M. Ünal Taşpınar 1945 yılında Afyonkarahisar'da doğdu ve Cumhuriyet İlkokulu ile Afyon Lisesi'nde okuduktan sonra Marmara Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'nü bitirerek İstanbul'a yerleşti. Burada Serbest Muhasebeci olarak hizmet vermeye başlayan Taşpınar'ın ilk şiirleri 1960'lı yıllarda Afyonkarahisar'da yayınlanan Kocatepe, Güven, Gençliğin Sesi, Demokrat gibi yerel günlük gazetelerde ve Afyonkarahisar Halkevi'nin yayın organı olan Taşpınar Dergisi'nde yayınlandı. Sokak Kitapları Yayıncılıktan çıkan İstanbul Akşamları isimli kitap 98 sayfa olarak şairin değişik dönemlerde yazdığı şiirlerden oluşuyor. Kitap internet ortamında temin edilebilir.

İrtibat Telefonu

Mehmet Ünal TAŞPINAR-0532 4457451

AFYONKARAHİSAR KÜLTÜR ENVANTERİ-2013

İlimiz sınırları içerisinde bulunan ve tarih öncesi çağlardan yakın tarihe gelinceye kadar önem taşıyan taşınmaz Kültür Varlıkları ve Doğal Varlıkların envanter çalışmaları uzunca bir süredir Arkeoloji Müze Müdürlüğü'nce yürütülmekteydi. Bitirilen bu çalışmalar sonrası 610 sayfalık geniş bir envanter kitabı ortaya konuldu. Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nce yayınlanan eserde höyüklerden, camilere, çeşmelerden, binalara varıncaya kadar pek çok korunması gerekli kültür varlığına ait bilgiler yeralıyor.

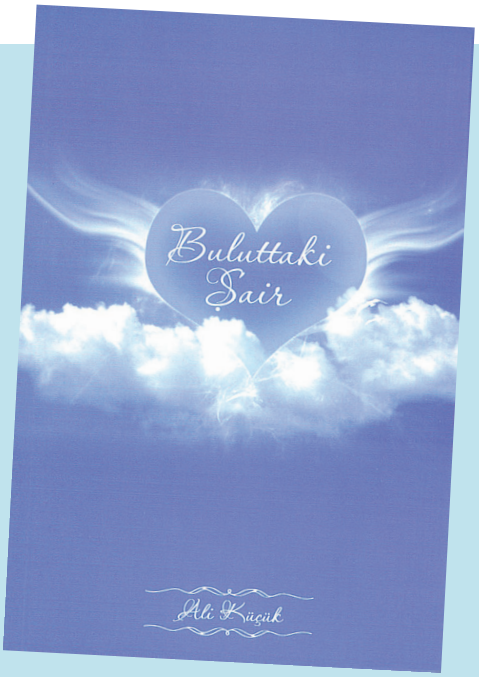

BULUTTAKİ ŞAİR

Eğitimci şair Ali Küçük'ün "Buluttaki Şair" ismini verdiği şiir kitabı yayınlandı. Şairin bu kitabında toplam 71 adet şiiri bulunuyor.

Ali Küçük'ün, "Rüzgârı Çiçeğe Sunmak" isimli ilk şiir kitabı 2000 yılında yayınlandı. 1986 Yılından bu yana şiir yazan şair Küçük'ün şiirleri çeşitli, dergi, gazete, bülten ve antolojilerde yayınlandı. Öte yandan "Kırık Kalbim Sende Kalsın" isimli Türk Sanat Müziği eserinin güftesinin yazan Küçük'ün TRT Müzik Dairesi Başkanlığı'nca yayınlanır oluru verilen 11 adet Türk Sanat Müziği normunda güftesi bulunuyor.

İKAZ GAZETESİ'NDE AFYONKARAHİSAR'IN 1. KURTULUŞ YILDÖNÜMÜ

İhsan AKAR*

Afyonkarahisar basın tarihinin önemli isimlerinden İkaz Gazetesi 1335/1919 tarihinde Koçzade Mehmet Şükrü Bey tarafından çıkarılmaya başlandı. Önceleri hergün yayımlanan gazete daha sonra imkânsızlıklar yüzünden Perşembe günleri haftalık olarak çıkmaya başlamıştır. Milli Mücadele yanlısı ve İstanbul Hükümeti aleyhinde olan yayınları yüzünden Damat Ferit Hükümetince 3 kez kapatılıp açılmış olan İkaz, kurtuluş sonrasında 27 Ağustos 1923'te yani Büyük Zafer'in 1. yıldönümünde tekrar yayımlanmaya başlamıştır. Kurucusu Mehmet Şükrü Bey, Sivas Kongresi'ne Karahisar-ı Sahip delegesi olarak katılmış ve 23 Nisan 1920'de açılan ilk mecliste Afyonkarahisar mebusu olarak yeralmıştır. İlk Mecliste 382 konuşma ile Trabzon Mebusu Hüseyin Avni Bey'den sonra en çok konuşmayı yapan ve önerge veren mebus olan Mehmet Şükrü Bey 2. seçim döneminde aday olmamış, memleketi Afyonkarahisar'a dönerek asıl mesleği olan avukatlık görevini icra etmiştir. 27 Ağustos 1923'te tekrar yayınlamaya başladığı İkaz Gazetesi muhalif görüşleri yüzünden 1925 yılında Takrir-i Sükun Kanunu gerekçe gösterilerek kapatılmıştır. Mehmet Şükrü Bey 1938 yılında vefat etmiştir.

İkaz Gazetesi 27 Ağustos 1339/1923 tarihli bu sayısında şehrin düşman işgalinden kurtarılışının 1. yıldönümüne dair aşağıdaki bilgileri vermiştir.

41 Muharrem 1342 - 27 Ağustos 1339 – 1923

İKÂZ

Nüshası 100 paradır. Pazartesi

Karahisarımızın bugün kurtuluş günü

Türkiye'nin ve Karahisarımızın aziz kurtuluş bayramı, büyük taarruzun sene-i devriyesi

KARAHİSARIMIZIN BUGÜN KURTULUŞ GÜNÜ

Bugün Osmân-ı ikbâlimizin en parlak bir yıldızıdır.

Bu, semavî satvetde hârika-nûma öyle muallâ bir yıldızdır ki tulûu, teşa'şaâti mütesaliyesi itibârıyla inzâr-nâme ve bi'l-hâssa cihan fesîh İslâm'a hayresâz uyûn, ensar-ı hayret ve ibtihace yağdırmış mîzan-ı ikbâl ve husreti ansızın-pazar itibâr-ı ecânipte resâcı olmayan-Türkiye cephesine ağdırmıştır.

Evet, 27 Ağustos 338, bizim için târihlere altın kalemle değil, enva-i cevâhir güran-ı bahadân müteşekkül kalem-i mersu ile kaydolunacak bir rûz-u şehâmet; efruz-u mefharet; belki de iyad-ı müfâhirimiz içinde emsâline tesâdüf edilmeyecek derecelerde yüksek bir fâtiha-i âliyâyı saadeftir.

Nasıl olmasın ki Karahisar'ımızın bir ser'at bir kaya ile uyum mes'udde iyâde-i âdadan istirdâdı üzerine muzzam zafer ve onun netîce-i hayriyesi olan sulh saadet üzre tevfîk kapıları açılmış, güyâ ki zılâm, ephâm ile alüde dağdağla bir gecede ateşîn bir his teellüm ve ihtikâmdan galeyen sîne-i güdazını artık teskin için alem-i bağlamdan rahmet muhît-ı mazlumumuza birden bire gözle kemaştıracak bir ricâl-i meserret saçılmıştır.

Denebilir ki berk hâtıf süratıyla yetişen bu zafer bârikası, harikalar harikası belkide ne vaktinden beri menatık-ı meşgûlemizde olka kahlar u ateşbâr bir saikası idi.

Vatan-ı muazzeziyemizin pek muzlim ve mûellim günler âvâz-ûd sineye mızrabı ızdırâb vererek sâhia-i intişara çıkan (ikâz) bi-nihayet hamdolsun; şimdi en mesut böyle bir günde tekerrür inteşarını görmekle cidden iftihâr ve mâdur vatanı düştüğü izmihlâl uçurumundan bâtu an şehâmetleriyle bi inâyetullah- tutup çıkaran âli himtan-ı teceddüde bu ihtihac ve iftihar hisleriyle meşhud vesîle ile arz-ı tebcîlât bî-şimâr eyler.

Adanalı Ziyâ

Yunan zulüm ve esâretinden geçen sene kurtulan Afyon Karahisar.

AFYON KARAHİSAR

Bugün Yunan istila ordularının Anadolu'da mahvu imhâsıyla neticelenen 26 Ağustos 38 tecâvürüyle başlayıp sevgili Afyon'umuzun kurtuluş gününü sene-i devriyesidir. Şehâmet ve kahramanlıklarla dolu tarihimizin en şanlı bakiyesi olarak kalacak olan bu taarruzun her safhası millet ve ordusunun gösterdiği celâdet ve fedâkarlığın bir timsalidir. Bu sebeple 26 Ağustos sabahının fecrinde Karahisar'ımız önünde başlayarak Türk'ün İstiklâl mevcudiyetini temin eyleyen bu taarruzun ve Karahisar'ımızın kurtuluşunun ahalimiz tarafından her sene aynı günde fevkalade tezâhürat ve merasimle tasidi takarrûr etmiştir. Haber aldığımıza göre bu gün yapılacak tezahürat ve merâsim için bir heyet teşekkül etmiş ve icab eden programı tanzim eylemiştir. Bugünün milli ve aziz kurtuluş bayram günü olması ve her sene büyük tezâhüratlarla büyük milletimize lâyık bir surette eyleriz.

BUGÜNKÜ ŞENLİK PROGRAMI

Bugün alaturka saat sekizi yirmi geçe bütün çarşı dükkanları kapatılacak, hükümet meydanına toplanılarak nümâyiş yapılacaktır. Bunu nümâyişte sünnet edilecek şehit yavruları da bulunacaktır. Bu ictimada gümüş zâde Hafız Bekir ve Aşkar-Zade İsmail Efendiler tarafından bir nutuk söylenecektir. Bir çocuk tarafından Çizmeci Zade Vehbi Efendinin mazlum parçası okunacaktır.

İctimadan sonra şehit yavruları hastanede sünnet ettirilecektir.

İmâret Camii şerifinde saat dokuzda Şûheda ervâhına mevlüd-ü şerîf kıraat olunacaktır.

Gazanfer askerlerimizin şehre duhulüne tesâdüf eden saat on bire on kala bütün minarelerden selât-ı selam verilecektir.

Hazırlığı tenvir ile (Kurtuluş) bayramı tesîden yazılacaktır.

Minareler tenvir edilecektir.

Gece bir fener alayı yapılacaktır.

Bu kurtuluş bayramını tes'îden toplar atılacaktır.

*Araştırmacı - Yazar- Öğretmen

BÜYÜK ZAFERİN 91. YILDÖNÜMÜ'NDE DUMLUPINAR VE AFYONKARAHİSAR

Hasan ÖZPUNAR*
hasanozpunar03@gmail.com

26 Ağustos 1922 günü Afyonkarahisar Kocatepe'den Büyük Taarruz başlamış, kaçmaya çalışan Yunan orduları 30 Ağustos 1922 günü Dumlupınar Meydan Muharebesi'nde(sonradan Başkomutan Meydan Muharebesi) büyük bir yenilgiye uğratılmıştır.Sonradan Başkomutan Meydan Muharebesi olarak isimlendirilecek olan bu savaşın henüz külleri soğumadan savaş meydanının hemen yakınında, Dumlupınar'da, Gazi Mustafa Kemal Türk Ordusu'na yeni bir emir yayımlar;

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Orduları .01.09.338 (1 Eylül 1922)

Afyonkarahisar Dumlupınar Büyük Meydan Muharebesinde zalim ve mağrur bir ordunun anasır-ı asliyesini inanılmayacak kadar az bir zamanda imha ettiniz. Büyük ve necip milletimizin fedakârlıklarına layık olduğunuzu isbat ediyorsunuz. Sahibimiz olan büyük Türk Milleti istikbalinden emin olmağa haklıdır. Muharebe meydanındaki maharet ve fedakarlıklarınızı yakından müşahade ve takip ediyorum. Milletimizin hakkınızdaki takdiratına delalet etmek vazifemi mütevaliyen ve mütemadiyen ifa edeceğim. Başkumandanlığa teklifatta bulunulmasını cephe kumandanlığına emrettim. Bütün arkadaşlarımın Anadolu'da daha başka Meydan Muharebeleri verileceğini nazar-ı dikkate alarak ilerlemesini ve herkesin kuva-yı akliyesini ve menabi-i celadet ve hamiyetini müsabaka ile ibzale devam eylemesini talep ederim. Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz! İleri"

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi

Başkumandan Mustafa Kemal

Atatürk Büyük Zafer'in 2. yıldönümü olan 30 Ağustos 1924'te, Dumlupınar'da Şehit Sancaktar Mehmetçik Anıtı'nın temel atma töreninde yaptığı konuşmada da aşağıdaki ifadeleri kullanır.

''Efendiler; Afyonkarahisar Dumlupınar meydan muharebesi ve onun son evresi olan 30 Ağustos Türk tarihinin en büyük dönüm noktasını teşkil eder. Milli tarihimiz çok büyük ve çok parlak zaferlerle doludur. Fakat Türk Milleti'nin burada kazandığı zafer kadar keskin neticeli ve bütün tarihte, yalnız bizim tarihimizde değil, dünya tarihinde yeni yön vermekte kesin tesirli böyle bir meydan muharebesi hatırlamıyorum. Hiç şüphe etme-

* Başkomutan Tarihi Milli Parkı Alan Kılavuzu (Rehber)
Sultan Divani Mevlevihane Müze Sorumlusu

Kocatepe

Yıl: 5 — GÜNLÜK TARAFSIZ SİYASİ GAZETE — Sayı: 1357

28 Ocak 1970 Çarşamba

Fiatı: 25 kuruştur.

DUMLUPINARLILAR AFYONA BAĞLADMAK İSTİYORLAR

Büyük zaferin kazanıldığı Dumlupınar'da 2 milyon sarfı ile ATATÜRK ANITI yapılıyor

Kocatepe ile Dumlupınar arasında kalan bölgenin Abideler diyarı olması için yoğun bir çalışma var

KOCATEPE'den

DUMLUPINAR'a (Çalköydeki Zafer abidesi)

Dumlupınar Afyon'a bağlansın-1970

AKŞAM 9 Eylûl 1954

Dumlupınar âbidesi

Güzelleştirme ve Yaşatma Derneği faaliyete geçti

Afyon (Akşam) — Dumlupınar Meçhul Asker âbidesinin lâyık olduğu şekilde onarılması ve güzelleştrilmesi için teşekkül eden dernek esaslı bir surette falaiyete geçmiş, vilâyet hususî muahesebesinden ve merkez ve kaza belediyelerinden esaslı bir yardım temin etmiştir. İlk hamlede dernek Meçhul Asker âbidesinin bulunduğu tepeyi çamlandırmak ve Afyondan oraya kadar asfalt yol yaparak her yıl ziyaret törenlerini daha kolay ve daha kalabalık bir şekilde temini sağlamaya çalışacaktır.

Dumlupınar'ı iyileştirme Afyon-1954

13 Ağustos 1949

Zafer bayramı merasimine gidecek talebe heyeti

30 ağustos Zafer bayramının 27 nci yıldönümü münasebetile Afyonkarahisar Dumlupınarda yapılacak merasime Türkiye milli talebe federasyonu da katılacaktır. Bu merasimde federasyonu, yirmi üçü Ankara üniversitesi talebe birliğinden, 12 si Ankara yüksek okulları talebe birliğinden ,23 ü İstanbul Teknik üniversitesi talebe birliğinden ve 23 ü de İstanbul üniversitesi talebe birliğinden olmak üzere 81 kişi temsil edecektir.

Dumlupınar'a gidecekler-1949

melidir ki, Yeni Türk Devleti'nin, Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli burada sağlamlaştırıldı, ebedi hayatı burada taçlandırıldı"

Gazi Mustafa Kemal Atatürk

Dumlupınar 30 Ağustos 1924

Bu konuşma epey uzun olmakla birlikte bizim için temel noktası yukarıdaki cümlelerde saklıdır. Yıllar var ki Cumhuriyetin Kazanıldığı Topraklar diyerek tanıtımını yapmaya çalıştığımız ilimizin önemi de yine bu ifadelerle yerini bulmuştur. Atatürk keza Nutuk'ta da Afyonkarahisar Dumlupınar ibaresini sürekli olarak kullanmış bunu değiştirme yoluna gitmemiştir.

Son yıllarda sık sık gündeme gelen Kütahya Dumlupınar İlçesi'nin Afyonkarahisar'a bağlanma taleplerini her duyduğumda Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bu sözleri hatırıma gelir.Zira Afyonkarahisar-Dumlupınar birbirini tamamlayan iki kahramanlık destanı.

Dumlupınar her ne kadar son yıllarda Kütahya ile anılır olsa da aslında yıllar boyu Afyonkarahisar Dumlupınar olarak bilindi. Atatürk Dumlupınar'ı ziyaretlerinde her zaman Afyonkarahisar üzerinden geçmiştir. Yine Afyonkarahisar halkı 1990'lı yıllara kadar 30 Ağustos'un her yıldönümünde özel trenle, araçlarla akın akın Zafertepe'ye gitmişler, törenlere iştirak etmişlerdir.

13 Ağustos 1949 tarihli Akşam Gazetesi'nden bir haber;

"30 Ağustos Zafer Bayramı'nın 27 nci yıldönümü münasebetiyle Afyonkarahisar Dumlupınar'da yapılacak olan merasime Türkiye Milli Talebe Federasyonu'da katılacaktır."

1923 yılında geçtiğimiz yıllara kadar 30 Ağustos törenlerinin düzenleme komitesi ilimizde bulunan askeri birlikler (sırasıyla 1. Kolordu Komutanlığı, Batı Menzil Komutanlığı, Yurtiçi Bölge Kmt., Garnizon Komutanlığı) olmuştur.Törenler için gelen misafirler Afyonkarahisar Vilayetinin ve Garnizon Komutanlığı'nın davetlisi olarak gelmişlerdir.

Büyük Zafer'in 48. yıldönümü olan 30 Ağustos 1970'te tören komitesi başkanı olan Afyon'da konuşlu Batı Menzil Komutanı Korgeneral Behçet Özdemir, davetiyesinde şu ifadeleri kullanır;

"Zafer Bayramı'nın 48. yıldönümünü kutlar; AFYON DUMLUPINAR ABİDESİ'NDE 30 AĞUSTOS 1970 günü saat: 14.00'de yapılacak törene şeref vermenizi dilerim."

Afyon Dumlupınar ifadesi kullanan sadece askeri birliklerimiz değildir; devletin resmi kurumu olan PTT'de Büyük Zafer'in yıldönümlerinde çıkardığı özel gün zarflarında hep Afyon -Dumlupınar logosunu kullanmış bu 1980'li yıllara kadar hep böyle sürüp gitmiştir.

Aslına bakılırsa Afyonkarahisarlılar'da Dumlupınar'ı sahiplenmekte haklıdırlar.Zira buradaki anıtların yapımı ve bakımını yıllar boyu Afyonkarahisarlılar üstlenmişlerdir.

Ocak 1954'te Afyonkarahisar'da pek çok hemşehrimizin bir araya gelmesiyle kurulan Dumlupınar Zafer Abidesi Güzelleştirme ve Yaşatma Derneği merasim alanınının yapımından tutun, ağaç dikimine kadar pek çok hayırlı hizmeti yerine getirmiştir.

Başkanlığını dönemin Afyon Valisi Hilmi İncesulu'nun yaptığı bu derneğin kurucu üyeleri şu isimlerden oluşur; Prof.Dr.Afet İnan, Hüseyin Tiryakioğlu, Şefik Görkay, Mehmet Geneli, Asım İzmirli, Mehmet Acar, Nusret Koçoğlu, Ömer Altınay, Fahri Bilge ,Kemal Aşkar

Derneğin amaçları şunlardır.

Abidenin bulunduğu alana su getirmek.

Alanı ağaçlandırmak

Yıldırım Kemal'den abideye gelen yolun asfaltlanmasını sağlamak

Tören alanına beşbin kişilik bir tribün ve tesislerin yaptırılması

Abide civarına bir müze kurulmasını sağlamak

Törenlere daha fazla kişinin katılımını

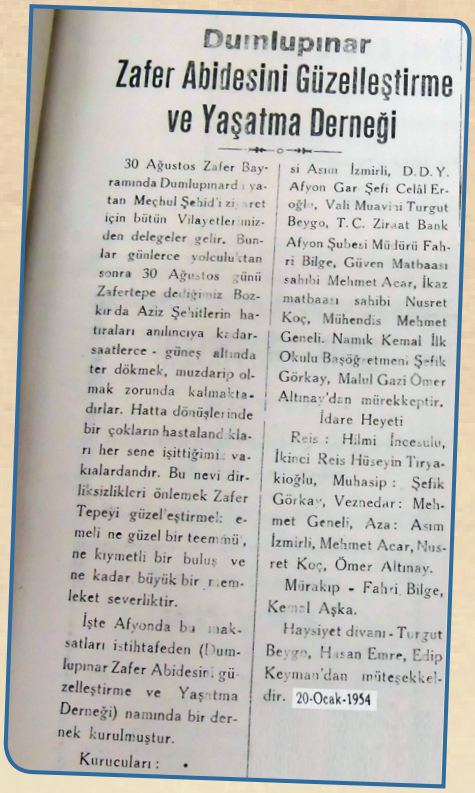

Dumlupınar

Zafer Abidesini Güzelleştirme ve Yaşatma Derneği

30 Ağustos Zafer Bayramında Dumlupınardı yatan Meçhul Şehid'i ziyaret için bütün Vilayetlerimizden delegeler gelir. Bunlar günlerce yolculuktan sonra 30 Ağustos günü Zafertepe dediğimiz Bozkırda Aziz Şehitlerin hatıraları anılıncıya kadar saatlerce - güneş altında ter dökmek, muzdarip olmak zorunda kalmaktadırlar. Hatta dönüşlerinde bir çokların hastalandıkları her sene işittiğimiz vakıalardandır. Bu nevi dirliksizlikleri önlemek Zafer Tepeyi güzel'eştirmek: emeli ne güzel bir teemmü', ne kıymetli bir buluş ve ne kadar büyük bir memleket severliktir.

İşte Afyonda bu maksatları istihtafeden (Dumlupınar Zafer Abidesini güzelleştirme ve Yaşatma Derneği) namında bir dernek kurulmuştur.

Kurucuları: si Asım İzmirli, D.D.Y. Afyon Gar Şefi Celâl Eroğlu, Vali Muavini Turgut Beygo, T.C. Ziraat Bank Afyon Şubesi Müdürü Fahri Bilge, Güven Matbaası sahibi Mehmet Acar, İkaz matbaası sahibi Nusret Koç, Mühendis Mehmet Geneli, Namık Kemal İlk Okulu Başöğretmeni Şefik Görkay, Malul Gazi Ömer Altınay'dan mürekkeptir.

İdare Heyeti

Reis: Hilmi İncesulu, İkinci Reis Hüseyin Tiryakioğlu, Muhasip: Şefik Görkay, Veznedar: Mehmet Geneli, Aza: Asım İzmirli, Mehmet Acar, Nusret Koç, Ömer Altınay.

Mürakıp - Fahri Bilge, Kemal Aşka.

Haysiyet divanı - Turgut Beygo, Hasan Emre, Edip Keyman'dan müteşekkeldir. 20-Ocak-1954

Dernek kuruluş bilgileri

sağlamak için tanıtım çalışmaları yapmak

Kocatepe'de de bir abide yaptırmak

Türk tarihinde yeni bir sayfanın açıldığı Dumlupınar'ı güzelleştirerek burayı ileride Orhun Abideleri gibi ebedileştirmek.

Dernek amaçları yıllar içerisinde peyderpey gerçekleştirilerek 1970 yılında tribün, tesisler, ağaçlandırma, su işleri bitirilmiştir.

Dumlupınar ilçesi'nin tarihi bağlarının olduğu Afyonkarahisar'la birleşme isteği resmi olarak ilk kez 1970 yılında Belediye Başkanı Süleyman Turgut tarafından gündeme getirilmiş daha sonra 1981 yılında Belediye Başkanı Kadir Güngör aynı isteği içeren dilekçesini resmi makamlara sunmuşsa da bir netice alamamıştır.

30 Ağustos

Dumlupınar'daki tören için Afyon Valisinin nezareti ve Afyon Garnizon Komutanının başkanlığında bir tören komitesi teşekkül etmiştir.

Dumlupınardaki törene Ankaradan orduyu temsileden bir heyet ile Üniversite ve yüksek tahsil gençliği mümessilleri gidecektir.

23.08.1952, Milliyet

2009 yılından itibaren Belediye Başkanı Derviş Kavak bu konuda çabalarını yoğunlaştırmış basın yayın organlarında bu yönde haberler çıkmıştır.

Kütahya'ya 80, Afyonkarahisar'a 55 km mesafede olan ve 1987'de ilçe olan Dumlupınar ilçe merkezi özellikle İzmir'e büyük göç vermektedir.1990 yılında 3559 olan merkez ilçe nüfusu günümüzde 1000'e kadar düşmüştür. Afyonkarahisar'la idari anlamda tek bağı merkezi Afyonkarahisar'da olan ve 1981 yılında kurulan Başkomutan Tarihi Milli Parkı sınırları içerisinde yer almasıdır.

Geçmişte Dumlupınar'ın ilimize bağlanma istekleri gündeme geldiğinde ve bu konuda elimizde çok güçlü olduğunda bu konuyu sahiplenmeyişimiz yüzünden sükutu hayale uğrayan Dumlupınarlılar'ın bu isteklerinin gerçekleşmesi bugün için zor görünüyor.Zira günümüzde Kütahya Valiliği'nin logosu Dumlupınar Şehit Sancaktar Anıtı, keza Kütahya'da bulunan üniversite de Dumlupınar adını almış bulunuyor.

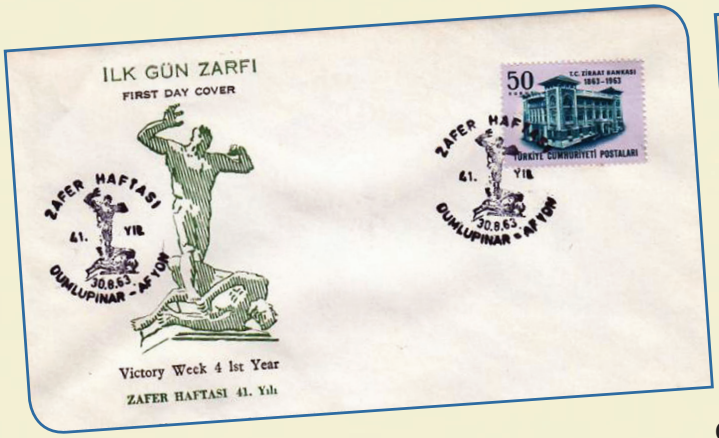

Çeşitli tarihlerde PTT tarafından bastırılan Özel Gün Zarfları

KURTULUŞUN 1.YILI NASIL KUTLANDI

29 Ağustos 1923

Ömer Fevzi ATABEK*

Çarşamba, halkımız sevgili Karahisarımızın kurtuluş gününü fevkalade tezahüratla tes'id etti.

Bütün şehir baştanbaşa bayraklarla donandı. Minarelerden tekbir sesleri ile mukaddes hatıra canlandırıldı. Türk Ocağı şehit yavrularını (sünnet) ettirdi. Yüksek ve tarihi kalemizden top atıldı.

(27 Ağustos 1338) Pazar günü Karahisarımızın istirdadını ve büyük zaferi tes'iden yapılan tezahürat:

Daha sabahtan dükkânlar bayraklarla donatılmış idi. Herkes memnun bu büyük günün hatırasını taşıyordu. Memleket mızıkası Belediye önünde terennüm ediyor. Davullarla bir kısım halk da çarşıda izhar-ı şadmani ediyordu. Türk Ocağı tarafından (sünnet) ettirilecek çocuklar sabahtan hamama getirilmiş ve yıkanarak elbiseleri giydirilmişti. Önde mızıka olduğu halde halılarla döşenmiş, otomobiller içinde etrafa tebessümler saçarak çocuklar, halkımızın sevinç yaşları içinde çarşıdan geçmişler ve Asker Hastanesine giderek orada sünnet ettirilmişlerdi. Saat 6.30'da merasime iştirak için mektep alayları içtima mahalline geliyorlardı. Bilhassa Gedik Ahmet Paşa Mektebinin izcileri ve ellerinde yazılı levhalar taşıyan mini mini yavruları şayan-ı dikkatti. Levhalarda;

"3 senede Anadolu'yu harabeye çeviren düşmanın belâsını bulduğu günü unutmayınız."

"Türk celadetinin nuru gark ederek şu memleketi kurtardığı günün yıl dönümünü unutmayınız."

"Memleketimizi kurtarmak için can veren kan döken şehitlerimizi unutmayınız. "

"Türk aslanlarının asaleti önünde şu memleketi yakmaya eli ermeyen düşmana lanet ediniz"

Cümleleri yazılıydı. Bu cümleler okunurken her kalp bir sene evvelki mazinin canlı bir hatırasını taşıyor gibiydi. Saat 8.00'de mektepler Lise bahçesinden hareketle Belediye Meydanlığına gelmişlerdi. Halk da akın akın meydanlıktaki mektepler dairesinin etrafına toplanıyordu. Saat 8.30'a gelmişti. Düşmanın (Karahisar'ı) terk ettiği bu zamanda yüksek ve tarihi kalemizden toplarla halasın yıldönümü ve dakikası tebşir edilmeye başlandı. Bu sırada meydanlığa Belediye ve Hükümet heyetleri de geldiler.

* Ömer Fevzi ATABEK 1883-1971
Afyon Vilayeti Tarihçesi yayına hazırlayan Turan Akkoyun AKÜ Yayını Afyon 1997 s.407-408

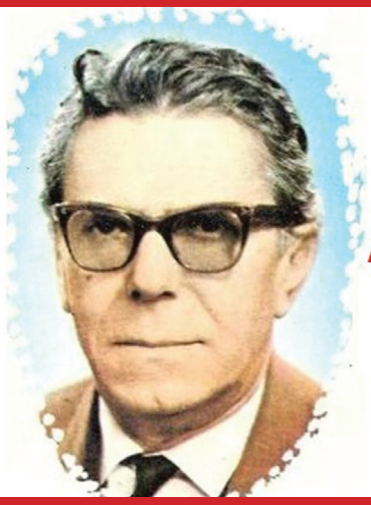

Bayrak Şairimiz
Arif Nihat Asya

ZAFER HAFTASINDA AFYON

Gezmek, kale, bağ, bahçe, şehitlik, ırmak;
Görmek, yeri gül, gül, göğü bayrak, bayrak;
Himmet dilemek erenlerden...
Sultan Divani'nin önünde divan durmak.

Afyon 31/08/1967

HABERLER

BEDESTEN

RESTORASYON BEKLİYOR

Afyonkarahisar'ın tarihi mekânlarından birisi olan Bedesten Çarşısı restorasyon bekliyor.Belediye Başkanı Burhanettin Çoban, tarihi Bedesten Çarşısı'nın restorasyonu için gerekli olan bir milyon liranın yüzde 60'ını karşılamaya hazır olduklarını ancak esnafın yarıya yakınının buna sıcak bakmadığını söyledi. Çoban, çarşı esnafının geriye kalan bedelin karşılanması için ortak bir noktada buluşması gerektiğini dile getirdi.

Valilik ve Belediye olarak değişik tarihlerde Bedesten esnafıyla bir araya gelinmesine rağmen restorasyon konusunda bir sonuç alınamadı. Belediye Başkanı Burhanettin Çoban, çarşının tamamen özel mülk olmasına rağmen, buranın restorasyon bedelinin yüzde 60'ını karşılamaya hazır olduklarını belirtti. *''Restorasyon için gerekli olan 1 milyon liranın 600 bin lirasını ödemeye hazır olduğumuzu söyledik. Çarşı esnafının ödeyeceği rakam 400 bin liraydı. Ancak maalesef, esnafın yüzde 60'ı 'evet' derken yüzde 40'ı 'hayır' diyor. Aslında dükkan başı ödeyecekleri para 4-5 bin lirayı geçmiyor"*

Bedesten Çarşısı'nın hem içinin hem de dışının restore edilmesinin planlandığını kaydeden Başkan Çoban, esnafa, Bedesten Çarşı'nın restorasyonu bittikten sonraki halini de gösterdiklerini kaydetti. Çoban, "Buranın cazibesi ve ziyaretçi sayısı artacak, Bedesten gerçek kimliğiyle halkın karşısına çıkacak diye anlattık. Ama maalesef hala çözüm bulamadılar. Eğer biz vatandaş katkısı sağlayamazsak bu iş zor görünüyor. Esnaf maalesef bulunduğu mekânın tarihi değerini bilmiyor" diye konuştu.

TAŞHAN'DA RESTORASYON ÇALIŞMALARI BAŞLADI

Bedestenin hemen yanında bulunan ve geçtiğimiz yüzyıllarda şehrin ticaret hayatında önemli yeri bulunan Taşhan, restore ediliyor. 17'nci yüzyılın ortalarında Kadı Abdullah Efendi tarafından yaptırılan ve zamanla bakımsızlık nedeniyle tanınmaz hâle gelen Taşhan, restorasyon sonrasında eski canlılığına kavuşacak.

Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğünün kontrolörlüğünde restore edilen Taşhan'ın restorasyonun 2014 yılının Temmuz ayında sona ermesi bekleniyor. Toplam restorasyon bedeli 1,5 milyon lirayı bulacak.

HAVA ŞEHİTLİĞİ ASLINA DÖNÜYOR

HAVA ŞEHİTLİĞİ ANITI İLK HALİ

24 Temmuz 1922'de Gazlıgöl civarında Yunanlılarca uçaklarının düşürülmesi sonucu şehit olan Hava Üsteğmen Pilot Cemaleddin ve Hava Rasıt Ahmet Bahaeddin Bey'lerin anısına yaptırılan ve 20 Kasım 1935'te açılan Hava Şehitleri Anıtı tekrar eski haline getiriliyor. Doğal kayalardan oluşan eski anıt 1993 yılında ''tamiri zor olduğu ''gerekçesiyle yıkılarak yerine betonarme yeni bir anıt yapılmıştı.Aradan geçen 20 yılda vatandaşların istekleri ve Hava Meydan Komutanlığı'nın talebi doğrultusunda aslına dönülmesi amacıyla Milli Savunma Bakanlığı, Eskişehir İnşaat Emlak Bölge Başkanlığı, Afyonkarahisar Hava Şehitliği Onarımı ve Anıt Yapımı İşi'ni ihaleye çıkardı. Anıtın kısa sürede eski haline dönüştürülmesi bekleniyor.

BABASININ İZLERİNİ TAKİP EDEN AVUSTRALYALI

Taşpınar Dergisi'nde yayımlamakta olduğumuz 1.Dünya Savaşı'nda Afyonkarahisar Esir Kampı adlı yazı dizisi'nde adı geçen esirlerden Avustralyalı Maurice Dellprott'un kızı Jam Dellprott ve torunu Helen Humpling Afyonkarahisar'ı ziyaret etti.

Babasının Çanakkale'de Türk kuvvetlerine esir düştükten sonra Afyonkarahisar Kampına gönderildiğini ve burada kaldığı 1915-1918 yılları arasında ailesine 150 kadar mektup gönderdiğini belirten Jam Dellprot, Afyonkarahisar'dan bu mektuplar sayesinde haberdar olduğunu ifade etti. Babasının mektuplarında Afyonkarahisar'dan çok bahsettiğini anlatan Dellprot, babasının kaldığı yerleri görmek için ilimize geldiğini belirtti.

Taşpınar Dergisi'nin 9.sayısında esirlerle ilgili yazı dizisinde babasının adına rastlayan Jam Delprott, çok şaşırarak duygularını ifade etmekte güçlük çektiğini söyledi.

Belediye Başkanı Burhanettin Çoban'da ziyarette "1915-18 yılları arası Afyonkarahisar'da İngiliz, Fransız, Avustralyalı subay ve askerlerden oluşan kalabalık bir grubun 3 yıl müddetle burada kaldığını biliyoruz. Daha önce telefonla ve maille sorular soran Dellprot'un ailesi Afyonkarahisar'ı görmek için buraya gelmişler. Babalarının ve dedelerinin kaldıkları yerleri gördüler. Ulusal ve uluslararası alanda bu çalışmalarımızı arttırırsak ilimizi görmeye gelenlerin artacağına inanıyorum'' dedi.

Basında Taşpınar

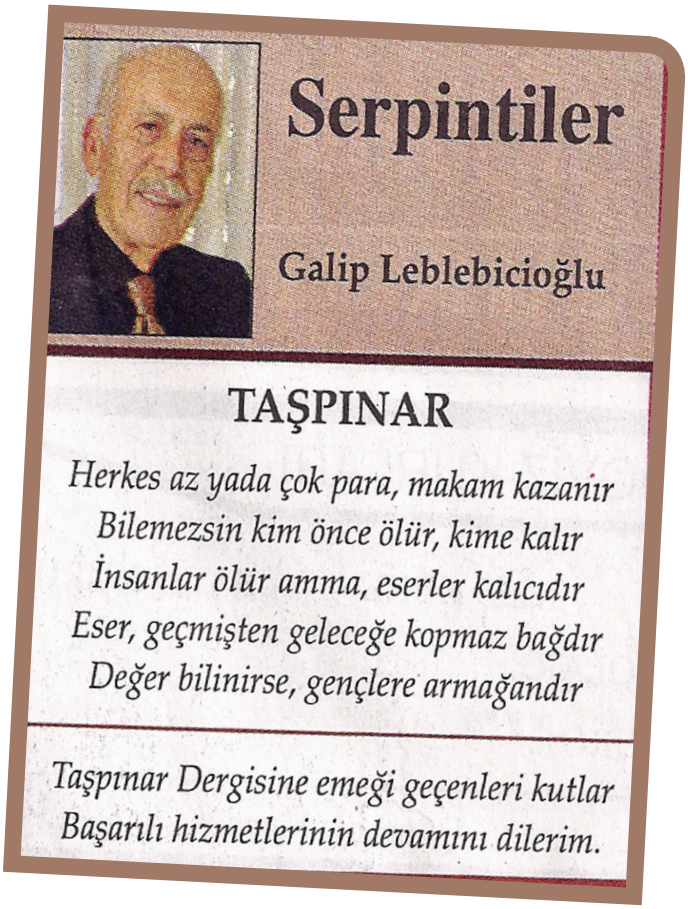

Serpintiler

Galip Leblebicioğlu

TAŞPINAR

Herkes az yada çok para, makam kazanır
Bilemezsin kim önce ölür, kime kalır
İnsanlar ölür amma, eserler kalıcıdır
Eser, geçmişten geleceğe kopmaz bağdır
Değer bilinirse, gençlere armağandır

Taşpınar Dergisine emeği geçenleri kutlar
Başarılı hizmetlerinin devamını dilerim.

DR. MUHARREM BAYAR

"ÇOCUKLARIMA BİRŞEY BIRAKMADIM"

Ropörtaj: Hasan ÖZPUNAR

Taşpınar'ın bu sayısında yıllardır yazdığı kitap ve makalelerle Afyonkarahisar tarihine ışık tutan Dr. Muharrem Bayar'ı konuk ediyoruz.

Efendim, bize biraz kendinizden bahseder misiniz?

Soğuk bir kış gününde, 15 Ocak 1945 tarihinde Bolvadin'de doğdum. 5 kardeştik, ben en büyükleriydim. Babam rahmetli Muzaffer Bayar, ameleydi, elinde küreği meydanda iş bekler, iş çıkarsa gider, oradan kazandığı parayla 7 boğazı geçindirirdi. Elbette büyük yoksulluk yaşadık, çocukluğumuz çalışmakla geçti, simit sattım, tarlada çalıştım. Ama bütün kardeşlerimde bu şartlarda okudu, meslek sahibi oldu. Denebilir ki yoksulluk bize hayatı kazandırdı.

Okula 1951 yılında tarihi bir bina olan Bolvadin Akçeşme İlkokulu'nda başladım. Orta ve Liseyi de yine Bolvadin'de okudum. O dönemde Bolvadin kültürel ortamı çok zengin bir ilçeydi. Kütüphaneleri, okulları, ilim adamları olan bir ilçeydi. Vaktiyle Emirdağ, Çay, Sultandağı buraya bağlıydı. Ekonomisi gelişmiş bir yerdi, 4 tane banka şubesi ve Bolvadinlilerin kurduğu banka vardı.

Osmanlıca'ya merak nasıl başladı?

İlkokulda okurken Kuran'ı Kerim'i hatmettim. Yine lise yıllarımda Bolvadin Müftüsü olan rahmetli Mustafa Fehmi Efendi'den Osmanlıca, Arapça ve Farsça dersleri alıp, Osmanlıca paleografyası (yazı sitilleri) çalıştım.

O yıllarda edebiyata meraklı olunca 1962 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne kayıt yaptırdım. Şehremini'nde Afyon Talebe Yurdu'nda kalıp Beyazıt'ta Fakülte'ye gittim.

Üniversite ortamına çabuk adapte oldunuz mu?

Bolvadin'den çıkıp koskoca İstanbul'a geliyorsunuz. İster istemez bir şaşkınlık yaşanıyor. Okulda çok kıymetli, alanında derya olan hocalarımız vardı. Mehmet Kaplan, Abdülkadir Karahan, Faruk Kadri Timurtaş, Ali Nihat Tarlan gibi çok kıymetli hocalardan ders aldım. Hatta bir anım vardır. İlk derste rahmetli Faruk Kadri, sınıfa döndü ve bir satır Arapça yazabilecek var mı? Diye sordu. Parmak kaldırıp, tahtaya çıktım ve Yavuz Sultan Selim'in ünlü "Beni bir gözleri âhûya *zebûn* etti felek" mısrasını Rika hattı ile yazdım. Hoca çok şaşırdı ve takdir etti.

Üniversite sonrası meslek hayatı nasıl başladı?

1966 yılında Diyarbakır Ali Emiri Lisesi'ne Edebiyat öğretmeni olarak atandım. Ertesi yıl Salihli Lisesi sonra 1968'de Rize Lisesi'ne müdür olarak tayinim çıktı. Bu arada 1966 yılında Nurten Hanım'la evlendim. Bu evlilikten Türker, Muzaffer, Alper isminde 3 oğlum oldu. İkisi öğretmen, diğeri Kurmay Albay olarak görev yapıyor.

Çok deneyim kazanmadan genç yaşta (23 yaşında) koskoca bir şehir lisesi'ne idareci olmuşsunuz, sebebi hikmeti?

1968'de başlayan gençlik hareketleri çok yaygındı. Özellikle sol düşünce okullara hakimdi. Biz bir avuç genç öğretmen Milliyetçi Öğretmenler Derneği'ni kurmuştuk. O dönem Bakanlık'ta böyle bir tasarrufta bulundu. Ben 150 öğretmen 3000 öğrencinin olduğu yerde idareciliğe atıldım. Safımız belli idi, ama hiçbir zaman idareci olduğum okullarda kimseyle kavga yaşamadım. Bununda sebebi kimseyi ötekileştirmeden insanca muamele etmek. Buna rağmen 45 yılda 22 sürgün yedim, 220 tahkikat geçirdim. Ama hepsinden alnımın akıyla çıktım.

Edebiyat okudunuz, fakat biz sizi tarihçi yönünüzle tanıdık.

Her ne kadar tarihçi olarak bilinsekte yazı hayatım hikaye ve şiir denemeleriyle başladı. İlk kez 1960'da Varlık Dergisi'nde şiirlerim yayınlandı. Sonra Hisar, Ülkü, Türk Dili, Çınar, Orhun gibi dergilerde devam etti. 1966 yılında Ses Dergisi'nin şiir yarışmasında 1. olmuştum. 10 kadar şiirim bestelendi. Lisede Osmanlı paleografyasına vakıf olmam beni tarihe sevk etti. Edebiyatta bilgim çok, tarihe ise ilgim çok.

Müzecilik çalışmaları nasıl başladı?

1980 yılında Bolvadin Lisesi Müdürü olarak görev yaparken kıyıda köşede gördüğüm tarihi eserleri okul bahçesinde topluyordum. Bolvadin antik şehir olduğu için böyle parçalar çoktu. Afyon Müze Müdürü rahmetli Ahmet Topbaş ve arkeolog dostum Ahmet İlaslı'nın yardımlarıyla 1400 parça eserden oluşan Bolvadin Lisesi Müzesi'ni kurduk. Belki ilk yerel müzedir, hem de bir okulda kurulan.

1986 yılında dönemin iktidarıyla geçinemedik, beni Sinop Lisesi'ne sürdüler.

Ailesiyle birlikte- 1961
sol başta Muharrem Bayar

Giderken müzeyi Afyon Müzesi'ne devrettim. Onlar da Bolvadin Belediye Müzesi'ni kurdular.

1987'de Akşehir Anadolu Lisesi Kurucu Müdürü oldum. 1992 yılında da Bolvadin Anadolu Lisesi Müdürlüğüne getirildim. 2010 yılında bu görevden yaş haddi nedeniyle emekli oldum. Çalışmalarım sebebiyle fahri olarak Doktor ünvanı verildi.

Emeklilik zor mu?

Elbette, kendimi bir anda boşlukta hissettim. Yıllarımı eğitime verdim. Fakat şimdi alıştım, kendimi daha çok araştırmaya verdim. İscehisar, Çay Tarihi çıktı. Sultandağı, Akşehir Tarihleri basım aşamasında. Emirdağ, Sandıklı hazır. Yeni kitaplar hazırlama gayretindeyim. 600 makalemden 200'ü Afyonkarahisar üzerinedir. Günlük hayatından tut vakıflarına, aşiretlerine kadar. Bunların yanı sıra Osmanlı Arşivlerinde, Vakıflar Arşivinde, Askeri Arşivlerde, Tapu'da yeminli mütercim olarak çağırırlar.

Koleksiyonculuk merakı nasıl başladı?

Tarihe meraklıysanız doğal olarak koleksiyon merakı vardır. Kitap, belge, pul, para ve hatta Osmanlı kibrit koleksiyonum dahi var. 15 bin kitap, binlerce Osmanlı vesika koleksiyonu (Hat, ferman, yazma vs.)

Peki bunları nasıl topladınız?

Uzun yıllardır araştırma yapıyorum, yeminli mütercimim. Haliyle bir vesile ile elimize geliyor. 1000 tane ferman, 1000'de vakfiyename koleksiyonum var. Bazısı gönüllü verir, büyük kısmı para ile satar. Aç kaldım, açık kaldım ama yinede kitaba, belgeye para buldum. 1966'da ilk görev yerim Diyarbakır'a gideceğim. Ulaşım çok zordu. Önce Konya'ya, oradan Adana, oradan Malatya'ya ve sonunda Diyarbakır'a.

Öğrencilik yıllarında-1962

Okulu yeni bitirmişim, yol param çok az. Malatya'da konakladığımda bir sahaf gördüm. Orada eski kitapları incelerken üzerinde Bolvadin'li bir kişinin imzası olan elyazması kitap gördüm.Onu alsam Diyarbakır'a yol param kalmayacak, almasam aklım onda kalacak. Kitabı aldım, Diyarbakır otobüsüne bindim. Yolda muavin geldi, para istedi. Durumu anlattım, istersen ceketimi vereyim dedim. Gürültü koptu, muavin şöföre "parasını kitaba vermiş, yol parası yokmuş" deyince şöför sesini çıkarmadı. Öylece Diyarbakır'a vardım.

Evinizin haricinde ayrı bir yerde kütüphaneniz var bildiğim kadarıyla...

Evet kütüphane olarak kullandığım başka bir evim var. 1980 yılından beri kitaplarımla yatarım. Şaka değil, gece saat 03'e kadar kitaplarla, araştırmalarla meşgul olurum. Bir sahaf dostumun meşhur sözüdür" kitapların en büyük düşmanı kadınlar ve su"der. Doğrudur, hanım "ben seni kitaplarla paylaştım" diye şikayet eder.

Zor olsa gerek sizi kitaplarla paylaşmak

Evet. Vakti zamanında "ya ben ya kitapların" deseydi onu tercih ederdim. Şimdi kitaplarımı tercih ederim.

Bu kadar geniş bir koleksiyon, kitaplık ne olur sizden sonra?

Çok düşündüm bunu. Bazen kitaplarım ağlar, bende ağlarım. (burada Muhar-

rem Bayar hocamız duygulandı). Kitaplarım "sen gittiğinde bizim halimiz ne olur der'' Bu soruya bir türlü cevap veremem.

Allah gecinden versin, demek ki geride kalanlardan kitaplığınıza sahip olma anlamında ümidiniz yok.

Bir bayram günü 3 evladımı topladım. Ben vefat edince kitaplarımı ne yaparsınız diye sordum. Cilt, cilt paylaşırız dediler. Anladım ki sahip olamayacaklar. Bunun üzerine hiçbirine bir kağıt parçası bile bırakmamaya karar verdim. Vasiyetimi yaptım, Osmanlıca el yazmalarımı İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'ne diğer 15.000 kadar matbu kitabımı ve vesika arşivimi Kocatepe Üniversitesi'ne bağışladım.

Neden hepsi Kocatepe Üniversitesi'ne değil de bir kısmı Süleymaniye'ye ?

Orası ihtisas kütüphanesi, saklama, inceleme şartları çok daha hassas. İlme kıymet verilen bir yerde muhafaza edilmesi en doğrusu.

Almanya'da bir konferansta

Çocuklarınız itiraz etmedi mi ?

Etmediler, edemezler. Kitaplarım, vesikalarım konusunda ne derece titiz olduğumu bilirler. Hayatta en önemli şey "bu kubbede hoş bir seda bırakabilmek." Bugüne kadar yayınladığım eserlerimle bir seda bıraktığımı sanıyorum.

Çalışmalarınız sırasında gerekli ilgi alakayı görebildiniz mi?

Dışarıda gördüm ama ilimizde maalesef göremedim. 1996'da Vesikalara Göre Türkmen Aşiretlerinin İskânı adlı çalışmam ile Kültür Bakanlığı Onur Ödülü'nü, 1998'de Afyon - Bolvadin'de Milli Eğitimin Tarihi ile MEB'den takdirname, yaptığım çalışmalardan dolayı 2001 Türk Folkloruna Hizmet Ödülü'nü, Karekeçili Yörük Aşiretinin Tarihi ve İskânı ile Yörük-Türkmen Dernekleri'nin Türk Kültürüne Hizmet Büyük Ödülü, En iyi Araştırmacı-Yazar Ödülü, Balkan Türkleri Hizmet ödülü ile yüz elli civarında çeşitli ödül aldım. Yurt dışı ve yurt içinde çeşitli üniversite ve kuruluşların düzenlediği bilimsel toplantılara katılarak bildiriler sundum. Bu bildiriler kitaplarda yer aldı. Eserlerimin tamamı değerlendirilerek 2000 yılında Azerbaycan Bakü Devlet Üniversitesi tarafından "Fahri Doktorluk" unvanı verildi. Ama kendi memleketimizde derseniz bir hiç. Birşey beklediğimizden değil, bugüne kadar sadece İş Bankası Yayınları ''Bolvadinli Mehmet Sinan Bey'in Harp Hatıraları '' kitabı için cüzi bir miktar telif ödedi.

Çalışmalarımı kendi imkânlarımla yaptım. Şimdi çoğu kişi hazırcı. Elindekini getir, araştırmayı sen yap. Onlar hiçbir zahmete katlanmasın. Geçen yıl burada Osmanlıca kurslar verdim. Bu yıl Erzurum Atatürk Üniversitesi davet etti, gidip orada bir öğretim yılı Osmanlıca okuttum. Davete icap edilir. Öğretmek kadar zevkli bir iş yoktur benim için.

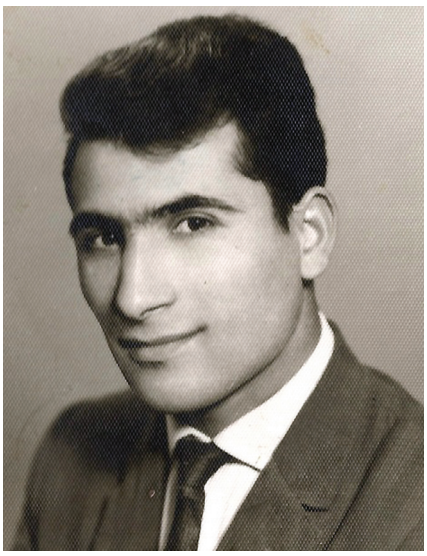

Mesleğe başladığı yıllarda-1966

Çalışmanızı nasıl planlıyorsunuz?

Yaklaşık 50 yıldır uykuya 4 saat ayırırım. Kalan zamanın büyük çoğunluğunu araştırmalar alır, aileyi de unutmamak lazım ama artık bir Köroğlu, bir ayvaz kaldık. Böyle olmasa yaklaşık 600 makale, onlarca eser hazırlayamazdım. 1957 yılında Bolvadinli Ahmet Fevzi Özdemir Hoca'nın talebesi oldum. Üzerimde emeği çoktur.

Sayenizde şecere araştırmaları da çoğaldı.

İnsanlar hep geçmişine merak duymuşlardır. Acaba büyük dedelerim kimdi? Ne yaparlardı? Bende bu merakı giderici araştırmalar yaptım. Eski nüfus kayıtlarından, vergi defterlerinden, maliye defterlerinden

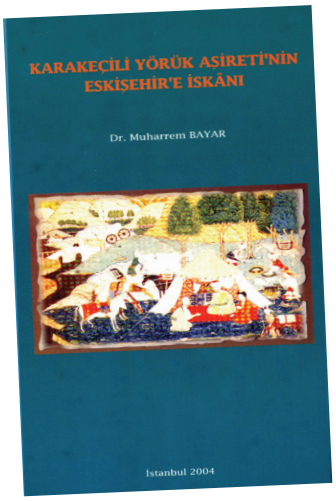

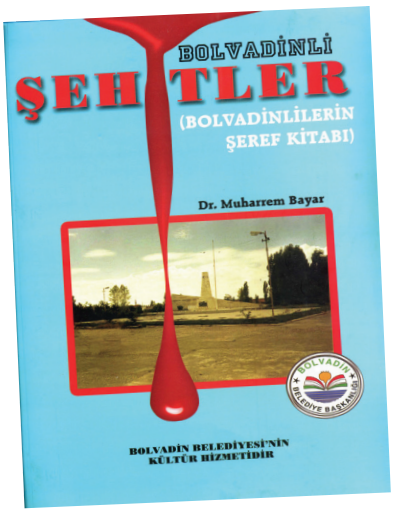

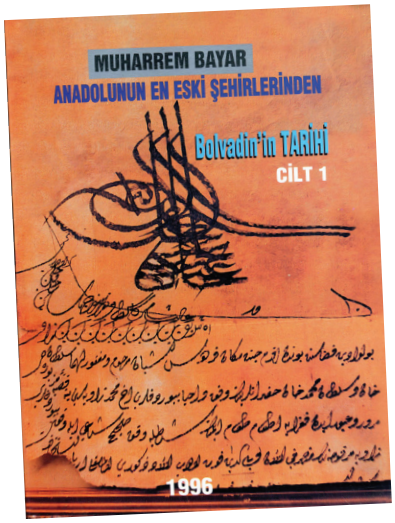

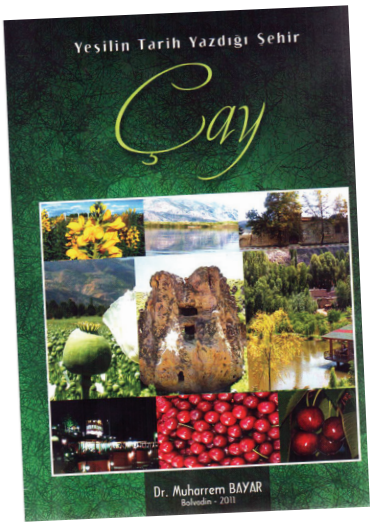

araştırırım. Sanırım Türkiye'de bu konuda tekim. Bunu yaparken de fisebilillah yapıyorum. Çok fazla olmasa da 1700'lü yıllara gidebiliyoruz.

Osmanlıca ile yetinmeyip Latince ve Grekçe'de öğrenmişssiniz.

1980 yılında Müze Müdürü rahmetli Ahmet Topbaş'ın tavassutuyla Fransız Prof. Thomas Drew Bear'la tanıştık. Kendisinin özellikle Afyonkarahisar çevresi antik dönemi ile ilgili birçok araştırmaları vardır. Her yıl gelir, bu sayede ondan kitabeleri okuyabilecek kadar Latince ve Grekçe transkripsiyonu öğrendim. Ayrıca Farsça'yı da okuyorum

Aklınızda kalan, yapmak istediğiniz çalışmalar var mı?

En büyük hayalim Afyonkarahisar Tarihi'ni hazırlamak. Rahmetli Müze Müdürü Süleyman Gönçer bu konuda hazırladığı eseri 40 küsur yıl önce yayınladı. 2. cildi çıkarmaya ömrü vefa etmedi. O çalışmaları kitap haline getirmek bize nasip oldu. Fakat o günden bugüne yeni belgeler bulundu, yeni arşivler açıldı. Fakat il tarihi konusunda yeni bir çalışma yapılmadı. Tarih sürekli yenileniyor.Haliyle yeni çalışmalar yapılması elzem.Bunların yanı sıra elimdeki vesikalarla pek çok yerde sergiler açtım, konferanslar verdim. Vermeyede devam ediyorum. Kim çağırırsa gidiyorum. İnsanımızı tarihine ısındırmaya, merak duymasını sağlamaya çalışıyorum.

Efendim bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz, son olarak neler söylemek istersiniz?

Sizler çok ulvi bir hizmeti yerine getiriyorsunuz. Bugün bende Taşpınar'ın geçmiş tüm sayıları vardır. Eğer bir kişi Afyonkarahisar tarihini araştıracaksa başvuru kaynaklarından birisi de Taşpınar Dergisi'dir. Taşpınar'ı incelemeden şehir tarihi yazılamaz. Keza eski Beldemiz dergileri iyi birer kaynaktır. Afyonkarahisar Belediyesi bu tür yayınlarla çok güzel bir hizmeti yerine getiriyor. Şu bir gerçek; tarihi olmayan şehirlerin talihi olmaz. Afyonkarahisar'ın köklü tarihi hakkında yeni çalışmalar yapılması şart.

Öğretmenlik yıllarında

Helvacı Dükkanında çalışırken-1960

Vesikasız tarih olmaz. İnsanlar tarihe meraklı fakat internette yalan yanlış bilgiler çok çabuk yayılıyor. Araştırma yok. İlk gördüğünü alıyor kopyalıyor. Okullarımızda düşünen, sorgulayan öğrenciler yetiştirilmeli.

Böyle düzenli çıkarılan bir şehir dergisi çok nadirdir. Taşpınar Dergisi daim olsun, kaynak olsun.

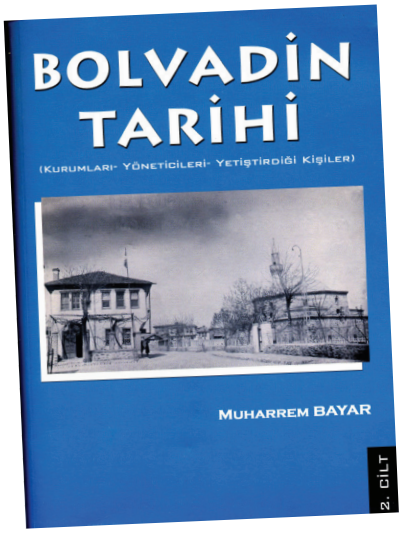

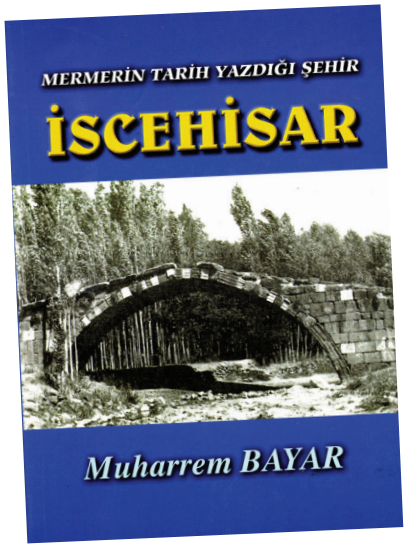

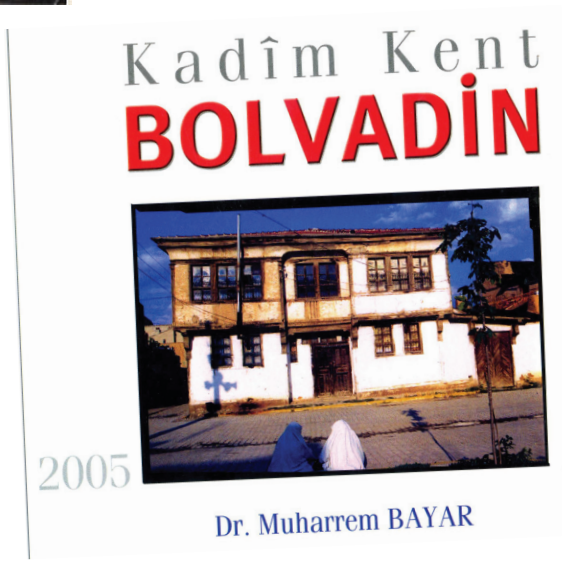

İSTASYON CİVARINDA SİVİL MİMARİ ÖRNEĞİ İKİ YAPI

Ahmet İLASLI*

Afyonkarahisar'ın gelişmesini, anbean yapılardan izlemek mümkündür. Cumhuriyetimizin ilk yılları olan 1930'lu yıllarda, İstasyon civarında yapılan ve yapıldığı günden günümüze kadar, hemen hemen herkesin ilgisini çeken iki yapı vardır.

Bu iki yapıda, taş, tuğla ve ahşabın son derece uyum içinde kullanılmış olması, yatay hatlarda ve üçgen çatı alınlıklarındaki taşıyıcılıktan çok görselliğe verilen önem, hemen herkesi büyülemektedir.

Anadolu sivil mimarisinden farklı olup, Batı Avrupa mimarisinde yapılmışlardır. Muhtemelen İstasyonun yapılması sırasında çalışan ustalara inşa ettiği bu binalar farklı mimarisiyle günümüzde de varlıklarını sürdürüyorlar.

25 NOLU KONUT

TCDD 7. Bölge Müdürlüğü yapıları içinde, 25 nolu yapı olarak numaralandırılmış, uzun yıllar konut olarak kullanılmış yapılardan biridir. Bölge Müdürlüğü olarak kullanılan yapının önünde (batısında), yollarla çevrili, yeşil alan içinde, T kesitli, taş ve tuğla örgü duvarlı ve üçgen alınlıklı dik kırma çatısıyla, küçük ve şirin bir yapı olarak, hemen dikkatleri çeken bir yapıdır. Günümüzde Bölge Müdürlüğü'ne ait eski araç ve gereçler ile belgelerin sergilendiği bir yer iken, halen büro konumunda kullanılmaktadır. Yapı iki katlı, kargir bir yapıdır. Moloz taş temeli, çokgen kesme taş olup, basık kemerli kapı ve pencereleri tuğla desenli olarak boyanmış kesme taş çıkıntılı sövelidir. Diş dizisi tuğla hat ile tuğla desenli kesme taş hatıllar, yapının dış yatay hatlarını da belirlemektedir.

Yapının asıl dikkati çeken bölümü, çatısıdır. Çatı, doğu, kuzey ve güney olmak üzere üç yönde üçgen alınlıklı, dik kırma çatılıdır. Nerede ise üst katın tabanına kadar uzanan saçaklarda, eğim uzantısı nedeniyle genişlik kazandırılmış olup alt ve üst hatları aynı yükseltide birleştirilmiştir.Alınlıklar, kat arasını belirleyen diş çıkıntılı hat üzerinde her iki yanda bulunan çifte ahşap eliböğründeler üstüne öne çıkmalı olarak oturtulmuş olup, ahşap basık kemerlidir. Kemer ortasına dikine konulan okun ucu aşağıya uzantılı, sapı ise çatıda akroter çıkıntısı oluşturmuştur. Alınlığı taşıyıcı ahşap eliböğründeler, üçgen biçimlidir ve üzerinde bulunan ahşap yuvarlak kemeri, taşıyıcı özelliğinden çok, görsellik için yapılmış izlenimini vermektedir. Bu görsellik yatay ve dikey ahşap hatlarla da desteklenmiştir. Çatısı, Marsilya kiremitle örtülmüştür.

Bodrumlu, giriş katı ve çatı katı olmak üzere, batıdan tek, diğer yönlerden iki kat görünümlü bir yapıdır. Doğudan basık kemerli girişli, odaların kullanılışına ve katlarına göre,cephelerde tek veya iki pencerelidir. Üst kat pencereleri, alt kat pencerelerine oranla biraz daha küçüktür.

Ali Çetinkaya Mahallesi, 101 pafta, 20 ada,1 parseldeki yapılardan olan bu yapı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.03.1981 gün ve A-2765 sayılı kararıyla korunması gerekli anıt eser olarak koruma altına alınmıştır.

* Arkeoloji Müzesi - Uzman Arkeolog

DEMİRYOL-İŞ SENDİKASI BİNASI

İstasyon Caddesi üzerinde, Cirit kayalığının stadyuma bakan güney eteğindeki yan yana bulunan iki eski yapıdan, şehir tarafında(batıda)olanıdır. Çatı katıyla birlikte üç kat görünümlü olup T planlı bir yapıdır ve ayrıca bodrum katı vardır. Bir ölçüde T kesitli olup tuğla örgülü kagir bir yapıdır. Kesite uygun T biçimli, dik kırma çatısı, kuzey, güney ve doğu yönde olmak üzere üç adet üçgen alınlıklıdır. Alınlıklar, ahşap süslemelidir. Her iki katta eş değerde pencere vardır.

Yapı, 1947 yılında şehirde otel, sinema ve İstasyon Büfesini işleten Haydar Sarıali (Lakabı Afyon'un Dayısı) tarafından kendi arsası üzerine demiryolu binasına özenilerek yaptırılmış, onun 1961 yılında vefatından sonra Afyon ve Civarı Demiryolları İşçileri Sendikası binayı satın almıştır. Bu yıllarda kalorifer donanımı yapılmış ve kalorifer kazanı için bodrum katında yeni bir kapı ile yeni bir boşluk açılmıştır.

Tuğla örgü ile dış yüzeyde değişik bir görünüm kazandırılmıştır. Giriş doğudandır. Girilen ilk boşlukta oda kapıları ve merdiven vardır.Giriş katında iki oda, mutfak, yunak ve hela, üst katta ise, üç oda ve yunak bulunur. Kat zeminleri beton olup, giriş kat güneybatıdaki odanın zemini ahşaptır (Çünkü altı kazılarak kalorifer kazanı konmuş ve taban ahşapla kapatılmıştır). Odalarda her iki yönde basık kemerli birer pencere vardır. Pencerelerin dış yüzeyleri kesme taştan çıkıntı çerçeveli ve beyaz badanalıdır. Kat aralarında ve pencerelerin alt ve ortalarında yapıya görsellik veren çıkıntı tuğla dizilerinden oluşan yatay hatlar bulunmaktadır. Bu hatlar beyaza boyanmış olup, kat aralarındaki hatlar, üçgenimsi diş çıkıntı tuğlalıdır. Üst katta doğu ve güneyde olmak üzere iki balkonu vardır. Güney balkon kapısı, sivri kemerli geniş bir pencereden oluşur. Çatı, plana uygun olup üç yönde üçgen alınlıklı ve kırma çatılıdır. Üzeri Marsilya kiremit örtüdür. Alınlıklar içinde, taşıyıcı çifte eliböğründelere ve yatay ahşap hatıllara dayandırılmış yuvarlak ahşap kemerlerle, boşlukları doldurulmuş yatay ve dikey hatıllardan oluşan ahşap süslemelerle, görsellik kazandırılmıştır. Çatının ortasında uzun ve sivri birer akroter yükselir, kemer ortasında ise aşağıya doğru kare gövdeli piramidal sivri uçlu üçgenimsi uzantılar bulunmaktadır. Kemer kavsinin içinde ve dışında dairesel süslemeler eklenmiş olup, kemerler içinde birer yuvarlak pencere vardır.

Ali Çetinkaya Mahallesi, İstasyon Caddesi, 102 pafta, 797 ada, 78 parseldeki bu yapı, müzearşivinde Mollaoğlu Yurdu olarak adlandırılmış olup, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.03.1981 gün ve A-2765 sayılı kararı ile korunması gerekli anıt eser olarak korumaya alınmıştır.

Binayı yaptıran Haydar Sarıalioğlu

Kaynak: Müze Arşivi
Hasan ÖZPUNAR Arşivi
Rengigül Ural Arşivi

BASINDA BÜYÜK ZAFER

Savcı TÜRKMENOĞLU

Gazi Mustafa Kemal Atatürk *"Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır"* sözüyle tarih yazımının önemine değinir. Günlük yayınlanan gazetelerde tarih biliminde önemli bir kaynak teşkil eder. Peki 91. yıldönümünü kutladığımız Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi ve akabinde İzmir'in kurtuluşu acaba o günlerde sıcağı sıcağına basında nasıl yeraldı?

Rauf Ahmed'in imtiyaz sahipliğinde İstanbul'da yayınlanan Yeni Şark isimli gazetenin koleksiyonlarından 26 Ağustos 1922'de başlayan ve 30 Ağustos 1922'de Dumlupınar'daki Başkomutan Meydan Muharebesi ile devam edip 9 Eylül 1922'de İzmir'in düşman işgalinden kurtarılmasına kadar geçen sürede gazetede çıkan haberleri günümüz Türkçesi ile sizlere aktarıyoruz.

Metinlerdeki numaralar gazete resimleri üzerinde rakamla belirtilen haberlerin içeriğini gösterir.

27 Ağustos 1922

28 Ağustos 1922-sayı 316

1-Kahraman ordumuz Afyonkarahisar cephesinde muvaffakiyetle taaruza başladı. Düşmanın itiraf ettiği vechile hars-ı istiklâl vatan ve millet olan gazilerimizin muzafferiyet haberlerimizi kari'lerimize (okuyucularımıza) yakında tebşir edeceğiz.

27 Ağustos 1922 – sayı 315

1-Taarruzumuz ve Atina'da Tarz-ı Telakki.

2-Hacı Anesti ve vaziyeti askeriye.

3-Kocaeli'nde Türk Kuvetlerinin tahşidi (yığınak yapılması)

4-Milli ordumuzun taaruzuna dair son haberler.

Umumi taaruz başladı mı? Muhtelif mahfelde icra ettiğimiz tahkikat. Menderes ve Kocaeli cephelerine yapılan iki mühim keşif taaruzu Yunan ininin başına sağdan soldan iki ağır darbe teşkil ediyor.

5-Menderes vadisindeki ileri hareketimiz.

6-Venedik Konferansı ve İtalya matbuatı İtalya, Türkiye ile Yunanistan arasında sulhun tesisinde mühim bir amil olacak mı?

28 Ağustos 1922

2-Atina'dakiler telaşlandı.

3-Ordumuz Vezirhanı işgal etti. İzmit'ten iş'ar edildiğine göre Türkler Bilecik'in şimal-i şarkiyesinde (kuzey doğusunda) Müta'adid noktalarda taaruza geçmişler, beş saat devam eden bir muharabeden sonra vezirhanı işgal eylemişlerdir. Büyük miktar ganaim (ganimet) ve esir alınmıştır. Cephe boyunca topçu muharebesi bütün gece devam etmiştir. Bilecik şehri milli kıtaatımızın eline geçmek üzeredir.

4- Keşif ve Sevk-ul Ceyş (asker sevkiyatı) cephenin iki cenahında muvaffakiyetle neticelenen keşif taruziyelerimiz-ordumuz Afyonkarahisar cephesinde umumi taaruza geçti mi ?

5-Kızıl orduların manevraları

6-Sabık Kayzer üç çocuklu bir kadınla evleniyor.

7-Kahraman Halid Bey Kocaeli Grubu Kumandanı Miralay Halid Bey.

29 Ağustos 1922

29 Ağustos 1922-sayı 317

1-Milli ordumuzun Afyonkarahisar cephesindeki taarruzu muvaffakıyetle inkişaf eylemekte ve Muharebe Kemal-i şiddetle devam etmektedir. Nasr-u minallah (yardım Allah'tandır) son dakika selahiyattar makamatan istihsal ettiğimiz malumata göre Menderes ve Kocaeli taaruzlarımızdan sonra Afyonkarahisar'ı cephesinde inkişaf eyleyen umumi taaruzumuz devam etmektedir. Verilen malumata göre ordumuz on fırkalık bir kuvvetle Yunan Kuvvay-i Külliyesine Afyon ve Çal mıntıkalarında taaruz etmiş ve Yunan hatlarına dahil olmuştur. Muharebe kemal-i şiddetle devam etmekte ve kat'i zafere doğru gidilmektedir.

2-Taaruzumuz vasi-i mukayesede devam ediyor. Başkumandan Mustafa Kemal Paşa bizzat harekatı idare ediyor. Ordumuz zafer ve halas yollarındadır. Afyonkarahisar ile Bilecik ve Eskişehir'in İstirdad-ı (geri alınması) hakkında devran eden şaiyaları teyid edecek resmi bir tebliğ bugünde alınamamıştır. Telgraf ve posta münasebeti münkat'ı (kesik) olmakta berdevamdır.

3-Türkiye Büyük Millet Meclisi Mustafa Kemal Paşa'ya Selahiyet-i Lazim-e verdi. (yetki)

4-Taarruz faaliyetlerimizin en kuvetli unsurlardan birini teşkil eden gazanfer topçularımız.

30 Ağustos 1922 sayı 318

1-İnna Fetehna Leke Fethan Mübina (Fetih Ayeti) ordumuz düşmanın (60) kilometrelik bir cephesini yardı. Mağlup Yunan Ordusu Uşak-Dumlupınar hattına doğru münhazimen (hazm edemiyerek) kaçıyor. Eskişehir ve Bilecik'in istirdadı (geri alınması) haberi beşarat avarine an be an intizar ediyoruz. (ödünç olarak verdiğimiz yerleri her an geri alma müjdesini bekliyoruz) gazilerimiz varolsun.

2- 27 Ağustos tarihli Anadolu Tebliğ-i resmisi dünden beri başlayan hareketi taarruziyemiz devam etmektedir. Ordumuzun sol cenahı düşmanın bir seneden beri tahkim ve tel örgülerle takviye etmiş olduğu üç sıra siperden merekkeb müstahzar (hazırlanmış) mevzi'i tamamen zabt ve düşmanın mükerrer mukabil ta'aruzlarını süngü hucumlarıyla tard ederek Afyonkarahisarını istirdad etmiştir.

Usera (esir) ve ğanaim (ganimet) çoktur. Ordumuz merkezi sağ cenahındaki haraketi muvaffakıyetle inkişaf etmektedir.

3-Hami'i din mübin ve millet olan (dinin koruyucusu millet olan) gazanfer ordumuz inayet-i subhaniye (Allah'ın izni) ve imdad-ı ruhani'i cenabı risaletpenah-i (peygamberimizin ruhani yardımı) ile düşmanın kuvai külliyesini makhur (mahv etmek) ve münhazım (mağlubiyet) eylemiştir.

1 Eylül 1922- sayı 320

1-Kahraman ordumuz mağlub düşmanı (Uşak) mevazi'i (mevzilerden) müstahkemesinden süngü hucumuyla çıkarmaktadır. Yunan Ordusunun ricati feci'i bir inhizam (askerin bozulup dağılması) halinde olub sevk edilen kuvvayi imdadiye ile (Hacı Anesti) vaziyeti ıslaha ve kaçan ordularını durdurmağa çalışmaktadır.

Uşak Muharebesi kılınçlarımızın zaferi ile neticelenmek üzere olub düşmanın mezbuhane (son ümit son çırpınışları) bütün teşebbüsleri akim kalmıştır. Eskişehir ile Bursa yolu üzerindeki zafer haberlerimizi tebşir eden (31)Ağustos tebliğ'i ile 1 Eylül tebliğ'ine an be an intizar ediyoruz.

2-Eskişehir cebhesinde düşmanın şimal (kuzey) ve cenub (güney) hattı müdaafalarına karşı taaruz eden ordumuz cebheyi Eskişehir'in cenubundan yarmıştır. Mağlub düşman iki kola ayrılarak Bursa ve Kütahya istikametlerine münhazıman (hazm edemiyerek) ricat etmektedir. Uşak'taki depolar düşman tarafından ateş verilmiştir. Yangın el an devam etmektedir.

30 Ağustos 1922

3- Yunan Ordusu her tarafta ricat ediyor.

4- Bulgar Matbuat'ı nihai zaferimizden emin.

5-Resmin altındaki yazı:
Düşmana son darbeyi indirecek olan ordumuzun hareket'i taaruziyesini muvaffakıyetle idare eden, Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri.

9 Eylül 1922- sayı 329

1-Dün alafaranga saat beşte milli ordumuzun süvari müfrezeleri üç seneden beri ayrı bulunduğumuz sevgili İzmirimize girmişlerdir. İzmir'deki Yunan memuriyn-i mülkiyesi (idarecileri)şehri terk ederek vapura binmişlerdir. Bu haber dün akşam geç vakit bildirilmiştir. Bugün akşama kadar resm-i tebliğ-in vuruduna intizar ediliyor.

2-Yunanlılar General Konolosları vasıtasıyla İzmir'i ordumuza teslim ediyorlar. Başkumandanımız İzmir'den gönderilecek murahısları bugün (kasabada) kabul edecektir. Dün gece İzmir'den Ankara'ya ati-deki telsiz gönderilmiştir. Ankara ve bütün Türk telsiz istasyonları. İzmir general konoloslarını şehrin teslimini müzakere etmek üzere en yakın Türk kumandanıyla derhal görüşmek arzusundadırlar. Mümesillerine müstacillen (acilen) bir mahalli mülakat iradesini (görüşme yeri belirlenmesini) rica eder. 9 eylül.

VERİLEN CEVAP SURETİ: Telgrafnameniz alındı. Mümesillerinizi İzmir Turgutlu kasaba şosesiyle (yoluyla) kasabaya gönderiniz. Bir yanlışlığa mahal kalmamak üzere otomobillerde beyaz bayrak bulundurmak muvaffik ihtiyaridir (mecburidir) 9 eylül

Türk Başkumandanlığı.

3-İzmir'in teslimi makdematı (geri alınması)-Trikopis-in kılıncı Ankara'ya gönderildi.

4-Ganaim (ganimet) yedi yüz top, bine yakın kamyon

5-Adalarda eski Yunanistan'da ihtilal başladı.

6-Mustafa Kemal Paşa'nın emirnamesi. Paris, 8 (t,h,r)-Mustafa Kemal Paşa kıtaata hitaben neşr eylediği bir emirname-i yevmiyede (bugünlerde) hıristiyanlara karşı yapılacak her nevi su-i muameleye idam cezasıyla tecziye edileceğini bildirmiştir.

7- Yunan ordusunun ma'neviyatı bitmiştir. Atina'dan gelen ihtiyat (yardım) kuvvetleri gemiden çıkmaktan imtina ettiler. İzmir, 8 (a,m,r.)-Yunan izmihlal (perişan olmuş) askeriyesi bir çokları tarafından tarih-i askeriyede emsali görülmemiş derecede kat'ı (tamamen ümidi kesilmiş, bitmiş, ölmüş) tasvir ediliyor. Atina'dan buraya getirilen kuvvay-ı ihtiyatiyenin gemilerden çıkmadan imtina-i Yunan kuvvay-i mağneviyesini pek güzel tasvir etmektedir.

1 Eylül 1922

9 Eylül 1922

10 Eylül 1922

10 Eylül 1922-sayı 330

1-Muzaffer ordumuzun yıldız süvarileri düşmanın son mukavemetini kırarak dün İzmir'e halkın alkışları arasında vasıl oldu. Ordumuz şimal gurubu Bilecik, Bigadiç, Sındırgıyı istirdad eylemiştir. (geri almıştır).

2-Yunan ordusunun zaiyat miktarı. (özetle). 910 top, 1200 kamyon, 200 otomobil, 5000 mitralyoz, 450 vagon mühimat, 40,000 tüfeng ile 20,000 esir son hareket-i harbiyenin başlangıcında Yunan orduları 200,000 kişiye baliğ olmakta iken bu miktardan nısfını (yarısını) zayi etmiştir. 3-İzmir'e giren ilk Türk Müfrezesi. Nuri beyin kumandasındaki müfreze İzmir'e giren ilk birlik olmuş ve Atatürk'ten 500 lira mükafaat ve bir bayrak hediye kazanmıştır.

4-İzmir fevkalade kumandanı, Ferik Nureddin Paşa.

5-İzmir facia-i işgalinin ilk üç kurbanı. sağdan sola.

1- Şehid Miralay Süleyman Fehmi Bey.

2- Şehid Hasan Tahsin Bey.

3-Şehid Kaymakam Ali Şükrü Bey.

"İşgal Günlerinde Afyonkarahisar" sergisi açıldı

Afyonkarahisar'ın düşman işgalinden kurtuluşunun 91'inci yıl dönümü etkinlikleri kapsamında Araştırmacı Yazar Hasan Özpunar tarafından açılan "İşgal Günlerinde Afyonkarahisar" adlı fotoğraf sergisi büyük beğeni topladı.

Yunan askerleri tarafından 1921-1922 yıllarında gerçekleştirilen işgali anlatmak ve kentlilerin yaşadığı acıları ortaya koymak için Zafer Müzesi'nde açılan "İşgal Günlerinde Afyonkarahisar" fotoğraf sergisinde, Özpunar'ın Yunan arşivlerinden edindiği fotoğraflar sergilendi.

HER FOTOĞRAF AYRI BİR ACI

Tamamı Yunanlıların arşivlerinden derlenen, bugüne kadar hiç yayımlanmamış fotoğrafları 5 yıldır bu sergiyle vatandaşların görmesini sağladıklarını belirten Özpunar, o döneme şahitlik eden kişilerin anılarıyla birlikte fotoğrafları da kitaplaştırarak yayınladıklarını ve bu kitabında büyük ilgi çektiğini söyledi. Fotoğrafların tamamının Afyonkarahisar halkının o dönem yaşadığı acıları anlattığı kaydeden Özpunar, "Bunların her birisi acı hatıralar. İlginç olan yanı ise tamamının Yunanlılarca çekilmiş olması. Türk insanına zorla siper kazdırılırken veya elindeki hayvanları alınırken, Türk kadınına zorla çamaşır yıkatılırken çekilen kareler gibi daha pek çok fotoğraf sergide yer alıyor" diye konuştu.

"KİN BESLEME NİYETİMİZ YOK"

Sergiyi gezenlerin gördükleri karşısında duygulandığını anlatan Hasan Özpunar, "Kimisi ağlıyor, kimisi kızıyor fakat şu da bir gerçek ki, fotoğraf en büyük belge. Görsel bir belge, bazen sayfalar dolusu bir yazıya bedel. O yüzdenden de biz böyle bir misyonu üstlendik. O günlere ait görsel belgeleri derleyip toparlamak, bunları da bir bütün olarak yine halkımızın hizmetine sunmak gibi bir göreve soyunduk" ifadelerini kullandı. "Fotoğrafları görüp de kimseye düşmanlık beslemek gibi bir niyetimiz yok" diyen Özpunar, sergide 100'ün üzerinde fotoğraf yer aldığını ifade etti.

FARKLI BİR SERGİ

Türkiye'de eşine rastlanmayan bir sergi açtıklarını belirten Özpunar, sergide yer alan fotoğraflarla ilgili şunları söyledi: "Fotoğrafların birçoğu Afyonkarahisar'ın belde ve köylerinde çekilmiş. Fotoğraflarda Yunanlıların tarihi dokuya nasıl zarar verdikleri de anlatılıyor. Mesela bir fotoğrafta o yıllarda ev yaptıran bir vatandaşın, evinin önüne getirdiği tarihi bir kitabenin Yunanlılar tarafından söküldüğü görülmektedir. Kim bilir o eser hangi Yunan müzesindedir. Fotoğraflar diğer bir taraftan Kurtuluş Savaşının nasıl zor şartlarda yapıldığını da gözler önüne seriyor. Sergide yeralan fotoğraflardan oluşan "İşgal Günlerinde Afyonkarahisar" isimli kitabı edinmek için aşağıdaki telefona başvurulabilir.

Tel no: 0536 359 20 50

Memleket Manzaraları

Hüseyin Erçolak

Cirit Kayalarında Leylekler

Kaleye Bayrak çekme

ŞEHİT
DZ. P. UZM. ÇVŞ.
MUSTAFA SEZER
MEMLEKETİ : AFYONKARAHİSAR
BABA ADI : MUZAFFER
D : 01. 03. 1969 Ş : 08. 01. 1994
RUHUNA FATİHA

Hüseyin Erçolak

Serhat Tugan

R. Gülenay Yalçınkaya

AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN

HAMURSUZ

(Hamırsız)

Porsiyon Adedi	Hazırlama Süresi	Pişirme Süresi
6 Kişilik	30 Dakika	30 Dakika

Malzemeler

9 su bardağı un

1 su bardağı yağ

1 yemek kaşığı yağlı haşhaş

2 yumurta

1 su bardağı yoğurt

1 tatlı kaşığı karbonat

1 çay kaşığı tuz

YAPILIŞI

Un, yumurta, yoğurt, yağ, tuz, karbonat ve su ile sert bir hamur hazırlanır. Hazırlanan bu ekmek hamuru yuvarlak parçalara ayrılır ve elle yassıltılır. Üzerine haşhaş sürülür. Kenarlardan parçalar kesilip ortaya toplanır ve yuvarlanır. Yuvarlak parçalara ayrılan hamur el ile bastırılarak tekrar yassıltılır. Üzerine tekrar haşhaş veya yoğurt sürülür. Yine üzerine çatal veya bıçak ucuyla şekil verilerek 220-240 derece ısıtılmış fırında 30 dakika pişirilerek servis yapılır. Hamursuz, tok tutan ve özellikle sabah kahvaltılarında katıksız olarak yenilebilen bir ekmektir.

DÜN-BUGÜN

1900'la yılların başından bir kare. Yağmuzla, çoğuk bir gün olduğu sanıktar parke taşlarının ıslaklığından ve alıs alıs giyinmiş insanlardan belli. Zaman durmuş sanki. Objektife bakanların yanı sıra yoldan geçmeye çalışan bir kişinin ilk kali objektife yansımış. Elbette o zamanlar kamaralar şimdiki gibi sanıyede onlarca kare çekebilecek kapasitede değil, haliyle hareketi yakalayamamış. Mekân tizarıtla en canlı olduğu Saraçlar Caddesi (Bedestan Meydanından Kadınesa'ya inen cadde) ditikleder baraka halinde. Fotoğrafın üstünde de yazılı olan Yukarı Bey Çeşmesi fotoğrafın solunda kısmen görülüyor. Bugünkü yeri Uzunçeşme'nin yukarı girişi olan çeşme 1900'lerin ortalarında yıkıldı.

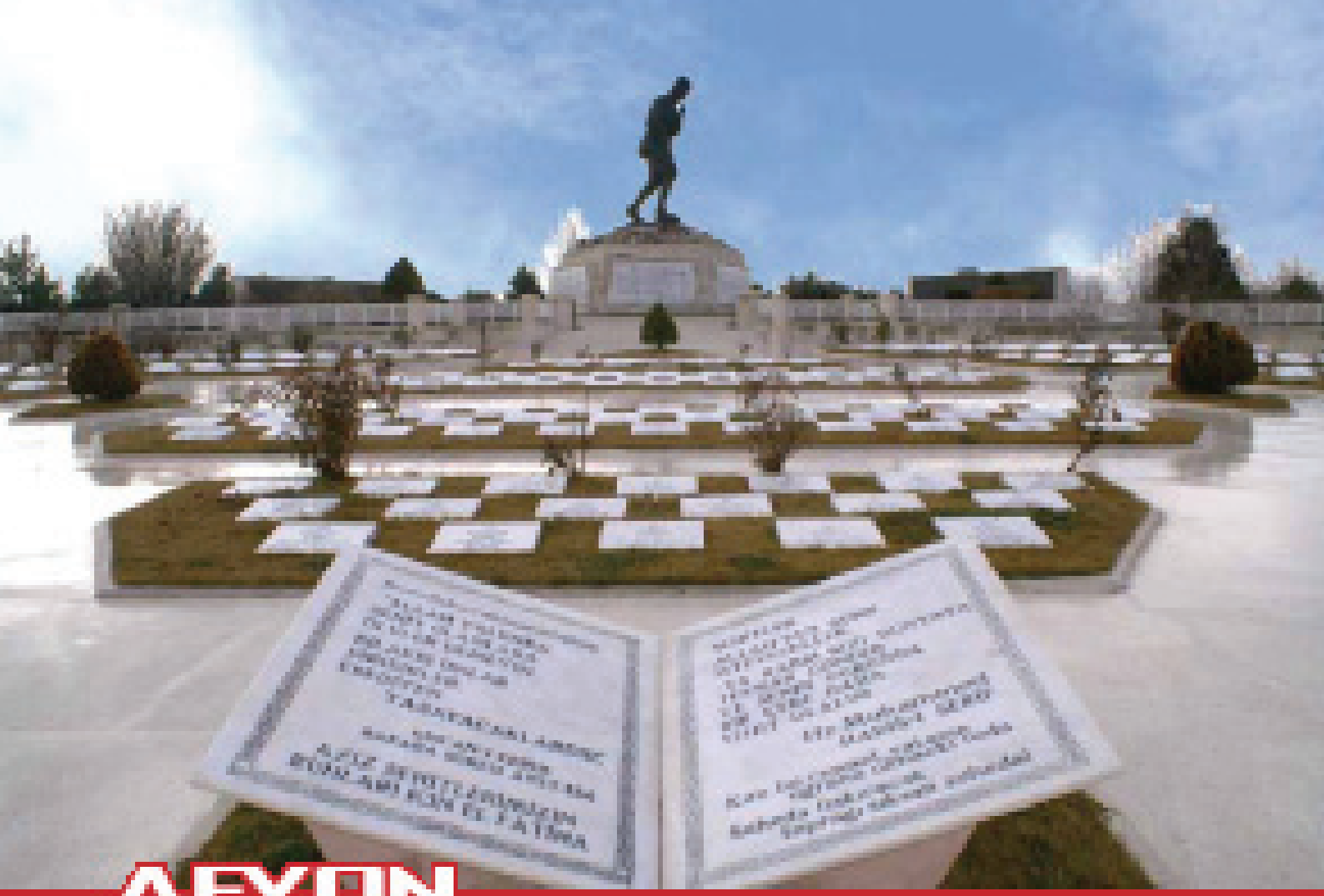

AFYON
Zafer Haftası'nın ardından

Açtı perdeleri Sultan Divanı;
Kalegörünmez'den Kaleyi gördüm ...
Mermer sakınında, senaler sonra,
Yeniden açılan laleyi gördüm.

Bir sis daha kalktı: efendisine
El kaldıran nankör köleyi gördüm;
Kadının, çocuğun, kızın kızının
Yıllarca çektiği çileyi gördüm

Ve bir gün, şeziri çiğneyen atı,
Rüzgârda savrulan yeleyi gördüm.
Kaçanın-ağırlık etmesin diye-
Bıraktığı kolu, kalleyi gördüm.

Gece, gökten yıldız yağdı Afyon'a;
Sayılarca ateş böceği gördüm.
Şükran namazına durdum camide ...
Şeffaf mihrabından Kıble'yi gördüm.

Meçhulüm olmayan Yiğit Asker'de
Eli bayrak tutan bileği gördüm;
Yanında yeni bir abide diye
Çatılan acayip nesneyi gördüm.*

Doğru bildiğini Afyon'un doğru,
İyi bildiğini-hep-iyi gördüm:
"Elek doluru su" diyen kadını,
Kanalara gülen eleği gördüm.

Sofralarda Kadınana'nın südü
Yanında başkeşli ekmeği gördüm.
Bana tadlarından söz etmek düşmez:
Yemişleri gördüm, peteği gördüm;

Şu çocuk yüzlü şahaserde bile
Daralmakta olan yeleği gördüm.
Göğe haykırarak, kızların gökten
Kısmet dilediği kaleyi gördüm;

Sevilip kısmeti oldum birinin
Ve birleşmiş iki yüreği gördüm
Açtı gözlerimi Sultan Divanı;
Kalegörünmez'den Kaleyi gördüm

Arif Nihat ASYA -1967

* Şair o tarihte yeni yapılmış olan Dumlupınar Zafertepe Abidesi'ni kastetmektedir